Kedves Érdeklődő!

Köszöntjük abból az alkalomból, hogy kezébe vette ezt a kiadványt, amely a Zala Termálvölgye térség értékeiről, sajátosságairól szól. Igyekeztünk összegyűjteni mindent, amit a térség 34 településéről illik tudni, érdemes tudni, vagy csak jó tudni! Reméljük, az Ön számára is kellemes és hasznos időtöltés lesz a kiadvány megismerése!

Ha Ön pedagógusként ismerkedik a kiadvánnyal, reméljük, megnyeri tetszését, és eredményesen fogja tudni használni a foglalkozásain, amelyek a térség megismertetését tűzik ki célul. Hisszük, hogy az összegyűjtött és közzétett információk segítenek érdekesen, izgalmasan feldolgozni a térségismeretet.
Településtörténet, népi kismesterségek, épített és természeti értékek, mondák, játékok, tájhoz kötött ételek, néphagyományok. Megannyi helytörténeti különlegesség...
Kérjük, hogy e gondolatok mentén tolmácsolják a gyerekeknek a feldolgozandó témákat.

Talán épp Te is azok között a gyermekek, vagy az őket felkészítő pedagógusok között vagy, akik az „Itthon vagyok!" program során hozzájárultak ahhoz, hogy ez a hatalmas, sokunk számára még ismeretlen tudásanyag itt egy helyre kerülhessen.

Nézz körül, s figyelj!
Rólad, rólunk szólnak a történetek.
S mindazokról, akiknek köszönhetően itt vagyunk.

Ismerjük meg gyökereinket! Tudjuk meg, honnan jöttünk, mit hagytak ránk nagyapáink, hogy gondolkodtak nagyanyáink, milyen értékeket tartottak fontosnak a régiek, s mi hogyan sáfárkodunk velük!
Mindezen dolgok ismerete saját fejlődésünket szolgálja. Használjuk fel az itt fellelhető érdekességeket bátran, beszéljünk róla azoknak, akik még nem ismerik településeik különlegességeit!
Beszéljünk róla otthon, iskolában, barátoknak!
Vigyük hírét múltunknak, történelmünknek, csodáinknak, hogy e tudás által olyan jövőt építhessünk magunknak, amiben jó élni... Hasznos időtöltést kívánnak:

A szerkesztők

A térképen a Zala Termálvölgye térség települései láthatók. Megmutatja, melyik melyikkel határos, melyik a nagyobb, melyik a kisebb, melyik van lakóhelyedhez közelebb, melyik távolabb.

Tartalomjegyzék

Beköszönő 1
Dombok, lankák ölelésében 3
Egy pillantás a múltba 21
Mit mesél a természet? 31
Nem mese ez, gyermek! 47
Amit a múlt hagyott ránk 59
Akiket érdemes megismerni 71
Hitünk hagyatéka 79
Ünnepek és hétköznapok 89
Térségi ízek 113
Így játszottak... 123
Szép Zalában születtem 133
Mindennapi kenyerünk 143
Vendégváró Termálvölgy 145
Ami a Miénk 147
Kincset rejtő fáink 149
Da Bibere – Adj innom! 151
Menj el, nézd meg, ismerd meg! 153

Dombok, lankák ölelésében

Bizonyára sokatoknak ismerős ez a kép, egy számítógép képernyője!

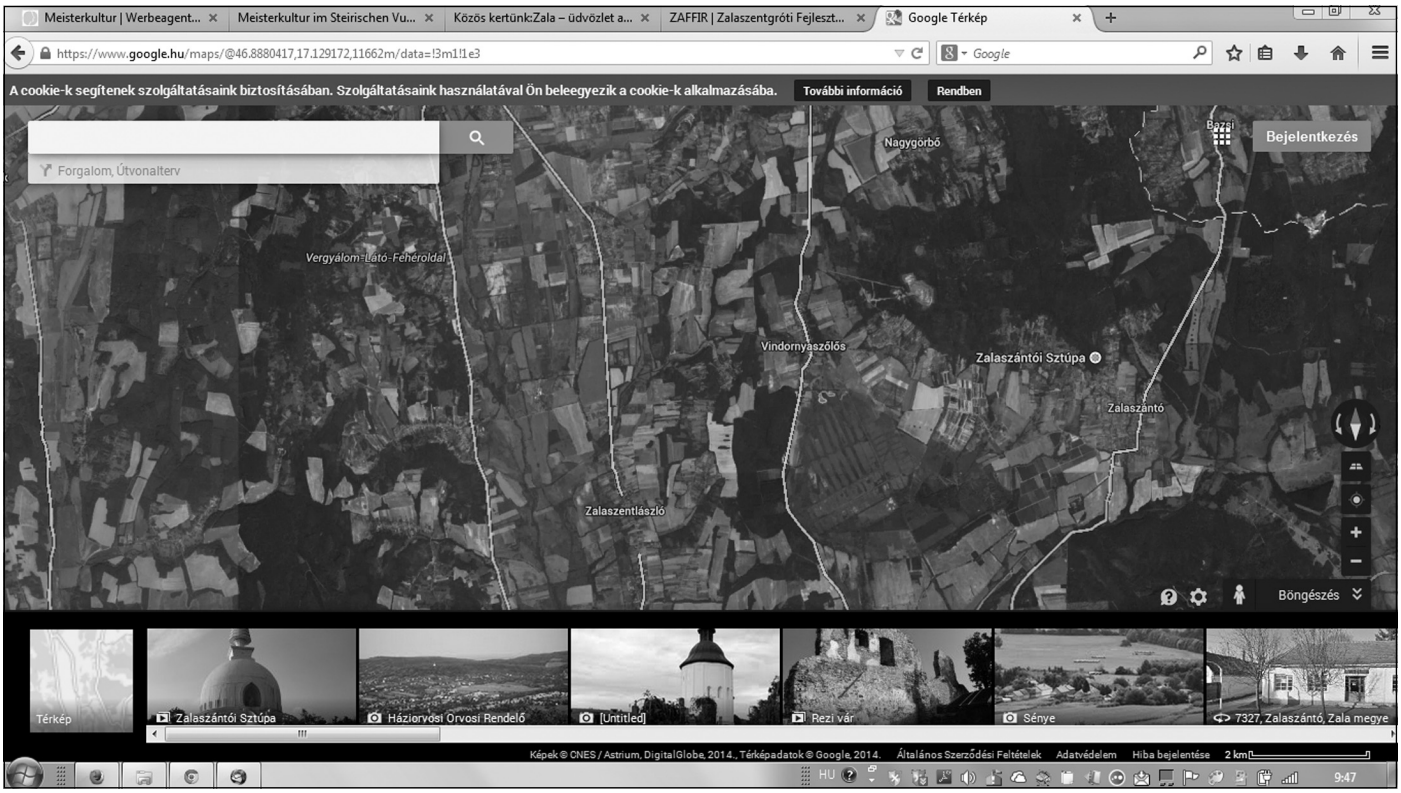

Akinek nem, annak elárulom, hogy a **www.google.hu/maps** oldalon egy karosszékben ülve is bejárhatod közvetlen lakókörnyezetedet vagy akár az egész világot. Azonban hiába a modern technika, semmi nem pótolhatja a valódi túrázás és barangolás élményét, az átélt kalandokat, amikre mindig szívesen emlékezünk vissza.

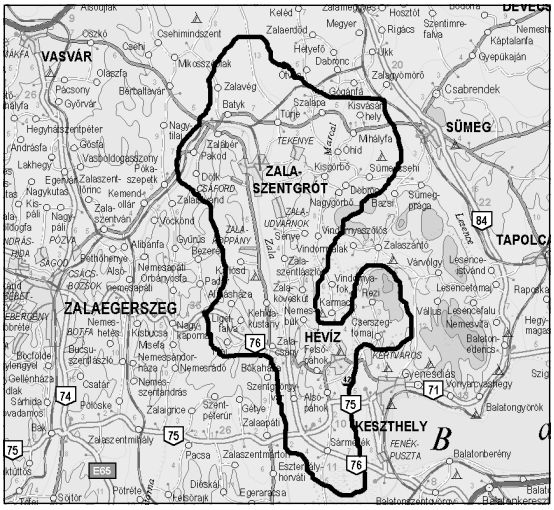

Ebben a fejezetben egy kis útravalót, plusz információt és adatokat szeretnénk adni neked, és ezzel ösztönözni, hogy bakancsot húzz, és bebarangold a Zala Termálvölgye területét.

Zala megye az ország délnyugati sarkában helyezkedik el, Horvátországgal és Szlovéniával határos. Az **ország legkisebb megyéinek egyike** 3784 km^2-es méretével, 281.673 fő lakosával (2013. évi adat). Jelen segédanyag a megye észak-keleti részére, Hévíz és Zalaszentgrót térségének 34 településére, az ún. *„Zala Termálvölgye”* térségre koncentrál. Ez a térség 462 km^2 területével a megye 12%-át, 30.598 fő lakosával Zala 11%-át adja.

Dombok, lankák ölelésében

A legnagyobb település lakosságszáma meghaladja a 6,5 ezret, a legkisebb településéké nem éri el a 30-at, így kb. annyian vannak, mint a Ti osztálylétszámotok. A települési átlag 900 fő, ez kicsivel több mint Pakod lakosainak száma.
A településenkénti pontos adatokat ezen segédanyag 143. oldalán megtalálod.

A megye természetföldrajzi határai: északon az Alpokalja, Vasi hegyhát, Kemeneshát, nyugaton, az országhatáron túli Stájer dombok, délre a Belső-somogyi homokvidék és a Mura, keleten pedig a Keszthelyi-hegység és a Balaton. A megye természeti tájai a Keszthelyi hegység és környéke valamint a Zalai-dombság. A kis magasságkülönbségek ellenére a domborzat erősen tagolt, helyenként pedig kifejezetten változatos képet nyújt.

E táj jellegzetességei tükröződnek vissza *Ruffy Péter* 1972-ben papírra vetett sorain:
„Ezernyi völgy. Ezernyi hajlat, ezernyi domb, ezernyi erdősziget. […] Ezernyi hajlék, fehér présházak, vasalt ajtajú öreg borospincék, tündérnyi völgyhajlatok… feketerigó füttye hinti be a tájat. A tájat mely hasonlíthatatlan. A tájat, amely egyedülvaló.”

Magyarország kistájainak katasztere szerint a Zala Termálvölgye 34 települése 7 kistájhoz sorolható:

- **Zalaapáti-hát** (7 település: Zalabér, Pakod, Dötk, Kallósd, Almásháza, Ligetfalva, Tilaj)
- **Alsó-Zalavölgy** (9 település: Zalavég, Batyk, Türje, Tekenye, Zalaszentgrót, Zalaszentlászló, Sénye, Kehidakustány, Zalacsány),
- **Zalavári-hát** (6 település: Alsópáhok, Sármellék, Szentgyörgyvár, Felsőpáhok, Nemesbük, Zalaköveskút),
- **Keszthelyi-Riviéra** (1 település: Cserszegtomaj),
- **Tátika-csoport** (5 település. Kisgörbő, Döbröce, Sümegcsehi, Nagygörbő, Vindornyaszőlős),
- **Keszthelyi-fennsík** (1 település: Rezi),
- **Pápa – Devecseri-sík** (4 település: Szalapa, Óhid, Kisvásárhely, Mihályfa).

Dombok, lankák ölelésében

Zala megye legmagasabb pontja a Köves tető, amely 444 méterrel Vállusnál emelkedik a magasba. **A megye második legmagasabb pontja térségünkben található, a Rezi közelében lévő Meleg-hegy 425 méterével.** A Zalai-dombság legmagasabb helyét Bocskánál a Várhegyen találhatjuk, 338 méteren.

Csak kicsivel marad el tőle a **szintén térségünkbeli Bezeré-di-hegy 332 méterrel**. A legmélyebb fekvésű területek a Zala völgyében találhatók 115-120 m tengerszint feletti magassággal.

Zala az ország egyik vízfolyásokban leggazdagabb megyéje. Legnagyobb vízfolyásai a Mura, amely a Drávába szállítja a vizet, és a Zala, amely egykor a Balatonba, ám jelenleg az ún. Hídvégi tóba ömlik. Ezzel a térségünket kettészelő Zala folyó összesen 119 km hosszúsággal, 1592,7 km^2 vízgyűjtő területtel rendelkezik.
A folyó átlagosan másodpercenként 6 m^3 vizet szállít. Ez az érték szárazság idején 0,5 m^3, áradás esetén pedig 45-140 m^3 is lehet. Az Őrségben, Szalafő község határában ered (a Fekete-tóból), és keleti irányba folyik.

Miért nem ömlik már a Zala folyó közvetlenül a Balatonba?

„A történelmi kutatások alapján kimutatták, hogy az alsó Zala-völgy 1863 előtt a Balaton szerves része volt, legmélyebb területe a Keszthelyi-öbölhöz hasonló nyílt vizű öböl volt. Kiszáradása – a környező egyéb mocsarakhoz (Tapolcai-medence, Nagyberek) hasonlóan – a Déli Vasút védelme érdekében épített siófoki zsilip üzembelépését követő vízszintcsökkentés hatására indult meg. Ezt követően kezdődhetett meg a Zala medrének kialakítása, a kiszáradó lápterületek lecsapolása. Ezek a beavatkozások akkor történtek, amikor megindult az urbanizáció, a turizmus, illetve megkezdődött a Zala vízgyűjtőn is az **intenzív mezőgazdasági tevékenység, ami fokozott műtrágya felhasználást eredményezett**. Mindez azzal is járt, hogy a Zala vízgyűjtőről származó tápanyagterhelés nem a korábbi mocsárvilágon keresztül jutott a tóba, hanem mintegy „rövidre zárva" a Keszthelyi-öbölbe ömlött. Mindez a vízminőség gyors romlását eredményezte (1964 – kékalga okozta vízvirágzás, 1965 – halpusztulás). A probléma okát felismerve 1984-ben kezdődött meg az ún. **Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszer** kiépítése, melynek alapvető célja, hogy a Zalán keresztül a Keszthelyi-öbölbe jutó szennyezés lehető legnagyobb részét visszatartsa és így a Keszthelyi-öböl egyre gyorsuló vízminőség romlását lassítsa." *Forrás: www.fomi.hu*

Mit jelent ez lefordítva? A probléma abból adódik, hogy mi, XX-XXI. századi emberek rendkívüli mértékben elkezdtük szennyezni folyóvizeinket főként a vegyszerezésen alapuló mezőgazdaságunkkal, és a háztartásokban keletkező szennyvizek – *részleges tisztás utáni* – folyóba engedésével. Ráadásul a természetes víztisztítóként működő mocsarainkat jórészt megszüntettük. A Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszer nem más mint egy, a korábbi mocsárhoz hasonló természetes víztisztító rendszer (elárasztott területek, mocsarak, tavak stb.), amely igyekszik majd csökkenteni e szennyezés Balatonra gyakorolt negatív hatásait. *Vajon képesek lennénk jelentősen csökkenteni Zala folyó szennyezését?*

Dombok, lankák ölelésében

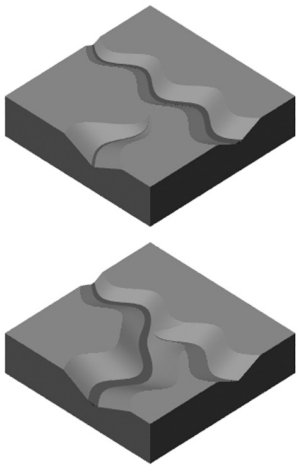

A folyó Zalaegerszegnél északkelet felé fordul, majd Zalabér és Türje között ismét irányt vált, és az eddig északkelet felé mozgó folyó hírtelen délnek, Zalaszentgrót felé fordul. Ez utóbbi irányváltás a pleisztocén korban következett be egy **kaptúra** *(kaptúra a képen, a kép forrása: Wikipédia)*, vagy más néven folyólefejeződés következtében. Ez a vízrajzi szakkifejezés azt jelenti, hogy egy mélyebben fekvő folyóvölgy oldalazó vagy hátráló erózióval közel kerül egy másik folyóvölgyhöz.

Árvíz alkalmával a két folyóvölgyet elválasztó völgyperem átszakad, így a magasabban fekvő folyó víztömege átzúdul a mélyebben fekvő folyóvölgybe, és ettől fogva már ezt a folyásirányt követi. A mostani Zalabér és Türje települések között a Zala elérte a Marcal völgyét, így alakult ki a szakkönyvek által is példaként emlegetett Türjei Kaptúra.

A pleisztocén végén a süllyedő balatoni medence szintén a Zala folyómedrének módosulását eredményezte, s létrehozta a Zalavár környékén északkelet felé forduló szakaszt, amellyel a folyó a Kis-Balatonon keresztül a Keszthelyi-öbölnél a Balatonba ér 126 km-es útjának végén.

A természetes tavak kialakulásának nem kedveznek a domborzati viszonyok, **mesterséges tavak**ból viszont van szép számmal. A megyére jellemzőek a tőzeg- és építőanyag-bányászat felhagyása után visszamaradt bányatavak. A Zala Termálvölgye területén ilyen tavak pl: a Tüskeszentpéteri-, és Zalaszentgróti kavicsbánya tavak, az alsópáhoki Bereki Horgásztó.

Ismerd meg a Zala folyót testközelről!

A pakodi Bugyborék Vízitúra és Szabadidősport Egyesület tagjai rendszeresen szerveznek túrákat a Zala folyón. Ajánlott program továbbá a „Puszika Oszika Csónaktúra és Flúgosfutam", melynek résztvevői Zalabértől Zalaszentgrótig eveznek le minden év júliusában immáron több mint két évtizede.

Az egész családnak nyújt ismeretet és élményt a zalavári Kis-Balaton Ház interaktív kiállításaival, szervezett programjaival.

Egy másik tó kialakítási lehetőség a völgyben folyó patak elgátolása. Ilyen duzzasztott tavak pl.: a Zalacsányi-tó, vagy a Zalaszentgróti halastavak.

A mélyben húzódó kavicsos vízzáró rétegnek köszönhetően a térség bővelkedik rétegvizekben és termálvizekben. Az olajipari kutatások melléktermékeként a térségben az országos átlagnál több termálkút került feltárásra. A termálvizek hőmérséklete túlnyomóan 60 °C feletti és bőséges vízhozamú, így alkalmas a turisztikai hasznosításra.

A Zala Termálvölgye – nevéhez illően – 3 településen áll rendelkezésre nyilvános termál- ill. gyógyvizet használó fürdő: Hévízen, Kehidakustányban és Zalaszentgróton.

Dombok, lankák ölelésében

De értékes termálvíz tör fel a zalacsányi Batthyány-kastélyban és az alsópáhoki Kolping Hotelben is, amit a létesítmény falain belül hasznosítanak a vendégek legnagyobb örömére.
A térség rendelkezik ásványvíz lelőhellyel is. Ezt Zalaszentgrót mellett hozzák a felszínre 690 méter mélyről, palackozzák és *NaturAqua* néven forgalmazzák.
A megye területén található ásványkincsek két fő csoportból kerülnek ki: szénhidrogének és építőipari alapanyagok. A szénhidrogén-bányászat a Zala Termálvölgye területén nem jellemző, az a délebbi területekre *(Gellénháza, Budafapuszta, Bázakerettye)* korlátozódik. **Építőipari anyagok** közül például építő- és díszítő követ Nagygörbőn, Vindornyaszőlősön és Reziben, kerámiaipari alapanyagokat pedig Zalaszentgróton bányásztak.

A bányászati tevékenység bár a gazdaság működéséhez, az életvitelünkhöz szükséges alapanyagokat biztosítja, sokszor az élet más területein rombolást, károkat okoz. A Zala Termálvölgye térségében a Bazalt utcájáról is híres **Kovácsi-hegyen** még mindig működik a **bazalt bányászat**. Annak ellenére, hogy a hegy geológiai és természeti értékei miatt a Balaton-felvidéki Nemzeti Park fokozottan védett területe, a hegy Vindornyaszőlőshöz tartozó részén növekvő bányaterület a műholdképeken is jól kivehető.
A Vindornyaszőlőssel szomszédos **Nagygörbőn** már megszűnt a kitermelés, s a **régi kőfejtő**, s a hozzá kapcsolódó meddőhányó hasznosításra vár. A területnek annak ellenére egyre több a látogatója, hogy magánterület révén tilos lenne a bejárás. Elmondások szerint az egyteraszos bánya különleges látványa és a mára növényzettel benőtt egykori meddőhányó pereméről a kilátás vonzza be a kalandvágyó látogatókat.

A rezi homokkő
Reziben a helyi homokkőre támaszkodó kőipar a XIX. század második felében indult el és egy évszázadon át biztosította a helyiek megélhetését és tette a települést a környéken és az ország más részein is nevezetessé. A kőipar jelentőségét mutatja az is, hogy ezekben az időkben **a rezieket kőrágóknak is csúfolták**. A kőipar az 1980-as évekre teljesen lehanyatlott és a kőbányászat is megszűnt 1988-ban. A rezi kőből szobrok, keresztek, sírkövek és építőkövek készültek. A háziiparosok fontos készítményei voltak a különféle méretű és különböző szerszámok élesítésére használt köszörűkövek. Mára köszörűköveket is már csak egy ember farag…
További információ: **www.rezi.hu**

A Kelet-zalai-dombság alapkőzete főleg felsőpannóniai homok, melyre változó vastagságú lösz települt. Ilyen körülmények között **barna erdőtalajok** – főleg agyagbemosódásosak – alakultak ki. A dombságban a tetőket és lejtőket jelentős mértékű erodáltság jellemzi ott, ahol a felszínt nem borítja állandó növényzet.
A völgyek talpán a réti és láptalajok különböző változatai fejlődtek ki a vízborítottság mértékének függvényében.

Dombok, lankák ölelésében

Helyenként felbukkan további kavicsréteg, mely az Ősrába, illetve a Zala szállításának az eredménye.

A sümegcsehi bánya meghiúsulása

A Kovácsi-hegy északi oldalán elterülő Sümegcsehi településen 1996-ban kezdődött meg egy új bazalt bánya megnyitása. A tervezetről értesülve a falu lakói népszavazást kezdeményeztek mondván: a bánya működése amellett, hogy visszafordíthatatlan károkat okozna a hegy növény- és állatvilágában, rontaná a sziklafolyosó állapotát, s ráadásul a nehézipar az idegenforgalomnak is ártana. Az ügy a bíróságot is megjárta, végül a felek 10 év után peren kívül egyeztek meg abban, hogy az érintett részen 30 évig nem kezdhető bányászati tevékenység és a területet az önkormányzat helyi védelem alá helyezi.

Térségünk klimatikus viszonyai nem térnek el nagyban az országos átlagtól. A terület éghajlata mérsékelten hűvös és mérsékelten nedves.

Az éghajlati jellemzőket a szubmediterrán és az óceáni hatások befolyásolják. A térséget – fekvése miatt – könnyebben elérik a nedves óceáni légtömegek és a mediterrán ciklonok, mint az ország belső területeit, ezért az országos átlagnál több a csapadék, nagyobb a borultság, így kevesebb a napsütés.

A zalai dombok pusztítója: a talajerózió

„A talajerózió a talaj csapadékvíz vagy öntözés által kiváltott eróziója. A talajerózió során a talaj anyaga elmosódik, csökken a talaj tápanyag- és humusztartalma, romlik a talajszerkezet, ezáltal jelentősen csökken a talaj termőképessége. Szélsőséges esetben a talaj teljesen el is pusztulhat, a felszínen pedig a terméketlen alapkőzet marad hátra." (Wikipédia)

Megfigyeltétek már, hogy egy-egy hevesebb esőzés után a domboldalakról, horhosokból hömpölyög a sárfolyam? Ezek legtöbbször szántóföldekről, szőlőhegyek oldaláról érkeznek az úttestre, az árokba vagy éppen a falu közepére. Ez a jelenség amellett, hogy újra és újra munkát ad a sarat eltakarító helyieknek, rendkívül káros is, hiszen a minket körülvevő földek egyre terméketlenebbé válnak.

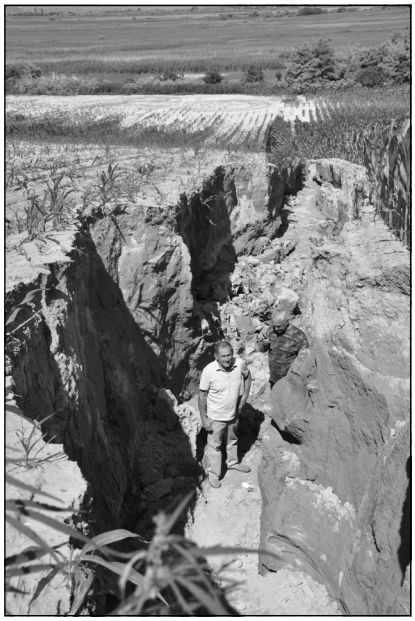

Az évi csapadék mennyisége 700-750 mm, az évi napfénytartam 1.950-2.050 óra. A terület kevésbé van kitéve a kontinentális hatásoknak, mint a keletebbre eső területek, ezért a hőmérsékletében is kevésbé szélsőséges. Enyhébb a tél, hűvösebb a nyár.

Az évi középhőmérséklet alacsonyabb az országos átlagnál, 9,5-10 °C. Az uralkodó szélirány az északi, de gyakori még a déli szél is.

Gyakran van köd és párásság, különösen a völgyekben ül meg hosszú ideig a köd.

Dombok, lankák ölelésében

A havazásos és a hótakarós napok száma viszonylag magas, elsősorban a mediterrán ciklonok hatására, de a nyugat felől érkező frontok is Nyugat-Magyarországot érik el először. Az enyhébb, párásabb tél, csapadékosabb, kissé hűvösebb nyár a növénytermesztés és az erdőgazdálkodás számára kedvező. *(Forrás: Termálvölgyből – erdőhátra erdészeti térségfejlesztési terv, 2009)*

Nem véletlen hát, hogy **Zala megye Magyarország erdőben leggazdagabb megyéje.** Jellemzőek a bükkösök, a dombhátakon a cseresek, kocsánytalan tölgyesek, a domblábaknál a kocsányos tölgyesek. A láptalajok uralkodó faja az éger. A telepítések miatt jelentős az akác és erdei fenyő térfoglalása is.

A legújabb kutatások azt mutatják, hogy a bükk rendkívül érzékeny a klimatikus változásokra, így állománya országos szinten rohamos mértékben csökken. **100 év múlva akár el is tűnhetnek a zalai bükkösök.** A klimatikus változások elsősorban a magasabb hőmérsékletben, kevesebb csapadékban jelennek meg, másodlagos hatásként a gyakoribb extrém időjárási jelenségek kialakulását, az erdészeti károsítók elszaporodását, valamint **új fajok megjelenését** segítik elő.

Hatalmas riadalmat okoz a borászok között jelen pillanatban is (2014) az **amerikai szőlőkabóca** megjelenése Dél-Zalában, amely aranyszínű sárgaság fitoplazma karanténbetegséget terjeszti. A kabóca a szőlőlevelet szívogatja, így viszi tovább a betegséget tőkéről tőkére. Mivel a betegség kezelésére nem áll rendelkezésre hatékony növényvédőszer, jelenleg a kabóca irtásával tudnak védekezni a gazdák. Ez viszont azzal jár, hogy a szőlőültetvényeket évente több alkalommal rovarirtó szerekkel kell permetezni. A világban végbemenő folyamatok negatív következményeivel egyre többször kell, hogy szembesüljünk **háztartási szinten is, újra és újra ki kell találnunk az alkalmazkodás módját**.

Akác – áldás vagy átok a Zalai domboknak?

A felhagyott szőlőhegyi birtokokon a legtöbb helyen megjelenik az akác. Sőt a szőlő-gyümölcstermesztéssel felhagyó tulajdonosok sokszor maguk telepítik be akáccal területeiket, hogy aztán a gyorsan növő fát akár már 30 év után tűzifaként hasznosítsák. Előnye, hogy újratelepítés nélkül (némi tisztítással) hamarosan újra akácerdő lesz a kivágás után. Nem véletlen, hogy **az ország éves tűzifatermelésének harmadát az akác adja**. Bár évente csak 2-3 hetet virágzik, ennek ellenére **Magyarország méztermelésének fele szintén az akácnak köszönhető**. Főként ezen előnyök miatt minősítették a fát nemrég *hungarikummá*.
Viszont. A 300 évvel ezelőtt Észak-Amerikából behurcolt akác gyakorlatilag **kiirthatatlan, spontán terjedésre képes inváziós fafaj**. Az eredeti hazájából nem kerültek ide azok a társélőlények, melyek természetes módon kordában tartották, ezért sportszerűtlen versenyt folytat a hazai növényvilággal, kiszorítja az őshonos fajokat és elfoglalja helyüket. Mint pillangós virágú növény nitrogénmegkötő képessége miatt átalakítja az eredeti termőhelyét. Egy szemléletes adat, egy természetközeli tölgyesben közel kétszázféle lágyszárú növény képes együtt élni, a helyére ültetett akácosban alig ötvenféle. Ott ahol az akác egyszer teret nyert, valószínűleg már sosem lesz gyümölcsös, szőlőültetvény, szántó stb. Térségünkben is nagyon fontos lenne, hogy az élelmiszert, jövedelmet termelő domboldalainkat megvédjük, azokat ekként használjuk.

Dombok, lankák ölelésében

Gondoljuk például a konyhakertek ellenségére a *spanyolcsigára*, az örökzöld puszpáng bokrok elpusztítójára a *selyemfényű puszpángmoly lepke hernyója*, vagy a legújabb veszélyre, a tujasorokat tönkretevő *boróka-tarkadíszbogárra*. ***Egy példa a felkészülésre:*** a Nyugat-Magyarországi Egyetem Zala megyét is érintő „*Agrárklíma*" című projektjében arra keresik a választ, hogy hogyan kell átalakítanunk a közeljövőben az erdő- és mezőgazdálkodási gyakorlatunkat, milyen fajokat leszünk képesek termeszteni a megváltozó klimatikus körülményeink mellett.

Mi az a klímaváltozás? Ugye nem csak a jegesmedvéket érinti?

A klímaváltozás a klíma, éghajlat tartós és jelentős mértékű megváltozását jelenti, helyi vagy globális szinten. Napjainkban a közbeszéd tárgyát képezi e téma. Többről van szó, mint az északi sarkot borító jégpáncél elolvadása. **(Ajánlott kisfilm: „Ideje észretérni", link: http://vimeo.com/4563148)** *A klímaváltozás (és más globális válságok) gyökeresen átalakíthatják negatív módon jelenleg megszokott életünket,* ezért ezeket a folyamatokat meg kell ismernünk, meg kell értenünk és fel kell készülnünk a változásokhoz való alkalmazkodásra.

2009-ben megválasztották Zala megye 7 természeti csodáját. Ezek név szerint: a Bödei energiadomb, Keszthelyi-öböl, Zalaegerszegi Azáleás-völgy, Hévízi-tó, Kis-Balaton, Cserszegtomaji kútbarlang, és a Kovácsi-hegy bazaltfolyosója. Nagy büszkeségünkre a felsorolás utolsó 4 tagja a Zala Termálvölgye területén található, ismerjük meg ezeket kicsit részletesebben is *(forrás: http://portal.civiliroda.eu/files/Zala_het_csoda.pdf)*.

Hévízi Gyógytó

A Hévízi-tó a Keszthelyi-hegység nyugati lejtője mentén, a Hévízi-völgyben található. Tőzegmedrű forrástó. 4,44 ha-os kiterjedésével és a körülvevő 50 ha-os véderdővel Európa legnagyobb gyógyító erejű, meleg vizes tava. Északról két vízfolyás torkollik a tóba, délen a 10-12 méter széles Hévízi-csatorna vezeti le a tó vizét a Zala folyóba és onnan a Balatonba. A Hévízi-tó termálvize a geológiai múltban nem a mai szinten, hanem jóval magasabban fakadt.
Az Őshévíz első feltörési helye kb. 2 millió éve a rezi vár közelében, a Meleg-hegyen, 427 m magasságban volt. Innen szállt alá a forrás mindig alacsonyabbra és délnyugatabbra, és kb. 20-22 ezer éve bukkant fel a mai helyén, a Balaton kialakulásával egy időben. Az előtörő meleg forrásvíz először a Balatonba ömlött. A tómederben elhalt egykor buja növényzet helyén tőzegláp keletkezett, majd ebből alakult ki a tómeder. A tó pontos mélységének meghatározására 1908-ban kezdődtek az első vizsgálatok búvárok segítségével. Ezek megállapították, hogy a tó forrása egy 38,5 méter mélységű, függőleges homokkőfal aljában van, mögötte pedig egy barlang található. A forrásbarlang szélessége 2-3 méter, magassága 60–80 cm, ezen másodpercenként több mint 500 liter 39,5 °C-os víz áramlik át.
A forrás korábban nagyobb vízhozamú volt, de a 1970-es évektől a Bakonyban folyó bauxitkitermeléssel együtt járó karsztvízkiemelés következtében ez rohamosan csökkent. A 80-as évek végén az eredeti vízhozam felét sem érte el. A tó megmentése érdekében 1989. április 20-án elrendelte a Minisztertanács a bánya bezárását. A döntés hatására növekedni kezdett a vízhozam és jelenleg (2012) ez 450 liter/másodperc, ezzel Magyarország legnagyobb átlag vízhozamát produkáló forrása.

A Hévízi-tó a második legnagyobb tó
Létezik egy hasonló termáltó Új-Zélandon, amelyik alapterületre nagyobb mint a Hévízi-tó, mégsem lehet összehasonlítani a kettőt egymással. Lényeges különbség a két tó között az, hogy az új-zélandi tóban nem lehet fürdeni és nem használható gyógyászati célokra sem, mivel túl magas a hőmérséklete.

A szűk nyílás után egy 14-17 méter széles üreg, az Amphora-terem található. A termet egy iszapréteg osztja ketté. Itt ered a termálvíz: a keleti oldalon 26,3 °C-os „hideg", míg a nyugati oldalon 41 °C-os meleg víz tör fel, és ebben a „keverő barlangban" egyesülnek, megadva a tavat tápláló forrás hőmérsékletét. A forrás vize a Bakonyból, a Keszthelyi-hegységből és a Zalai-dombságról gyűlik össze.

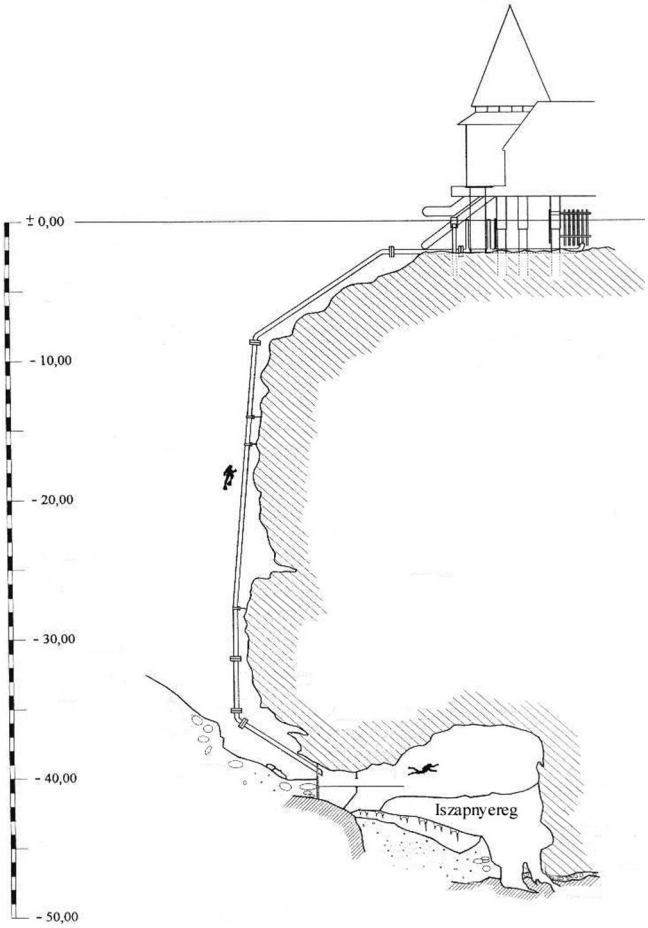

Ennek kis része csupán kis mélységbe hatol – ez a karsztvíz zóna – és innen jut a hideg érben a Hévízi-tó „keverőbarlangjába". A vizek zöme azonban jóval mélyebbre jut le ahol erősen felmelegszik. Útja során különféle fémeket, kőzeteket old fel, majd innen újra a felszín felé áramlik, s jut el a forrásterembe a meleg vizes ért adva. Nyáron a víz hőfoka 33-35 °C, de nagyon meleg napokon elérheti a 36-38 °C-ot is. Ősszel és télen a hőmérséklet alacsonyabb, mintegy 24-26 °C körül mozog.
Ha a Hévízi-tó felszínét megfigyeljük, megállapíthatjuk, hogy a tó nincs nyugalomban.
Egyrészt: a tavat tápláló forrás a tó vizét állandóan mozgásban tartja, a mélyből feltörő víz lassú körforgással gyűrűzik a partok felé. Másrészt: a víz és a levegő közötti hőmérsékletkülönbség következtében a víz a felszínen kissé lehűl és így nagyobb fajsúlyánál fogva ismét lefelé áramlik. Eközben a tó egész víztömege hengeres mozgással lassan jobbra forog. E kettős vízmozgásnak fontos szerepe van a tó hőmérsékletének szabályozásában, valamint a hatóanyagok egyenletes eloszlásában.

Kis-Balaton

A Sármellék határában elterülő Kis-Balaton természeti és kulturális értékekben rendkívül gazdag tájegység, területének jelentős része védettséget élvez. Látogatása néhány területen tiltott, vagy csak szervezett csoportokban, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park szakembereinek vezetésével lehetséges. A terület a Zala folyó torkolatvidéke, amely mindig mocsaras, jelentősen ingadozó vízszintjéről nevezetes vidék volt. A 19. századig a Kis-Balaton tava egységet képezett a Balatonnal, a vízfelület komoly szerepet játszott abban, hogy a Zala lerakja hordalékát és szervesanyag-tartalmát, mielőtt a Balatonba ömlik.

Dombok, lankák ölelésében

Az értékek őrzése a ’70-es években erősödött fel, a területen védőgát és átemelőrendszer valósult meg. A Zala vize ma már a tervezett módon kanyarog.

A Kis-Balaton olyan jelentős élővilággal rendelkezik, hogy a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, főként a vízimadarak élőhelyéről született ramsari egyezmény hatálya alatt áll.

A Kis-Balaton látnivalói

A Zalavár-Zalaszabar összekötő út mellett található Kis-Balaton Bemutatóház vízminőségvédelmi rendszer ismertetésén túl a természeti értékeket, a hely történeti, néprajzi vonatkozásait is bemutatja.
Az épület mellett vízi játszótér és jónéhány történelmi látnivaló is látogatható: Szent Adorján Bazilika ásatásai, Szent István Kápolna, Cirill-Metód emlékoszlop. Jelentkezni lehet továbbá vezetett csónaktúrára, leskunyhóból való természetfotózásra a „madárparadicsomban”. Érdekesség még a Kányavári-sziget, amely a fokozottan védett Kis-Balaton olyan része, amely kísérő nélkül szabadon látogatható. A szigeten sétáló utak, pihenőhelyek, szalonnasütő helyek, játszórészek, kilátók várják a látogatókat.

Cserszegtomaji kútbarlang

A barlangot 1930-ban véletlenül fedezték fel Cserszegtomaj temetőjében kútásás közben, 50 méteres mélységben. A helyi Labirint Barlangkutató Egyesület már 25 éve kutatja és tárja fel, azóta számos új járatrendszert, szintet és barlangrészt is felfedeztek.

A feltárásoknak köszönhetően a barlang jelenlegi hossza 3320 m. A nagy mélységnek köszönhetően a barlang hőmérséklete egész évben állandó, 12,8 – 13 °C. Az 1990-es évek végén élettani és klimatológiai expedíciót szerveztek, s ennek eredményeképpen kiderült: a barlang gyógyhatással is bír.

Termei átlagosan 10-15 méter magasak, és 2-3 m magas kuszodák kötik össze. Jellemző képződményei a változatosan megjelenő gipszkristály formák, a sötétvörös limonit cseppkövek, és a homokkő falakon kék-vörös foltonként megjelenő pirites rétegek. A lezárt barlang csak külön engedéllyel, és barlangászatban gyakorlott személyek részére látogatható. A barlang bejáratához éppen ezért az önkormányzat megvilágított tárolókat alakít ki idén szövegekkel és képekkel, annak érdekében, hogy bárki bepillanthasson a mélyben rejtőző szépségekbe.

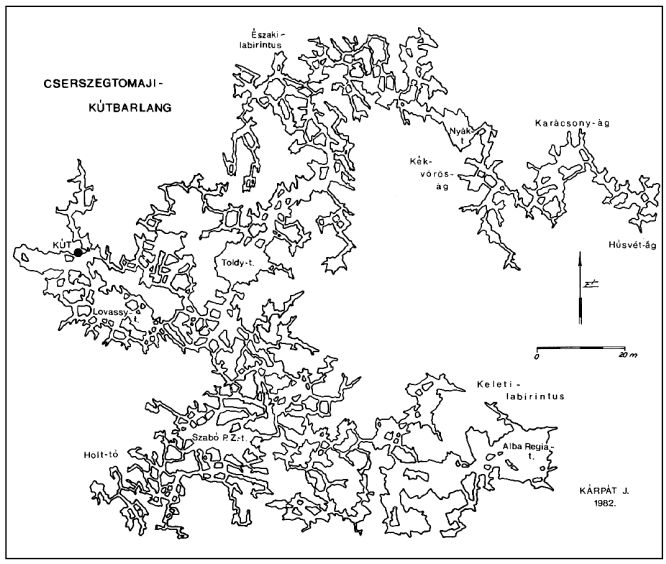

A Kovácsi-hegy bazaltfolyosója

A Kovácsi- hegycsoport a Keszthelyi- hegység része, annak legnyugatibb tagja. Helyzete a Keszthelyi- hegységben különálló, mert a hegység többi tagjaival ellentétben, vulkáni tevékenység révén jött létre. A Kovácsi-hegy nagy része a Balaton-felvidéki Nemzeti Park fokozottan védett természeti területe. A védelem az élővilágon túl különösen a rendkívül értékes természeti kincsre, a bazaltutcára, bazaltfolyosóra terjed ki.

Dombok, lankák ölelésében

A Kovácsi-hegy ezen értékeit bemutató tanösvény a környék fiatalon elhunyt lelkes, nagytudású, természetvédő meteorológusáról, Buruczky Ferencről kapta a nevét. Turistajelzések is keresztezik a tanösvényt, fehér alapon fekete madár jelzéssel. Megállóhelyein (10 db) a térség földtani, növénytani, állattani értékeinek ismertetése mellett, négylábú vadak nyomolvasására is megtanítanak bennünket.

Kitűnő túraútvonal, ritka jelenség és csodálatos látnivaló a Kovácsi-hegy nyugati peremén az egy kilométer hosszú **bazalt-folyosó** 5-15 méter magas oszlopaival, a kisebb barlangjaival és a különböző üregek érdekes morfológiai képződményeivel. Ilyenek pl.: a bazalt-dolinák, melyek mélyedéseiben apró tavacskák húzódnak meg. A lepusztulás, suvadás eredménye a hegy nyugati, délnyugati oldalán kialakult, peremről lehasadt, megrepedezett bazaltoszlopokból álló, ún. *„bazalt- utca”*. Keletkezését a szél hatásának tulajdonítják, mely a bazalt-takaró széle alól kifújta a homokot, így a hatalmas tömbök a függőleges repedések mentén kibillentek.

A bazaltutcában számos üreg, nyílás, barlangszerű hasadék ismert, mint pl. a **Vadlány-lik**. A Vadlány-lik hazai viszonylatban jelentősebb méretű bazaltbarlangnak számít. A Balaton közelében négy ilyet is találhatunk Diáson, Válluson, Rezi vára közelében és a Kovácsi-hegyen. Utóbbi a legérdekesebb, mert népi elnevezései (*Vadlán-lik, Kőkamra, Savanyú Jóska barlangja, Savanyú Jóska tanyája, Savanyú Jóska barlangja*) arra utalnak, hogy a barlangot régóta ismerik, és hosszabb rövidebb ideig laktak is benne. Ennek megfelelően *„be is van rendezve”*, kőtűzhely, kőágy, kőasztal stb. található itt. A néphit szerint egy szerencsétlen, elbujdosott leány tengette itt életét. *(Erről segédanyagunk 48. oldalán bővebben is olvashatsz)* Utoljára a világháborúk alatt használták, majd később, Rákosi Mátyás beszolgáltatási rendszere alatt a környéken élő parasztok terményeiket rejtették itt el.

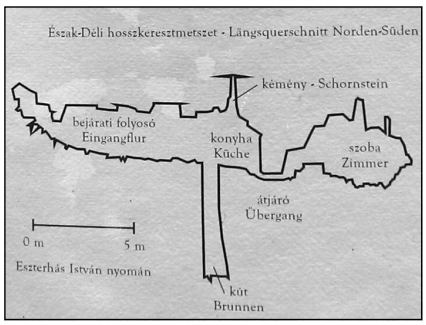

Meleg-hegy és a Sikalikja-barlang

A Reziben található Meleg-hegy nevét (hasonlóan a többi azonos nevű hegyhez): arról kapta, hogy a hegy fő tömegét alkotó kőzet (dolomit) rossz hővezető, s forró nyári napokon a levegő lehűlése után még sokáig sugározza a felvett meleget.

Ha a rezi várból az alatta lévő meredek, sziklás oldalon leereszkedünk, öt percnyi sétával elérjük a hegy gyomrában megbúvó Sikalikja-barlangot, amely az egykori Hévízi-tavat is tápláló melegforrások feltörési helye volt. Az őskori leletek szerint, már az ember is lakta a barlangot.

A legenda szerint Pethő Péter várúr idejében apadt el a forrás, aki zsugorisága miatt szegény betegeknek nem engedte meg a fürdőzést a csodás gyógyhatású vízben. Miután kegyetlenül elutasított egy könyörgőt, szolgája a következő hírrel futott elébe: *„Nagyuram! A forrás pezsegve, forrva nagy zúgással hirtelen roppant magasságba felszökkent, aztán visszaesett a mélységbe és eltűnt. A víznek többé semmi nyoma.”* Állítólag ez vezetett a Pethő család anyagi hanyatlásához, akik nem csak az eddigi állandó

jövedelemtől estek el, de az uraság aranypénze is mind kővé vált. Ezeket a lapos köveket láthatjuk ma is a Rezi vár körül. (Forrás: www.rezi.hu)

Mi a közös a Kallósdi Kerektemplomban és kehidai Deák-kútban?

Léteznek olyan mágikus területek, melyeknek emberek ezrei köszönhetik csodálatos gyógyulásukat. Vannak, akik ezeket a Föld meridiánjainak, mások Szent György-, Sárkány-, Ley-vonalaknak hívják.

Ezek kereszteződésénél, akárcsak a testünkben, csakrák húzódnak, amelyek energiatranszformátorként működnek. A Föld csakrái életenergiával töltik fel az élőlényeket. Ez az energia szökőkútszerűen áramlik kifelé. Különböző csomópontjai már az ókorban is ismertek és keresettek voltak. E helyek szertartások céljaira szolgáltak, és vallási épületeknek, templomoknak, kolostoroknak adtak otthont. Néhány órát eltölteni egy ilyen térben nagyon kellemes, de hosszú távon a szervezet túltöltődik.

Egyesek szerint **a Kallósdi Kerektemplom és a kehidai Deák-kút vonalában egy ilyen Szent György – vonal húzódik**. Idézet Bencze Ágnes és Marosi József természetgyógyászok, bioenergetikusok leveléből:

„Megállapítottuk, hogy a vízmosásban keresztben a Deák forrást érintve egy Szent György sáv sugárzást találtunk. A sugárzás iránya az északi iránytól nyugatra 30 fokos szöget zárt be. A sugárzási sáv szélessége kb. 180 cm. Ezt a helyszínen ki is jelöltük.

A Szent György vonal nagyon régen ismert gyógyító, energetizáló sugárzás, amely a közérzetet nagymértékben javítja, a legyengült szervezet energiáit beindítja, az immunrendszer tartalékait aktivizálja. Ezen sugárzónákban nagyon jó tartózkodni, megnyugtatja a lelket, pihenteti a testet. Aki itt pár órát eltölt, szinte megfiatalodva távozik. Az egészségügyi problémákkal küzdő látogatókban az öngyógyítás folyamatát beindítja. A Szent György sugárzás energetikai hatását már évszázadokkal ezelőtt a szerzetesek is ismerték és általánosságban az ilyen sugárzónák kereszteződésébe építették a legtöbb Árpád kori templomot is. A Deák forrástól nem messze található kallósdi kerek templomom is ilyen kereszteződésben található.”

Nem csoda hát, ha kedvenc kiránduló hely lett, és jó elidőzni ott a megnyugtató furcsa, tökéletes csendben.

Szent György vonalak a világban

A legismertebb Szent György vonal felett épült kultikus helyek:

- az angol Stonehenge,
- a görög delphoi jósda,
- a perui Machu Picchu,
- az egyiptomi Kheopsz piramis.

Szőlőhegyek a Zala Termálvölgyében

A térség életében mindig fontos szerepet játszott a szőlőművelés és borászat. Jellemző a rendkívül szétszabdalt birtokstruktúra. Szőlőültetvényekkel csak a domboldalakon találkozhatunk, kisebb parcellákba rendezve, melyeken a leginkább bakműveléssel vagy kordonos műveléssel gondozott szőlősorok mellett/között általában gyümölcsfák is ágaskodnak. Térségünkben a szőlészborász tevékenység az antik (kelet-római) hagyományokra épül, leginkább a belső fogyasztásra termelő aprócellás paraszti szőlőművelés jellemzi. Itt a mustot már évszázadok óta sajtolással nyerik, és legfeljebb a következő szüretig tárolják a bort a felszíni pincekamrákban. Ez különbözteti meg leginkább a kevesebb és magasabb borokat termelő lyukpincés területektől.

Dombok, lankák ölelésében

„A szőlőhegyen való tartózkodás és elbabrálás a falusi ember legkedvesebb élettevékenysége. A szőlőbirtokos fáradhatatlanul kijár szőlőjébe télen-nyáron, jó időben rossz időben egyformán, majd minden nap. Kifogást és alkalmat mindig talál arra, hogy kimehessen a hegyre."
Vajkai Aurél

Térségünkben a szőlősgazdák – más borvidékektől eltérően – a hegyen építették fel a szőlőfeldolgozó és bortároló építményeiket. Ezen kívül egy-egy szőlőhegyet nemcsak a közvetlen települések lakói birtokoltak, hanem távoli, 30-50 km távolságra élők is.
(Forrás: Hagyományos szőlőhegyi építészet Zala megyében – Zalai Borút Egyesület)

A térségi dombok, hegyek pusztuló értékei: a szőlőhegyek építészete

A térségi szőlőhegyek mozaikos tájszerkezete hosszú történelmi folyamatok eredménye. Ez a tájszerkezet a tájat formáló lakosok gazdálkodása révén formálódott, s a filoxéravész után nyerte el máig jellemző arculatát, amikor keskeny parcellákon szántóterületek kúsztak fel az elsősorban gyümölcs- és szőlőtermesztésre hasznosított területek közé.

A filoxéravészről...
A térség szőlőtermesztésében komoly visszaesést jelentett az 1875-ben megjelent szőlőgyökértetű (Phylloxera vastatrix). A térség egyes területeiről teljesen eltűntek az európai fajták. A dombokat ezt követően leginkább csemegeszőlővel, direkttermő fajtákkal ültették be rontva a táj borainak hírét. Ezzel megtört a több, mint két évtizedes borkultúra fejlődése a területen.

A szőlőhegyek építészete szervesen hozzátartozik a tájképhez. Az egyszerű, földbe vájt pincéktől az „emeletes" présházakig sokféle épülettel találkozhatunk mind a mai napig. Fontos lenne, hogy a hegyi birtokok jelenlegi tulajdonosai épületeik átalakításakor, új létesítmény tervezésekor ismerjék meg az eleink által ránk hagyott gyakorlatot, őrizzék meg hagyományainkat, értékeinket. Hogy mire is gondolunk? Íme egy kis ízelítő. *(Forrás: Építkezési és Kertkialakítási Ajánló Szőlőhegyen Építkezőknek - 2003., Fehér Holló Természetvédelmi Egyesület)*

A szőlőhegyeken lévő épületek tájolása attól függött, milyen a hegyoldal fekvése. Amennyiben volt rá mód, a homlokzat kerül a déli oldalra, a hátsó padlásajtó pedig az északira. Így a napsütötte déli oldal a rövid homlokzatot „forrósítja" fel, a keleti és nyugati oldal lesz a hosszú oldal, egyenletesebb hőháztartással, az északi oldal pedig a legkisebb mindig hűvös falfelület. Így az épületek hőháztartása a legkedvezőbb, a helyiségek pedig feladatuknak megfelelő mikroklímájúak.

A paraszti építkezést elsősorban gazdasági tényezők határozzák meg. Vidékünkön a **paraszti présház, szőlőhegyi hajlék formája lakóházra emlékeztet**. Az 1800-as években épült pincékben legtöbbször kis szoba van, időszaki tartózkodásra berendezve. Az első, egészen egyszerű, elöl ház alakú, szalmával vagy náddal fedett, nyeregtetős, kőfalú présházak homlokzati falánál volt a bejárat. A mögötte levő, a présháznál 80-100 cm-rel mélyebben fekvő, részben a lejtős hegyoldalba vájt pince pedig egyszerű, deszkamennyezetes vagy kőbolthajtásos, földdel behányt helyiség volt. Ezek a pincék nagyjából a XVII. század második felében, a XVIII.-XIX. század folyamán épülhettek, és máig is megtalálhatók a hegyen. Az ilyen egyszerű felépítésű pincéket követte az a fejlettebb forma, amikor a présház lakórésze bővült, az épület szoba+konyha részre tagolódott, új funkcióként pedig megjelent az istálló.

Dombok, lankák ölelésében

Az istállót az állattartás drasztikus csökkenésével ma már nem használják, de ez a tanulságos felosztás máig megmaradt: a présház+pince rész az épület alá került, így a domborzati adottságokat kihasználva a présházak homlokzati része emeletes jelleget öltött, ugyanakkor az oldalsó része a földszintes paraszti lakóház formáját mutatta.

E présházfajta, melyet a XVIII. század folyamán és a XIX. század első felében építettek, a falusi paraszt- és a városi polgári építkezés keveréke. Építészeti stílusuk kiforrott, célszerű beosztással, a hely gazdaságos kihasználásával, mindamellett pedig **egy harmonikus képet eredményező, tájképbe illő arculattal.**

Ezek a ma is látható épületek azért példaértékűek, mert méretüknél fogva a mai családok helyigényét is kiszolgálják, szépségük és arányosságuk pedig szemben áll a mai építkezést gyakran jellemző aránytalan, emberi léptéket mellőző formai megoldásokkal. **A terephez nem alkalmazkodó épületek, a sík terepen magányosan álló, robosztus építmények teljesen felborítják a szőlőhegyi építkezés egykori rendjét**. Eleink építészetben használt anyagai rendkívül sokfélék voltak.

A leggyakoribb építőanyagok:

A **föld** a legősibb építőanyag. Az agyagot tiszta formában kötőanyagként tapasztásra, és padlók készítésére használták. A vidékünkön is használt vályog agyagos föld, szalmatöredék vagy pelyva és állati ürülék különböző keverékéből készült. Az így összekevert, megtaposott sáros anyagból vályogtéglákat készítettek. A vályogtéglát kézzel formázták, vagy fa keretbe verték, majd 3-4 héten keresztül szárították. Ezeket a falazóelemeket kiemelt alapon, fa- vagy gyakrabban kő alapokra agyaghabarcsba rakták.

A vertfalas építkezés során a falak anyagául szolgáló homokos televényföldet járomnak nevezett sablonokba verték, majd kiszárították. E falakat faágakkal, gallyakkal erősítették meg, kéményként és nagyobb áthidaló elemként téglát alkalmaztak, de a fagerenda áthidaló használata is gyakori.

A vályogfalból készülő ház nyáron kellemesen hűs, télen pedig jól tartja a meleget. Rendkívül jó hőszigetelő képességű. Természetes anyaga miatt antiallergén és sérült elemei könnyen rekonstruálhatók. Egyetlen veszélyeztetője a nedvesség.

Elődeink a **téglát** a *„mesterséges épületkövek”* közé sorolták. A téglákat valaha kézzel formázták, szabadban máglyába rakva fával égették ki.

Az égetett tégla használata a XVIII. században kezdett elterjedni, annak ellenére, hogy a középkorban is már ismert volt. A bontott épületekből előkerülő címeres téglák a bizonyítékai, hogy az uradalmi égetők idővel a parasztok számára is dolgoztak. A téglát leggyakrabban nyílászárók íveinek kialakítására használták. A bontásban előkerülő, gyakran még címeres téglák előnye szépségük mellett a bizonyított időtállóság. Származásuktól függően alkalmazhatók szabadtéri felületek burkolására is. A hagyományos fehérre meszelt falak csak a XVIII. századtól váltak népszerűvé a népi építkezésben, akkor is elsőként ott, ahol a kereskedelmi viszonyok hozzáférhetővé tették.

A fa – nemcsak építőanyag...
A fát elődeink nemcsak használták, hanem számos misztikus gyökerű kötődéssel viseltettek irántuk. A világi és hitélet megtestesítője volt a fa, mely mind életciklusaival, mind növekedésével, formáival élő szimbólumként képviselte elődeink világképét. Ez a bensőséges kapcsolat ma már elveszett, de kötődésünk a fához, mint természetes anyaghoz máig megmaradt.

Ezután azonban olyannyira népszerű lett, hogy a mai falusi hangulat elmaradhatatlan velejárója még mindig a fehérre meszelt fal.

A bazaltkövekben gazdag Kovácsi-hegyen a hegybéli hajlékok többségét **kő**ből építették. Még a kőben szegényebb településeken is legalább az alapot kőből rakták, ami a fal stabilitását adta. Bazaltkövet használtak a kutak béleléséhez is. A követ minden formában felhasználták, a falköveket agyaghabarccsal kötötték.

A **fa** minden részét felhasználták, népszerű építőanyagnak bizonyult, hiszen mindenütt hozzáférhető volt. A Kovácsi-hegyen gyakori szelídgesztenyéből főként boronafalat, gerendát, tetődeszkát készítettek. Tölgyből és akácból szerkezeti gerenda, oszlopok, hasított karók, faszög készült. Szarufához kedvelt volt a szilfa, lécezéshez az égerfa, sövényfonathoz a hasított mogyoró, fűzfa- vagy gyertyánvessző. A boronafalas épületeket ma már csak kivételesen láthatunk a szőlőhegyen.

A **nád**, mint építőanyag különösen a lecsapolások előtti időszakban volt nagyon népszerű, később teret nyert az olcsóbb zsúp fedés. Vidékünk nemcsak kőben volt gazdag, hanem vizes élőhelyekben is.

A Kovácsi-hegyen lévő Rakottyás tavak, a Vindornyai-láp és az elérhető távolságban lévő Balaton közeli nádforrásnak bizonyultak. Kerítés, vázkitöltés, födémborítás, de leginkább héjazat (tetőfedés) készült nádból.

A nádat télen vágták, a nádaratás külön jog volt a korai írott és íratlan szokásjogban.

A **szalma** elsősorban a héjazat elkészítésére szolgált. Legjobb anyagnak a rozsszalma bizonyult, a zab- és árpaszalmát inkább takarmányozásra használták. A zsúpot cserép fedés váltotta fel.

200 éves boronapince Dötkön

A Zala Borút Egyesület által Dötkön felújított 200 éves boronapince előzetes egyeztetéssel várja a látogatóit. A Noé Borháznál az építészeti megoldásokon túl régi használati tárgyak és 1100 tőből álló őshonos, magyar fajtájú szőlő génállomány is megtekinthető.

Nincs szőlőhegy gyümölcsfa nélkül

A ház előtti kis térre került a présházak mellől elmaradhatatlan gyümölcsfa, általában dió, alma vagy körte, melyek között gyakran láthatunk ma is a tájra jellemző, régi fajtákat. Ezek a facsoportok gyakran folytatódnak szórt állású gyümölcsösökben, vagy szabályos sorokba rendeződött szőlőkben. Az épület és a hozzá tartozó gyümölcsös, szőlő és ritkábban szántó keskeny, hosszú parcellákba rendeződött. Ezek a többségükben hasonló termékenységű területek dűlőkbe tartoznak.

A dűlők kialakítása, elnevezése a paraszti tudás alapján történt és többségében a termékenységgel függött össze. A dűlőnevekből egykori területhasználatokat, történelmi eseményeket vagy akár természeti adottságokat is kiolvashatunk.

A szőlőhegy karakterét az épített elemek mellett a dűlők, azokon belül a parcellák rendeződése, beosztása, a művelés módja határozza meg.

Dombok, lankák ölelésében

Dűlőelnevezések a térségben
Az általános iskolások között meghirdetett versenyben is több pályamunka érkezett a dűlők elnevezése kapcsán. Például a Reziben található Holt Asszony dűlő elnevezése a szájhagyomány szerint: *„Volt egyszer egy nő és egy férfi, akik sok év után összeházasodtak. Eleinte minden rendben volt köztük. Viszont kis idő múlva nagyon sokat veszekedtek. A férfi ivott, verte feleségét és gyermekeit. Szegény asszony nem bírta ezt sokáig és felakasztotta magát egy fára. Innen ered a területnek neve."*

A térségben kezdetben az erdő gyümölcstermő növényei, majd az ültetett gyümölcsfák mindig megtartandó értéket jelentettek. Az irtásra szánt földön az erdő fáit kivágták, de a határjelző fák mellett az erdei gyümölcsfákat mindig meghagyták, a gyümölcsfákra külön szokásjog volt érvényben. **A gyümölcs mindig közösségi tulajdonnak, közértéknek számított.**

A történeti térképeken megfigyelhető, hogy a településeken a gyümölcsös- és szőlőterületek még a filoxéravész előtti időkben is közel egyforma nagyságú területet foglaltak el a szőlőhegyeken. Legkedveltebb gyümölcsök ma is az alma, körte, cseresznye, szilva, a pincék mellett gyakran ültetik a diót, szőlők közelébe a barackot, a szelídgesztenye pedig nemcsak a kertekhez, hanem az erdőkhöz is elmaradhatatlanul hozzátartozik.

A gyümölcsöket saját fogyasztásra és eladásra termelték és termelik ma is, de készítettek almabort, melyet a nagy faprésekkel sajtoltak ki. Utóbbit ritkán értékesítették, legtöbbször pincelátogatás, „pinceszerzés" közben maguk fogyasztották el. A pincékben készítették a gyümölcsecetet is, amit kis hordóban otthon tároltak. A pálinkafőzés hagyományairól sok forrás megemlékezik. Betiltása előtt pálinkafőző házak (*kukolla*) is álltak itt-ott a szőlőhegyeken. Emlékét ma már csak néhány dűlőnév őrzi.

A szőlőhegyeken máig megtalálhatók olyan **koros gyümölcsfák**, melyek többsége a faiskolai forgalomban már nem kapható régi fajtákból való. Ezeknek az idős fajtáknak a többsége alkalmatlan ugyan a nagyüzemi termesztésre, de a szakaszos terméshozam, a „méreten aluli" termés mellett előnyös tulajdonságokat is hordoznak *(ellenállóképesség, íz- és aromagazdagság),* ami jelentőségüket a házikertekben felértékeli. Hiszen kertünkben a cél nem elsősorban az intenzív termesztés és az ehhez társuló technológia alkalmazása, hanem lehetőség szerint a legkevesebb növényvédelem, a gazdag ízvilág, vagy a dús dekoratív virágzás *(a régi fajták többsége díszítőértéke miatt szép színfoltja díszkertünknek is!)*. Az adott körülményekhez való jobb alkalmazkodóképességű fajtákat mindig helyben kell keresnünk.

E fajták megőrzésének fontosságát a nemesítők is elismerik, hiszen a mai fajták genetikai állománya egyre szegényedik. Nem is beszélve az ökológiai gazdálkodás népszerűsödéséről, melyben alapvető szerepet kapnak az említett „tájfajták".

(Forrás: Építkezési és Kertkialakítási Ajánló Szőlőhegyen Építkezőknek - 2003., Fehér Holló Természetvédelmi Egyesület)

Az ország egyik legnagyobb vadkörtefája Ligetfalva központjában található. Igazi kuriózum **Zala megye legnagyobb méretű háziberkenye fája** a kustányi Öreg-hegyen (Kehidakustány). Ennek a régi magyar gyümölcsfafajnak már alig találhatók példányai az országban.

Dombok, lankák ölelésében

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park 2005-ben állított egy kis ismertető táblát a védett fa mellé:

„A házi berkenye az egyik legritkább és legelfeledettebb régi magyar gyümölcsfafaj. A középkor óta termesztették, elsősorban a kolostorok kertjeiben és a szőlőhegyekben. Mivel melegigényes fafaj, csak a szőlő és a cserestölgyesek termőhelyén érzi jól magát. Későn, 18-24 éves korában fordul termőre, így őseink mindig nagy becsben tartották a jól termő, idős példányait. Sajnos a nagyüzemi mezőgazdaság térhódításával sok idős házi berkenye esett a táblásítás, a „korszerűsítés" és a gazdátlanság áldozatává. Az itt látható fa Zala megye legnagyobb méretű házi berkenyéje. Őrzi az emlékét a régi zalai gazdáknak, elsősorban is a Kustányban lakó Nagy Mária néni felmenőinek, akik megnevelték és megőrizték nekünk ezt a hatalmas fát.
Szeptember végén érő pirosas-sárgás, apró körtére emlékeztető termése megbarnulva, nagy cukortartalma és finom savanyagai folytán finom csemege. Gyümölcsét a középkor óta gyomorerősítőnek használták. Magyarországon a házi berkenye minden példánya védett!"

Keresztek a szőlőhegyen

A térségi szőlőhegyek rendkívül gazdag tárházát képezik a különböző féle útmenti kereszteknek. Sokféle típus létezik: kő-, fa-, pléh- illetve bádogkereszt. Sokszor kőből építették, talpazattal, és kerítéssel vették körül. A keresztállítás különösen a 18. században lett gyakori, legtöbbjük 1850–1930 közötti. Fontos célja volt a kereszteknek a tájékozódás elősegítése, sokszor állították például útelágazódásban.

A keresztek nagy többségét nem az egyház állíttatta, hanem a hívek fizették költségüket. Az egyház csak felszentelte, megáldotta az egyéni buzgóságból állított kereszteket. A szentelés nagy ünnepséggel, a helyszínen bemutatott misével és prédikációval történt.
A kereszteknek asszonyok, lányok viselik/viselték gondját. Általában szombatonként friss virágot visznek hozzájuk, halottak napján gyertyát égetnek a tövükben. A kereszt előtt elhaladó férfiak megemelik kalapjukat, keresztet vetnek. Asszonyok együtt imádkoznak előtte, koszorút helyeznek el rajta, térdelve – többek között – esőért könyörögnek. *(Forrás: Magyar Katolikus Lexikon)*

Mostanra a térségi keresztek állapota felemás állapotot mutat. Ahol a szőlősgazdák, helyi lakók szívükön viselik a keresztek sorsát, azok hosszútávú fennmaradása biztosított.

Malmok a Zalán

Évszázadokra visszamenőleg egységben léteztek a Zalára telepített vízimalmok, maga a Zala folyó sajátos vízrajzi adottságaival és a híresen szép Zalavölgy és Zalarét.
A malmok sokféle szereppel bírtak akkoriban: őrölték a gabonát ezzel megélhetést nyújtva a molnár családjának, fürdőhelyet nyújtottak a környékbelieknek *(sokszor ide jártak „strandolni")*, a malomtó élőhelyet nyújtott a halaknak vagy éppen oxigénnel dúsította a vizet a vízikerék lapátjainak zúdulása révén.

Dombok, lankák ölelésében

A malmok száma az elmúlt évszázadokban folyamatosan csökkent, többek között a modernizációnak köszönhetően. Ennek ellenére az 1940-es évek elején még mintegy 37 malom őrölt a Zala folyón.

Vízimalom neve	Település	Vízimalom jelenlegi állapota
Domján-malom	Pakod	*csak maradványok*
Csorba-malom	Zalabér	*az épület még áll*
Hármasi-malom	Batyk	*csak maradványok*
Kutrovácz-malom	Zalaszentgrót	*itt működik a Tüskeszentpéteri-malom*
Slésinger-malom	Zalaszentgrót	*az épületben évente egyszer kiállítást szerveznek*
Mittermayer-malom	Zalaszentgrót	*csak maradványok*
Vöröss-malom	Kehidakustány	*csak maradványok*
Böröczki-malom	Kehidakustány	*helyén vendéglátóhely működik*

A malmok sorsát az 1960-as évek elején lezajlott Zala-szabályozás pecsételte meg, melynek során a kanyarulatokat kiiktatták, szinte csatornává alakították a folyót.
(Forrás: www.zalamalom.hu)
Térségünk szomszédságában **Zalaszántón található a környék egyetlen működőképes vízimalma, a Kotsy-vízimalom**. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park fenntartásában lévő épület márciustól októberig látogatható belépőjegy vásárlásával.

A végére egy személyes tapasztalatokon alapuló túraajánló a fejezet szerkesztőjétől...
*Annak, aki a Zala Termálvölgye épített vagy természeti értékeit szeretné felfedezni, annak a teljesség igénye nélkül azt alábbi helyeket ajánljuk: A Kovácsi-hegy tetején található kiszáradt, és még élő tavak, főleg a lápos **Rakottyás tavak** ritka állatok és növények élőhelyei.*
*Ha ritkaságokat szeretnénk látni, nem kell feltétlenül a hegyet másznunk. A Batyki vasútállomás mögött húzódó kiszáradó láprét (más néven **Batyki ősgyep**) is bővelkedik ritka és védett növény- illetve rovarfajokban.*
*Ez a láprét egy állomása lehet a türjei **szőlőhegy**ről induló és a zalaszentgróti dombokat, szőlőhegyeket megcélzó túránknak. Ha még nem fáradtunk el, vagy még több helyen akarunk gyönyörködni a kilátásban, a turistautakat követve eljuthatunk a zalaszentgróti és pakodi **borvidék pincéi**hez. Itt 18 év feletti kísérőitek egy pohár bor mellett megtervezhetik az útirányt, ti pedig egy hideg szóda mellett megbeszélhetitek élményeiteket.*
*Aki a szőlőhegyeknél vadabb terepre vágyik, annak ott a **Kovácsi-hegy**, a Bazaltutca és Vadlány-barlang, esetleg a **Meleg-hegyen** található Rezi várrom. Aki a turistautakat szereti róni, az kószálhat a nemesbüki dombokon, meglátogathatja a zalaköveskúti kilátót, célba veheti a zalacsányi tavat, a Sénye közelében található Kemence templomot, a Kemendi templomot, vagy a Kallósdi kerektemplomot. Ugyancsak jól gondozott túrautak vezetnek a **Zalabéri kilátó**hoz és Szent Antal kápolnához.*

Innen leballagva a zalaszentgróti termálfürdőben áztathatjuk megfáradt tagjainkat, vagy fél óra kocsikázás után Kehidán és Hévizen is megtehetjük ezt.

Lehet tavasz, nyár, ősz, vagy tél a Zala Termálvölgye természeti értékei várnak benneteket, hogy megmutathassák évszakonként változó arcukat.

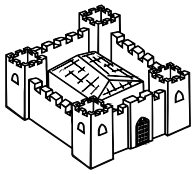

Egy pillantás a múltba

A régmúlt olyan eseményeit taglalja, amelyekre érdemes odafigyelni, érteni engedi múltunk magyarázatát és jelenünkre gyakorolt hatását.
Ahány község, annyiszor sok említésre érdemes esemény, annyiszor egynéhány bevésésre méltó évszám, annyiszor legalább fél tucat történelmi név, akiknek köszönhető a mai település léte, arculata, története. **A különböző települések részletes történelmét a települések honlapján ismerhetitek meg, amely úgy kereshető, hogy www.telepulesnev.hu.**

Mi most itt a legfontosabb eseményeket, évszámokat, személyeket emeltük ki, hogy össze lehessen hasonlítani a különbségeket és egyezőségeket a szomszédos vagy akár távolabbi települések történelmének alakulásában.

Eredményes összehasonlítást kívánunk a felsorolt adatok birtokában!

Ma már szinte minden településnek van saját címere. Az alábbi történeti áttekintésben csak néhányat mutatunk be. A többi település címerét megnézheted az interneten, sőt, a feladatlapban is találsz erre utalást.

Almásháza

A község első írásos említése 1198-ból származik (Almas).
1464-ben a körmendi katonák pusztították el a falut.
Az aprófalu ***1564-ben*** újból a szentgotthárdi ciszterek kezébe kerül.
Az ***1580-as*** évektől fokozatosan érték támadások, illetve magas adókat róttak rá az oszmán földesurak.
17. században elnéptelenedett, és ***1700-ig*** néptelen is maradt. Ekkor a Batthyány család birtokába jutott, akik majorságot hoztak létre Almásháza körül.
1867-ben a falu teljesen leégett.
1908-ban szentelték fel a település első egyházi intézményét, egy kápolnát.
1950-ben bevezették az áramot.

Alsópáhok

Földrajzi elnevezés magyarázat
Paah földje: Zalavárhoz tartozó várföld volt, ahol olyan várszolgák laktak, akiknek mestersége a tímárság, cserzővargaság volt. Ehhez a mesterséghez tartozik a bőrnek vízben való kallózása, ványolása. A páh szó aztán egy olyan terület nevévé lett, amelyen a tímár mesterséget folytató lakosok egyetemlegesen a Hévíz meleg vizében ványolt bőrök szolgáltatására voltak kötelezve. ***750 éves*** múltra tekint vissza.

Batyk

Első említése ***1251-ből*** való Bogk néven. Legjelentősebb birtokosa a Béri család volt.
Az ***1570-es*** évektől adóztatták a törökök. A portyázások azonban csak a ***17. századtól*** sújtották a települést (legsúlyosabb 1683-ban), ám Batyk mindvégig lakott maradt.
Az elkövetkező időkben Batyk jó adottságú településként fejlődött tovább a határában három malommal.
A 20. század második felében vált fontos központtá, amikor több vasútvonal találkozásába kerül. Ma már nem csomópont.

Dötk

Első írásos említése ***1332-ben***: Dutk. A községet egyesek azonosítják a római kori Mestrianum-mal.
1373-ban Őrsi Cibrián unokája - Lőrinc - a birtokát a királynak adományozta.
A török háború idején a Zala vonulatában rendszeresek voltak a török portyázások. A sűrű betörések miatt a település a dombtetőről a Dötki-patak völgyébe húzódik.
1707-ben a kuruc-labanc harcok alatt kirabolták. ***1768-ban*** az Urbárium a település nemeseit (nyolc család) számba veszi. Az ***1970-es*** évek elején megszűnik az iskola, lakosságának száma 30-ra csökken.

Cserszegtomaj

Első írásos említése ***1357-ből*** való, Tomaj név alakban. Előtte is lakott: avar- és római kori urnasírok. Tomaj falurész a nyugati oldalon, Cserszeg a keleti oldalon található, Cserszegtomaj a kettő egyesülésével ***1846-ban*** jött létre. A nádtetős

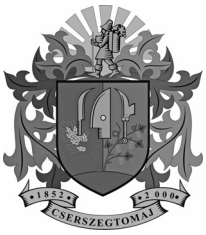

házak tetőszerkezetét cserfából készítették: innen nevének első tagja, amely az ősi „szeg” szavunk párosult a cserfákkal benőtt területtel. Másik fele személynévből származik: honfoglaláskor a Balaton északnyugati részét a Tomaj nemzetség szállta meg.

A közös iskola ***1874-ben*** épült államköltségen.
Tomaj nevű község létezett a török hódoltság előtti időkben az országút mentén, Tomay család birtokát.
1557-ben Kestel-Tomaj név alatt szerepel.
1674. évi feljegyzés említi Cserszeg és Tomaj pusztákat. A török kivonulása után benépesedtek.
A cserszegi szőlőhegyet egy ***1628. évi*** okirat is megemlíti.
Tomaj környékén értékes illír, kelta és római leletek kerültek elő.
Cserszegtomaj jellege hegyközség. A hegyközség kialakulásában döntő a szőlőművelés volt, a földrajzi körülmények csalhatták ki az embereket a hegyre.
1715-ben az Eszterházynak szolgáltattak napszámot ***1730-ban*** a Festetics család a keszthelyi birtokok tulajdonosa. ***1784-ben*** 204 szőlősgazdát tartottak számon.

Döbröce

A horvát drbra (völgy, szakadék) szóból származik.
Az első emlék a település létezésére IV. László idejéből valók. IV. (Kun) László a zalai vár Debréte nevű földjét cserélte el Zsidóval, annak Kebele nevű földjéért.
1416-ból, mint Enyere település szomszédja való.
A ***XVI. század*** második felében a töröktől menekülő lakosság elhagyta a települést.
Az ***1740-es*** évek után kezd lassan benépesedni magyar, szláv és német lakosokkal.
Az ***1960-as évek*** hozták az első komolyabb változásokat a falu életében. Villany épült ki.

Felsőpáhok

A Páhok helységnév a korábbi Páh helységnév megszilárdult, többes számú alakja. A Páh helységnév a magyar páhol ige alapszavából származhatott, mely a bőrkészítés egyik mozzanatának a műszava lehetett. Korábban a környéken tímár foglalkozású emberek laktak.
Felsőpáhok - Alsópáhok társtelepüléseként - a XVIII. század végén jelent meg.

Hévíz

Történelem előtti korokba nyúlik vissza.
Tó gyógyító hatása már – valószínűleg – a rómaiak által is ismert volt, pénzérmék, oltárkő.
A népvándorláskori leletek is az erre megfordult germán és szláv népességre utalnak.
Írásos említése első alkalommal egy 1328-ból származó oklevélben történik, amikor a települést locus vulgarites Hewyz dictus-ként.
Az első tanulmány a tóról ***1769-ben*** jelent meg, Szláby Ferenc munkája. A fürdő létrehozásában/kialakulásában fontos szerepet játszottak a Festeticsek, akiknek a birtokába a 18. század közepén került a forrás és környéke. A fürdőélet felvirágozása legfőképpen gróf Festetics (I.) Györgynek köszönhető. Aki céltudatosan építette ki a fürdőtelepet.
Hévízszentandrás és Egregy községek egyesítéséből jött létre ***1946-ban***. ***1992. május 1***-jén városi címet kapott.

Kallósd

Első említése ***1217-ből*** való a zalai vár földjeként. Temploma is ebben az időszakban készült.
17. században a török megszállás alatt elnéptelenedett.
1735-ben véletlenül találták meg az új telepesek. Újranépesítése a kapornaki apát ***1711-es*** ajánlatát követően (aki alacsony adókat vetett ki), magyar, horvát lakosokkal gyorsan benépesült
A temploma ***1740-ben*** épült újjá.
Iskolája ***1814-ben*** készült el.
1863-ban létrejött szerződés alapján született meg önrendelkezési joga.
1961-ben indult el az első busz a településre.

Kehidakustány

Kehida és Kustány összevonásával alakult ki.
Egyik magyarázat szerint a Kehida elnevezés a két ittlévő zalai

hídra utal. Mások a „ketőd" (másodszülött fiú) szóban látják a név gyökereit.
A Kustány ómagyar személynév származéka. A bronzkorban kialakult állandó település, kelták, és avarok lakták.
Első említése ***1232-es***, amikor is itt ülésezett az ország első nemesi bírósága. A „Zalán inneni és túli" serviensek ítélkeztek a veszprémi püspök és Ogusz bán ügyében.
Kustány első említése ***1275-ből*** való, majd ***1411-ben*** Csapi András kapta meg a települést. Birodalma azonban felbomlott, és a kialakult három községrész (Alsó-, Felső- és Egyházaskustány más-más családok birtokába került.
16. században a török támadások folyamatossá váltak, így ***1554-ben*** a földesurak udvarházukat erődítményekké, majd jelentős várrá alakították.
A védelmet ***1588-ig*** látta el sikerrel, amikor is a törökök elpusztították Kehidát is.
1678-tól bevezették a vámot is.
18. század elején iskolát alapítottak.
1757-ben házasulás révén jutott a Deák család tulajdonába a település.
Az udvarház előtt álló emeletes épületet az ország első vidéki mezőgazdasági szakiskolájaként tartják számon.
A kehidai temetőben álló XIII. századi román stílusú kis templom az ***1700-as évek végén*** lett a Deák család sírkápolnája. Deák Ferenc nagyszülei, szülei és bátyja vannak itt eltemetve.

Kisgörbő

Első emlék a település létezésére IV. László idejéből.
Újabb említése ***1416-ból***, mint Enyere település szomszédja való.
XVI. század második felében a töröktől menekülő lakosság elhagyta.
1613-ban is csak egyetlen negyedtelkes lakott portáját írták össze. ***1740-es*** évek után kezd lassan benépesedni. Magyar, szláv, német lakosokkkal.
Az ***1960-as*** évek villany épült ki a községben.
A települést ***1978. december 31-én*** Zala megyéhez csatolták.

Kisvásárhely

Marcal melletti vizenyős területek miatt nem tudott terjeszkedni, így mindig is apró település maradt. Első említése 1382-ból való.
1564-től török hódoltság alatt volt.
1635-re pedig már teljesen elnéptelenedett mintegy száz évre. Se temploma, se tanítója nem volt. Iskolája csak ***1925-ben*** alakult.
A ***20. század*** elejétől folyamatosan az elvándorlás jellemzi.

Ligetfalva

Eredetei neve, (Németfalu) szerint német telepesek alakították a ***XIV. században***. Mai nevét ***1950-ben*** kapta.
A török hódoltság alatt lakói kétfelé is adóztak.
1935-től Batthyány-birtok volt.

Mihályfa

Neve ***1340-ben*** bukkant fel oklevelekben Mihalfalwa néven. Így szerepel a zalavári konvent előtt kötött birtokeladási szerződés latin szövegében Mihalfalwa.
A község több, a középkor folyamán elpusztult település területét olvasztotta magába. A legenda szerint keletre egy kisebb falu állott, melynek neve Misefa. Az Erzsébet malom környékén szintén falu volt. A tatárok pusztítása után egy okos Mihály nevű birtokos a két kis falu lakóit arra kérte, hogy a felperzselt faluk között építsenek egy új falut: Mihályfalva. Ezt írásos emlékek és ásatások is igazolják.
Erzsébeti dűlő területén volt Szenterzsébetfalu, melyet a ***XVI. század*** közepén a török felégetett. Tótvár major mellett volt a hajdani Szentmárton község és a Bécsi mező Újbécs falu maradványait őrzi.

Nagygörbő

Első említése ***1274-ből*** való Vindornyaszőlős határtelepüléseként. Szétválása Kisgörbőtől a XVI. század végén történt meg.

Nemesbük

Római kori kőhíd, két boltíven nyugvó, többször átépített, amely a település két felét köti össze.
Első okleveles említése ***1408-ból*** származik: ekkor Bik.
Későbbi alakváltozatai: Byk, Bykk, Felsew / Fölső/ Byk, Nemes Byk, Bewk/ Bök /, Szala Bük.

Egy pillantás a múltba

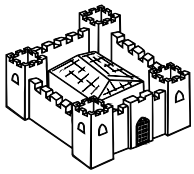

A község nevében szereplő utótag a Bük szó a bükk fanévből ahogy a néphit is tartja a valamikori bükkfaerdő bükkös templomig terjedt.
Az egykori Mihályháza nevű települést elhagyó, török elöl menekülő családok új településükön találtak otthont. A falu feudális korban is folyamatosan lakott volt.
A török először csak ***1629-ben*** tudta megsarcolni.
Történeti érdekesség, hogy a Pécsi Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint lakóinak száma a középkorban több száz évig meghaladta a körzet legnagyobb városa – Keszthely – lakosainak számát.
1771-ben három tanítója volt, ***1777-ben*** 12 tanulót oktattak elemi ismeretekre.
Az ***1848/49-es*** szabadság harcban 10 honvéd vett részt a faluból.
A községet ***1945-ig*** két nagybirtok fogta közre. Az egyik Nemestóthy Szabó Lajos Mándi uraságé, a másik Batthyány Lajos Kustányi grófé volt
1948-ban bevezették a villanyt .

Óhíd

Egy részének első említése ***1406-ból*** való. A XV. században teljesen nemesi település.
A törökök ellen erődítmény, de mindezek ellenére többször behódolt, ám mindig csak pár évig fizetett adót. A törökellenes harcban teljesen függetlenül működött, ezért Szentgrót kapitánya többször panaszt is emelt a település ellen.
A ***XVIII. században*** nagyobb változásokon ment át a település.
Nőtt a nem nemesek (elsősorban jobbágyok) aránya
XVIII. sz. elején tanítót hívtak.
1785-re már 690 fő volt lakóinak száma.
1922-ben 1000 főnél népesebb településsé vált, így nagyközségi rangot kapott.
1952-től van autóbusz összeköttetése Sümeggel.

Pakod

Eredete és jelentése ismeretlen. csak annyi látszik valószínűnek, hogy a névadás a ***XII. század*** végén, vagy a ***XIII. század*** elején történhetett.
1211-ből származik a községről az első írásos megemlékezés POCUD (Pokod) néven, aminek ezt a pannonhalmi Szent Benedek rend történetének könyvéből olvashatjuk.
1230-ban egy oklevél tesz említést Pakodról, illetve Pakodtól észak-keletre fekvõ Barabás nevű településről. Ez az okmány részletesen leírja, hogy van Barabásnak két malma, egy hídja, amelyen emberemlékezet óta a birtokos hídvámot szedett. Barabást (másutt így olvashatjuk: Barlabás vagy Barlabás hídját)
A ***XIV. században*** megkülönböztették Egyházaspakodot.
1567-ben az első Zala megyei törökdúlás után az egész falut leégették, de ***1572-ben*** már megint másfél portát jegyeztek fel.
1592-ben újra leégették a törökök, de megint újraépült.
1707-ben a kuruc-labanc háború következtében a falu tűzvész áldozata lett.
1783. március 31-én nagy tűzvész pusztított a faluban.
1795-ben árvíz pusztítja a falut. Az egész település vízben állott.
1919 után a fehérpapok türjei szerzetesrend birtokából hasították ki azokat a házhelyeket, amelyeken a mai Barabás újfalu épült.

Sümegcsehi

Első említése ***1357-ből*** való.
15. századtól a falu lakosságának feladata Sümeg várának élelmiszerrel való ellátása is.
Újranépesedése csak az ***1720-as*** években indult meg.

Szalapa

Első írásos említése ***1265-ből*** való.
Csak nemesek éltek itt.
A török hódoltság idején többször lakatlanná vált.

Szentgyörgyvár

Első említése meglehetősen kései, ***1461-ből*** való. A Zala partján állt a vár, alatta az azonos nevű falu.
A várat ***1479-ben*** I. Mátyás király a Báthoryaknak adományozta. A vár védelmi szerepe a ***16. században*** a törökök portyázásaival növekedett meg.

1548-ban sokan menekülnek ide a török elől elsősorban Somogyból.
A vár soha nem került török kézre, bár ***1573-ban*** nagyszámú török indult ostromlására.
1620-ban a törökök lemészárolták az alsó falut, de a várban is pusztított a pestis és a döghalál.
1627-ben nevezték elsőként a korábbi falut mezővárosnak. ebben az időben alakult ki a településen egy majorság, amely ***1676-tól*** a Széchenyi család tulajdonában volt.
A ***18. században*** a vár romossá vált.

Tekenye

1275-ben már önálló településként.
Nevét a mondák, legendák szerint a Vérbulcsú törzséből származó Tekenye nemzetségről kapta, amelynek tagjai már a honfoglalás után a környékbeli dombokat-völgyeket választották lakóhelyül.
1984-es év: Zalaszentgróthoz csatolták, elveszítve önállóságát.
2010. október 3-i hatállyal önálló településsé vált.

Rezi

Első említése ***1236-ból*** való. Ekkor királyi szolgák lakták a települést.

A vár építésének tág időhatárok, hogy ***1292-1307*** között a falut birtokló Pécz nembeli Apor és Lukács lehettek a vár építtetői. Apor utódok nélkül halt meg, a birtok visszaszállt a királyra. ***1333-ból*** van adat. („*...castri Rezi...*")
A ***14. század*** közepe királyi adományként a Lackfi családé lett. Nagy Lajos halálát követően a Délvidéken kitört a Horváti-Paliszlani – féle lázadás, amelyben tevékeny része volt a Lackfiaknak is. ***1397. február 27-én*** Zsigmond király Lackfi Istvánt kivégeztette, birtokait elkobozta, így Rezi visszakerült királyi tulajdonba. ***1427*** júniusában a király – a környéken elkövetett hatalmaskodások miatt – elvette a várat a Medvei családtól, évszázadokig vitathatatlanul Pethő birtok lett.
A ***15. század*** végén Mátyás király halála után a németek elfoglalták Rezi várát, visszafoglalása után a Gersei Pethők helyreállították.
Utolsó korszaka a ***16. század*** török veszély, először ***1554-ben*** végigrabolták, az összes ottani vár ostromával megpróbálkoztak. ***1561-ben***, amikor a török elfoglalta a közeli hegyesdi várat, ezért a Pethő család saját költségén 12 darabontból álló őrséget toborzott.
1586-ban a szentgróti gyűlésen a megye arról határozott, hogy követeket küldenek Zrínyi grófhoz, hogy Tátikát vagy Rezit rombolják le. ***1586-ban*** elrendelték a vár lebontását. ***1592-ben*** kelt oklevél szerint már a romba dőlt Rezi várról olvashatunk.
1538-ban a veszprémi érsek familiárisai fosztották ki. ***1555-től*** a törökök birtokolták a települést, amelyet többször is leromboltak, ám pusztán nem maradt.
Kolera:
Környékünkön ***1855. júl. közepétől szept. közepéig***; Reziben ***júl. 21-én*** halt meg kolerában az első halott, az utolsót pedig ***szept. 9-én*** temették el.

Gyöngyösi betyárcsárda

Nevét a közelében csörgedező Gyöngyös-patakról, a nyárfákon élősködő fagyöngyről lett elnevezve. A csárdával szemben a patakon korábban négy malom is állt. Ma egyet, az úgynevezett Bika-malmot láthatjuk. Eredetileg a Festetics uradalom vadászháza volt, később csárda,
Vak Illés és Kőkes Pista betyároknak a Bakony erdeiből menekülniük kellett, csárda közeli szőlőhegyen a pandúrok agyonlőtték őket; csárda közelében, közvetlenül az országút mellett temették közös sírba.

Sénye

Senye személynévből ered, jelentése balkezes. (A középkorban egy ideig a Németfalu nevet is viselte)
Először ***1251-ben*** említette oklevél, mint a Zala megyében, Vindornya-Szőllőstől nyugatra eső település (Sényén) birtokos Lőrinte nemzetségből való II. Lőrinte birtokát, majd ***1340-ben,*** a Lőrentei család birtokaként.

Később a Báthoryak, a Nádasdyak, Zrínyi Miklós is birtokolta, de a török is megadóztatta, majd a Széchenyi grófoké lett.
A fénykorában (az ***1850-es években***) 150 fős falucska.

Egy pillantás a múltba

Tilaj

Első említése ***1276-ból*** való.
Birtokosai a ***1582-es*** kihalásukig a Csányi család volt, majd a Batthyány család kapta a ***XVII. században***.
Törökök ***16. századi*** dúlásai hatására teljesen elnéptelenedett, nagyrészt erdő nőtte be.
Újratelepülésére a 18. században került sor, elsősorban Zalacsányból érkeztek katolikus telepesek.

Sármellék

Őskorban is laktak itt. Ezt bizonyítják az újkori és a karbonkori leletek.
A sármelléki repülőtér közelében kora Árpád-kori temetőt ástak ki, ami arra vall, hogy a népvándorlás és a honfoglalás korában is lakott település volt.
A középkorban a település két részre oszlott: Hégenföldre és Csütörtökhelyre. Ezt a két települést már ***1403-ban*** egy helységként szerepeltetik.
Hégenföldét először ***1335-ben.***
Sármellék megnevezés csak ***1474-ben*** tűnik fel.
1572 után azonban a török pusztítás áldozata lett a falu.
1786-ban a Festetics család birtoka volt.
1893-ban egy borzalmas tűzvész áldozata lett, majd újra felépült.
Télen – mivel a Kis-Balaton a kertek aljáig húzódott – nádvágással, szokás volt a „*csíkászat, halászat*" is.
A legrégebbi rész a falu északi része – a Fekete István regényéből is ismert – Tüskevár, két kilométerre a Zalavárra vezető út mellett van Égenföld, ahol tehetősebb emberek éltek.
1941-ben egyesítették a részeket, s így jött létre a mintegy öt kilométer hosszú település, épült fel a sármelléki iskola,
A századelőn felépült a vasút, amely ***1976-ig*** működött.

Türje

Feltételezések szerint a premontrei prépostságot Thyrle Lampert gróf alapította ***1184-ben***.
Helytállóbb az a feltételezés, hogy a ***13. század*** elején, az alapító IV. Béla kedvelt embere a Türje nembeli Szentgróti Dénes.
A tatárjárás idején már létezett.

Az egyik legkorábbi és majdnem teljesen épen maradt premontrei apátsági műemlék templomot találjuk itt.
1566-ban a sümegi várnagy tette teljessé a pusztítást.
A török idők alatt az erődített prépostság castellumként működött, ezzel a harmadrendű végvárak egyike.
1663-tól a Batthyány családé lett.
XVIII. század elején két Türjéről van szó. Az egyik a templom körüli magyar rész (Belső Türje), a másik a Nádas- pataktól nyugatra kialakult település (Bavaria: Külső-Türje), betelepített németajkúakkal. Ez a kettősség a településszerkezetben is megfigyelhető. A rendelkezésre álló régi térképek alapján jól látható. A két falurész egyesítésére ***1895-ben*** került sor
1932-ben megkezdődött a falu villamosítása.

Vindornyaszőlős

Első említése ***1274-ből*** való, amikor a király a zalai vár birtokát a Pécz családnak adományozta.
1564-től kezdve a törökök többször csapást mértek a falura.
1696 elnéptelenedése.
1720-as években települ be ismét.
1738-ban Festetics Kristóf szerezte meg véglegesen.
1745-től tanító dolgozott a településen.

Zalaköveskút

Nevét feltehetően egy a területén létezett kikövezett kútról vagy forrásról kaphatta. A „Zala" előtag a megyebeli hovatartozásra, illetve a Zala folyóra utal.
A középkori falu feltehetően a mai település déli végződésénél egy forrás körül lehetett.

Zalabér

Neve ***1121-ben*** Byr, ***1792-ben*** Zalabér alakban fordult elő a forrásokban; a Bér személynévből
1299-ből származó okirat szerint a település birtoklásáért a Bériek és a Szentgrótiak civakodtak.

16. század közepére a török megszállás miatt a falu elnéptelenedett.
A török ***1644-ben*** felégette a falut.
A település határa ***1707-ban*** a kuruc-labanc harcok színtere volt.
A napóleoni háború idején a császári seregek állomásoztak, majd a franciák fosztották ki.
1848-ban Jellasics seregének egyes részei átvonultak a falun, erőszakkal jószágokat hajtottak el.
1800-as évek végén több tűzvész is pusztított.
1913-ban létesült Zalabér-Sárvár vasútvonal után a település jelentős vasúti csomóponttá vált.
A II. világháború kezdetén a Neumann uraság kastélyában lengyel tisztek laktak.

Zalacsány

Nevének eredete a szláv Csán személynévre vezethető vissza.
A kettős patak mellett, a Meleghegy déli oldalán széles árokkal körülvett vár (török)
Giulio Turco készített felvételi rajzot ***1569 -ben***.
Első ízben ***1019-ben***, I. István „Chan" mezőváros piaci vámját a zalavári apátságnak adta.
1334. augusztus 28-án kelt oklevélben Károly Róbert király „juxta fluvium Zala inter villas Chan et Medzeth in dicto comitatu Zaladiensi" szerepel. Mátyás király ***1475-ben*** erősítette meg a családot a falu birtokában. A várnak hadi jelentősége nem volt, és feltehetően ***1690-ben***, Nagykanizsa visszafoglalása utáni időben pusztulhatott el.
A névadó Csány család a 14. században szerezte meg ***1365-ben***, mint annak birtokosa.
Mátyás király ***1475-ben*** erősítette meg a családot a falu birtokában.
A várnak hadi jelentősége nem volt, ***1690-ben*** Nagykanizsa visszafoglalása utáni időben pusztulhatott el.

Csány László
Később a Batthyány család ***19. század*** végén épült neobarokk kastélya gazdagította.

Zalaszentgrót

A Zalaszentgrót területén folyó ásatások kelta leletekre akadtak, de állandó kelta település nem létezett.
A római időkből sok lelet származik, feltételezés: Maestriana település.
A honfoglalást követően a környék a Türje nemzetséghez tartozott.
Neve valószínűleg Szent Gellért nevéből, származik akit csak ***1083-ban*** avattak szentté, így csak ez utáni időszakról van emlék.
Első írásos említése ***1247-ből*** való Szentgirioliti néven.
Az ***1299-ben*** már felépült vár.
1550-es évektől egyre több török támadást vert vissza a helyi vár, Kanizsa eleste után végvári rangot kapott.
A Rákóczi-szabadságharc egyik fontos színhelye lett.
1710-ben vették be a császári csapatok, le is romboltatták.
A ***XVIII. században*** kezdett fellendülni, birtokosa, gróf Batthyány Ferenc; új híd épült.
1830-ban mezővárosi rangra emelkedett.
1867-ben posta, ***1883-ban*** távírda épült, helyi kórház építése is.
1892-ben érkezett meg az első vonat Türje felől, majd ***1895-ben*** már Balatonszentgyörgy községgel is vasúti összeköttetésbe került. ***1896-ban*** óvoda létesült, bevezették a telefont.
A II.világháború idején lengyelek százai laktak itt, ugyanis ***1939-1945*** között nagy lengyel menekülttábor létesült.
1950-ben Kisszentgrótot, majd ***1963-ban*** Aranyodot és Tüskeszentpétert a településhez csatolták. Végül ***1984-ben*** Csáford, Tekenye, Zalaudvarnok és Zalakoppány egyesülésével Magyarország 100. városa lett.

Aranyod:

1458-ban is a herbortyai Ostfiak és a Mavotichok kezében volt.
1828-ban 33 házból állott, 270 lakossal, földesurai köznemesi családok voltak, lélekszáma ***1851-ben*** 280 fő volt.
1900-ig Alsó- és Felső Aranyod néven két külön helységre volt osztva, e század elején egyesítették.

Csáford:

Chafurd néven ***1311-ben*** fordul elő első ízben okleveleinkben.
1526-ban részben Hegyesd várához tartozott.

Egy pillantás a múltba

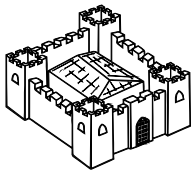

Kisszentgrót

Kisutca és Polgárváros elnevezés alatt találjuk a régi forrásokban.
A város szabad polgárai (iparosai, kereskedői) alapítottak és laktak.

Tüskeszentpéter

Terra Sanctus Petrus a Nádasd folyó mellett ***1166-ban*** szerepel, ahol a János lovagok kaptak birtokot.
A ***XIII. században*** Pálos monostoráról van említés.
A török hódoltság alatt is nemesek lakták.
Temploma ***1776-ban*** épült, a törökdúlás idején teljesen elpusztult, romjaiból az „új" faluban építették fel.

Zalakoppány

Koppan a Lőrente nembeli Bezerédi család ősi birtokai közé tartozott, ***1419-ben*** már említették.

Zalaudvarnok

Vouarnok a Yürle nembeliek ősi birtoka volt, ***1479-ben*** a Szentgiroltiaknak volt portája Udvarnokon. A ***XVII. század*** végén a Batthyány család javai közé került, míg ***1851-ben*** a Batthyányiak szentgróti uradalmához tartozott, s 650 lelket számlált.

Zalaszentlászló

1333-ban említik először, mint településnév.
A Szentlászlai család a ***XV. századig***, ***1479-től*** a Báthoryak tulajdona. A XVI. Nádasdy Ferenc, és Zrínyi Miklós is rendekezik birtokkal.
1629-től 1665-ig török megszállás alatt állt a falu.
A ***XVII. század*** végén Széchenyi György, majd Zsigmond a birtokos.
XIX. század: a vízimalom megépítése, Szentmihálypusztát hozzá csatolják, Gróf Széchenyi István a birtokos, megindul a polgárosodás, néhány okirat mezővárosként említi.

Zalavég

Véged formában ***1247-ből*** való az első említése.
Az Árpád-korban már rendelkezett vásártartási joggal.
1418-ban a helyi egyház kérésére bucsúengedélyt kapott Véged.
1508-ban már a vámszedés joga is megillette a települést.
A törökök először ***1532-ben*** dúlták fel. Az ***1570-es*** évektől folyamatosan ostromolták a törökök, lakossága elhagyta, és a szomszédos mocsaras területeken keresett menedéket.
1665-ben az Esterházyakhoz került.
1670-ben teljesen lakatlanná vált.
Véged ***1735-től*** kezdve települt be, elsősorban környékbeli lakosokkal.
A ***18. századra*** az iskola is megszerveződött a településen.
1809-ben Bonaparte Napóleon csapatai jártak a faluban.
1907-ben vette fel Véged a Zalavég nevet, a falu lakossága viszont csúfolkodásra alkalmasnak találta.
A II. világháború során a település egyike volt azoknak, amelyet a németek legutoljára engedtek át a szovjeteknek. Még egy kisebb szükségrepülőtér is épült a sok háborús csapást szenvedett faluban.

A térség történelme nem lenne teljes, ha nem foglalkoznánk a magyar történelem két kiemelkedő személyiségével, akik ebben a térségben éltek, családjuk ehhez a térséghez kötődik, munkásságukat a ide köti a történelem.

Deák Ferenc (1803-1876)

Deák Ferencet egyik legnagyobb tisztelője Kossuth Lajos a „*haza bölcsének*" nevezte. **Neki volt köszönhető a kiegyezés létrejötte és ez által hazánk történelmének egyik békés és sikeres korszaka is.**
Deák Ferenc régi nemesi család hetedik gyermekeként született Söjtörön. Családja a mai Szlovéniában található Zsitkócról származott. Édesanyja, Sibrik Erzsébet belehalt a szülésbe, apja pedig a tragédia után a fiút Zalatárnokra küldte nagybátyjához, Deák Józsefhez. 1808-ban édesapja, id. Deák Ferenc is meghalt. Az árvát ezután testvérei, Antal, Jozefa és Klára vették magukhoz. Keszthelyen, Pápán és Nagykanizsán járt gimnáziumba. Győrben a jogakadémiát végezte el, végül Pesten folytatott jogi gyakorlatot és itt tette le az ügyvédi vizsgát. Aztán a megyéje szolgálatába lépett. Amikor bátyját elküldték követnek az 1832.

évi országgyűlésre, megbízta őt, hogy alispánként helyettesítse őt. 1833 elején Deák Antal megbetegedett és lemondott a követségről, a megye Deákot küldte helyette Pozsonyba.
A Deák Ferencet 1833. április 15-én választották követté.

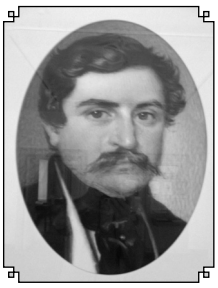

Pozsonyba érkezése után azonnal tevékenyen részt vett az országgyűlés tárgyalásaiban, és rövid idő alatt elismert vezére lett az ellenzéknek. Az 1832/36-os első reformországgyűlésen alig merült fel kérdés, melyet ne világosított volna meg szónoklatával. Legnagyobb odaadással mégis a jobbágyság érdekeit védte az úrbéri törvények tárgyalásakor. Az 1839/40. évi második reformországgyűlésen Deák már egyértelműen az ellenzék első embere volt. Ő volt az, aki létrehozta a megegyezést a kormány és az ellenzék között.
Az országgyűlés után Deák a Büntető Törvénykönyv szerkesztésének szentelte erejét. Az 1843/44-es harmadik reformországgyűlésen Deák nem vett részt. Ugyanis a maradi kis- és köznemesek egy része szótöbbséggel és erőszakoskodással megdöntötte a zalai közgyűlésen az adózás elvét, s bár Deákot akkor is közfelkiáltással megválasztották követnek, ő elvei ellenére mandátumot vállalni semmi áron nem volt hajlandó.
Az országgyűlés után a Védegylet felállítása, majd az adminisztrátori rendszer foglalkoztatta a kedélyeket. 1845. február 9-én Szent-Gróthon (Zalaszentgrót) tartott beszédében felhívta a nemzetet a honi ipar támogatására. Az 1847-48. országgyűlésre ismét nem vállalt követséget.
A forradalom és Kossuthék győzelme után az első felelős magyar kormány megalakításakor Batthyány azonnal felterjesztette igazságügy-miniszternek és ezt Deák nagy örömmel vállalta el. A legsúlyosabb viszonyok közt is ragaszkodott a törvényességhez, mindig a mérséklet és lojalitás politikáját pártolta. 1848. október 2-án lemondott, de nem szűnt meg az országgyűlés tagja lenni.
A szabadságharc időszakát szinte végig birtokain töltötte.
Az önkényuralom éveiben, ismét az ellenzék élén állt.
A szabadságharc után őt is hadbíróság elé idézték, de elbocsátották.
1854 óta az év legnagyobb részét Pesten töltötte és lakosztálya az Angol Királynő Szállóban találkozóhelye lett a hazafiaknak.
A Bach-korszakban a passzív ellenállás (a közügyektől való elzárkózás) vezéralakja volt. Veszélyesnek tartott minden fegyveres ellenállást, mert nem tartotta ahhoz elég erősnek nemzetét. Elvei egyaránt eltértek Kossuthétól, és Széchenyiétől is.
A császár 1861-ben végül összehívta a szabadságharc leverése utáni első magyar országgyűlést annak érdekében, hogy a magyarok válasszák meg küldötteiket a Februári Pátens szerint létrehozott új birodalmi gyűlésbe. Deák hívei a Felirati Pártban tömörültek.

Deák érdemei a Kiegyezés létrehozásában

1865. április 16-án híres húsvéti cikkében áttekintette az osztrák és magyar állam közös múltjának állomásait, és kifejtette: igenis lehetséges az osztrák birodalom nagyhatalmi állásának megőrzését és a magyar alkotmányosság megteremtését egyidejűleg megvalósítani. Ezzel a kiegyezéshez vezető új irányt adott a birodalmi politikának.
A Kiegyezést tárgyaló 67-es bizottságban ő adott a többségnek irányt. A tárgyalásokat félbeszakította az 1866 nyarán kitört nagy osztrák–porosz–olasz háború. A königgrätzi csata kimutatta Ausztria gyöngeségét és elkerülhetetlenné tette a monarchiára nézve hazánk kibékítését. Július 18-án az uralkodóhoz hívatták Bécsbe, kinek előadta a magyar minisztérium megalakításának

szükségességét. Maga nem akart részt venni a kormányban, miniszterelnökül gr. Andrássy Gyulát ajánlotta.
Az uralkodó 1867. február 17-én ki is nevezte a felelős magyar kormányt. Deák az új kiegyezési törvényeket megvédte. Ő volt a közbenjáró király s nemzet közt.
A kiegyezés megalkotása Deák államférfiúi pályájának tetőpontja volt. Nem vett részt a kormányokban, de mint a kormánypárt vezérének vitathatatlan volt tekintélye. Szívbaja mindjobban kifejlődött, már a nyarakat is kénytelen volt Pesten tölteni. Hosszú szenvedés után 1876. január 28. és 29. közti éjjelen halt meg; 72 esztendős volt. Temetése királyi pompával ment végbe február 3-án, az egész nemzet gyászolta nagy fiát.

Csány László (1790-1849)

Középbirtokos, nagy múltú nemesi családból származott. Nem tudni, hogy melyik hónapban és hányadikán született, mert a csányi plébánia anyakönyvei 1806-ban elégtek, ő maga pedig soha nem említette senkinek. Ami bizonyos, hogy az 1790-es esztendőben a nagy múltú Csány család negyedik gyermekeként jött a világra. Édesapja Csányi Bernát és édesanyja galántai Bessenyey Anna. Tízéves korában a szombathelyi gimnáziumban kezdte meg tanulmányait. Képességei már ekkor megmutatkoztak, mindvégig kitűnően tanult, legtöbbször még az eminensek sorában is az első volt. A gimnázium befejezése után egy évig még Szombathelyen maradt, itt végezte el a líceum első osztályát. A másodikat már Zágrábban kezdte, onnan pedig 1808-ban a győri jogakadémiára vezetett az útja. A háború ekkor beleszólt az életébe. Miután Napóleon csapatai 1809 májusában Pozsonynál magyar földre léptek, az akadémia bezárta kapuit. 1813-ig Csány a 9. huszárezred kötelékében szolgált kadétként, majd alhadnagy lett az 5. Radetzky huszárezrednél. Részt vett a Napóleon elleni harcokban. E hadjárat során szerezte azt a súlyos égési sebet, amely állandóan kiújulva egészen a haláláig kínozta. Jogi tanulmányai elvégzése után belépett a császári hadseregbe. Huszártisztként 1809 és 1815 között részt vett a Napóleon elleni háborúkban. 1815-ben súlyosan megsebesült, kilépett a hadseregből és családja birtokán gazdálkodott. Részt vett Zala vármegye politikai életében. Deák Ferenc reformpolitikáját támogatta, rövidesen a szabadelvű ellenzék egyik vezére lett. 1838-ban kormányellenes beszédei miatt hűtlenségi per folyt ellene.

1840-es évek elejétől Kossuth lelkes híve lett. Cikkeket írt a Pesti Hírlapba és jelentős részt vállalt a Védegylet szervezésében. Az Ellenzéki Kör tagjaként részese lett a március 15-ei forradalmi eseményeknek. Szerepet vállalt a pesti nemzetőrség szervezésében.

1848. június 2-ától teljhatalmú királyi biztosként szervezte a délnyugati országhatár védelmét. Felhatalmazást kapott, hogy a nemzetőrséget fegyverbe hívja és feladatává tették, hogy a Dráva vonalát szemmel tartsa. Jellasics átkelését a Dráván nem tudta megakadályozni, de elévülhetetlen érdemeket szerzett abban, hogy Jellasics támadását végül sikerült elhárítani.

A Batthyány-kormány lemondása után az Országos Honvédelmi Bizottmány teljhatalmú megbízottjaként működött a Jellasicsot üldöző magyar seregben. December 31-étől a főváros kormánybiztosává nevezték ki. Nem értett egyet Görgey haditervével, ezért megvált a fel-dunai hadseregtől.

A főváros kiürítését szervezte, majd 1849. január 17-étől Erdély teljhatalmú kormánybiztosa lett. Kolozsvárról intézte Bem erdélyi hadseregének ellátását, valamint a polgári közigazgatással kapcsolatos feladatokat. Bemhez hasonlóan ő sem tudta kielégítően kezelni az erdélyi nemzetiségi problémákat. Betegeskedett is és Bemmel sem volt jó kapcsolatban, ezért Kossuth a Szemere-kormány alakulásakor felajánlotta neki a közlekedési miniszteri tárcát.

Ekkor egyúttal a keszthelyi kerület országgyűlési képviselőjévé is megválasztották.

Miniszterként a katonai szállítások feltételeit – a gőzhajózás és a vasút működését – kellett biztosítania. Igyekezett a megkezdett vasútépítési munkákat folytatni és megtette az első lépéseket az erdélyi vasútvonal kiépítése érdekében is.

A kormány lemondása után csatlakozott Görgey hadseregéhez és a világosi fegyverletétellel esett fogságba. Szeptember 26-án Pesten állították hadbíróság elé. Minden tettéért vállalta a felelősséget. A bíróság kötél általi halálra ítélte. Csány Lászlót négy nappal később végezték ki, mint gróf Batthyány Lajost és az aradi tábornokokat. Az ítéletet október 10-én a pesti Újépület melletti fapiacon hajtották végre.

Utolsó szavai ezek voltak: ***„Hazámért ezt is szívesen!"***

Elrettentésképpen a kivégzés után még fél óráig az akasztófán lógtak a halottak és csak azután vitték őket egy taligán a kórházba.

„A természet hatalmas, az ember parányi. Ezért aztán az ember léte attól függ, milyen kapcsolatot tud teremteni a természettel, mennyire érti meg, és hogyan használja fel erőit saját hasznára."

Szent-Györgyi Albert soraival köszöntelek kedves hetedik osztályos!

A fenti idézetből könnyen kitalálhattad, hogy milyen témával foglalkozik ez a fejezet. A Zala Termálvölgye Egyesület településeinek biológiai értékeivel szeretnénk megismertetni, természetesen a teljesség igénye nélkül. Mindez, amit ebbe a néhány oldalba belesűrítettünk csak iránytű. Eszköz ahhoz, hogy nagyobb lelkesedéssel indulj el felfedezni lakóhelyed fantasztikus értékeit. Maradandó élményt majd az nyújt számodra, ha elindulsz az erdők és mezők ösvényein.
Felkeresed azokat a helyeket, növényeket és állatokat, amikről itt olvasol.
Hívj magaddal másokat is! A fejezethez tartozó feladatok inkább ötletadóak és gondolatébresztők. Ötleteitekkel sokkal gazdagabbá és érdekesebbé tehetitek.
Kellemes barangolást kívánok!

Áprily Lajos:
FEGYVERTELEN VADÁSZ DALA

Völgyek felett hangos torokkal
üzenhet a vadásztülök.
Békét kötök az állatokkal,
az erdővel kibékülök.

Rejtőzve már többé nem állok
zsákmánnyal csábító lesen.
Márciusi szalonka párok
suhanjanak szerelmesen.

Jöhet a bükkös karcsú vadja,
a lenge-leányos őz-alak,
nem puska-dörrenés fogadja,
csak egy szelíd „nem bántalak".

Völgyben, vadonban, rónaságon
a békesség bolyong velem.
Csak egy öröm van a világon
s ez az öröm fegyvertelen.

S a régi őz, aki annyi vérrel
pirosítva havat, mohát,
s reám nézett rémült szemével,
a régi őz is megbocsát.

Védett növények

Mocsári kockásliliom:

Közép-és Délkelet-Európában található meg, csak szórványosan. A kihalás veszélye fenyegeti a rétgazdálkodás változása miatt. 10-25 cm magasra növő hagymás növény. Április-májusban virágzik. Mocsárrétek, ligeterdők növénye. Kertekbe szívesen ültetik.

Mit mesél a természet?

Tavaszi csillagvirág:

Égeres-láperdők és égerligetekben őshonos hagymás növény. Párnaként borítja színekbe az erdőt. Nagyon korán virágzik, gyakran találhatjuk hóvirággal. Alig arasznyi magas, mégis dísznövényként is szolgál.

Szálkás pajzsika:

A láperdőket és ligeteket részesíti előnyben. Nem túl nagytermetű, spórával szaporodó faj. Nyár közepén érnek a spórái. Áttelelő levelei vannak.

Tavaszi tőzike:

Láperdőkben és égerligetekben jellemző. A tavasz egyik legkedveltebb hírnöke. Igen szép virágzó, hagymás növény. Mérgező, mivel galantamint tartalmaz. Hazánkban őshonos. Érdekessége, hogy virágjainak hat levele teljesen egyforma.

Közönséges békakonty:

Nedves réteket és lombos erdőket szereti. Európában és Kaukázusban él.
Érdekessége a zöld színű virága. Magas, akár 70 cm-t is elérő évelő növény. Több népi neve is van: kétlevelű fű vagy kétlevelű fattyú kökörcsin.

Turbánliliom:

Észak-Ázsiában és majdnem egész Európában előforduló faj. Kedvenc élőhelye a bükkösgyertyános elegyes erdők, a cserjések és a ligetek. Leginkább a Dunántúlon és a középhegységek erdeiben található meg. Érdekessége, hogy a csapadékosabb években speciális alakú virágait beporozni kizárólag a szenderek képesek. Sárga hagymáját Szibériában étkezési célra is hasznosítják.

Kétlevelű sarkvirág:

Hazánkban megtalálható több mint 60 orchideafajainak egyike. A virágokban a nektár a hosszú hátsó nyúlvány végén, az ún. sarkantyúban található, ezért csak a hosszú pödörnyelvű lepkefajok férhetnek hozzá.

Kardos madársisak:

Hazánkban megtalálható egyik orchideafaj. Másik elnevezése a hosszúlevelű madársisak. A levelei hosszúkásak, lándzsára emlékeztetnek. Május-júniusban virágzik. A virágok fehérek. Lepellevelei kihegyezett alakúak, sisakszerűen borulnak rá a mézajakra, amely jóval kisebb, csúcsa lekerekített és narancssárga színű.

Nemes májvirág:

Kékeslila színű, kora tavaszi virág. A levelek formája és felhasználása okán májfűnek és májgyógyítónak nevezték régen. Mérgező, mégis gyógyhatású növény, amely a máj-, epebajokra, vizelési zavarokra és vesebántalmakra fejti ki pozitív hatását. Érdekessége, hogy háromkaréjú levelei miatt számos európai nyelvben a szentháromsághoz kapcsolták az elnevezését.

Tavaszi kankalin:

Erdők, cserjések, hegyi rétek évelő növénye. Gyógynövény. gyűjteni vadon élő példányait tilos, termeszteni csak engedéllyel szabad. Gyökérzetét és virágát használják gyógyászati célokra. Március-áprilisban virágzik. Több népies elnevezése van: istenkesztyű.

Bíboros kosbor:

Május-júniusban folyamatosan virágzik tölgyesekben, karsztbokorerdőkben és ligetekben Nagytermetű, igen dekoratív. Hazánkban elég gyakori. Több kosborfajjal alkothat hibridet. A sisakká összeboruló lepellevelek barnák, bíborvörösek. Virágzata dús, tömött. Nyílt helyeken gyakrabban virágzik, mint az erdők sűrűjében. Kertbe áttelepíteni nem érdemes, mivel nem tud megmaradni.

Farkasboroszlán:

Csaknem egész Európában honos. Lombhullató cserjefaj. Piros bogyói súlyosan mérgezőek. Érdekessége, hogy a madarak szívesen fogyasztják a termését, ezzel is elősegítve a faj elterjedését. Kora tavasszal nyíló erősen illatos virágai fontosak a méhek számára, hiszen ez első táplálékforrásuk.

Császárgomba:

Ehető, mégis a galócafélék családjába tartozik. Érdekessége, hogy csak Zala és Somogy megye erdeiben fordul elő. Szelídgesztenyésben, tölgyesben található, de mindig csak a fák közvetlen közelében. Érdekesség, hogy a fiatal császárgombát kettévágva széles, sárga sávok figyelhetők meg a kalap és a tönk húsában, míg a légyölő galócánál csak egy vékony sárgásvörös vagy narancssárga színű vonal látható a kalapbőr mentén.

Szelídgesztenye:

Bár nem védett, de térségünk egyik legkedveltebb fája. A bükkfélék családjába tartozik. gyorsan nő. 2007-ben az *Év Fája* volt. Virágai jó mézelők. A gesztenyeméz különlegességnek számít. Termése sokféleképpen felhasználható. Süthető, főzhető, kandírozható. Fája kedvelt bútoralapanyag.

Védett állatok

Pettyes gőte:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Gyakori a dombvidékeken. Előfordul még lomberdőkben és réteken. Alig 10 cm hosszú kis farkos kétéltű. Általában márciusban, enyhébb teleken már február végén előjön téli rejtekéből, és a vízinövényekkel dúsan benőtt, sekély vizekhez megy. A felnőtt állat nappal kövek, gyökerek alatt vagy földi lyukakban tanyázik, ahonnan szürkületkor bújik elő, hogy vadászni induljon.

Vöröshasú unka:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Síkvidékeken és a dombvidékeken is gyakori, de a középhegységeinkben is előfordul. Farkatlan kétéltű. A kifejlett állat 4-5 cm hosszú. Szeme kiálló, pupillája szív, csepp vagy háromszög alakú. A hátsó láb ujjai között úszóhártya feszül. Mérgező a mirigyváladéka. Erre a hasán lévő vörös foltokkal figyelmezteti a rá vadászókat.

Erdei sikló:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Aszklépiosz botja a rátekeredő erdei siklóval a mai napig egészségügyi szimbólum. Domb-és hegyvidéki erdőségekben fordul elő. A kifejlett erdei sikló hasa sárgásfehér, háta és hasa zöldes, barnás vagy szürkés színű. A halántékon világossárga, halványabb mintázat figyelhető meg. Ragadozó állat, főleg rágcsálókkal, madarakkal, tojással táplálkozik. Mérge nincs. Téli álmot aszik októbertől április-májusig.

Fekete harkály:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Európa nagy részén előfordul. Testhossza 45-57 cm nagy. Feje teteje vörös, tollazata fekete. csőre és szemgyűrűje halványsárga. Nyaka karcsú. Odúját nagy magasságban, nagy méretben, ovális bejárattal saját maga készíti. A nem használt odút más madarak foglalják el. Rendszeresen fészkelő, állandó madara hazánknak.

Közönséges holló:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Földünk északi féltekén mindenütt megtalálható. A legnagyobb termetű énekesmadár. Egy életre választanak párt maguknak, majd együtt védik a területeiket a párok. Párválasztás idején művészi mutatványokat végez. A földön kimért lépésekkel jár. Rendkívül éber, tanulékony madár. Az egyik legintelligensebb állat a Földön. Figyelemreméltó problémamegoldó képessége van. Tanítható. A fogságban tartott holló egy idő után ragaszkodóvá válik és képes gazdája védelmére kelni.

Európai lappantyú:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Hazánkban a dombvidéki területeken is megjelenhetnek.

Sok népies névvel is büszkélkedhet: éjjeli fecske, álmosmadár. Minden megnevezése utal kinézetére, életmódjára. Költöző madár, Európában tölti a tavaszt, és a nyarat, télen Afrikába költözik, a Szaharától délebbi területekre. Kifejezetten éjjeli madár, röptében elkapott repülő rovarokkal táplálkozik. Akár nyolc-tíz évig is elélhet. Sajnos elég ritka madárról van szó. A költési időszakban tojásait a földre rakja, általában két-három tojást rak, ezek apró foltos tojások. Minden évben új párt választ magának.

Feketerigó:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Európa és Ázsia nagy részén megtalálható. Gyakori faj sík-, domb- és hegyvidékeken egyaránt. Énekes madár, csak nappal énekel. Bogarakat, gilisztákat, gyümölcsöket is fogyaszt. Egy részük állandó, más részük a Földközi-tenger szigeteire vándorol telelni. Cserjékre építi fűszálakból, apróbb gallyakból álló, sárból tapasztott, mély, csésze alakú fészkét. A hím fekete, a tojó barnás színű, a fiatalok az első vedlésig pettyezett mintájúak.

Nyaktekercs:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. A harkályfélék családjába tartozó faj. A sarkkör, Dél-Spanyolország és Balkánfélsziget kivételével mindenütt költ Európában. Hazánkban áprilistól szeptember végéig található meg. Táplálékát apró rovarok, hangyák, hangyabábok alkotja. Érdekes, hogy nyelvét, mint lépvesszőt használja a táplálékszerzéshez. Bedugja a hasadékokba, bolyhokba, a rámászó rovarokkal visszahúzza és lenyeli azokat.

Gyurgyalag:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1979-ben és 2013-ban *„Az év madarává”* választotta. Európába májusban érkezik, augusztus végén, szeptember elején indul útnak Észak- Afrikába és Nyugat-Ázsiába. Meleg, napsütötte domboldalakat, a déli fekvésű homokbányákat, folyópartokat kedveli. Méhészmadárnak is nevezik. Igazi rovarevő specialista, mivel többnyire szitakötőkkel, lepkékkel, sáskákkal és darazsakkal, méhekkel is táplálkozik. Mielőtt lenyelnék a méheket, kitépik a fullánkjukat. A meredek lösz vagy homokfalban telepesen fészkel. A partoldalba ássa 1,5 – 2 m hosszú alagútját, melynek végén található a költőüreg.

Fehér gólya:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1980-ban, 1981-ben, 1994-ben és 1999-ben *„Az év madarává”* választotta. Elterjedt, de fogyatkozó faj. Szinte mindenhol megtalálható Európában, Észak-Afrikában és Kis-Ázsiában terjedt. Tollazata nagyrészt fehér, de szárnyában vannak fekete tollak is. A fehér gólya táplálkozáshoz leginkább nyílt füves területeket, mezőket, sekély vizeket keres fel.

A magas füvet és az erdőt kerüli. Zsákmányol rovarokat, halakat, kétéltűeket, hüllőket, kisebb emlősöket és madarakat. Monogám, de a párok nem maradnak együtt egész életükben. A pár együtt építi a fészket gallyakból az első évben, tojásokat csak a második évtől raknak. A gólyák nem énekelnek, mivel nincsenek hangszálaik. Ehelyett csőrükkel kelepelnek. A fehér gólyák augusztus végén, szeptember elején indulnak el európai költőhelyükről Afrikába. Sok népi elnevezése van.

Fekete gólya:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Magyarországon kis állománya él. Majdnem teljesen fekete, hasa fehér, csőre, lába és szeme környéke vörös. Elsősorban a vizes élőhelyek közelében elterülő erdőket kedveli. Fontos számára a háborítatlanság, az ember jelenlétét nem szereti. Élőhelyét elsősorban a fakitermelés veszélyezteti, hiszen a fészkét akkor is elhagyja, ha a közelben kivágják a fákat. Sekély vízben kutat élelem után, előszeretettel vadászik kisebb gerincesekre, vízi rovarokra. Olykor a költőhelye közelében elterülő mezőgazdasági területen egerészik gémekkel, fehér gólyákkal egy csapatban. Augusztusban ártereken, holtágakban gyülekezik, sokszor a gémekkel alkot egy csapatot. Közép- és Dél-Afrikában telel ki, majd április elejére érkezik vissza Európába. Gallyakból álló fészkét a lombkorona alsó részébe, egy kihajló vastag ágra rakja. Ha a fészek elpusztul, ritkán épít újat, inkább elfoglal egy másik, elhagyott fészket.

Gyöngybagoly:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1985-ben *„Az év madarává”* választotta. Az Antarktiszon kívül

minden földrészen megtalálható. A nyílt terepeken, illetve erdőszéli területeken szeret vadászni. Óriási elterjedési területén kívül többfelé is betelepítette az ember, mivel kiváló rágcsálóirtó. Közepes termetű, karcsú testű, hosszú szárnyú és lábú bagoly. Éjszaka aktív ragadozó, szinte hangtalanul repül. Rágcsálókat, apróbb madarakat fogyaszt. Nem vonul, költési időn kívül a költőhely környékén kóborol, attól nagyobb távolságra csak ritkán távolodik el. Lakott területeken és környékükön fészkel. Szívesen beköltözik templomtornyokba, elhagyott istállók, házak padlására.

Nyest:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Lakott területeken és környékükön fészkel. Szívesen beköltözik templomtornyokba, elhagyott istállók, házak padlására. Eurázsiai kisragadozó. Éjjel vadászik, nem kerüli a településeket. Földközelben tartózkodik, nem mászik fára. Szőrzete barnás színű. Jellegzetessége a nagy fehér mellfolt, mely egyben a legfőbb megkülönböztető jegye a nyuszttól, melynek mellfoltja narancssárgás színű. Orra világos színű, talppárnái szőrtelenek. A középkori Horvátország egyes területein a nyestbőr volt az adózás fizetőeszköze. Ezért fut Szlavónia címerében a középkor óta nyest, és ennek okán lett 1993-ban a független Horvátország hivatalos fizetőeszköze a kuna, vagyis ‘nyest’.

Keleti sün:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Több népi elnevezése van. Kültakaróján a szőrszálak között sűrűn elhelyezkedő hegyes tüskék vannak. A fekete - fehér, gyűrűs tüskék csak kis idővel a születés után keményednek meg. Mellét fehér bunda borítja. Bőrizomzata fejlett, ezért veszély esetén tüskés labdává tud gömbölyödni. Hegyes pofája éles fogakat rejt, amelyekkel nemcsak a földigilisztákat, hanem egy kígyót is könnyen ketté tud harapni. Éjszakai életmódot folytat. Dús aljnövényzetű, ritkás erdőkben fordul elő, de mindenekelőtt cserjésekben, települések környékén él. Téli álmot alszik.

Európai vidra:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Magyarországon kiemelkedően sok vidra él Európa más országaihoz viszonyítva, elsősorban a Dél-Dunántúl halastavainál. Szabad természetben ritkán látni, mert a Kárpát-medencében szinte kizárólag éjszakai életet él. Magányosan él. A párzási időszak és a kölykeit vezető nőstény kivételével. Nem alszik téli álmot. Vackát víz fölé hajló fák tövében, maga ásta kotorékban készíti, de olykor megtelepszik vízparthoz közeli borzvárban, nádasban is. A kotorék bejárata a víz alatt is nyílhat, de ez a vélekedésekkel ellentétben nem általános. Természetes ellenségei - róka, nagyobb ragadozó madarak - inkább csak a kölyköket veszélyeztethetik.

Nyugati piszedenevér:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. 2010-ben az év denevéren választották. Simaorrú denevérek családjába tartozó faj. Európában és a Kaukázusban honos. Erdős hegyvidékek lakója. Kevéssé érzékeny a fagyra, ezért nagy hidegben is barlangbejáratoknál tartózkodik, ahol az állatok a menynyezeten szabadon lógnak. Tápláléka szinte kizárólag éjjeli lepkékből áll, melyet kora estétől induló vadászatai során szerez. Állományát az intenzív erdőgazdálkodás, a tarvágások, a tájidegen fafajokkal végzett erdőfelújítás és a barlangokban telelő állatok zavarása veszélyezteti. Ugyanis a fakitermelések során az idős, elváló kérgű fákat vágják ki először, pedig ezek jelentik a piszedenevér fő búvóhelyeit. A faj túlélési esélyét a természetkímélő erdőgazdálkodás jelenthetné.

Aranysakál:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Európa délkeleti részén, Észak-Afrikában és Ázsia mediterrán jellegű vidékein él. Bár kevesen tudják, de Közép-Európában, többek között Magyarországon is igen gyakori volt a 19-20. században, de a '90-es években a volt Jugoszláviában folyó háborúk miatt fokozatosan újra megjelent a déli megyékben. Termete nagyobb a rókánál, de kisebb a farkasnál. Izmos lába a farkasokéhoz hasonlóan igen alkalmas hosszan tartó üldözésre, így a 40 km/h sebességet akár egy órán át is képes tartani. Hangja: elnyújtott üvöltés, rövid, vonyító és ugató hangok. Kisebb

állatokat önállóan is képes elejteni, hazánkban rágcsálóspecialistának mondható.

Fenékpusztai Madárgyűrűző és Repatriáló Állomás

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Zalai Helyi Csoportjának vezetésével 1985-től végeznek madárgyűrűzést a Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomáson, ahol az 1990-es évektől sérült, beteg madarak gyógyításával, fiatal madarak repatriálásával is foglalkoznak. Az állomás természetvédelmi és madárvédelmi tanösvénnyel rendelkezik.
A 2005-ben létesített kiállító teremben országos szinten is egyedülállónak számító tojás és fényképgyűjtemény csodálható meg. Az állomáshoz kapcsolódó természetvédelmi területen őshonos szürke marhákkal találkozhat a látogató.

Madárgyűrűzés:
A vadon élő madarak egyedi megjelölésének egyik leggyakoribb és legrégebben alkalmazott módszere. A legelterjedtebbek az egyedi kóddal ellátott gyűrűtípusok. Ennek a célja leggyakrabban a vonulás kutatása. Engedély szükséges a vadon élő madarak befogásához és megjelölésükhöz. Működik hazánkban a Madárgyűrűzési Központ. Az európai országok gyűrűzési központjainak együttműködését az 1963-ban, Párizsban, az európai madárgyűrűzési központok által alapított EURING (European Union for Bird Ringing) biztosítja.

Magyar Madárvonulási Atlasz

A Föld egyik leglátványosabb, kontinenseket átívelő természeti jelensége a madárvonulás, amely évezredek óta foglalkoztatja az emberiséget. Sokáig megválaszolatlan talány maradt, hogy miért tűnik el télire a nálunk fészkelő madarak többsége, hol töltik a téli hónapokat, illetve honnan érkeznek hozzánk a távoli vidékeken honos ritka madárvendégek. Herman Ottó és munkatársai a világon az elsők között, 1908-ban kezdték tudományos módszerekkel kutatni a madárvonulást, s az eltelt száz év alatt a hazai szakembergárda jóvoltából adatok milliói gyűltek össze. A centenáriumi madárvonulási atlasz tudományos alapossággal, de mindenki számára közérthetően, látványos illusztrációk százaival mutatja be a Magyarországon előforduló madárfajok vonulási szokásait, vándorútjait, telelőhelyeit – mindazt, amire a madárgyűrűzés módszerével választ lehet kapni, s ami joggal érdekelhet minden természetbarát olvasót.

Békamentés Zalacsányban

A kétéltűek fennmaradása globális probléma. Hazánkban minden béka, varangy, gőte és szalamandra védettséget élvez. Nem ok nélkül. A kétéltűek megtizedelik a rovar, például a szúnyogpopulációkat, és táplálékul szolgálva több hazai madárfaj számára, biztosítják ezek fennmaradását is.

A kétéltűek eltűnése sokszor élőhelyük szennyezettségét jelzi, így környezettudatos magatartással e gyönyörű állatfajok fennmaradásához is hozzájárulhatunk.

Tavasszal az apró kétéltűek téli álmukból felébredve veszélyes útnak indulnak a Zalacsányi-tóhoz, hogy szaporodhassanak. Vándorlásukat keresztezi a 76-os számú főút. A főúton haladó nagy forgalom a békák számára

lehetetlenné teszi az átjutást. Ám egy összefogás jött létre a megmentésük érdekében természetvédők és általános iskolások között. Közel 200 méter hosszúságú békaterelő háló- vagy fóliacsapda felállításával késleltetik a békák átkelését a főúton mindaddig, amíg összegyűjtik őket vödrökbe bizonyos időközönként. A megmentett békákat az út túloldalára viszik a tóhoz, ahol szabadon engedik őket. A tó felé barna varangyok, erdei békák és barna ásóbékák igyekeznek minden év tavaszán. A zalacsányi-tavi kétéltű mentés hosszú múltra, több mint húsz évre tekint vissza. Megtörtént a főút javítása, de sajnos nem történt érdemi intézkedés a kétéltűek védelme érdekében. Továbbra sem tudnak átkelni az úton védett körülmények között.

Barna varangy:

Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján szerepel. Farkatlan kétéltű, a varangyfélék családjába tartozik. Európában szinte mindenütt megtalálható. Az állat magányos. Tápláléka különböző gerinctelen állatokból áll. Férgeket, csigákat, pókokat és sok kerti kártevőt fogyaszt el, ezzel hasznot hajt. Ha fenyegetve érzi magát, figyelmeztető helyzetet vesz fel, merev lábain felemelkedik, testét felfújja, fejét előrehajtja és előre-hátra himbálja magát. Ezzel az ijesztő trükkel gyakran megmenekül, ellensége nem meri megtámadni. A barna varangy 30–40 évig is élhet.

Balaton-felvidéki Nemzeti Park

Az 1997-ben megalakult nemzeti park területe (57.019 hektár) hat korábbi tájvédelmi körzetből tevődik össze. Életre hívásával megvalósult a magyar természetvédelem régi álma: a sokáig egymástól külön álló védett területek összekapcsolásával létrejött a Balaton-felvidék összefüggő területére kiterjedő védett ökológiai rendszer. Számos látogatóhellyel, tanösvénnyel várja a látogatókat a park. A nemzeti park területi egységei közé tartozik a Keszthelyi-hegység, a Tátika és a Kovácsi-hegy csoportja.

Kovácsi-hegy flórája

Égeres-láperdők és égerligetek

Nyugat-Dunántúl erdeiben a patakokat gyakran égerligetek kísérik, a patakvölgyek széles, pangó vizes süllyedéseiben pedig nem ritkák az égeres láperdők. Ezt figyelhetjük meg a Fenyősi-patak mentén is. Domináns fafajuk az enyves éger, melyből – az év során állandóan változó vízszint hatására – kialakulnak jellegzetes „lábasfák”.
A láperdők cserjeszintjeiben kutyabengét, a kiszáradó részeken komlót, nagy csalánt találhatunk. Ezek túlzott térhódítása megváltoztatja az eredeti élőhelyet.
Lágyszárú növényzetére jellemzőek a lápi, mocsári fajok, mint a mocsári gólyahír, mocsári nőszirom, különböző sásfajok és az óriás zsurló.
Védett növényeink a tavaszi csillagvirág, ritkán a szálkás pajzsika, a tavaszi tőzike és a békakonty.
A láperdők és az égerligetek kiváló élőhelyet jelentenek sok vízi rovarnak például vízi skorpiók, molnárkák, csiborok, szitakötők és nélkülözhetetlen peterakhelyek a védett kétéltűek számára.

Bükkösök

A magyar erdők mintegy 7%-át adják a tipikus esetben hegyvidékeink 600 m feletti régióban jellemző bükkösök.

Zala megye hűvösebb, csapadékosabb területein (mély szurdokvölgyekben, dombok északi lejtőin) már 400 m-es tengerszint feletti magasságban is gyakori erdőtársulás.
A Kovácsi-hegyen az egyik legelterjedtebb élőhelytípus, mely nyúlánk törzsű, ezüstszürke színű, sima kérgű fáival, magasra boltozott, tömött lombozatával gótikus oszlopcsarnokra emlékeztet. Tipikus ősbükköst is láthat az érdeklődő.
A nagyon fényigényes, lombkoronájában a sűrűn álló levelek a napsugaraknak közel egy harmadát engedik az erdő talajára jutni. A fényhiány következtében a cserjeszint csaknem teljesen hiányzik és a lágyszárú szint is fajszegény. Tavasszal a gumós-hagymás növények pazar virágpompájában élvezhetjük, de a lombfakadás után röviddel ezek is eltűnnek.
Legjellemzőbb növényei a medvehagyma, a hagymás fogasír, a tavaszi kankalin, a szagos müge, a májvirág és a hóvirág. Ritkábbak a szaprofita, korhadékon élő védett orchideaféle, a madárfészek kosbor, és az ugyancsak védett farkasboroszlán.

Gyertyános-tölgyesek

Magyarország erdőterületeinek kb. 12%-át alkotják. Általában 400-600 m közötti tengerszint felettimagasságban találhatók, de a hegy- és dombvidék északi lejtőin ennél alacsonyabban is előfordulnak. A gyertyános-tölgyesek zárt lombkoronájú erdők, ahol a magasabb kocsánytalan, esetenként kocsányos tölgyek alkotják az első, azaz legfelső, míg a gyertyán a második lombkoronaszintet. Állományaiba gyakran keverednek egyéb fafajok is, mint a cser, vadcseresznye, szelídgesztenye, bükk. A többszintű lombkorona a tölgyekhez képest kevesebb fényt enged az erdő belsejébe. Így a cserjeszint is fajszegényebb. Leggyakrabban fagyalt, vörösgyűrű somot, kecskerágót figyelhetünk meg.
Kora tavasszal lombfakadás előtt még elegendő fény jut az erdő talajára, ezért a hideg talaj szorításából gyakran előbukkanni képes hagymás-gumós lágyszárúak virágszőnyeggé varázsolják az avart.
Legnagyobb tömegben a medvehagymával találkozhatunk, de gyakori még az odvas- és ujjas keltikék, a berki szellőrózsa, a foltos kontyvirág, míg ritkábban látható a védett turbánliliom, a kétlevelű sarkvirág, a kardos madársisak és a májvirág.

Cseres-tölgyesek

Hazánk legelterjedtebb erdőtársulása, erdőterületeink kb. 20%-át teszi ki. Zonális állományai hegy – és dombvidékek 250-400 m –es magasságban alakultak ki, általában a kevésbé meredek 20-27 m magasra megnövő erdők, melyek lombkoronaszintjét tipikus esetben a kocsánytalan tölgy és csertölgy alkotja. Mivel mindkét tölgy lombkoronája olyan, hogy a fényt a bükkösökkel ellentétben jobban beengedik, ezért cserjeszintje gazdag.
Gyakori fajok a húsos som, a fagyal, a galagonyák, a kecskerágó és a kökény. A szintén gazdag lágyszárú szintre a fű- és sásfélék, valamint a pillangósvirágúak gyakorisága jellemző, feltűnő a sokféle virág jelenléte. A leggyakoribb virágok közt az odvas keltikét, az erdei peremizst, a baracklevelű harangvirágot és a sárga gyűszűvirágot könnyen felismerhetjük.
A cseres-tölgyesek gyakori védett növénye a tavaszi kankalin, ritkábban a szintén védett egyik hazai orchideafaj, bíboros kosbor is szemünk elé kerülhet.

Kovácsi-hegy faunája

A hegy madárvilága

A Kovácsi-hegy nagy kiterjedésű erdei sok madár otthonát jelentik egyben. Gyakori lakók a vörösbegy, meggyvágó, énekes rigó, seregély, az akrobata képességű csúszka, a turbékoló vadgerle, a költés parazita kakukk és a mókás veselkedésű nyaktekercs.
Ragadozók közül egerészölyv nappal, éjjel a macskabagoly és az erdei fülesbagoly a leggyakoribb. Örvendetes gyarapodásnap indult a legnagyobb testű hazai harkályfajunk a fekete harkály, a hollóknak pedig már több párja is költ itt a környéken.
A szerencsés természetjáró ritkább fajokat is felfedezhet, mint az örvös légykapó, a patakparton előforduló hegyi billegető, az odvas bükkfákban költő kékgalamb, a földi darazsak lépeivel táplálkozó darázsölyv, a pergő hangú, éjszakai életmódú lappantyú.
Rendszeres téli vendégek a havasi szürkebegy vagy legkisebb hazai madaraink a sárga – és tüzesfejű királykák.
A legjelentősebb természetvédelmi értéket a fokozottan védett madár fajok jelentik.
Ilyen a zavartalan erdőkben fészkelő fekete gólya, a hegy lábánál elterülő réteken rejtőzködő haris vagy a kis falvakban élő fehér gólya, a templomtornyokban megbúvó gyöngybagoly. Ezen madárfajok bántalmazása bűncselekménynek minősül és börtönbüntetéssel is járhat.

A hegy emlősállatai

A vidék hatalmas erdőterületei, különleges tavai, félhomályba burkolózó barlangjai és lápjai kitűnő élőhelyei minden ritka és védett emlősnek. Gyakran halljuk cérnavékony hangon perlekedni az erdei utak mellett az erdei – és törpecickányokat, melyeket sokszor elvadult házimacska zsákmányol, de erős szaguk miatt már nem fogyasztanak el.
A patakmederben a nagyobb testű cickányok vadásznak csigák, férgek és ebihalak után. Az odvas fákban és barlangokban ritka és védett denevérfajok tanyáznak, mint például a pisze vagy a törpedenevér klánjai. Tőlük azonban nem kell tartani, hiszen kivétel nélkül rovarokkal táplálkoznak. Ha éjszaka kimerészkedünk, megfigyelhetjük az avarban szöszmötölő keleti sünt, nappal pedig a földön keresgélő mókusokat, melyek nagyon megritkultak, mióta a természetes ellenségük a nyest elszaporodott.
A mókusra kevésbé emlékeztető mogyorós-és nagypelék, melyek szívesen meghúzzák magukat a faodvak mellett a borospincék padlásaiban is. Egerek és pockok után kutatnak a menyétek, és a téli hónapokra fehér bundát öltő, fekete farok végű, hermelinek is.
Gyakran láthatóak az erdőben rókavárak, őzek és szarvasok, apró csíkos malacait vezető vaddisznók, ritkábban borzok nyomai is a sáros hegyi utakon.

A hegy békai és gőtéi

A tavasszal és kora nyáron vízzel borított „vad tavak", az égeres láperdők és a gyors folyású patakok, de még a dagonyák és az erdei utakon lévő pocsolyák is nagyszerű élőhelyeket kínálnak a kétéltűeknek, melyek két nagy csoportját a békák és a gőték jelentik.
A tarajos- és pettyes gőtét sokan első pillanatban halnak vélik, pedig azoktól sokban különböznek. Tüdejük és bőrük segíti az oxigénfelvételét. Bár ez év nagy részét vízben töltik, mégis szárazföldön is képesek megélni. A békák

hátsó lábai jóval fejlettebbek az elsőknél. Vöröshasú unka és a kecskebéka az év nagy részét a vízben tölti, míg a levelibéka, barna – és zöldvarangy, erdei béka csak a tavaszi peterakás idején ül naphosszat vízben, máskor a szárazon jár táplálék után.
A petéket általában kisebb-nagyobb felhőkben vagy zsinórokban rakják le, amelyekből farkos ebihalak kelnek ki, majd farkuk felnőtt korukra visszafejlődik. A kétéltűek kivétel nélkül védettek, azaz terráriumban sem tarthatók, fennmaradásukat a vizes élőhelyek megőrzésével biztosítjuk.

Sümegcsehi ősbükköse:

Az ősbükkös egy idős bükk állomány, amelyben hosszú évek óta semmilyen fakitermelés nem történt. A faállomány kora meghaladja a 250-300 évet, némelyik fa óriási méreteivel hívja fel magára a figyelmet. A dél-zalai bükktáj erdőgazdasági tájon, barna erdőtalajon kialakult tipikus erdőtársulás.

Bükk:

A bükkfát tekintik az egyik legfigyelemreméltóbb és legfenségesebb fafajtának, mely nélkülözhetetlen a zalai tájon. A bükkök a mérsékelt égövi Európában, Ázsiában, és Észak-Amerikában őshonosak. A bükkfa azonosítása általában nem nehéz, néhány jellemző tulajdonságának köszönhetően. A bükk mérete általában 24 méter magas. Egyenesen nő. A bükk gyökerei erősek és nagyok. A kérgének színe világosszürke. A gallyak karcsúk, zegzugos hajtásokat hoznak, a rügyek hosszúak, hegyesek és pikkelyesek, általában a gallyak elágazásainál helyezkednek el. A bükkfa levelei általában ovális alakúak, élük rendszerint enyhén hullámos. Az erek végénél a levelek széle fogazott. A bükkfa virágai kicsik, színük sárgászöld. A fa akkor virágzik, amikor a levelek kibontakoznak a rügyekből. Termése a bükkmakk.

Batyki ősgyep:

Mocsárrétek és kékperjés láprétek borította terület a Batyki ősgyep. Ritkaságai között említhető az agárkosbor és a poloskaszagú kosbor, vagy a gyapjúsások. A botanikai szakirodalom 1925 óta türjei láprétnek nevezi a helyi lakosok által csak batyki bereknek mondott vidéket. A XX. század elején kezdődött vízrendezések következtében az addig gyakori lápi nyúlfarkfű és a sárgaliliom kipusztult, később a vasútépítés osztotta meg a korábban egységes rétet. Ma 50 hektárnyi terület maradt fenn, melynek mintegy felét kaszálónak használják. A másik részen viszont szinte változás nélkül maradtak meg napjainkig a Zala folyó völgyének egykori növényritkaságai. Tömegesen fordul elő: a szibériai nőszirom, a kornistárnics, a mocsári nőszőfű és a szúnyoglábú bibircsvirág, de nem ritka a buglyos szegfű és a hússzínű ujjaskosbor sem.

Tanösvények

A tanösvény kijelölt, jelzéssel ellátott tematikus túraútvonal, amelyen állomáshelyekhez kötődően, tájékoztató táblák és/vagy kiadványok segítségével ismerhetők meg az érintett terület természeti értékei és kulturális öröksége.

Berki-tanösvény – Hévíz

A Hévízért Városvédő, Fejlesztő, Kulturális Egyesület és a Keszthelyi Környezetvédő Egyesület közösen épített egy

ismeretterjesztő ösvényt. A tanösvényen sétálva láthatunk látványosságokat. A Hévízi-tavat egy láprét öleli körül, amely sok védett állat-és növényfajnak ad otthont. Ezekről a természeti értékekről tájékoztató táblák adnak felvilágosítást. Egy madármegfigyelő házat is építettek a természetjárók részére. A hévízi kifolyó zsilipjétől a Keszthelyen tervezett Békavár természetvédelmi bemutatóközpontig húzódó ösvény kialakítására 2010-ben került sor. Tájékozódásul pedig a Hévízért Városvédő, Fejlesztő, Kulturális Egyesület és a Keszthelyi Környezetvédő Egyesület által létrehozott kiadvány segít. Honlapról letölthető.
http://www.heviz.hu/latnivalok/termeszeti-kincsek

Buruczky Ferenc tanösvény – Vindornyaszőlős

A környék fiatalon elhunyt, lelkes, nagy tudású, természetvédő meteorológusáról kapta a nevét. Kettős körséta, 8 illetve 4 km-es út bejárásával, valamint a Zalaszántói tanösvénnyel összekötve is megtekinthető a Kovácsi-hegy leghíresebb földtani természeti kincse, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park fokozottan védett része, a nevezetes „bazaltutca".
http://vindornyaszolos.hu/turisztika-latnivalok.html

Vidra tanösvény – Vindornyaszőlős

Vindornyaszőlős központjában, a sportpálya mellett került kialakításra 2008-ban a Vidra tanösvény és Ökológiai játszótér. A tanösvény és a játszótér az óvodás és iskolás korosztály számára készült. Ritka, természetileg érzékeny területen került kialakításra, így lehetőség van a jellegzetes növények és állatok megfigyelésére.

Borturisztikai és ökológiai tanösvény – Dötk

A Tájközpontot az Ökorégió Alapítvány hozta létre és működteti. A Tájközpont legfőbb célja a vidéki kistérségek, kistelepülések segítése, fejlődésük fenntarthatóvá tétele, értékeik megőrzése, környezetük javítása érdekében. Dötk apró település Zala megye északi részén, a Zala partján épült. Zsáktelepülés. A pici település lassú kihalásra ítélt életébe minőségi változást hozott az Ökorégió Alapítvány tevékenysége és az a vonzerő, amit a Tájközpont programjaival keltett események jelentenek.
A település nyugalma, szépsége folytán népszerű. A falu képe híven, elemeiben most is tükrözi a régi népi építészet szépségeit. A település kiemelkedő értéke a környezetében rejlik. A falu a Zalába futó Dötki-patak völgyébe települt. Szőlőhegyek és erdők övezik. Flórája és faunája jól képviseli a Zalai dombság élővilágát. A tájközpont a falu közepén áll, épülete tájba illő, organikus-ökologikus ÖKOHÁZ, favázszerkezetes vályogtégla épület, mely alacsony energiájú épület.
Tájközpont fűtését és használati meleg víz ellátását megújuló energiaforrások kombinált használatával oldották meg. Egyrészt biomassza szolgál a faelgázosító kazánban történő elégetéssel hőforrásul a központi fűtéshez és a meleg víz előállításához. A tetőn elhelyezett 34 m^2 napkollektor is a hőtermelést szolgálja. 12 m^3 esővízgyűjtő-tisztító berendezésével az esővíz használatát is megoldja (mosógép, WC-öblítés, öntözés.) Folyamatban van a természet közeli szennyvíztisztítás kialakítása. A közeljövőben a helyi zöld-áram előállítását is megoldják fotovoltarikus rendszer és szélerőmű létesítésével.

Ciklámen tanösvény és Remetekert – Tilaj

A Ciklámen túra kiindulópontja Tilaj község, amely Észak-Zalában, Keszthely és Zalaegerszeg között félúton található. A tanösvény 9 állomását végigjárva a környék-

beli erdők növény és állatvilágát, kultúrtörténeti értékeit fedezhetjük fel, és különböző erdőgazdálkodási módokat ismerhetünk meg, miközben egy országos jelentőségű területen, a Remetekert erdőrezervátumban járunk.
Az erdőrezervátum egyben a Remetekert Natura 2000 terület része, így tagja annak az összefüggő európai ökológiai hálózatnak, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok és a vadon élő állat- és növényfajok védelmén keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megóvását.
A Natura 2000 terület természetvédelmi célkitűzése az azon található, a kijelölés alapjául szolgáló közösségi jelentőségű fajok és élőhely típusok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.
Az erdőtársulások esetében ez nem csak a „névadó" fő fafaj termőhelyi feltételeinek biztosítását jelenti, hanem a társulás meghatározásában szereplő többi faj, így a lágyszárú aljnövényzet megőrzésének kötelezettségét is.
A Zalai és a Göcseji flórajárásokba tartozó kistáj elterjedtebb potenciális erdőtársulásait a zalai bükkösök és a délnyugat-dunántúli gyertyános tölgyesek képviselik.
Dél-dunántúli bükkös védett növényfajai a zalai bükköny, kardos- és fehér madársisak, kétlevelű sarkvirág, kislevelű-széleslevelű- és Pontuszi nőszőfű, ciklámen, pirítógyökér, farkasboroszlán, farkasölő sisakvirág, szálkás pajzsika, vesepáfrányok.
Délnyugat-dunántúli gyertyános-kocsánytalan tölgyes védett növényfajai a havasalji aggófű, fehér zászpa, turbánliliom, kispárlófű, kardos- és fehér madársisak, kétlevelű sarkvirág, kislevelű- széleslevelű- pirosló- Tallós- és Pontuszi nőszőfű, ciklámen, pirítógyökér, farkasboroszlán, zalai bükköny.

Körtvélyesi-tanösvény – Zalacsány

A kialakított tanösvény szépen bemutatja az erdő mai állapotát, a földvárat, és az átalakító-gazdálkodást. Tizenegy tájékoztató tábla ismerteti meg az erdőt a kirándulókkal. A táblák ismertetőt adnak a terület növényeiről és állatvilágáról. A mérsékelt égövi erdők fennmaradását próbálják bemutatni, miközben a fafajokról kap a túrázó bemutatást. A területen igen jó állapotú Árpád-kori földvár (Zsidóvár) is található. A török korban fa őrház állhatott rajta, aminek az idő a nyomait is eltüntette. A földvár állagának megőrzését szolgálja, hogy környékét fakitermelés nem érinti.

Vindornyai láp tanösvény – Vindornyaszőlős Vindornya-láp:

A mai Vindornya-láp a XIX. század elején még jelentős nyílt víztükörrel rendelkezett. A század végére már süppedős, tőzeges rétről szólnak a beszámolók. A tőzegbányászat felszámolása után kezdődött meg a mai arculat kialakulása. A természet közeli tájhasználat fennmaradása érdekében létesült a Balaton-felvidéki Nemzeti Park. Ennek része a Vindornya-láp, amely a Keszthelyi-hegység tájegységhez tartozó védett terület. A láp jelentős része fokozottan védett terület, kisebb része védett terület. A tőzegkitermelés beszüntetését követő négy évtized alatt a nedves élőhelyekre jellemző természet közeli növénytársulások telepedtek vissza. Míg a vízzel többé-kevésbé telt mélyedésekben a hínárnövényzet, a nádas és a magas sásos az uralkodó. Jellemző az apró mozaikokban megjelenő eredeti növényfajok alkotta társulás-töredékek

megléte, melyekben gyakran védett növények (mocsári kosbor, hússzínű ujjaskosbor, keskenylevelű gyapjúsás) kaptak utolsó menedéket. A terület romlásának feltűnő jelei a magas aranyvessző, a parlagfű, a nagycsalán és a siska nádtippan térhódításában mutatkoznak meg.
A Vindornya-láp eredetileg mintegy 400-500 ha kiterjedésű volt. A vizenyős terület napjainkra csökkenő tendenciát mutat a kiszáradás, a talajvízszint csökkenése miatt.
Még ma is több víztükörrel tarkított, lápos-mocsaras élőhely ma már döntően a Vindornya-csatorna jobb partján, a volt tőzegbánya helyén maradt fenn. A Vindornya-láp növényzete a tőzegkitermelés során jelentősen átalakult, és jelenleg is szukcessziós folyamatok színtere. Vizes élőhelyei, növény és állatvilága jelentős természeti értéket képvisel. Mind a Vindornya-tavon, mind a Kovácsi-hegy tavain glaciális (jégkorszaki) növényvilág reliktum (jégkorszaki maradvány élőlények) fajai éltek. A Vindornya-csatorna jelenlegi medre növényzettel (elsősorban nádas) erősen benőtt, amely jelzi a tápanyag gazdagságot.

A Vindornya-láp jelentős természeti és állatfaji értékekkel rendelkezik. A terület fokozatos átalakulásával azonban a fajösszetétel változik, a biodiverzitás (fajgazdagság) csökken. A tőzegláp leggazdagabb faunacsoportját a rovarok képviselik.

A láp területe gazdag szitakötőfajokban. A bogarak közül említést érdemel a terület gazdag csibor faunája. A puhatestűek közül a kagylókat a borsókagyló és a gömbkagyló, a csigákat a bordáscsiga, a törpe iszapcsiga és a zebra csiga képviseli. A lápi csatornákban és a tavakból kárász és lápi póc él. A kétéltűek közül a pettyes gőte, a mocsári béka, valamint a kecskebéka, tavi béka, kis tavi béka él itt. A hüllők közül vízisikló, rézsikló, fürge gyík és lábatlan gyík fordul elő a lápon. Sőt, még mocsári teknős is előfordul. Madarak közül láthatunk barna rétihéját, kabasólymot, réti sast, kígyászölyvet és darázsölyvet. A nyílt vízfelületeket táplálkozó területként használja a nagykócsag, vörösgém, bakcsó, vízityúk, szárcsa, kisvöcsök, és több récefaj. Az őszi vonuláskor a terület fontos táplálkozó és pihenőhelyet jelenthet. A védett fajok közül öt cickányfaj is megél a lápon. Szintén jelentős természetvédelmi értéket képvisel a védett csalitjáró pocok. Vindornya-láp felett szürkületkor és éjjel találkozhatunk még korai denevérrel, a kései denevérrel és a szürke hosszúfülű denevérrel.
http://www.vindornyaszolos.hu/vindornyaszolos-tozeglap-elovilag/

Rezi vár tanösvény – Rezi

A falu szőlőhegyi végétől indulva a Meleg-hegy északi, meredek letörésén álló várromhoz vezeti el az érdeklődő túrázót. A kb. 6,5 kilométeres körtúra során, az útvonal mellett elhelyezett 11 darab ismertetőtábla segítségével bővíthetőek a természettel és a történelemmel kapcsolatos helyi illetve térségi ismeretek. A táblákon érdekes információkat találhat a kiránduló a rezi kőiparról, a környék madárvilágáról és vadállományáról. Számos táblán olvasható a cseres-tölgyes- molyhos, tölgyes és bükkös erdőkről általános ismertető. A túra során egy természetvédelmi területen is sétál a túrázó. Ott olvashat az érdeklődő a természetvédelemről. A Rezi várban folytatódik a tanösvény, ahol a vár történetéről a Várudvarban kap érdekes információkat a táblákról a látogató. Az utolsó ismertetőtáblán olvasható az erdő fohásza.

Érdekességek

Medvehagyma:

Nevét arról kapta, hogy a barna medvék előszeretettel fogyasztják termáseit, és még a föld alól is gyakran kiássák, de hasonlóképp kedvelik a vaddisznók is. Egész Európában megtalálható. A zalai emberek nagyon szeretik ezt az egészséges növényt.

Szentgyörgygomba:

A néphagyomány szerint Szent György napján április 24-én kibújik a Szentgyörgy-gomba, más néven: májusi pereszke. Csodálatos módon, ha esik, ha fúj, ehhez a gombához naptárat lehetne igazítani. Ahogy Sárkányölő Szent György legyőzi a sárkányt, úgy győzi le a róla elnevezett gomba az utolsó esetleges fagyokat. Erdélyben tavaszgombának is hívják, hiszen ha ez a gomba megjelenik, már visszavonhatatlanul beköszönt a jó idő. A népi gyógyászat szerint fogyasztása jótékony hatást gyakorol a gyomorra, bélrendszerre, cukorbetegeknek is előnyös, és még természetes antibiotikus hatással is bír. Tehát érdemes felfedező körútra indulni érte. Erdőszélen, erdei tisztásokon, ligetes-bokros helyeken keressük. Illata a nyers lisztére emlékeztet.

Galambica:

Hivatalos nevén kékhátú galambgomba. Nevével ellentétben kalapja gyakran nem kék, hanem inkább ibolyás vagy zöldes színű. Jellemző rá a fehér tönk, fehér lemez, húsa pattanva törik. Térségünkben a gombakedvelő emberek nagy mennyiségben gyűjtik és fogyasztják ezt a kellemes ízű gombafélét.

Vargánya:

A zalai erdők kincse, a gombák királya – így is emlegetik ezt a rendkívül ízletes gombafajtát. Júniustól egészen októberig megtalálható erdeinkben. Frissen és szárítva is ritka kincs, nagyon finom fogások alapanyaga. Az íze sokak szerint az erdők minden zamatát őrzi. Akár egy csipetnyi szárított vargánya is különlegessé varázsolhatja a levest vagy a mártást.

Vadászható fajok a zalai erdőkben

Gímszarvas, dámszarvas, őz, vaddisznó és apróvad. Apróvadnak minősül a róka, borz, fácánkakas, fácántyúk, vadkacsa és erdei szalonka. A zalai erdők főleg a gímszarvasokról híresek. Innen származik a világ legtöbb világrekorder gímszarvasagancsa.

Cserszegtomaji arborétum

A Hévíz felőli falurészen fekvő 20 ha-os arborétumban jelenleg kb. 200 fajta fenyőt és örökzöldet láthatnak az érdeklődők. Horváth Jenő botanikus, növénynemesítő 1966-ban vásárolta ezt a területet azzal a céllal, hogy egy tujákból, fenyőkből álló gyűjteményt hozzon létre. Az arborétum gyorsan híressé vált, mert a nemesített állomány egyre több díjat hozott tulajdonosának. 1971-ben az Erfurti Világkiállításon az első, a második és a harmadik díjat nyerte.

http://www.utazzitthon.hu/cserszegtomaj_arboretum.html

Nem mese ez, gyermek!

„Minden nemzetnek fő kincse a nyelve
Bármit elveszíthet, visszaszerezheti,
De ha nyelvét elveszti,
Isten se adja vissza többé."
Gárdonyi Géza

Kívülállóként sokszor megfigyelhetjük, hogy amikor valaki mesét mond, mesélés közben, közötte és a hallgatósága között olyan hosszan tartó, feszült figyelem teremtődik, amely ritkán áll elő más alkalomkor. Ráadásul a mesemondót és a mesehallgatókat mintha valamilyen bűvös kör is elhatárolná a többiektől, és ide nem is léphet be akárki. Ha valaki lekési a mese kezdetét, már nehezen töri át ezt a láthatatlan vonalat.
Éppen ezért lehet a történetmondás kiváló eszköze a nyelv megőrzésének. Hát még akkor, ha a történet valamilyen módon kapcsolódik a múltunkhoz, köt bennünket gyökereinkhez, segít elképzelni a régiek gondolkodásmódját életét.
Úgy gondolom, hogy már kitaláltátok, hogy a csodás elemekkel, mesés fantáziával átszőtt parányi valóság magvú történetek – amelyek egyaránt tanítanak, szórakoztatnak, és egyben kötnek a múltunkhoz – nem mások, mint a…

…Mondák, legendák

Az embert ősidőktől napjainkig űzi a vágy, hogy az őt körülvevő világot, annak törvényeit megismerje. Ezt a valóságra irányuló kutató szenvedélyt, az okokat megérteni kívánó emberi magatartást a mitologikus kérdésfeltevés előzte meg: Miképpen volt régen?
Mindig ilyen volt a világ, s ha nem, akkor hogyan és miért változott meg? Egyáltalán, hogyan keletkezett, s hogyan keletkeztek a rajta lévő dolgok? Minden nép költészete őrzi valamilyen formában annak a kornak az emlékét, amikor e kérdésekre az ősi közösségi művészet adott választ.
A népköltészetnek ez az a területe, amely az európai és a természeti népek folklórjában a legtöbb hasonlóságot mutatja, éppen a legősibb kérdésfeltevés miatt.
Az okokat megmagyarázni nem is olyan egyszerű dolog. Kivált, akkor, ha tudományos ismeret valamilyen oknál fogva hiányzik. Mert akkor jön a fantázia, a képzelet, hogy pótolja, átkösse az ismeretmozaikokat egy teljes egésszé.
Mese és valóság ötvöződik egy egésszé.

Jó, ha tudod!
A monda epikus népköltészeti műfaj, amely valamely valós jelenséghez kapcsolódik, de csodás elemekkel beszél keletkezéséről, az illető helyhez, személyhez, jelenséghez fűződő hiedelmekről. A szó a nyelvújítás korában keletkezett, a mendemonda ikerszóból vonták el, korábban a 17. században már használták a monda-monda kifejezést költött történet értelemben. A népnyelv azonban nem jelölte meg konkrétan a műfajt, igaz történetet, históriát, régiséget emlegettek. Hasonló a helyzet más európai nyelvekben is, az angol és a francia legendának nevezi a mondákat. (Wikipédia)

Egyszer volt, hol nem volt…. talán igaz sem volt……
szoktak kezdődni a mesék, De, ha igen, vagy csak részben igaz, vagy csak valamilyen aprócska kis valóságelemhez kapcsolható máris mondát, vagy legendát hallgathatunk.

Nem mese ez, gyermek!

Azoktól, akik jól ismerik a régvolt világot, a csodálatos történetszövés mestereinek szájából.
A falvakban az idősebb nemzedék még jól ismeri a mondákat, legendákat, történeteket, amelyekkel gyermekkorukban televízió nézés helyett a hosszú téli estéken az anyáik szórakoztatták őket.
Íme, a legszebbek, amelyeket a térség iskoláinak diákjai gyűjtöttek lakóhelyükön.

Vadlány-barlang

Egyszer régen élt a faluban egy feltűnően szép lány. Szülei a legmódosabb emberek voltak a környéken. Közel s távol nem volt olyan porta, ahol több ló, ökör, disznó és aprójószág lett volna az udvaron, mint az övéken. A lány szerelmes lett egy deli legénybe, aki történetesen a legszegényebb, de legkékebb szemű volt a házasulandók közül.
Éltek, haltak egymásért, de csak titokban szabadott találkozniuk, mert a lány gazdag szülei nem nézték volna jó szemmel, hogy lányuk ágról szakadt fiút választ élete párjául. – A főd a fődhöz házasodjon! – mondogatták egyfolytában.
A fiatalok a nagy szerelemben már jegykendőt is váltottak, hogy el ne szakíthassák egymástól őket
Mikor a lány anyja megtalálta az elrejtett jegyajándékot, rögtön rájött, honnan fúj a szél. Eleinte mindent megtettek, hogy ezt a szerelmet csírájában elfojtsák.
Tiltották, megszidták, bezárták a lányt, de minden hiába.
Mikor már attól kellett tartani, hogy az elkeseredett lány víznek megy, taktikát változtattak. Alattomos módon rávették lányukat, hogy hívja meg magukhoz a legényt, hadd ismerjék meg derék voltát.
A gyanútlan lány felbíztatta kedvesét, hogy bátran keresse fel őket, hogy szülei beleegyezhessenek a házasságba.
A kérő megérkezett a lányos házhoz, dúsan megrakott terített asztallal várták. Mézes-mázos beszédükkel elaltatták a fiatalok éberségét. És amikor már kicsit mámorosak voltak az elfogyasztott jóféle bortól. Kicsalták a legényt az istállóba, hogy megmutassák neki a sokféle lábasjószágot.
Egyenesen az ott elbújtatott zsandárok kezébe adták a pityókás fiút, akik megkötözték és börtönbe vetették.
A lány akkor jött csak rá, hogy saját maga csalta tőrbe kedvesét. A felismerés annyira megviselte, hogy beleőrült fájdalmába. Elbujdosott a szülői háztól.
Hogy senkivel ne kelljen találkoznia, bevette magát a közeli erdőben egy barlangba. Ott bujkált élete végéig.
A közelben levő sziklahasadék barlangjában húzta meg magát. Soha többé nem látta senki, csak holdvilágos esténként hallották a környék lakói bánatos énekének foszlányait.

Nem mese ez, gyermek!

Hiedelemmondák
A Balaton kincse

Valamikor régen a Balaton helyén egy nagyon nagy völgy volt. Szép selymes füve úgy hullámzott, mint most a Balaton. Tihanyi juhászok legeltették rajta nyájukat.
Este tüzet raktak, megvacsoráztak. A tűz fényénél beszélgettek, történeteket, meséket mondtak egymásnak.
A legöregebb juhász, aki már olyan öreg volt, hogy ősz szakálla a térdét verte ekképpen kezdett a mesébe:
Nagyon régen, mikor talán még az ükapám ükapja sem született meg, még óriások lakták ezt a vidéket. Nagy gazdagságban éltek, állatuk annyi volt, hogy meg sem lehetett számolni. Aranyuk, ezüstjük pedig olyan temérdek, hogy csak hetvenhét szekérrel lehetett volna mindet elhordani. A nagy vagyon dölyfössé és rideggé tette őket. Még akkor sem segítettek a szegény embereken, amikor hatalmas éhínség köszöntött a környékre. De gőgjükért a sors megbüntette őket, mert valami súlyos, furcsa betegséget kaptak és sorra elhaltak.
Az utolsó óriás, akit történetesen a Balaton nevet viselte, hogy a temérdek kincs ne lehessen az embereké, egy éjjel elásta az egészet egy hatalmas jelöletlen gödörbe, és úgy eltűnt a környékről, senki sem látta többet, hírét sem hallották azóta.
A mese végeztével a legkisebb bojtár így sóhajtott:
– De jó lenne megtalálni azt a rengeteg aranyat, ezüstöt, drágakövet!!
Azon az éjjel mindnyájan az óriások kincséről álmodtak. Másnap reggel pedig egyre jobban érdekelte őket a kincs, a gazdagság. Eleinte csak beszélgettek róla, később aztán keresni kezdték. Előbb a szemükkel, körbe-körbe járva, figyelmesen kutatták a lehetséges kincsrejtő helyeket.
Később aztán ásni kezdtek itt-ott, mindenhol, ahol azt gondolták, hogy csakis itt lehet!
Minden követ odébb mozdítottak, minden talpalatnyi helyet feltúrtak, de bizony a kincsnek csak a hűlt helyét találták!
Egyszer aztán arra vetődött egy vénséges vén anyóka, aki gyógyfüveket, gombát gyűjtött.
– Ne a föld alatt keressétek a kétes kincs nyomát, hiszen a rajta lévő állatok és növények az igazi nagy érték. Nem biztos, hogy örülni fogtok annak, amit egy gödörben a nagy kő alatt találtok!
De a pásztorok bezzeg nem hallgattak rá! Nagy gödör, nagy kő! Hisz az itt van a közelben!
Felugrottak és lélekszakadva rohantak. Hét nap, hét éjjel ástak, mígnem megbillent a nagy lapos kő. De bizony nem aranyat találtak, hanem vizet. Rengeteg vizet!
Hatalmas tó lett a völgy helyén. Áradt, zubogott spriccelt, hömpölygött a víz a kő alól. Szempillantás alatt elsodort állatot, embert. Nem sok idő kellett hozzá, hogy az egész völgy megteljen vele.
Az emberek később az utolsó óriásról Balatonnak nevezték el. Nem csoda, hiszen a vízben csillogó halpikkelyek emlékeztetnek az aranypénzek csalfa ragyogására.

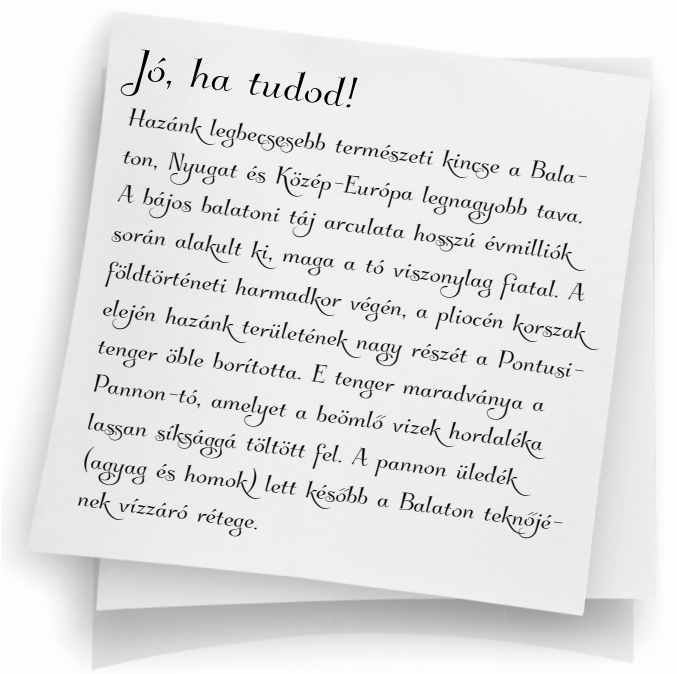
Jó, ha tudod!

Hazánk legbecsesebb természeti kincse a Balaton, Nyugat és Közép-Európa legnagyobb tava. A bájos balatoni táj arculata hosszú évmilliók során alakult ki, maga a tó viszonylag fiatal. A földtörténeti harmadkor végén, a pliocén korszak elején hazánk területének nagy részét a Pontusi-tenger öble borította. E tenger maradványa a Pannon-tó, amelyet a beömlő vizek hordaléka lassan síksággá töltött fel. A pannon üledék (agyag és homok) lett később a Balaton teknőjének vízzáró rétege.

Nem mese ez, gyermek!

A Hévízi tó születése

Egyszer régen, nagyon régen történt, talán még akkor, amikor az ükapám ükapja is pendelye gyerek volt, hogy volt egy szép nagy birodalom. Ezt a birodalmat mindenütt – mint rendesen emberek és állatok lakták, csak egyetlen helyen éltek tündérek benne.

Ez egy nagy mocsár volt. Ide építették a tündérek a csodálatos tündérpalotát, aranytégla sorokból, gyémántberakású ablakkeretekből, és ezüstfonatú lépcsőkből.

Minden áldott napjukat a mocsár melletti réten töltötték, Játszottak, énekeltek, táncoltak, virágot szedtek.

Egy nap azonban megunták a selymes rétet, megunták a megszokott derűs tevékenységeket. Új kalandra, más izgalmakra vágytak.

Elhatározták, hogy csónakot építenek, és lesz, ami lesz, körbecsónakázzák a nagy mocsarat.

Úgy is lett. Hamarosan elkészült a csónak. De nem ám akármilyen! Díszpárnákkal bélelték. Suhogó selyemből baldachin is készült rá.

Ám alighogy beszálltak, a csónak süllyedni kezdett. Ők maguk kirepültek az elmerülni készülő alkotmányból, de a csónak egykettőre elmerült a mocsár fekete sártengerében.

Ahogy ott szomorkodnak, elhajt mellettük a király pompás hatlovas hintójában.

– Nem lenne kedvetek kocsikázni egyet? – kérdezte a szomorú tündérektől, hogy megvigasztalja őket.

– De igen! De igen! – kiabálták lelkesen a tündérek. És már szálltak is volna be a hintóba, ha lett volna elég hely.

– Sajnálom, csak tizenkettőt tudok magam mellé venni – mondta a király.

– De hát akkor ki menjen? – kérdezte a legidősebb.

– Én! Én!

– Én is! Én is! – kiabálták mindannyian szinte egyszerre. Senki nem akart lemaradni a kocsikázásról.

– Majd én eldöntöm! – mondta a király. – A tizenkét legszebbet viszem magammal.

Rövid válogatás után ki is választotta a legszebbeket. A három legidősebb tündér nem került a kiválasztottak közé. Iszonyú haragra gerjedtek és rondábbnál rondább átkokat szórtak a többi tündér fejére.

Hatalmas vihar kerekedett az átok nyomán, tombolt a szél, villámlott, mennydörgött. A fák tövestül fordultak ki a földből, a tündérpalota összedőlt, és a hintó eltűnt a vihar korbácsolta mocsárban. A három átkozódó tündér kivételével mind az iszapban lelte halálát. Magukkal vitték csodatévő erejüket. Aztán hirtelen víz tört fel az iszapból, mindent elárasztott maga körül.

Évekkel később az emberek rájöttek, hogy a víznek gyógyító ereje van. Magas hőmérséklete miatt eleinte Hővízi-tónak, később Hévízi tónak nevezték.

Hogy mi lett a három gonosz tündérrel, azt senki sem tudja, de az biztos, hogy ahány tündérrózsa lebeg a tó vízén, annyi tündér vesztette életét a tó keletkezésénél.

Nem mese ez, gyermek!

Néveredet monda

Bizonyára, mindenki elgondolkodott már azon, vajon miért is az a neve a lakóhelyének, ami a térképen jelzi, amit a településtáblán olvasható. Könnyű megmagyarázni, ahol a régi földbirtokos nevét kapta, vagy abból származik a mai név (Zalacsány, Türje), vagy valamilyen földrajzi tulajdonságból származik (Zalavég), esetleg a település gazdasági életét meghatározó foglalkozáshoz kapcsolódik (Alsó- és Felsőpáhok).
Több találgatásra ad okot, ha ez rögtön nem szúr szemet. Mindig van magyarázat, mindig van egy kevés kapaszkodó, egy kicsi valóságmag a település történetében. És a többit alakítja a fantázia, és a szájhagyomány.

Kehida nevének legendája

Kehidakustány a Zala völgyében található, ősi idők óta lakott hely, s neve már a 13. században feltűnik oklevelekben.

Történt ugyanis, hogy a zalai serviensek a király bírái távollétében engedélyt kértek, hogy peres ügyükben saját maguk járhassanak el. S a legenda ebből a korból ered…
Élt akkoriban egy Atyusz bán nevezetű nemes úr. Nevét gonoszsága és kegyetlenkedései miatt rettegte a környék.
Félt tőle nemes és nemtelen egyaránt, mivel véres harcok árán elfoglalta mások birtokait, s az ellenállókat kivégeztette, ráadásul az elfoglalt területek népeit is sanyargatta.
A sok jogtalanságot megelégelve a zalai serviensek a királyhoz fordultak panaszukkal és a király beleegyezett, hogy saját bírói testületet hozzanak létre és ítélkezzenek a jogtipró Atyusz bán felett.
Összegyűltek a környék módos emberei és tanácskozni kezdtek, hogy hol lenne a legalkalmasabb hely a per lefolytatására.
Míg a lehető legjobb helyen vitatkoztak, nem vették észre, hogy az egyik kisnemesnek, Apáti Andornoknak a lova elszökött.
Mivel jó vérből való paripa volt, nyomban – a vitát felfüggesztve – a ló nyomába indultak, s egy Zala folyó melletti falucska legelőjén találtak rá.
Könnyen be tudták keríteni az elkószált állatot, mivel a folyón két híd is átvezetett. Ekkor támadt az ötlete a nemes tanácskozásnak, hogy ez a könnyen megközelíthető hely, Ketud hida (Kettős híd) megfelelő helyszíne lehetne a bírói tanácskozásnak.

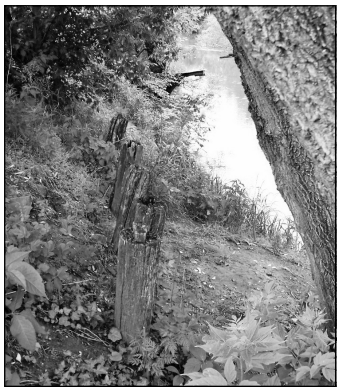

Az elhatározást tett követte. Lefolytatták a pert, Atyusz bánt elmarasztalták jogtalan birtokszerzés miatt.
A történet oklevélben örökítették meg, melyben a települést is Ketud hidának nevezték.
Vélhetően innen származik a falu neve.

A szegény, a hivalkodó és az okos

Valamikor réges-régen, még sokkal az 1340-es évek előtt – mikor is az oklevelekben először bukkan fel a Mihalfalwa név –, a tükör tiszta vizet forgató Erzsébet-malom környékén feküdt egy kis csendes falucska.
Olyannyira aprócska volt ez a falu, hogy ha a település aprajanagyja összegyűlt, a legnagyobb igyekezettel sem számláltak kétszáz léleknél többet.

Nem mese ez, gyermek!

Ezen a vidéken ki ezzel, ki azzal teremtette meg a mindennapi kenyerét.
Volt, aki tehenet tenyésztett, volt, aki a földet szántotta, művelte, de bizony akadt olyan is, akinek egy betevő falatra sem jutott. Az emberek szerényen, de boldogan éldegéltek. Tán még ma is így élnének, ha a keletről érkező veszedelem el nem érte volna hazánkat. A falubeliek elszántan harcoltak a tatárok ellen, de a félelmetes és vad túlerővel szemben tehetetlenek voltak. Hét nap és hét éjjel küzdöttek, de mindhiába. Az ellenség felperzselte az egész falut, megtizedelte a lakosságot.
A pusztítást túlélők közül a szegény Istók, a hivalkodó János és az okos Mihály álltak a falu élére. Mindegyikük hatalomvágya erős volt, s a saját elképzelésük szerint akarták újjáépíteni a falut.
Elsőként Istók állt elő: – Vonuljunk a városba, és kolduljunk ezüstöt, aranyat! Az összegyűjtött érmékből építsünk először nekem egy házat, ahonnan felügyelhetném a falu újjáépítését! – javasolta.
A falusiak kinevették és hátat fordítottak neki.
János nagyravágyóbb volt, ő a falu közepére akarta megépíttetni csodaszép kastélyát. Az emberek őt is kinevették, és gúnyosan legyintettek hivalkodó vágyaira.
Egy reményük maradt csak: Mihály.
– Az az ötletem támadt – szólt –, hogy fogjunk össze, és mindenki a saját erejéhez mérten dolgozzon, egymást segítve építsük újjá a falunkat! A lakosoknak ez már tetszett és közös erővel felépítettek egy új falut.
Hálából a Mihalfalwa nevet adták, s jelképesen Mihály fejére tették a falukoronát. A falubeliek és Mihály most már békében és nyugodtan élhettek.
A környékbeli falvak lakói azonban irigykedve nézték Mihályfalva megszépülését.
Közben a megszégyenült Istók és János is bosszút forralt. A környező népek segítségével a falubelieket arról akarták meggyőzni, hogy Mihály szélhámos.
De mivel a falu első embere tetteivel bizonyította rátermettségét, az emberek nem hitték el az aljas rágalmakat, vádakat. Mihály fülébe is eljutottak a gonoszságok, és dühös lett.
A két álnokot elfogatta, tömlöcbe vettette, majd végleg száműzte őket Mihályfalváról. Ettől kezdve a faluból kitagadtak minden gonoszt és csalót, megvetették a rosszat.
S láss csodát! Több mint hatszáz év után is áll még ez a kis falu, Mihályfa néven ismerik a környéken. Azóta is jószívű, dolgos emberek lakják.

Mondák magyarázzák és örökítik át nemzedékről nemzedékre a furcsa elnevezéseket településrészekről, dombokról, utcákról, területekről. Különösen akkor, ha azok a jellemzők, amelyekről elnevezték őket, ma már nem léteznek, csak az öregek emlékezete a bizonyíték rájuk.

A pap kútja

Réges-régen, mikor még a faluban szinte mindenkinek volt tehene, disznaja, birkája, az emberek, – hogy a földműves munkát is el tudják végezni, – úgy legeltették az állatokat, hogy minden nap más vigyázott a csordára a falu közös legelőjén. Beosztották szépen egymás között, hogy mikor ki legyen a kondás.
Történt egyszer, hogy a kondásság éppen egy Pista nevű sihederre esett. Alig pelyhedző állú ifjú legényke volt, de azért már az esze rá-rámozdult a széplány-szemekre. Igencsak forgolódott a szoknyák körül.
Előző este is sokáig lődörgött a fonó tájékán, és már késő éjjel volt, mire ráébredt, hogy megint nem maradt, egyetlen lány

sem, akinek ne akadt volna hazakísérője az idősebb, délcegebb legények közül.
Így aztán, mikor hajnalban ki kellett hajtania az állatokat a legelőre, nem győzött ásítozni. Rosszkedvűen terelte a jószágot erdőszélről mezőszélre.
Délben mindig a legelő közepén lévő kútnál itatták meg az állatokat, azután pedig, míg a nap az ég tetején terpeszkedett, ember, állat az árnyékban pihent. Nem csoda, hát, hogy a kútágas tövében nyújtózkodó vékony árnyékba heveredve elnyomta a buzgóság az éjszaka keveset alvó legénykét.
A nap heve nem zavarta meg abban, hogy arról álmodjon, amiben legnagyobb kedve tellett volna az este a fonóból hazamenet.

Nem sokáig aludt, de mire felriadt a rábízott állatsereglet szőrén-szálán eltűnt. Úgy látszik, hogy a néhány fertályóra elég volt, hogy a felügyelet nélkül maradt csorda elbóklásszon. A fiú tudta, hogy baj van.
Eszébe jutott, hogy gyermekként kisebb kár miatt is becsülettel elfenekelte az anyja.
Egy darabig kétségbeesetten kereste az állatokat, de hamar belátta, hogy segítség nélkül nem megy sokra. Mit volt mit tenni, hazaindult, hogy hátha a falubeliekkel együtt megtalálják sötétedésig az elkószált állatokat.
A falubeliek az első felháborodás után tűvé tették a környéket, de csak a töredékét tudták összeterelni az csordának. Öreg este volt már, mire felhagytak a kereséssel.
A templom előtti téren aztán a bíró azt mondta, hogy aki megtalálja az állatokat, a csodakutat jutalomból róla nevezik el.
Meghallotta ezt a falu papja, aki elég hiú ember volt. Nem is igen szerették a falubeliek, nemcsak a rátartisága miatt, hanem azért sem, mert mindig kevesellte a perselypénzt és ennek gyakorta hangot is adott.
– Bárcsak én találnám meg a jószágot! –fohászkodott. – Akkor aztán biztosan több hívem lenne a faluban. Még azon nyomban nekiindult a határnak.
Lehet, hogy csak a vakszerencse vezette, de lehet, hogy csuda jól ismerte a környéket, mert hajnalhasadtára csaknem minden elkódorgott állatott megtalált. De az is lehet, hogy az éhes állatok maguktól indultak hazafele.
A falusiak mindenesetre nagyon megörültek az állataiknak. Attól fogva a legelőn lévő kutat csak a Pap kútjaként emlegették.

A kút ma már eltűnt, a rét helyett mocsaras terület keletkezett, melyen át egy patak csordogál. Ezt a területet azonban ma is a Pap kútjának emlegetik.

Huszonya-hegy nevének mondája

Réges-régen, még Zsigmond király uralkodása alatt történt. Ebben az időben sok derék vitéz fogott fegyvert, hogy megvédje hazáját és hitét.

Sokáig tartott, amíg embertelen harcok árán legyőzték az ellenséget, mert a magyarok kegyetlen háborúkban vettek részt. A háborúban sok férfi életét vesztette a jó ügyért. A harcok után feleségeik és gyermekeik az apai gondoskodás hiányában elszegényedtek, éheztek, nyomorogtak.
Így járt az a húsz asszony is, akikről a történet szól. Amikor férjeik nem jöttek haza a háborúból, megpróbáltak sok finom-

ságot készíteni, hogy aztán eladhassák a portékáikat a piacon, de hiába. A körülöttük levőknek sem volt egy árva krajcárjuk sem.
Nem nézhették tétlenül, hogy gyermekeiknek felkopik az álla. Tanácsot kértek a paptól, összeszövetkeztek, hogy felkeresik a királyt, hátha tud rajtuk segíteni.
Kis batyujukba pogácsát, innivalót tettek, fölrakták az úti tarisznyát a szekérre és nekivágtak a hosszú útnak.
Olyan sokáig tartott az út, hogy a lovak sorra dőltek ki a szekér elől. Végül gyalog kellett menniük tovább.
Hosszú napokon át vándoroltak. Hol lakatlan helyeken kietlen tájon meneteltek, hol falvakat hagytak maguk mögött, hol városokon keresztül vitt az útjuk. De csak mentek fáradhatatlanul.
Útjukon a jó emberek segítették őket, megkínálták egy kis élelemmel.
Megjavították lábbelijükön a vasalást. A törődés jól esett fáradt testüknek, de még jobban szomorú szívüknek.
Ám voltak, akik csúfolódva kiabáltak velük: – Mit akartok ti a királytól!? Kisebb gondja is nagyobb, mint a ti nyomorúságotok!
Még rablók is megtámadták őket, de csak mentek rendületlenül. Vitte őket a hit, hogy majd a király segít.
Néhányan közülük meg is betegedtek a kimerültségtől és az éhségtől, de a többiek tartották bennük a lelket: – Nem szabad feladni!
S mikor már azt hitték, hogy végképp eltévedtek, találkoztak az udvari solymásszal, aki nagy kegyesen útba igazította őket. Hamarosan oda is értek a király várához. Fáradtak voltak, de boldogok. Örültek, hogy nehéz útjuk hamarosan véget ér.

Kicsit rendbe szedték magukat, felvették legszebb ruhájukat, mégis csak a király elé kell állniuk. Hadd lássa őfelsége, hogy mennyire tisztelik. Először a külső kapuőrség állította meg őket. – Nem mindenki mehet ám a király elé! Forduljatok csak szépen vissza! – Hiába könyörögtek, az őrség kérlelhetetlen volt.
Ha nincs a közelben a király bolondja, nem tudtak volna tovább menni. De a bolond csavaros eszű beszédével rávette az alabárdosokat, hogy engedje tovább az asszonyokat.
Hanem a belső termek ajtónállói is útjukat állták: – Hogy így meg úgy, nem szabad a királyt semmiséggel zavarni.
Az asszonyok erősködtek, hogy egy cseppet sem semmiség, amiért ők a királyt zavarják. De megint csak a bolond segítségével tudtak tovább jutni.
Most már ott álltak Zsigmond király előtt, és végre el tudták panaszolni bánatukat, és kérve kérték, hogy segítsen rajtuk.
Az udvari nép ámulattal nézte az asszonyok bátorságát, és megilletődve hallgatták a király szavait.
A király szíve megesett a húsz anya és gyermekeik szomorú sorsán. Biztatta őket, hogy egyenek, igyanak, gyönyörködjenek az udvari táncokban. Reggelre kitalálja, hogy hogyan segíthetne rajtuk.
Így is lett. Reggel a király nagy dobszóval adatta tudtára a vár népének, hogy hívatja az anyákat.
Bár férjeitek életét nem tudom visszaadni, van nekem egy kisebb birtokom a Zala folyótól keletre. Azt készséggel nektek adom.
Oklevélben íratom a nevetekre. Legyen mától a neve: Húszanyahegy. Azt csináltok vele, amit szeretnétek.
Megművelhetitek, építhettek rá, vagy eladhatjátok, és úgy boldogultok általa. Az udvari népek nem igazán örültek a király adakozó kedvének, de nem mertek ellene szólni, udvarias meghajlással vették tudomásul.
Az anyák köszönték a királynak. Siettek, hogy ismét együtt lehessenek gyerekeikkel. Boldogan foglalták el új otthonukat.

Nem mese ez, gyermek!

Szépen gazdálkodtak. Most már volt mit enni, inni. Tisztességgel felnevelték gyerekeiket.
Néhányan közülük, olyan derék sihederré váltak, hogy a király magához vette őket, mellette nőhettek fel apródként.
Mikor aztán már néhány emberöltő eltelt, és többen el is felejtették, hogyan is lett a Húszanyahegy elnevezés Huszonya-hegyre változott a könnyebb kiejthetőség miatt.

Kígyóstó

Zalacsányban Kehida irányában, a Zala partján elhelyezkedő területet hívják Kígyóstónak. A név onnan ered, hogy itt a valamikori szántóföldön és annak környékén elszaporodtak a kígyófélék. Ennek a történetét mesélem el.
Élt a faluban egy lány. Szemrevaló teremtés volt ugyan, de az emberek mégsem szerették túlságosan, mert sok-sok hazugság hagyta el a száját. Eleinte csak ártatlan füllentéseken kapták rajta. Egyszer azt lódította, hogy egy tudós ember megkérte a kezét, de nem ám akármilyen ember, hanem olyan, aki még a madarak nyelvén is tud. Másszor meg azt terjesztette, hogy nemsokára fényes palotába fog költözni, hiszen a leendő párja már építteti is a csodálatos kastélyt azért, hogy hamarosan egybe keljenek. Nem is volt addig különösebb baj, amíg a hazugságok miatt egy asszonynak a jóhíre nem került veszélybe, aki aztán nem bírta elviselni a becsületén ejtett csorbát és önkezével vetett véget életének. Mielőtt azonban meghalt volna, megátkozta a hazug lányt: – Ha már úgysem tudsz parancsolni a kétágú nyelvednek, ezután minden hazugság, ami elhagyja a szádat változzék kígyóvá! Egész nyomorult életedben keresd csak azt, aki meg tud szabadítani az átkomtól! Így is lett! S miután a lány továbbra is hazudozott össze-vissza, nem törődve vele, ha másnak bánatot, vagy kárt okoz, igen hamar elszaporodtak a kígyók a környéken.
A szántóföldre napszámba járó kisgyermekes asszonyok, akik magukkal kényszerültek hozni a babájukat, nagykendőbe csavarva a fa ágaira kötötték fel a csecsemőket, nehogy a szájukba másszanak az undok csúszómászók. A legnagyobb odafigyelés ellenére azonban előfordult, hogy a munka idejére magukra hagyott csecsemőkkel tragédia történt. A kígyók pedig szaporodtak tovább a meggondolatlan hazugságok nyomán. Aki tudott elvándorolt a környékről. Élt a faluban egy legény. Favágóként kereste meg a télirevalót. Egyszer elhatározta, hogy így vagy úgy véget vet az átoknak és megkönnyíti a falubeliek életét. Egy hideg őszi éjjel felkereste a megátkozott leányt, hogy értelmes beszédével megállítsa a bajt. Hallgasson a szívére, hogy ne okozzon több bánatot senkinek a hazudozásával. Senki nem tudja, mi történt ezen az éjszakán, de annyi bizonyos, hogy tavasszal jóval kevesebb lett a csúszómászó a környéken. Nemsokára pedig ki is pusztultak mind egy szálig.

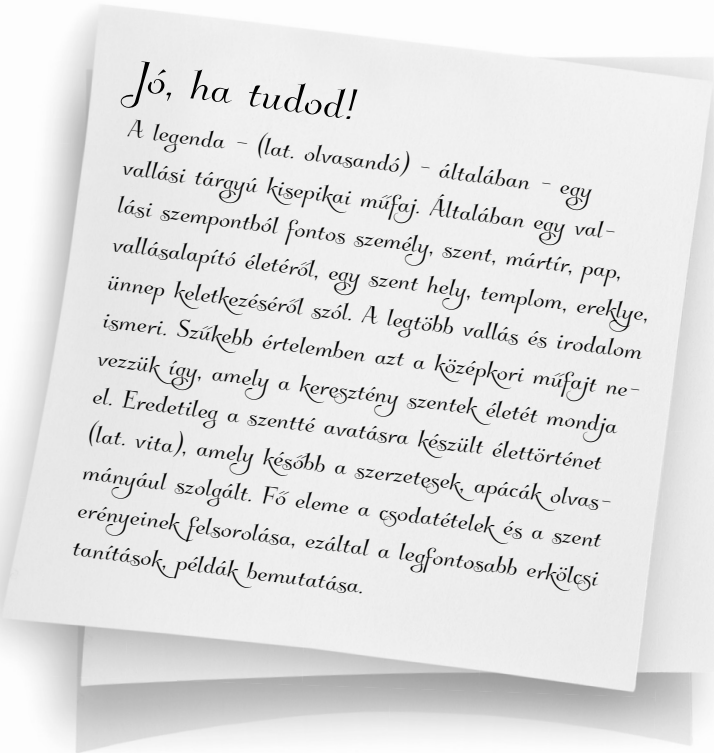
Jó, ha tudod!

A legenda – (lat. olvasandó) – általában – egy vallási tárgyú kisepikai műfaj. Általában egy vallási szempontból fontos személy, szent, mártír, pap, vallásalapító életéről, egy szent hely, templom, ereklye, ünnep keletkezéséről szól. A legtöbb vallás és irodalom ismeri. Szűkebb értelemben azt a középkori műfajt nevezzük így, amely a keresztény szentek életét mondja el. Eredetileg a szentté avatásra készült élettörténet (lat. vita), amely később a szerzetesek apácák olvasmányául szolgált. Fő eleme a csodatételek és a szent erényeinek felsorolása, ezáltal a legfontosabb erkölcsi tanítások, példák bemutatása.

Nem mese ez, gyermek!

Szent László Legendája

I. Szent László a magyarok királya már fiatal korában kitűnt vitézségével. Halált megvető bátorsággal harcolt a hazánkra támadó ellenséggel.
Történt egyszer, hogy kun horda támadta meg a magyarokat. A magyar seregek fegyelmezett csatarendben indultak a kunok ellen. Annyi volt az ellenség, mint égen a csillag.
A pogányok nyilai záporoztak a magyar seregek felé, erősen pusztítva azokat. Magát a királyt is megsebesítették. De ő mit sem törődve sérülésével, bátran vezette a magyar vitézeket.
A legnagyobb viaskodásban a király észrevette, hogy a kun vezér egy fiatal magyar lányt ejtett rabul, lova nyergében iszkol vele.
A király vágtatott, mint a szélvész, de fáradt lován nem tudta utolérni a kun vezért, aki már-már egér utat nyert.
A megmenekült magyar lány, pedig hálás szívvel kötözte be a fiatal király sebeit a közelben lévő ligetben.
– Szép húgom! Vesd le magad a földre! – kiáltotta a lánynak.
A bátor magyar lány a kun övébe kapaszkodva lerántotta a száguldó lovast. A földre rántott lányrablót László egyetlen dárdadöféssel legyőzte.
Eredetkutatók szerint ez a legenda nem Türje település közelében történt. Cserhalmi ütközet néven lett közismert.
De annyi bizonyos, hogy az 1234-ben alapított prépostság és plébánia temploma, valamint az alapító Türje nemzetségbeli Dédes bán és leszármazottai évszázadokon keresztül voltak védőbástyái a pogányok elleni harcban az országnak és az itt lakóknak egyaránt.
Ennek a gyönyörű templomnak a déli falán található a Szent László legenda, melyet 1995-ben restaurálás során véletlenül találtak meg. Azóta a miénk. Büszkék vagyunk rá.

Ágota csodatévő ereje

Zalaszentlászlón a Várgödrének nevezett területen van egy kút, melyet a néphagyomány az Ágota-kút legendájához kapcsol.
Valamikor réges-régen egy nemesi család földvárat építtetett a területen. A vár háta mögött erdőség terült el, ahová tilos volt bemenni a szolgáknak és a parasztoknak. Ezt a nevet ma is őrzi a Tilos dűlőnév. Teltek az évtizedek, a vár elnéptelenedett, és omlásnak indult. Az embereket járványok tizedelték, s a tatárok fenyegették. Nemcsak a falvakat, házakat, földeket gyújtották fel, az embereket ölték meg, hanem elzárták az élelem és az innivaló útját is előlük. A kutakat betemették. Ekkor jelentek meg az első pálos rendi szerzetesek és az apácák is, akik megpróbáltak segíteni az embereken. Közülük a legismertebb Ágota nővér volt, aki lóháton járva a környéket, étellel, vízzel, ruhával látta el őket
Hosszú utat tett meg, napokig vándorolt, míg táplálékot talált. Egyik alkalommal a láp felé igyekezett, s közben imádkozott. Ekkor lova patkója belesüllyedt a talajba, s nyomán tiszta víz szökött fel. Nagyon megörült neki. Ahol a víz feltört, kutat építettek, melynek vizétől a leprások sebe meggyógyult, a tatárok után megmaradt néhány búzaszem a víztől kicsírázott, és így élelemhez jutottak általa.
Rövid idő múlva a tatárok eltakarodtak az országunkból. A veszély elmúltával újra felépítették a földvárat. Az apácák és a földművelő jobbágyok harmóniában éltek. Akiket az fenyegetett, hogy földönfutók, koldusok lehetnek, a nővérek befogadták őket. Ápolták a betegeket, az éhezőknek enni adtak. Ebben változás Ágota halála után sem következett be.

Ágotát a falusiak egyre jobban szerették. Zárdát alapított ott, ahol a csoda történt.
Emléke azonban egy idő után lassan feledésbe merült. Néhány évtized múlva a kolostor falait is elmosták a viharok. Csak a kutat és ezt a gyönyörű legendát hagyták ránk.

Épületmonda

Várakhoz, kastélyokhoz, *szent helyek*hez – főként templomokhoz, de lakóházakhoz, csárdákhoz, műhelyekhez, pl. malmokhoz is – a néphagyományban számos hiedelemmonda és *történeti monda* fűződik. Nagyarányú vagy nehezen hozzáférhető helyen emelt építményeket, amilyen pl. a Visegrádi vár, tündérek, ördögök vagy óriások alkotásának tartanak. Sűrűn hallunk épületmondában a várból, csárdából messze vidékekre egérutat biztosító alagutakról, pincében rejlő kincsekről. Csárdák, korcsmák, mint egykori mulató- vagy búvóhelyei emlékezetesek.
Nos, a térségben még élő mondák között találunk ilyeneket is.

A bikatalálta templom

Nem sok település dicsekedhet 1260 táján épített, vadregényes környezetben lévő kerektemplommal. Ezt az Árpád-kori eredeti műemléket az erdő sűrűje rejtette el a pusztítók elől, s csak egy oktalan állatnak köszönhetően találták meg a későbbi korok folyamán.
A török kor előtt Kallósd a mostani falutól délre, a templomdomb túloldalán volt. A régi falu helyét ma már csak egy kis forrás jelzi.
Az itt élők nyugodt életét portyázó török csapatok felbukkanása zavarta meg. Raboltak, fosztogattak, foglyokat ejtettek, öldösték az embereket, állatokat. A fosztogatások addig ismétlődtek, amíg már nem volt mit elvinni. A törökök bosszúból, vagy ne távozzanak dolgavégezetlenül, üszköt vetettek a házak tetejére. A nád és zsupp tetők hamarosan hatalmas lángnyelvekkel ostromolták az eget.
Akik életben maradtak a kegyetlen töröktámadás után, a dombokat borító hatalmas tölgyerdőbe menekültek. A maroknyi túlélő sokáig nem merészkedett elő a védelmet nyújtó erdő sűrűjéből. Mikor aztán nagy sokára elő mertek jönni, elkeseredetten tapasztalták, hogy a faluból csak üszkös romok maradtak. Mindenütt csak pusztulást, szennyet, temetetlen halottakat, elhullott állatokat láttak.
Az emberek jobbnak látták továbbra is a tölgyesben meghúzódni, hosszú időre berendezkedni az erdei életre, hiszen joggal féltek az újabb török támadástól.
A hosszú évek alatt az amúgy is dús erdő benőtte a falu romjait, és a templomot is eltakarta az ártani akarók szeme elől. Hiszen nem kopott meg az út, mert az erdőben élők félelmükben nem merték felkeresni.
Hitüket azonban nem veszítették el. Az erdő szélén egy vastag fa törzsébe szobrot faragtak Máriáról és a kisded Jézusról, és ott imádkoztak. Erről a helyről szemmel tarthatták az ellenséget is. A török veszély elmúltával majd három emberöltő után az erdőben élők leszármazottai újjáépítették a falut a mai helyén. Közülük már senki sem tudta, hogy a régi időkben volt egy templom.
Megindult a hétköznapi élet. Szántottak, vetettek, arattak, állatokat neveltek. Mint minden faluban a tenyésztésre alkalmas apa-állatokat – így a bikát is, – közösen tartották, legeltették, őrizték.
Egy nap a falu bikája elkószált a csordától. Aztán valamitől megijedt, megbokrosodott, eszeveszett futásnak eredt.
A rémült állat nem talált haza. A falu apraja-nagyja keresni

kezdte. Már öreg este volt, amikor az éhes állat hangja után felmentek a folyondárral legsűrűbben beszőtt, legöregebb fákkal benőtt domb oldalára. Ott egy épület félig bedőlt kapuja mögött megtalálták az elbitangolt állatot.
Másnap napvilágnál látták, hogy templomot találtak. Fazsindelyes teteje megrogyott, kapuja megdőlt, berendezése megkopott, de falai ellenálltak az idő viszontagságainak.
Hamarosan kivágták körülötte a fákat, megjavították tetőszerkezetét, rendbe hozták a kapuját és a berendezéseket.
Újraszentelték Szent Anna tiszteletére.

Azóta is ott áll a falu felett. Szolgálja a hívőket, és büszkesége nemcsak a településnek, hanem mindenkinek, akinek fontos a múlt.

Pakod templomának mondája

Réges-régi időkben élt egy szegény vadász Pakodon.
Azt mesélik, hogy ez a vadász elindult egy őszi napon vadat keresni az erdőbe. Hosszas várakozás után úgy tűnt, hogy rámosolygott a szerencse. Megpillantott egy vaddisznót.
Célba vette az állatot, és rálőtt egylövetű puskájával. De szerencsétlenségére nem ölte meg, csak megsebesítette a vadkant. A sebzett állat megvadult, és rohanni kezdett, mire a vadász nagyon megrémült. Ijedtében felmászott egy közeli diófára. A felbőszült vaddisznó eleinte nagyokat horkantott a fa tövében, de mivel felmászni nem tudott rá, eloldalgott.
A lombok között vacogó ember az egész éjszakát ott töltötte. Lemenni csak, reggel mert.
Mikor hazaért elhatározta, hogy megmenekülésáért köszönetet mond Istennek.
Ezért annak a fának a törzséből, amely megmentette az életét, templomot építtetett a faluban.
Ma is ott áll a Zala folyó mellett a település fatornyos kis temploma.

A Csicseri-forrás

Az aranyodi szőlőhegy aljában áll a Csicseri csárda.
Egykor ez a betyárok kedvelt helye volt. Itt megpihentek, lovaikat itatták, mulatoztak a csárdában.
Egyszer arra vetődött Savanyó Jóska, a hírhedt dunántúli betyár cimboráival.
A mulatozás közben rájuk törtek a pandúrok. Egy-két puskalövés is eldördült a csetepatéban.
A híres betyárt is meglőtték. A karján érte a golyó. Nem csoda hát, hogy sebesülten a szőlőhegy irányába menekült.
Ott élt a hegyi hajlékban egy öregember.
A vérzőkarú betyár éppen őhozzá kopogtatott be. Kérte, hogy bújtassa el, ha van benne emberség.
Az öregember nem kérdezett semmit. Ápolta és rejtegette, hol a pincében, hol a padláson.
Egyik reggel, mikor a betyár felkelt, már jó érezte magát, unatkozni kezdett. Gondolta óvatosan szétnéz a környéken.
A csárda felé vette útját. Séta közben a lábadozó igen elfáradt, hát leült egy kupac kőre, egy fa árnyékában
De a kövek igencsak billegtek az ülepe alatt. Gondolta:
– Mindjárt megigazítom a legalsót.
Hát, amint megmozdította, hirtelen előtört alóla egy vízsugár. A kő éppen egy forrás nyílását zárta el.
Megtöltötte a kulacsát. Hatalmasat kortyolt belőle. Nagyon ízlett neki a friss víz. Aztán gyorsan odébb is állt, nehogy a pandúrok felfedezzék. Azután sem látták többé a környéken.
A helybéliek, ahogy felfedezték a forrást, csodájára jártak. Rengeteg madár költözött a friss vízhez. Hangos csivitelésükről elnevezték Csicseri forrásnak.

Amit a múlt hagyott ránk

Bizonyára nálatok is minden évben elhangzik többször is az a kérdés:

- Hová menjünk kirándulni? Mit nézzünk meg?

Biztos gyönyörű helyeken jártatok már, láttatok érdekes, különleges épületeket, izgalmas romokat. Az is biztos, hogy ezekért az élményekért néha órákat kellett utaznotok hosszú kilométereket hagyva magatok után az ország különböző tájaira, esetleg külföldre is.

A következő néhány oldalon szeretném megmutatni, hogy a közelünkben, a Zala völgyében is rengeteg olyan épített látnivaló van, amit érdemes megnézni, felfedezni. Némelyik egészen közel van hozzátok. Ide akár kerékpárral is el tudtok jutni a barátaitokkal, osztályotokkal.

Hát akkor induljon a képzeletbeli utazás!

Kellemes időtöltést, izgalmas böngészést kívánok!

Kezdjük a képzeletbeli kirándulásunkat a Zala Termálvölgye északnyugati csücskében.

ZALAVÉG

Ebben a pici faluban a templomot érdemes megnézni. Amilyen hányatott sorsú volt a falu története, ugyanez történt a templom épületével is. Egy **1247-es** oklevélből megtudhatjuk, hogy a kápolna Szent György tiszteletére volt felszentelve. A faluval együtt elpusztult a templom is a **17. század** második felére. Később újra benépesült, így új templomot kezdtek építeni **1748-ban**. A román stílusú templomból csak a középső hajót építették újjá, kisebb lett. De ezzel még nem ért véget a templom kálváriája. **1834. március 19-én** nagy tűzvészben leégett a templom is, a nagy hőségben még a harangok is megolvadtak.

Hamar megkezdődött az újjáépítése, amellyel **1836-ra** elkészültek. A templom megépítéséhez kamat nélküli kölcsönt kaptak. Majd két harangot is be tudtak szerezni. Ezzel az építkezéssel nyerte el a templom a ma is látható alakját, háromhajós, egytornyú, barokk stílusú épület lett.

Kölcsönzők a következők voltak:
Fekete Imre, a plébános kocsisa 150 Ft
A zalabéri templom 125 Ft
A batyki templom 50 Ft
A Szent Antal kápolna 50 Ft
Szalay István plébános 46 Ft

Összesen: 421 Ft

ZALABÉR

Legjelentősebb újkori épülete az egykori Horváth – Gutmann-kastély volt, aminek története összefonódik a magyar történelem jelentős mozzanataival. Napjainkra a Kiskastély rész, a cselédlakások, istállók és az intéző lakása maradt fenn. Ezen épületrészekben ma óvoda, vetőmagtisztító és fogadó működik.

Amit a múlt hagyott ránk

A község területén több jelentős műemlék található. Ezek közül a legjelentősebb a római katolikus Szentháromság templom, melyet történelme folyamán folyamatosan átépítettek.
Végső formáját **1796-ban** nyerte el, amikor Ugranovics Franciska (Zalabéri Horváth József özvegye) férje tiszteletére a templomot teljesen az alapoktól barokk stílusban átépítette

A barokk építészet legfőbb stílusjegyei:
- ***különböző rendeltetésű terek rangsorolása;***
- ***folyosószerű elnyúló galéria;***
- ***hullámvonal, csigavonal, kagyló-, és csigamotívum;***
- ***erőteljes fény-árnyék hatások;***
- ***pompa, pátosz, ünnepélyesség fokozása, rengeteg aranyozás;***
- ***térlefedésre fiókos dongaboltozat;***
- ***templomoknál „látszatkupola";***
- ***„égbe nyíló" freskók;***
- ***sok oszlop, gyakoriak a csavart oszlopok;***
- ***díszes, monumentális lépcsősorok;***
- ***kovácsolt vas kapuk, kerítések, rácsok***

Térségünkben barokk stílusban épült templom látható még Zalaszentgróton, Nagygörbőn, Zalaszentlászlón, Nemesbükön, Pakodon is.

Országos jelentőségű a község felett magasodó Árpád-kori földvár árokrendszere és a területén lévő Nemestemető. Itt az értelmetlen pusztítások miatt csak néhány ledöntött homokkő síremlék látható. A domb túlsó oldalán a község hajdani zsidótemetőjének maradványai tanúskodnak egy elfeledett korszakról.

Zalabér középkori várának maradványai a hajdani mozi és tűzoltószertár (ma pékség) alatt találhatók.

2013-ban szentelték fel a felújított Zalabéri Nepomuki Szent János kápolnát.
Zalabéri Horváth János építette az **1800-as** évek elején. **1812 és 1848 között** ő volt a Zalabéri templom kegyura is. Kortársai gyakran becézték „Mukinak" is. Mert a keresztségben Horváth Nep.(omuki) János nevet kapta. A kedvelt barokk szent tiszteletére.

DÖTK

Ez a település Zala megye egyik legkisebb községe.
Római katolikus temploma, eredetileg családi ház volt.
Ezt alakították át vörös bazalt toronnyal. Érdekessége még, hogy a zalaegerszegi kórház felszámolt kápolnájából hozták ki Dötkre a Jézus szíve oltárát.
Szintén itt található a Noé Borház, ami a hagyományos paraszti építészet elemeit mutatja. A felújított boronaház a zalai borok és régi szőlészeti, borászati eszközök bemutatóhelye, egyben fedett pihenőhelyként szolgál a túrázóknak.

Dötknek nem volt a hagyományos értelemben vett faluközpontja, játszótere, mindenki által használható szabadtéri terület, ahol összejöveteleket lehetett szervezni.

Készült egy főként fa elemekből álló kis játszótér, melyet a helyieken túl az idelátogatók is használhatnak.

PAKOD

Báró Gutmann Géza a **XX. század** elején a régi uradalmi épületeket modernizálta és egy korszerű gazdasági központot épített ki. A major magtár (műemlék jellegű) épülete jelenleg is látható.

A pakodi szőlőhegyeken a pincék többsége igen régi, nem ritka a 200 éves boltozat, még idősebb faajtók, épületek is láthatók.

TÜRJE

Az egyik legkorábbi és majdnem teljesen épen maradt premontrei apátsági műemlék templomot nyers téglafelületű nyugati homlokzata és tornyai már messziről felhívják magukra a figyelmet. A prépostság alapításának pontos évét nem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy a tatárjárás előtt alapította a Türje nemzetségbeli Dénes. Az épület többször megrongálódott, és csak a **18. században** állították helyre. Az átépítés következményeként az északi oldalához kápolnát építettek, bejárata barokkos karaktert kapott. Freskóit ekkor - **1761 és 1763 között** - készítette Dorffmaister István. **1900-ban** egy renoválás során a freskók megújultak, és a mellékoltárok Dorffmaister-képeit a szombathelyi rendházba vitték. A déli falon a vakolat alól középkori - a Szent László legenda egy jelenetét ábrázoló - freskó került elő. A templom mellett található az egykori rendház. Ezen a helyen állt a **13. században** a premontrei prépostság épülete, amit a **16. században** leromboltak, illetve várrá alakították át. A mai épületet **1701-1740** között emelték a premontreiek rendházául, majd **1763-ban** tovább bővítették. Barokk külsejét ekkor kapta, ebédlőjének mennyezetén Dorffmaister-freskók láthatók.

SÜMEGCSEHI

A **21. század** csodájának nevezik a falunak azt a területét, amely a sümegi ferences rend fenntartásában álló remeteség és lelkigyakorlatos központ.

A remeteség központjában álló kápolnát – mely az Árpád-kori templomok jellegzetességeit idézi – **2005 júniusában** a Szentháromság imádatára, Názáret misztériumának tiszteletére és John Henry Newman bíboros boldoggá avatásáért szenteltek fel. A sümegcsehi templom az első, melyet tiszteletére emeltek a világon.

Belső terét, illetve a 14 stáció képeit Udvardi Erzsébet festményei díszítik.
A 15. stáció maga a Feltámadás kápolna. Tábori miséző hellyel és oltárral is kibővült a templom környezete. Nagyon sokan keresik fel ezt a békés környezetet az ország messzi vidékeiről is, sőt még határainkon túlról is, hogy lelki megnyugvást találjanak.

NAGYGÖRBŐ

Az **1800-as** években épült Tolnay-kúria felújított épülete multifunkcionálissá vált: egyebek között kistérségi oktatóközpontként, a falu múltját bemutató helyként, közös-

ségi térként működik. A turizmust is szolgálja, hiszen a Zala megye hét csodája közé megválasztott Sziklafolyosóhoz a kúria mellett vezet az út.

ZALASZENTGRÓT

Magyarország 100. városában nagyon sok épület őrzi az elmúlt évszázadok nyomait.
Talán az egyik legrégebbi Kisszentgróton látható. Az egykoron kolostorral egybeépített templom eredetéről nem sokat tudunk, csak feltételezések léteznek, miszerint az a Templomosoké lehetett. Miután a török időkben védhetetlenné vált építményt elhagyták a szerzetesek, pusztulásnak indult.

A gótikus építészet stílusjegyei:

- ***függőleges tagoltság;***
- ***karcsú pillérek;***
- ***magasba emelkedő tornyok;***
- ***karcsúbb, magasabb oszlopok és támpillérek rendszere;***
- ***a pillérekkel megtámogatott összetett csúcsíves vagy legyező keresztboltozat;***
- ***nagy, keskeny, magas üvegablakokkal tagolt falak;***
- ***rózsaablakok;***
- ***díszes kőrácsos ablakok***

A leírások szerint még az **1800-as** évek végén is állt mind a két tornya, a falai és a boltozatok is, ekkor azonban gróf Batthyány Ferenc lebontatta, hogy abból az urasági majort megépítse. A polgárvárosiak kérésének eleget téve meghagyták az egyik tornyot, hogy haranglábként szolgálja az ott lakókat.

A város másik „bejáratánál" a Zala folyó partján áll a Batthyány-kastély, melynek helyén egy vár állt. Erre **1299-ből** származó oklevél utal először. A török időkben heves támadásoknak volt kitéve a végvár, 80 év alatt öt alkalommal erősítették meg.
A török kiűzése után a vár vesztett jelentőségéből, s fokozatosan tönkrement. **1767-ben** Batthyány Imre bontatta le a fosztogatásokat is megélt várat és a helyén felépíttette a ma is álló kastélyt. A copfstílusú U-alakú téglaépület főhomlokzata a Zala folyóval párhuzamosan fut, a szárnyak végén egy-egy félkör alakú torony áll.

Az egyemeletes épület északi szárnya alatt van a pince, az emeleten pedig az egykori lakószobák találhatók, ugyanitt középen helyezkedik el a nyugat felé néző díszterem is. A földszint szobáiban az egykori cselédség kapott helyet.

1800-as években a Batthyány család reneszánsz stílusú ajtókat szerelt fel és ugyanilyen stílusú bútorokkal rendezte be a kastélyt. A bútorok jelentős része ma is megtalálható az épületben.

Copf stílus legjellemzőbb jegyei:
- ***vonalvezetésük letisztult, áttekinthető;***
- ***alaprajzukban, egyszerűségre, világosságra törekednek;***
- ***formakincse támaszkodik az antik építészetre;***
- ***jellemző a füzérdíszek, konzolok, rozetták;***
- ***a nyílások egyenesen, félkörívben végződnek;***
- ***szemöldökpárkányuk általában az egyenes, timpanon formákra korlátozódik;***
- ***a teret cseh-, vagy csehsüvegboltozat fedi***

A kastély keleti homlokzatán a következő latin felirat olvasható:

SIC eX annosIS sVrgVnt noVa teCta rVInIs

haeC sI non pLaCent, faC Meliora, LICet

Így emelődnek a régi romok üde épületekké,

ha nem tetszik az új, rakjál mást a helyébe.

A kastély utolsó tulajdonosai a Károlyiak voltak, akik a hercegi koronás címert az épület nyugati homlokzatán helyezték el.
A címeren a következő latin felirat olvasható:

FID ET VIRTUTE QVERE

Hittel és reménnyel szerezz hírnevet.

1950-ben értelmi fogyatékos gyerekek számára létrehozott általános iskola, óvoda és diákotthon kezdte meg

működését, lakói ma is fogyatékos gyermekek. Közvetlenül a kastély mellett található a kőhíd, melyet a helyiek csak Hatamov-hídnak neveznek.

Magyarország egyik legrégibb kőhídját **1854-ben** építették. A hortobágyi hídhoz hasonlatos építmény négynyílásos, téglaboltozatos. **1975-ig** funkcionált hídként, amikor is a közlekedést az újonnan megépített aszfaltos hídra terelték, úgy volt, lebontják a hidat. Ám az akkori lokálpatriótáknak sikerült megmenteni.

Zalaszentgrót evangélikus gyülekezetéről a legrégebbi feljegyzés **1695-ből** való, mely szerint Szentgrót anyaegyház. Az ellenreformáció korában ugyan eltűntek, de a Türelmi Rendelet után újra megjelentek. **1839-ben** közadakozásból épületet is vásároltak, majd óriási szervezés után **1912-ben** az imaházból kialakították a mai templomot. Hamarosan két – egy 183 és egy 349 kilogrammos harangot vásároltak a toronyba, majd megépítették az imaházat. **1942-ben** orgonával gazdagodott a templom, melyben élénk hitélet folyt.

VINDORNYASZŐLŐS

Zalaszentgrótról még kerékpárral is könnyen megközelíthető ez a község. Érdemes felkeresni. A természeti értékein kívül kiemelkedő az ökológiai játszótere, mely természetes alapanyagokból készült. Kipróbálhatjátok a kötélkígyót, a bolhaugratót, a pókhálót, a mókusképzőt. Sőt AtomAnti-k is lehettek, ha teljesíteni tudjátok a feladatot.

SÉNYE

Dombok között kanyargó 2 km-es bekötőúton megközelíthető zsákfalu Zalaszentgrót és Zalaszentlászló között. A Vadász György tervezte Kemence Kápolna a falu feletti dombon Szilágyi István kérésére épült meg. A kilátás csodálatos, egy pillantással fogható be egy erdei kőbánya, a sztúpa, a rezi várrom és számtalan dombhát. A kápolna mellett található Magyarország egyik legnagyobb zászlója.

ZALASZENTLÁSZLÓ

A település nevezetessége a Faluház, amit az Ybl-díjas Makovecz Imre tervezett, aki az organikus építészeti stílus megteremtője.

KALLÓSD

A Zalaszentlászlóval átellenben a Zala folyó túlsó partján található az a kis falu, amelynek nevezetessége a román stílusú Szent Anna körtemplom (rotunda). Az ősi kerek alaprajz, a külső lizénák, a koszorúpárkány, a félkör alakú apszis, a kupola mind a román építészeti korban készült épületről tanúskodnak és a **XIII. század** közepére utalnak. Mivel a település Magyarország nyugati határvidékén

terült el, a háborúk elkerülték, így a templom jól mutatja eredeti állapotát. Román stílusú templom az egregyi/hévízi Árpád-kori templom, a cserszegtomaji, kehidai és rezi szőlőhegyi Szent Donát kápolna is.

A román stílus legfontosabb ismertetőjegyei:

- ***legfontosabb építészeti feladat a templomépítés;***
- ***a súlyos zártság jellemzi;***
- ***a formák tömbszerűek;***
- ***az arányok vaskosak;***
- ***a szerkezet világosan tagolt;***
- ***az épületek hatását félkörív is hangsúlyozza***

KEHIDAKUSTÁNY

A **15. századi**, gótikus templom átalakításával **1755-ben** szentelték fel Gyümölcsoltó Boldogasszony tiszteletére a római katolikus templomot a községben. Berendezése barokk; tornyában, mely **1807-ben** készült el, három harang lakik, közülük a legnagyobb négy mázsás.
Kegyura **1854-ig** a Deák család volt.
A Szent László Kápolna magánkápolna, a Deák kút felé vezető út mentén található, az erdő fái által körülölelt tisztáson. A bontott téglából épült falai különös, ódon hangulatot kölcsönöznek az épületnek. Az íves, ragasztott fa tetőszerkezete az Árpád-kor stílusjegye. Ablakai színes üvegezést kaptak, nemzeti színeinkben pompázik a rajtuk keresztül beszűrődő napsugár. A kápolna tornya egy Szent László-legendát stilizál.
A kehidai temetőben látható a román eredetű **XIII. századi** épület, melyet a Deák család sírboltjává alakítottak át. A **XIX. század** közepéig a család ebbe temetkezett.

ZALACSÁNY

Kehidakustány közvetlen szomszédja ez a település, melynek határában található a Batthyány-kastély. A kastély alapjait **1490-ben** rakták le, a késői gótika stílusában.

Amit a múlt hagyott ránk

Az épület az **1800-as** évek közepén került a Batthyány–család tulajdonába, akik kibővítették és barokk stílusban felújították. A mai épület **1913-ban** nyerte el mai formáját, amikor Batthyány Pál, Zala megye főispánja és felesége Inkei Karolina grófnő újjáépíttette. Számos kastélyhoz hasonlóan, a Batthyány-kastély is **1945 után** nevelőotthonként üzemelt. Ma a kastély az eredeti stílust követő új ruhában várja vendégeit.

LIGETFALVA

Ha szívesen túráztok, akkor a dombok, erdők ölelésében átsétálhattok ide Zalacsányból. Ekkor a temető mellett értek ki, amit a régi ligetiek beszélgetőnek neveznek, mert a Kehidába menő templomút, a gazdasági és erdészeti utak kereszteződésében található. Ide egy fenyőfa rönk oszlopokból álló, ácsolt tetőszerkezetű csűr került kialakításra. Alkalmas rendezvények, kiállítások szervezésére is. Mellette áll egy kástu, ami a népi építészet hagyományait követve vályogból készült.
Feltétlenül menjetek fel a legfelső szintjére, mert fantasztikus kilátás nyílik a gyönyörű zalai dombokra, a szomszédos településekre.

NEMESBÜK

Ligetfalvától – vele szinte egy vonalban – a Köszvényespatak völgyében fekszik a Zala-folyó és a Gyöngyös-patak közti dombságon. A falu büszkesége a **18. században** épült két boltíves kőhíd, mely a település két felét köti össze az **1832-es** felújítás óta ma is használatban van.

Ma a falu közepén álló templom érdemel említést.

ZALAKÖVESKÚT

A hévízi kistérség legkisebb lakosságszámú települése, egyutcás falu, melynek határában áll a Teréz Anya kilátó. Legfelső szintjéről tiszta időben látható a környék összes települése, Hévíz, Keszthely, Zalaszentgrót, de a távolban a Nagykanizsa melletti újudvari tv-torony, a zalaszántói sztúpa, Sümeg hegyei, a Kovácsi-hegy vonulatai, Tátika, Rezi is kirajzolódik.
A kilátó szinte teljes egészében fából készült, így tökéletesen illeszkedik a környezetbe. Formája a magaslesek formáját idézi, egyszerűséget és praktikusságot sugallva.

REZI

Ha már a kilátóból megnéztétek a rezi várat, érdemes közelebbről is megismerkedni vele.
Rezi vára a Meleg-hegy 418 m magas dolomitgerincén

áll. A vár valószínűleg a tatárjárás után épült fel, Károly Róbert uralma alatt. A legrégebbi része az úgynevezett lakótorony, ahonnét látni lehetett Tátika és Sümeg várát, Szent György-hegyet, Gulácsot és Badacsonyt egyaránt, így megfigyelési célokra kitűnően alkalmas volt. Castrum Rezy, azaz Rezi vára néven először **1387-ben** említik, amikor Nagy Lajos király a várat összes tartozékával együtt Lackffy István nádornak adományozta. Ez idő alatt a várat kibővítették, a toronyhoz építettek egy udvart a déli rész lapos fennsíkján, melynek falai kb. 3 m magasak voltak. Az udvar előtt mély árkot húzattak, a lakótorony ajtaja előtt pedig kifalazott farkasvermet alakítottak ki. A vár így komoly, önálló erőddé vált és méltán viselhette a Castrum Rezy nevet.

A Dunántúlon megjelenő török veszély először **1554-ben** érintette komolyabban a térséget. Megpróbálkoztak a vár ostromával. Ekkor még megerősítették a várat, de **1571-re** a Pethő család anyagi helyzete már jelentősebben megrendült, s fenntartása nagy gondot okozott. **1586-ban** a szentgróti gyűlésen a megye arról határozott, hogy követeket küldenek Zrínyi grófhoz, hogy Tátikát vagy Rezit rombolják le. **1588-ban** még biztosan állt a vár. **1592-ben** kelt oklevél szerint már a romba dőlt Rezi várról olvashatunk.
A vár romjai egyértelműen jelezték, hogy a használhatatlanná tétele a kaputornyok felrobbantásával történt. A vár műemlékvédelmi helyreállítása **2000-ben** indult el.

A faluba beérve megpillantjuk a Szent Lukács tiszteletére szentelt templomot. A mögötte elterülő temetőben szépen megmunkált 80-100 éves, rezi homokkőből faragott síremlékek idézik a néhai reziek igényességét és vallásosságát.

A legrégebbieket, melyek elhagyatottan álltak beépítették a temető támfalába, hogy megvédjék őket a pusztulástól, és egyben szebbé tegyék a temető bejáratát.

Rezi Almástető nevű hegye alatt az út mellett húzódik meg a nádfödeles, kétszáz éve csárdaként használt Gyöngyösi betyár-csárda, a bakonyi betyárok egykori kedvenc helye. Nevét közelében csörgedező Gyöngyös patakról kapta. A csárdával szemben a patakon ma már csak egy malmot látni, az úgynevezett Bika- malmot. A csárda tulajdonosai sűrűn változtak, hisz aki a betyárok mellé állt, azt a pandúrok zaklatták; aki pedig a pandúroknak szolgált, azt a betyárok fosztották ki.
A csárda kőkerítéssel körülvett zárt udvarán több építmény látható: az eredeti, régi csárda, a volt istálló épületében kialakított étterem, az újból helyreállított kocsiszín és az eredeti állapotában megmaradt gémeskút. A csárda régi része népies stílusban épült.

Északra néző falán semmiféle nyílás nincs, így védte a ház lakóit a hideg északi szelektől. A berendezési tárgyak nagy része eredeti állapotában látható. Az egykori ivószobát a régihez hasonló gerendás-deszkás mennyezet díszíti. A pitvarra nyílik a volt lakószoba is, melyben ma vendégeket fogadnak. A falakat a betyárok ellen kiadott eredeti körözőlevelek, betyárokat ábrázoló rajzok, és egyéb tárgyak díszítik. Láthatunk még egy korhű, betyárok által használt fegyvert is.

HÉVÍZ

Már a régi rómaiak is felfedezték és használták a hévízi tavat. Erről tanúskodik az Attila utca végén található Római kori Romkert, amit **2011-re** teljes egészében felújítottak. **1931-ben** bukkantak rá a korai császárkori római villa maradványaira, majd ennek közelében **2001 és 2003** között tárták fel a Villa Rustica épületét. A római katona sírja, vagy más nevén a késő római téglasír Hévíz Egregy városrészében található. A leletek II. Constantinus római császár korából valók.
Találtak bronz övcsatot, ruhakapcsot, vaskést, a császár pénzét, és persze egy római katona csontvázát. A leleteket a keszthelyi Balatoni Múzeumban helyezték el, a csontváz pedig megmaradt a helyén.

Építészeti látványosság az **1998-99-ben** épült hévízi Városháza új épülete. A főbejárat mellett épített torony tetején található 18 harangból álló harangjáték naponta több alkalommal szólal meg. A toronyban a harangjáték alatt felvonuló bábuk sorát a városháza kulcsát tartó polgármester alakja nyitja meg, majd a tóban csónakázó fiatal pár követ. Őket két sellő (hal) követi, majd a tavat a gonosz szellemektől óvó kerub következik, végül boton lovagló gyermek, kezében fakarddal, a gyógytó fiatalító hatását jelképezve. Hévíz kis város, mégis azt mondhatjuk, hogy templomokban bővelkedik: mind a 4 egyedi építészeti stílusban készült.

A legrégebbi múlttal rendelkező templom a **XIII. századból** eredő Árpád-kori templom, mely az egregyi városrészben található.

A sokak által *„zöld templomnak”*, Fradi templomnak is nevezett egregyi Jézus Szíve Templom a XX. században épül fel.

A legmodernebb és legújabb templomot már a városba vezető főutca elejéről is jól lehet látni, mivel kék csúcsai a magasba törnek. A hét ég felé törő torony a Szentlélek hét ajándékát jelképezi:

Negyedik templomként a Református - evangélikus templomot kell megemlíteni, amely szintén a XX. században épült:

ALSÓPÁHOK

Ha a kistérség déli csücske felé indultok, érdemes kicsit a sok séta után megpihenni Alsópáhokon.

A Csali-közparkot látványos rózsaszigetek díszítik. Nem csak pihenésre, hanem szórakozásra is alkalmas tér jött létre.

Ha itt kipihentétek magatok, akkor keressétek fel a településen található három játszótér valamelyikét: a Művelődési Ház udvarán, a Sportcentrum feletti füves területen és a község egyik emlékhelyeként szolgáló Flórián-szobor melletti füves területen.

Csali-Közpark, Alsópáhok

SÁRMELLÉK

Képzeletbeli kirándulásunk utolsó állomásához érkeztünk.
A sármelléki plébániát a **XIV. században** alapították. **1778-ban** már az egész templom szilárd anyagú.
Mai klasszicista formáját **1839-ben** nyerte el, melyet Szent Sebestyén tiszteletére avattak fel. A templomnak homlokzat előtti, hegyes sisakos, órapárkányos tornya van.

A klasszicizmus legfontosabb ismertetőjegyei:

- ***mintaképe az antik művészet (elsősorban a római);***
- ***„nemes egyszerűség és csendes nagyság";***
- ***a tömegformát töretlen síkokkal határolt, egyszerű geometriai idomokból állítja össze;***
- ***meghatározó szerepet játszanak az oszloprendek;***
- ***ablakoknál legelterjedtebb a szemöldök-párkányos keretezés***

Elérkeztünk képzeletbeli kirándulásunk végére.
Remélem, nagy sok új, érdekes látnivalóról olvashattatok, láthattatok képeket, esetleg tanultatok is belőle.
Most már rajtatok a sor, hogy mindezt a valóságban is megnézzétek, átéljétek a helyszín nyújtotta élményeket, magatokba szívjátok az adott épület sugallta történelmi korszakok „levegőjét".
Fedezzetek fel még több látnivalót az adott helyen. Ha útnak indultok, erre természetesen nagyon sok lehetőségetek nyílik, mivel ezen a néhány oldalon nem volt mód minden egyes épített emléket bemutatni számotokra.
De nagyon remélem, kedvcsinálónak megfeleltek az olvasottak.

Kellemes felfedezést, jó utat kívánok hozzá!

Szabó István 1931. március 7-én, Cserszegtomajon született. Paraszti környezetből, egy térségbeli község zárt közösségéből indult.

Később így írt erről: *„Elég korán kezdtem felemás életet élni. Gogolt, Móriczot olvastam a kukoricaföld sarkán, déli pihenőkön, de ábrándoztam korszerű magtermelésről is, ha rövid időre elfáradtam az olvasástól. Végül a könyvek győztek – és hogyan, hogyan nem, elég korán ceruza is került a kezembe: meg–megírogattam a kapálás, szénagyűjtés közben önmaguktól megszülető történeteket. Ekkor váltam rossz paraszttá, ekkor láttam apámat elszomorodni..."*

1947-ben írta Cserszegtomaj költője, elsők között a következő versét:

Fenyőerdőt négy sarkánál

Egy sötét, forró nyári éjszakán, álmomban
vén, szakállas erdész voltam
s egy régi, óriási fenyőerdőt
négy sarkánál fölgyújtottam.

Eső esett ugyan eddig
s bizony nehezen kaptak az avarba,
de ó, a lángok mégis győztek
s a szél már a pernyét kavarta.
Olyan tűz lett, mint még soha
s én őrülten táncoltam neki,
belekacagtam a vad, új fénybe:
„Eső, ezt már nem oltod ki."

A tűz aztán olyan hatalmas lett,
hogy körül lángoltak már a kis faluk,
én nevetve, sírva buktam a parázsra
s néztem, hogyan égnek a faluk.

Emberek jöttek, keseregve, vasvillával
hozzám, hogy tépve megöljenek.
De én csillapítottam őket:
„Emberek! Örüljetek!"
Új házat kell építeni
s ültetni nagy-nagy új erdőt,
új nótát fújjatok majd
s feledjétek a temetőt.

Örüljetek! Minden új lesz.
Életetek, az erdő és a házak.
Új fedelük lesz, nem ilyen,
Ezek rosszak és beáznak.

S az emberek letették a villát,
ujjongva vállaikra vettek,
cipeltek be, a faluk felé
s közben éljeneztek.

Sötét, forró nyári éjszakákon, álmomban
vén, szakállas erdész vagyok
s egy régi, óriási fenyőerdőt
négy sarkánál gyújtogatok.

Az alkotáshoz szükséges élményeket örökségként kapta a saját sorsától és elődeiétől. A polgári iskolát Keszthelyen végezte el, majd traktoros lett, aztán ismeretségek révén bölcsészhallgató, majd könyvtáros, végül az irodalomban találta meg önmagát.

„Jó a napszámolás azért is, mert figyelhetem az embereket. Hallgatok, leselkedem. Gyűjtök. De nem írok le semmit, mert ha papírra jegyzem, nem tudom használni. Belül raktározom el." „Szerencsére, Cserszeg ellátott engem annyi útravalóval, hogy két, de három életre is futná." – írja jegyzeteiben.

Akiket érdemes megismerni

1949-ben Szabó István tizennyolc évesen levelezni kezd, az akkor ötven éves Kodolányi Jánossal, aki lelkesítően hatott rá, s alábbi levelében boldogan üdvözölte az irodalmárok körében:

„Kedves Öcsém, leveleddel igen megörvendeztettél. Ha csak néhányan is vagytok ilyen derék fiúk, mint Te, nem veszett egészen kárba a mi írói munkánk. Csak olvass, művelődj mennél buzgóbban, ne veszítsd el a hitedet és bizodalmadat az élet szépségeiben. Légy mindig őszinte Magadhoz. Sajnos finn nyelvtannal nem tudok szolgálni, magamnak sincsen. Ami volt, elkallódott az idők zavaraiban. A Győrffy-féle igen jó s könnyen megtanulható, de éppen ilyen jó Zongor Endréé is. Fordulj hozzá levélben, címe: Bpest, XII. Márvány u. 28. IV. em., és hivatkozzál rám. Derék, lelkes ev. lelkész, felesége finn asszony, s sokat tesz a finn-magyar kapcsolatokért. Remélem lesz neki egy példánya még. Legjobb lenne egy finnel levelezned, esetleg leánnyal. Zongor tud Neked ilyen címeket adni. Ha aztán a béke végleg megszilárdul, kiutazhatsz, s akár egy ideig dolgozhatsz is ott. Említett barátodnak közvetítsd baráti üdvözletemet. Minden jót kíván és szeretettel köszönt:

Kodolányi Jánostól”

Első írói lépéseit még gyermekként Vajkay Aurél néprajzos támogatta, majd egykori tanítója adta át korai műveit Jankovics Ferenc író-tanárnak, aki meglátta a tehetséget, az időközben már traktorosnak állt Szabó Istvánban. 1953-ban bemutatta írótársainak, ezután jelentek meg írásai: az első publikációra – az 1953-ban írt ***Lázadó*** című művével – csak két év múlva, az Új Hang átszervezése után, 1955-ben került sor. Ezután rendre jelentek meg korábbi novellái és az újabb keletűek; 1956-ban első gyűjteményes kötete, ugyancsak ***Lázadó*** címmel; 1963-ban az érett írót reprezentáló ***Varázslat kertje***. Második kötetét követően hosszú időn át alig jelent meg néhány elbeszélése. Összegyűjtött novelláit az utolsók között ***Ne nézz hátra!*** (1972), majd címmel adták ki.

Kései elbeszélései már a betegség szorításában születtek, s a falusi gyermekkor idilli képeit, a küzdelmes ifjúság erőpróbáit keltették életre. Az erőtlen test azonban már nem bírta követni a lassan új erőre kapó lélek merész lendületét, 1976 márciusában 45 évesen súlyos betegség következtében elhunyt. Szülőföldjén, Cserszegtomajon temették el. Szabó István korán távozott el az élők közül, már arra sem volt ideje, hogy életművének utolsó darabjait maga formálja kötetté, ez a feladat barátaira maradt. Halála után novelláit ***Hazulról odáig*** (1980) címmel adták ki, közírói hagyatékát ***Iskola a magasban*** címmel 1977-ben Győri János rendezte sajtó alá.

Az 1870-es évektől fennálló cserszegtomaji általános iskola és óvoda az 1997. október 23-ai ünnepségen vette fel, s viseli azóta is büszkén Szabó István nevét.

Szilvási Lajos a magyar szórakoztató irodalom művelői között talán a legnépszerűbb, s ez a kiváló író is térségünkhöz kapcsolódik! 1932-ben született Szolnokon, s gyermekkorát, édesanyja, Szaksz Erzsébet szülőfalujában, Türjén töltötte. 1950-ben érettségizett Keszthelyen. 1950-1953 között az MTI munkatársa volt, majd a Szabad Népnél, a Szabadságnál, az Igazságnál dolgozott. 1957-1958-ban az MTI külpolitikai főosztályán rovatvezető, kiadványszerkesztő volt. 1958-tól 1977-ig az Újítók Lapja olvasószerkesztője, 1977-től a Delta főszerkesztő-helyettese volt. Romantikus-kalandos történetei, olvasmányos lektűrjei tették népszerűvé. 27 regénye jelent meg (8-at külföldön is közreadtak). Utolsó regénye ***A vincellér,*** amely a halála után 12 évvel, 2008 őszén jelent meg.

E hallatlan termékenységű pálya mindmáig talán legismertebb és legnépszerűbb regénye– 1967-ig négy kiadásban, nagy példányszámban jelent meg – az ***Albérlet a Síp utcában*** című regény. De a mű talán a legjellegzetesebb Szilvási-regény is, mely összes regényírói sajátosságát magába sűríti.

Első regényei a második világháborúban s az azt követő évtizedekben játszódnak, kalandosak, cselekményük pedig fordulatos. Erkölcsi példaadással rendelkeznek, bár nem mindig párosulnak történelmi hitelességgel, nem festenek igazán hű képet a korszakról, a környezetről. A hatvanas évektől kezdve regényhősei fiatal értelmiségiek, akiknek hányatott életét próbálja ábrázolni.

További kedvelt témája a fiatalok felnőtté válása a szexualitás, a gondolkodás és főleg a munkavállalás, önállósodás terén. Művei nemcsak szórakoztatóak, hanem komoly tanulságokként is szolgálnak, és a fiatalságot figyelmeztetik, hogy a fiatalkori hibák milyen súlyos következményekhez vezethetnek.

A Szilvási-művek általában fordulatosak, s főleg cselekményesek. A történetekben sok a véletlenszerű, a kimódolt, előre kiszámított, indokolatlan cselekvés, jelenség. S bár immár nagyobb gondot fordít az egyénítésre, hősei motiváltságára, lelkiállapotainak érzékeltetésére – melyek tetteikre szolgálhatnának magyarázattal –, a szereplőket valójában mégis az írói szándék és elhatározás vezeti. Különösen érzékelhető ez a szegényes alakításmód a szereplők párbeszédeiben, melyek egységesen szürke, minden jellemző vonástól mentes szövegek. A stílusra, a nyelvi megformáltságra ez a megállapítás általánosan is igaz. A művek különböző rétegeinek lebontása után így nem marad más, csak a történet, melynek minden alárendelődik, s amelynek egyetlen igazi célja, hogy az olvasót bármi áron befolyása alá vonja.

Népszerű idézete a következő, mely hűen tükrözi munkásságát, életfelfogását is: *„Mindent meg kell nézni, amit az élet feltár az ember előtt. (...) A negatív élmény is élmény."*

Szabó István nevét mindenki ismeri az irodalom órákról, versei kötelező elemei a tananyagnak. Dr. Vajkai Aurél neve azonban már kevésbé ragad meg a gyerekek elméjében, pedig jelen volt Szabó István korai művészetének kialakulásakor.

Dr. Vajkai Aurél Kolozsváron, 1903. május 14. született. Gimnáziumi tanulmányait Kassán végezte, 1927-ben Budapesten orvosi oklevelet szerzett. Pályáját Budapesten orvosként kezdte, de eközben figyelme a paraszti kultúra felé fordult, kapcsolatba került a budapesti Néprajzi Múzeummal. 1937-ben muzeológus volt Veszprémben, majd 1939-től Keszthelyen a Balaton Múzeum igazgatója. Cserszegtomajon 1944-49. között élt, egy nádfedeles hajlékban, szőlőtermelőkkel, földmívesekkel együtt. E községből választott feleséget is, és az év egy részét is itt töltötte el kis házukban, s néprajzgyűjtéssel foglalkozott. A gyermek Szabó Istvánnal való megismerkedését a következő sorokban rögzítette:

„Egyik nap a közeli szomszédtól krumplit vásároltam, és akkor egy kis, vékonyka alig tizennégy éves parasztfiúcska cipelte át hozzám a teli kosarat. Letette és közben szeme megakadt az asztalomon heverő könyveken. Meglepő értelmességgel szólni kezdett a könyvekről. Ott a szőlőhegyen váratlanul jó ismerősként üdvözölte a szépirodalom nagyjait, mert ismerte Ady, Móra, Veres Péter és a többi írásait."

Az első találkozás mindkét férfiban mély nyomokat hagyott, később, Szabó István Vajkai Aurélnak mutatta meg első verseit, melyekről a gyűjtő elismerően nyilatkozott:

„A mindössze tizenöt éves Szabó István nekem mutatta meg először és adta ajándékba verseinek kéziratát. Azt hiszem, hogy másutt nem is találhatók ezek a gyermekkori versek. Akkor tájt sokat beszélgettünk az ottani parasztság fáradalmas, munkás életéről, a népi írók műveiről, általában az irodalomról, művészetről. Sok könyvet kapott tőlem, barátságunkról hozzám írt későbbi leveleiben többször megemlékezik."

Cserszegtomajhoz való kötődését bizonyítja az is, hogy végakarata szerint a cserszegtomaji temetőben nyugszik. A hegyközségben 1996 óta utca viseli a nevét. Tudományos munkássága a néprajz szinte minden területére kiterjedt. Néprajzi tanulmányai, monográfiái mellett számtalan művészeti, honismereti, idegenforgalmi tárgyú cikket és közel nyolcszáz zenekritikát publikált. Néprajzi munkásságát Győrffy István emlékéremmel, a népi orvoslás terén elért eredményeit pedig az Orvostörténeti Társaság Népi Orvoslás Szakosztálya örökös elnök cím adományozásával ismerte el. Zenekritikáiért Péterfy Emlékplakettet kapott.

Gyűjteményének egy kis részlete az alábbi monda:

Három gyerek közül kié lesz a bika - Igaz történet
Vót egyszer egy ember, annak három fia – Aztán ez az ember nagyon beteg lett, hogy már nem remélte felgyógyulását. Ezután bementek a gyerekek egyenként, hogy apám, mit ád? Azt mongya, fiam, bikát. - Megy a másik is, az is kérdi, apám mit ád?! - Fiam, bikát.
Egy bikája volt, a 3 gyerek azt az egy bikát kapta, más vagyon nem vót. Most pedig készültek, amelyikébe szalad, hajszolás közbe, azé legyen a bika. A 2 okosabb rendes istállót csináltatott, a bolondos elment az erdőbe, onnan hozott igen zöld gallyakat, a meg abból csinált istállót. Persze ennek nem sokba került, így mikor elkészültek az istállóbul, kieresztették a bikát, persze mindenik azon vót, hogy a maga istállójába kericcse be. Akárhogy kergették, a bika csak beszaladt a zöld levelesbe, megkötötte, így a bika azé lett.

(Hegedűs József. 56 éves) Cserszegtomaj, 1944.

Amikor az egyes gyümölcsöket fogyasztjuk, fel sem merül bennünk a gondolat, hogy ezek a fajták, ízek, hogyan alakultak ki, hogyan váltak ilyenné, amilyeneknek napjainkban ismerjük őket. A magyar szőlő- és borvidék eredete egészen a kelta-római hagyományokig nyúlik vissza a Dunántúl területén, s napjainkban is jelentős bortermelő vidéknek számít a Zalai-dombság. Annál is inkább, hiszen a világhírű Cserszegi fűszeres fajtája Cserszegtomaj település nevével áll kapcsolatban, s **Bakonyi Károly** szőlőnemesítő munkáját dicséri.

Dr. Bakonyi Károly

Csopakon született 1921. december 22-én, egy hétgyermekes vincellér család hatodik gyermekeként, ezáltal már gyermekkorában kapcsolatba került a szőlészettel.
A balatonarácsi Szőlészeti és Borászati Szakiskola elvégzése után 1942-ben bevonul katonának, orosz hadifogságba kerül, ahonnan 1947 őszén tér haza. Ebben az időben nyugdíjazzák édesapját és utódjaként őt bízzák meg a cserszegtomaji szőlőtelep vezetésével (ez ma a Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaság Tudományi Kar kísérleti telepe), ahol a munkák irányítása és a hallgatók oktatása volt a feladata.
1952-ben megnősül, majd a Kertészeti Főiskolán levelező úton 1959-ben diplomát szerez, 1964-ben szőlőnemesítésből doktorál.
A szőlőnemesítési munkát 1949-ben kezdi el. A kísérletek mellett a szőlészetet, borászatot oktatja.

Munkája során hat államilag minősített klón fajtát, Nemes Olasz rizling (1980), Fehér chasselas K16, Piros chasselas K18 (1988) Rizlingszilváni K3 (1992), Olasz rizling Gk. 18, Gk. 37 (2003) állított elő. Keresztezéses nemesítési munkájának eredményeként hat államilag minősített fajta került a termesztésbe: Cserszegi fűszeres (1982), Nektár (1994), Pátria, Rozália, Korona, Pelsó (2001). Alanynemesítés eredménye egy fajta, a Georgikon 28 (2004) és egy klón, a Teleki 5C GK.40 (2009)
Több minősítés előtt álló csemegeszőlőt, magnélküli- és mazsolaszőlőt, valamint korai vörösbort adó kékszőlőfajtát állított elő. Elismert klónjait és fajtáit mintegy 4-5000 hektáron termelik. Legsikeresebb fajtája a **Cserszegi fűszeres** 3352 hektáron található hazánkban, ezen kívül számos más országba is kivitték már. **Borát 1998-ban, Angliában az év fehérborának választották.**
Bölcs, optimista szemléletű ember volt, derűs humorérzékkel megáldva. Kiváló közösségi emberként ismerte mindenki, diákjai, munkatársai, környezetében élők mindannyian szerették.

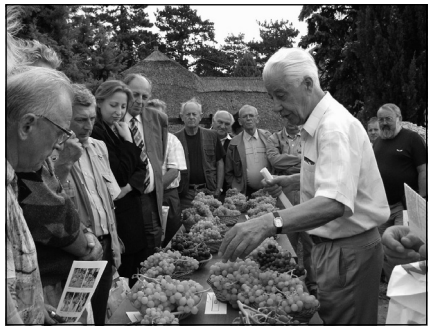

Több mint 50 tudományos cikke jelent meg, több könyvnek, egyetemi jegyzetnek a társszerzője, három szakkönyvet lektorált. Munkáját több mint húsz kitüntetéssel, emlékéremmel jutalmazták. Keszthely város (1994), Cserszegtomaj (2001), Csopak (2009), Balaton (2009) díszpolgára. Megkapta a Magyar Gyula és a Fleischmann Rudolf nemesítői nagydíjat. Kétszer kapta meg Zala megye Alkotó díját és a Munka Érdemrend bronz fokozatát, a Mathiász János emlékplakettet. A Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésnek is tulajdonosa. A TIT, a Kertészeti Tudományos Egyesület, a Magyar Növénynemesítők Egyesület, a Magyar Borakadémia tiszteletbeli, illetve örökös tagja.
2010 tavaszán bekövetkezett halála súlyos vesztesége borlovagrendnek és az egész magyar borász társadalomnak.
Fia, **dr. Bakonyi László** folytatja az édesapja által megkezdett munkát, ápolja a szőlőnemesítés hagyományát.

Akiket érdemes megismerni

Ha a filmek, filmrendezők, producerek témakörben kutakodunk az emlékezetünkben bizony rengeteg külföldi nevet tudunk felsorolni, s talán eszünkbe jut még a lapok közkedvelt témája, a hollywoodi magyar származású producer, Andy Vajna is. De ismerjük-e a közvetlen környezetünk filmes kiválóságait? Tudjuk-e, hogy térségünk milyen értékeket rejt a filmipar területén?

Olasz Ferenc fotográfus, filmrendező a Zala megyei Alsópáhokon született. Az általános iskolát szülőfalujában végezte, Keszthelyen a Vajda János Gimnáziumban érettségizett. 1965-ben magyar- történelem-ének szakos tanári diplomát szerzett Egerben, majd 1968-ban a szegedi József Attila Tudományegyetem magyar-történelem szakán is diplomázott. Zircen, Pápán és Hévízen gimnáziumban tanított. **1970. szeptember 1-jétől a Magyar Televízióban asszisztensként, szerkesztőként, majd a Filmművészeti Főiskolán végzett tanulmányai után 1972-től 2002-ig rendezőként dolgozott.**

Első filmjét (***Fejfák***) a református temetők sírjeleiről készítette 1973-ban, első fotókiállítását is ebben az évben rendezte a Ferencvárosi Pincetárlatban. Az elmúlt évtizedekben több mint száz képzőművészeti (zenei, irodalmi) filmet készített a ***Nagyszentmiklósi kincstől*** a középkori magyarországi művészet legszebb emlékein át (***A Szent Korona, Szent László herma, Halotti beszéd***) Csontváry-ig. Ezek mellett a népi vallásosság tárgyi emlékeinek bemutatását tekintette legfontosabb feladatának.

Filmjeiben a zenei és képzőművészeti alkotások vizuális megjelenítési lehetőségeit, az alkotó interpretáció formáit kereste, pályafutását a szakrális témáknak szentelte.

„1943. január 1-jén születtem Alsópáhokon. A falu két szélén állított kereszt mintha életemet - a születéstől a halálig - jelképezné... Emberi életünk két pólusa között egy-egy ház előtt a hit, a vágy, a szerelem, a hűség, a remény, az öröm és a fájdalom keresztjei, életem stációi. Bármeddig is jutottam, ma sem léptem ki szülőföldem kapuin, bárhová vetődök is, hordozom ezeket a határokat. Zajos, túlhajszolt életünket megszólító, meditációra hívó hangnak szánom munkáimat, vigaszul a HIT és az ÉLET mulandósága ellen. Egyre kevesebb ember törődik azzal, hogy személy szerint ő tisztességesen cselekszik-e vagy sem. Egyre kevesebb embert érdekel saját lelkének vagy lelkiismeretének tisztasága. Képletesen szólva: egyre több emberben hal meg az Isten, és űr marad a helyén. Amíg mindenki hatalomról beszél, és senki sem emlegeti hitelt érdemlően vagy meggyőzően a saját, egyszemélyi emberi felelősségét, addig eleve kieszközöljük magunknak a fölmentést. Ha mindenki úgy dolgozna a saját szakmájában, mintha csak rajta múlna a világ jobb sorsa... A pannonhalmi apátság egyik kápolnájában a magasban találkozó kőívek tetejére - a templomban lévők számára láthatatlan helyre - virágokat faragott a középkori mester. Az a kőfaragó teljességre törekedett, számára az volt a természetes. Ugyanennek a templomnak a díszkapujánál tíz pár gyönyörűen csiszolt oszlop áll, melyekről úgy derült ki, hogy a barokk alkotásai, hogy a restaurátorok felfedezték: az oszlopok háta, falnak támaszkodó része (amit a templomban lévő szintén nem láthat) nincs kifaragva, rücskös. ÉN A LÁTHATATLAN VIRÁGOKHOZ VONZÓDOM."

Az elmúlt negyven évben mintegy félszáz kiállítása volt a Vigadó Galériától Krakkóig, Tihanytól Párizsig, Rómától Alsópáhokig.
Első könyve, a Fejfák 1975-ös megjelenése óta mostanáig 12 fotóalbuma jelent meg.
A Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Akiket érdemes megismerni

A **jazz** gyökerei a nyugat-afrikaiak kulturális és zenei kifejezésmódjában, az afroamerikai zenei hagyományokban (például blues, ragtime) valamint az európai katonai zenekarok zenéjében találhatóak meg. A 20. század elején az amerikai néger közösségekből indult ki és az 1920-as évekre vált nemzetközileg is ismertté. Innentől kezdve fokozatosan vált meghatározó zenei stílussá a világban, amely jelentős hatással volt/van a többi zenei irányzatra is. Az 1920-as, 30-as évekre datálódik az úgynevezett „Jazz Age", vagyis a jazzkorszak. Kialakulása két egymástól teljesen eltérő találmánynak köszönhető: George Pullman 1864-ben elkészített hálókocsija új kényelmi szintet vezetett be a vasúti közlekedésben és Thomas Alva Edison 1877-ben elkészített fonográfja lényegében mindenki számára elérhetővé tette a minőségi zenét. Az utazás kényelmének magas fokú javulása a fekete férfiak körében népszerű hálókocsi-portás munkakörben lehetővé tette a jazz gyors terjedését: utazásaik alatt terjesztették a különféle kártyajátékokat, a legfrissebb táncőrületeket, a fekete habitust mindenfelé.
A 19. század egy másik találmánya, a rádió is az 1920-as években terjedt el, az első rádióadó 1922-ben Pittsburg-ben indult be és a terjedés nagyon gyors volt, növelve a jazz népszerűségét. A jazz összekapcsolódott a modern, kiforrott és dekadens fogalmakkal. Az új évszázad második évtizedét, a technológiai újdonságok idejét, a flapperek, csillogó autók, szervezett bűnözés, csempészett whiskey és gin korszakát nevezik a jazzkorszaknak. A jazz ma is folyamatosan fejlődik, egyre újabb stílusok jelennek meg. A rövid zenetörténeti kitekintés után pedig ismerjük meg szűkebb hazánk leghíresebb jazz zenészét!

Németh Ferenc 1976-ban született Keszthelyen, s Zalacsányban nevelkedett. Érettségi után Budapesten folytatta tanulmányait a Liszt Ferenc Zeneakadémia jazztanszakán. Hamarosan Magyarország legígéretesebb jazzdobosává vált. 1999-ben elnyerte a Berklee College of Music ösztöndíját, és három évre Bostonba költözött. Végzős hallgatóként ezután még egy esztendőt töltött a New England Conservatory falai közt, majd 2001-ben - az első dobosként, és úgyis, mint az első magyar nemzetiségű hallgató - felvételt nyert a Thelonious Monk Institute posztgraduális képzésére, ahol további két évig tanult. A Los Angeles-i évek alatt olyan muzsikusokkal játszott együtt, mint *Bob Sheppard, Dave Carpenter, John Clayton, Jimmy Heath, a Billy Childs Trio,* vagy *Henry Mancini* zenekara.

Indulásának nehézségeiről így vallott egy 2012-es interjúban:

„Másodikos általános iskolás koromtól jártam zeneiskolába, és azt nagyon jól tudtam, hogy zenélni akarok, az nem is volt kérdés. Én zalacsányi vagyok, és a legközelebbi iskola Zalaapátiban volt, oda jártam zeneiskolába, aztán két évet Zalaegerszegre, és utána Győrbe, középiskolába. Én minden áldozatot meghoztam, amit kellett. Hetedik-nyolcadikban a szolfézs nehezen ment, és azon a nyáron majdnem mindennap jártam szolfézsra... elmentem egyik nap, este hazaértem, és akkor nekiláttam a házi feladatnak. Másnap reggel mentem megint, megtettem bármit, mert úgy voltam vele, hogy én ezt akarom csinálni."

2003-ban New Yorkba költözött, ahol azonnal koncertezni is kezdett; ekkor már a jazzvilág nagyjai hívták vendégszerepelni: olyan művészekkel lépett fel, vagy készített lemezfelvételt, mint *Herbie Hancock, Wayne Shorter, Christian McBride, Terence Blanchard, John Abercrombie, Dave Samuels, Dave Grusin, Chris Cheek, Aaron Goldberg, Kenny Wheeler, Eli Degibri, Jonathan Kreisberg, John Ellis, Omer Avital* - és még sorolhatnánk. 2003-ban két zenésztársával - *Lionel Loueke* (gitár és ének), *Massimo Biolcati* (nagybőgő) - megalapította a **GilFeMa triót**. Az együttes első lemezét 2004-ben az ObliqSound adta ki.

Németh Ferenc ezek után zeneszerzőként is bemutatkozott, Javier Vercherrel közös albuma a FreshSound gondozásában jelent meg. 2005-ben indította el saját lemezkiadóját Dreamers Collective Records néven, melynél a Night Songs című szerzői lemezzel debütált John Patituccival, Chris Cheekkel, Mark Turnerrel, Lionel Louekével, Aaron Parksszal. Immár kilenc éve tagja a Lionel Loueke Triónak, a zenekar Karibu című albumát a Blue Note adta ki 2008-ban. Ezen olyan ritka sztárvendégek is hallhatók, mint Herbie Hancock vagy Wayne Shorter.

Németh Ferencet eddig háromszor tüntette ki az IAJE a jazz oktatásában elért kimagasló érdemeiért: 2002-ben, 2006-ban és 2008-ban. 2000-ben Berklee-Elvin Jones Díjat, 2007-ben a magyar Gramofon jazzdíját nyerte el. Bemutatkozó albuma az Independent Music Award jelöltjeinek döntős listáján szerepelt 2008-ban.

*A **citera** a legelterjedtebb és legtöbbek által használt népi hangszerünk volt egykor a hagyományos közösségek zenei életében, s úgy tűnik, a legtöbbek által használt (ha nem is a legnépszerűbb) népi hangszer az újjáéledő népzenei életben is. A hangszer gyakoriságát korábban a népi játékosok, ma a műkedvelő előadók kezén azzal magyarázhatjuk, hogy viszonylag egyszerű az elkészítése, s már a legegyszerűbb játéktechnikai ismerettel – amit könnyű elsajátítani – megfelelő hangzást ad.*

Híres citerás, fafaragó, énekes, furulyás büszkesége a térségnek a Zalavéghez kötődő

Badacsonyi Lajos.

Mikosszéplakon született 1917. augusztus 12-én. Hat elemit végzett, később traktoros gépész végzettséget szerzett, ebben a szakmában dolgozott Zalavégen. 1947. október 25-én nősült, felesége Szekeres Margit volt, akitől három fia született.
A citerajátékot 7–8 évesen tanulta édesapjától, aki nagyon jól játszott, hangszerét is saját maga készítette. Furulyázni 11–12 évesen egy pásztorembertől tanult, aki bürökszárból készített furulyán játszott.
A szűkebb környezetében gyakran énekeltek, amit citerával kísértek. Ezt kezdte a 30-as évektől kiszorítani a harmonika. Citerát csak a Zalavégre való költözésükkor vett kézbe, amikor is a helyi pávakörbe kerestek dalolni tudó embereket. Ekkor hozta le padlásról az édesapja citeráját, de mivel már elég rossz volt, így ő kezdett készíteni hangszereket.
Rendelésre legalább 100 citerát készített különböző csoportoknak, iskoláknak. Kísért tánccsoportokat, tevékenyen részt vett a röpülj-páva mozgalomban. A batyki tanító figyelt fel az általa énekelt sok dallamra, és rajta keresztül jutott hozzá Vajda József tanár, aki mintegy 800 dallamot gyűjtött tőle. 1979-ben kapta meg a Népművészet Mestere díjat.

Ez a rövid kis gyűjtemény természetesen csak néhány nevet ragadott ki a tömegből. Reményeink szerint sikerült felkeltenünk az érdeklődéseteket a térség neves személyiségei irányában, és magatok is folytatjátok a kutató, felfedező munkát, hiszen számos nagyszerű embert, akár példaképet is ismerhettek meg!

„Nem a múltból lesz az emlék, hanem az emlékezetből a múlt."

Kezdjük egy kis fogalom- és szómagyarázattal!

Az azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából, önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat hozhatnak létre. Az egyház egyes nézetek szerint nem más, mint az intézményesült vallás. Jelenleg Magyarországon 27 egyházat ismernek el hivatalosan. Közülük a legismertebbek a Magyar Katolikus Egyház, a Magyar Református Egyház, a Magyar Evangélikus Egyház és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége.

Ma már Magyarországon is vallásszabadság van – más kifejezéssel szabad vallásgyakorlás –, amely azt az alapvető emberi jogot jelenti, mely szerint az embereknek nemcsak megengedett a hitük szerinti vallás gyakorlása, hanem ezek hirdetését is szabadon gyakorolhatják amennyiben az mások személyiségi vagy egyéb jogait nem sérti.

Emlékszel? Nem mindig volt ez így! Sokan estek áldozatául a keresztényüldözéseknek és sajnos még napjainkban is dúlnak a vallásháborúk!

Relikvia = ereklye, emlék

➡ ***Az egyházi relikviák:*** *általában nagy vallási személyiségek testi maradványai, ruhái, használati tárgyai, melyek kultikus tiszteletben részesülnek. Szoros értelemben Jézus Krisztussal és a Boldogságos Szűz Máriával kapcsolatos tárgyak, valamint a szentek maradványai és használati tárgyai.*

Nézzünk körül a térségben!

Az alábbiakban azokat az egyházhoz kötődő tárgyi emlékeket, szobrokat, kereszteket, relikviákat vesszük sorra, amelyek a Zala Termálvölgye térségének településein megtalálhatóak.
Ezek az emlékek elsősorban a katolikus egyházhoz kapcsolódnak, hiszen felekezet szempontjából térségünkben ez a legelterjedtebb hitközösség.

Barangolásunkat kezdjük az Árpád-kor emlékeivel!

Hitünk hagyatéka

Bár szoros értelemben nem relikvia, mindenképpen meg kell említenünk az Árpád-kori kerektemplomok egyik jelentős képviselőjét, a **kallósdi Szent Anna templomot.**

A román stílusú körtemplom (*rotunda*) a **13. században** épült. Mivel a település Magyarország hagyományos nyugati határvidékén, a gyepűkhöz közel terült el, a vidéket a háborúk elkerülték, így a templom jól mutatja eredeti állapotát.

***Gyepű**: határvidék,a középkori Magyarország határain lakatlan, járhatatlan, rendszerint erdős, hegyes vagy mocsaras terület, amely megnehezítette az ellenség betörését.*

A kő alapzaton téglából épült falak állnak, amelyeket kúposan kialakított harang alakú lemeztető fed. A keleti oldalon a körtemplomhoz egy alacsonyabb, félkör alakú apszis csatlakozik. A templom külsejét sűrűn elhelyezett függőleges sávok, lizénák tagolják. A délnyugati oldalon lévő bejárat mellett félköríves ablakok vannak a falba vágva.
Az apszis (görög-latin: kiöblösödés, boltozat) félkörös, fülke alakú rész, amelyben a szószék áll.

A **türjei Gyümölcsoltó Boldogasszony Plébániatemplom** a késő románkori építészetünk egyik jelentős emléke. A templom a sok pusztítás ellenére – rövid megszakításoktól eltekintve – folyamatosan használható állapotban maradt.

A türjei templom nemzetközi hírét annak köszönheti, hogy bizonyítottan Magyarország első téglatemploma. Hiszen a téglaégetés ősi mesterség volt a faluban! Ez azt bizonyítja, hogy a templom építéséhez szükséges hatalmas mennyiségű téglát itt készítették, és ennek a nyersanyaglelőhely is feltétele volt. A település határában több helyen is téglaégetésre alkalmas agyagot találtak, erről dűlő és táblanevek tanúskodnak.

A szent hely érdekessége, hogy a XVIII. században Magyarországra került fiatal osztrák festő, Dorffmeister István legkorábbi munkáit láthatjuk itt. A művésznek Türjén kellett bizonyítania tehetségét, hogy más mecénások megrendeléseit is elnyerje.
Freskóit 1761 és 1764 között készítette a festő.

***Freskó**: Falfestmény, melyet nedves, friss vakolásra festenek, így a festéket a mész köti a falhoz, szinte eggyé lesz vele. A középkor művelődéstörténetének becses emlékei.*

Az 1900-as renoválás során a freskók megújultak, de a mellékoltárok Dorffmeister-képeit a szombathelyi premontrei rendházba vitték.
A középkori díszítésről árulkodik az 1487-es gótikus szentségtartó is.

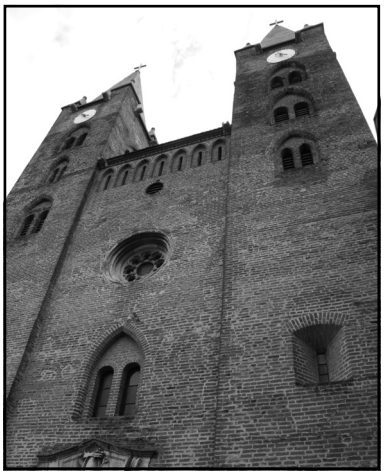

A Csányi család mauzóleuma (Zalacsány)

A mauzóleum síremlékül szolgáló díszes építmény.

Csányi család temetkezési helye a XIX. század elején épült a temetőben.
A Csányiak a település egykori birtokosai voltak.

Újkori építésű a **kehidakustányi Szent László kápolna**, mely méltán vált kedvelt kirándulóhellyé, hiszen a magánkápolna a Deák-kút felé vezető út mentén található, az erdő fái által körül ölelt tisztáson.

Kerékgyártó László építtette Szent László király emlékére. Az épületet Barattáné Zámbó Ágnes zalaegerszegi tervező álmodta meg.

A 12x6 m alapterületű kápolna tornya 12 m magas, bontott téglából épült falai különös, ódon hangulatot kölcsönöznek az épületnek. Az íves, ragasztott fa tetőszerkezet és a kettős cserépfedés az Árpád-kor stílusjegyei. Ablakai színes üvegezést kaptak, nemzeti színeinkben pompázik a rajtuk keresztül beszűrődő napsugár. A kápolna tornya egy Szent László legendát stilizál. Formájában a kunok ellen étlen-szomjan harcoló magyar csapatok vezérének, Szent Lászlónak kardját jeleníti meg, aki a tordai hegyekben egy csapással sziklából vizet fakasztott, így csillapítván a kitikkadt harcosok szomját.

Az oltár Tér György helyi faszobrász alkotása, a bejárat két oldalán függő festményeket Garami István festette.

A szentek ismertetőjegyei a kereszténységben azok a külső jegyek, amelyek alapján egy ábrázolt szent azonosítható. A kereszténység a kezdetektől gyakran használ szimbólumokat. Minden szentnek megvan a maga története és sokakat közülük az e történethez kapcsolódó ikonok segítenek felismerni.

A rendhagyó, jelképes formájú kápolnát állítottak a sényei szőlőhegy egyik legszebb pontjára is.
A Vadász György tervezte Kemence Kápolna Szilágyi István kérésére épült meg.

A Keszthelyi-hegység északkeleti részén, **Sümegcsehi** falu melletti szőlőhegyen álló kis **templomot** hívők és jótevők adományaiból Barsi Balázs ferences szerzetes építtette 2005-ben. Liturgikus terét együtt alakították ki Udvardi Erzsébet festőművésszel.

„Semmit a világon nem vinnénk véghez, ha megvárnánk, míg képesek vagyunk olyan jól csinálni, hogy senki ne találhasson benne hibát."

John Henry Newman

Mit kell tudni a névadó bíborosról?

John Henry Newman fáradhatatlanul munkálkodott, hogy plébániájának szegényeit segítse. Kiterjedt levelezést folytatott, s számtalan embernek segített - katolikusnak és más hitűeknek egyaránt - a hitéletüket érintő kérdésekben.
Sokat szenvedett egyes egyházi intézmények félreértése, gyanakvása és gáncsoskodása miatt, de vitathatatlan, hogy mindenki másnál többet tett azért, hogy más felekezetűeknek a katolikusokhoz való hozzáállása megváltozzon. 15-20.000 ember szegélyezte az utat, amikor nyugalomra helyezendő koporsóját szállították.

Egyik helyi lap azt írta róla: *„Newman bíboros azzal az egyedülálló megtiszteltetéssel tér sírjába, hogy valamennyi felekezet és társadalmi osztály a tökéletessé vált, igaz embert látja benne".*

A haranglábak

A harangláb a templomi harang elhelyezésére szolgáló egyszerű oszlop, gerendaszerkezet, amelyet az időjárás viszontagságai ellen védőtetőkkel látnak el, amelyek oltalmazzák magukat a harangokat, a harangok felfüggesztő mozgató mechanizmusát, valamint a tartószerkezetet és alapozását. A haranglábak a falusi épületekkel közel azonos magasságúak, vagy azoknál csak valamivel magasabbak. Gyakran magányosak, de gyakran egy-egy templom vagy szakrális célokra is igénybe vett épület, pl. iskola szomszédságában áll.

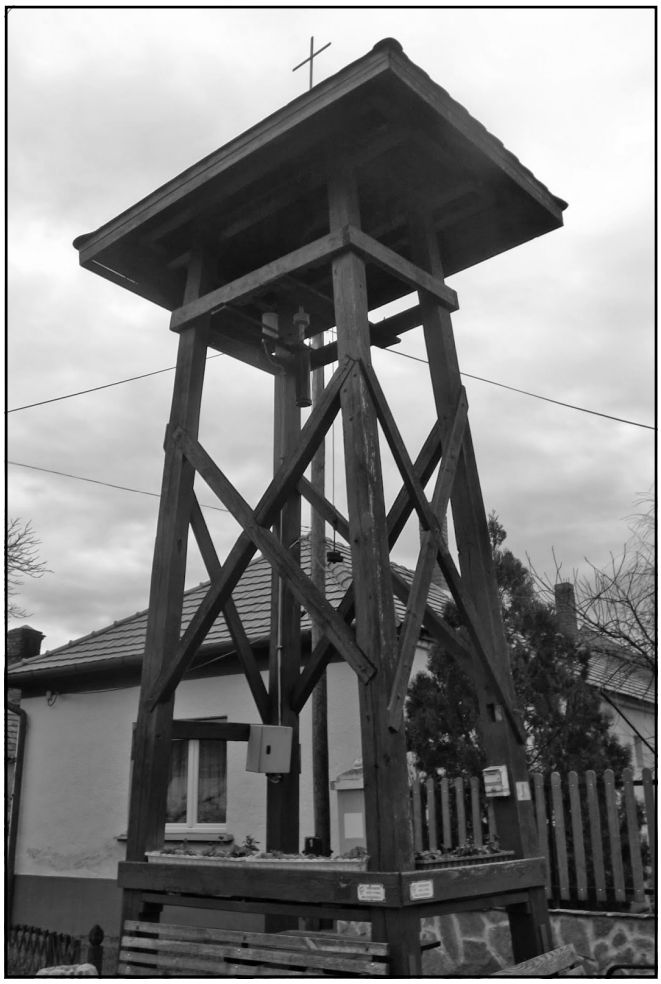

Ez a kisebb, ácsolt építmény tájegységileg leginkább az Őrségre és tágabb környékére jellemző, de Nógrád és Somogy megyében is számos harangláb található.

A kőkeresztek

Régen hagyománya volt annak, hogy települések területén, utak mentén vagy útelágazásnál keresztet állítottak. Inkább oltalmazás kérésből vagy hálából állíttatták a módosabbak.

Az út menti feszületek a nép életében jelentős szerepet játszottak. Megismerésük, megbecsülésük, megőrzésük és ápolásuk a helyben lakók feladata. A kereszteket tájékozódás céljából is állíttatták, utak elágazásában. Kőből építették, talapzattal, és kerítéssel vették körül.

Réthelyi Jenő az 1980-as évek elején a keszthelyi esperesi kerület 13 plébániájának és a közvetlen környék 29 településének területén 279 kőkeresztet, 18 fakeresztet és 57 szobrot vett számba és azokat a felépítés, a faragástechnika, valamint a díszítések alapján 4 csoportba osztotta be.

1.) csoport:

- **XIX. század első három évtizede,**
- főleg a keszthelyi Zitterbach József műhelyében készült szakrális emlékek,
- barokk stílus.

2.) csoport:

- **1830 és 1860 között,**
- főleg Kugler Mihály műhelye,
- nincs egységes stílusuk, mert sok különféle országokból érkezett mester is dolgozott itt.

3.) csoport:

- **1860-tól a századfordulóig,**
- a Keszthelyi Kugler Ferdinánd műhelye,
- neogót és neoromán stílus.

4.) csoport:

- **a századforduló óta készült faragások,**
- román, barokk és reneszánsz elemek keverednek rajtuk,
- eklektikusak, jellemző rájuk a *„teljes díszítőelem zűrzavar”*.
- a XX. századi rezi kőfaragók (Hernicz Gyula, id. Kollár István) alkotásait egyöntetűen e csoportba sorolta.

A legismertebbek a rezi kőfaragók. Az általuk készített út menti és temetői kőkeresztekre, szobrokra és az általában nagyméretű, gyakran monumentális síremlékekre jellemző az aprólékos, részletekbe menő megmunkálás, a gazdag díszítés (párkányok, fogazások, levelek, indák, virágok, hullám- és csigavonalak, koszorúk, csillagok) és a figurális kompozíciók (Krisztus, Szűz Mária, Szentháromság, angyalok, szentek) gyakori alkalmazása.

A kőkereszteket és az azokon lévő Corpust általában egy kőből faragták ki.

Az említett készítmények kb. 50-60 km-es körzetben terjedtek el, főleg Zala és Veszprém megyében. Rezi kőfaragók által készített kőkeresztek állnak ma is pl.: Vindornyafokon (készítette: Hernicz István), Cserszegtomajon (Tanos Gyula), Bazsiban, Karmacson, Lesencetomajon (id. Kollár István).

Kőkereszt, Pakod

Kőkereszt, Zalabér

Szent István szobrok

I. (Szent) István király – születési nevén Vajk az első magyar király. Uralkodása alatt a magyar törzsek szövetségéből kialakult fejedelemséget egységes, keresztény magyar királysággá alakította át.

Az államszervezet kiépítésével párhuzamosan megszervezte a magyar keresztény egyházat, ezért ő és utódai viselhették az apostoli király címet.

Magyarországon minden év augusztus 20-án I. István király szentté avatásának napját ünnepeljük.

Államalapítónk tiszteletére több településen is állítottak szobrot, melyet ünnepség keretében szenteltek fel.

Szent István szobor, Döbröce

Határt védő szentek

A termő határban nemcsak a családok által állított kőkeresztek találhatóak meg a dűlők, utak mentén, hanem a termést, a határt védő szentek szobrai is. Ezek egy része a régmúlt időből származik.

Homokkőből faragottan vigyáznak a terményre, jószágra.

Türjei határvédő Mária oszlop

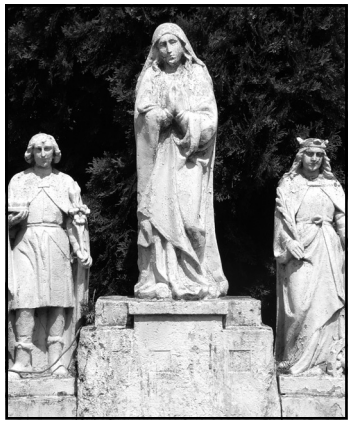

Pakod határt védő szent

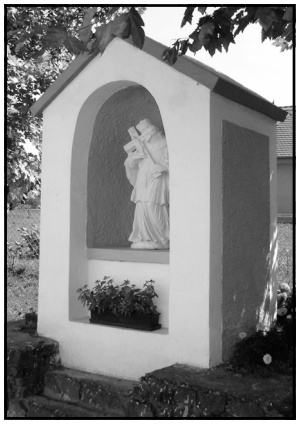

Mihályfa határt védő szent

Napjainkban, miután a térségben élnek ügyes kezű fafaragó mesterek, farönkből faragott védőszentek is csatlakoztak régebbi társaikhoz.

Amiről még tudni érdemes:

Zsidótemető

Kisvásárhelyen egykor élt zsidó közösség emlékét őrző zsidótemetőt 2007-ben muszlimok és keresztények a zsidó hitközséggel közösen újították fel.

A temetőt Reicz Jánosné, Kisvásárhely polgármestere kezdte el felújíttatni, amibe bevonta Bolek Zoltánt, Mihályfa-Kisvásárhely körjegyzőjét, aki egyben a Magyar Iszlám Közösség elnöke.

Ezért a munkáért 2008-ban a település Podmaniczky-díjat vehetett át. 2008. december 11-én újra felavatták a temetőt.

*A **Podmaniczky-díjat** olyan magánszemélyek és közösségek kaphatják meg, akik foglalkozásuktól, munkahelyi kötelezettségüktől függetlenül, vagy azt jelentősen túlteljesítve a legtöbbet tették épített és természeti környezetünk, kulturális örökségünk értékeinek védelmében.*

Pieta

A kehidakustányi katolikus templom 13. századi hársfából faragott fa paraszt piétája is különleges relikvia a térségben.

***Pieta**: a keresztről levett Krisztust ölében tartó és fiát sirató Mária ábrázolása.*

Ünnepek és hétköznapok

„... aki nem ismeri múltját, nem érti világosan jelenét sem, amely a jövőnek hordozója ...„

Sütő András

A hagyományokban élő kultúra számos olyan elemet őriz, melyből vissza tudunk következtetni elődeink életmódjára, mindennapjaira. A népi hagyományok őrzésének nemcsak nálunk, hanem világszerte mélyebb értelme van. Minden népnek, minden tájegységnek megvan a maga hagyománykincse, és amikor ezt ápoljuk, az élet sokszínűségét védjük.

A népszokás tehát a kultúra hagyományozódásának spontán formája, az a keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapja lejátszódik.

Folklór *: teljes szellemi néphagyomány. Az egyediség hordozója, így hozzájárul egy tájegység arculatának megőrzéséhez.*

A népszokások érvénye a paraszti élet néhány olyan területén maradt meg, amelyek a közösség számára életbevágóak voltak, vagy pedig elhanyagolt területeken, melyekre sem állam, sem egyház nem fordított különösebb figyelmet.

A közösség tagjainak egymáshoz való viszonyát, a család rendjét, a kis közösség erkölcsét és illemét, a lakóhelyen belüli elrendezést mindig is a szokások szabták meg.

A népszokások jelentős része a naptári évhez fűződik. Az évszakok változásához, a napfordulókhoz, a mezőgazdasági munka egyes fázisaihoz, állami és egyházi ünnepekhez egyaránt meghatározott rítusok fűződnek.

E rítusok néha egyetlen napra korlátozódnak, máskor azonban ciklusokat alkotnak: így beszélhetünk pl. télközépi, kora tavaszi, májusi-pünkösdi szokássorozatról.

Ünnepek és hétköznapok

A naptárról

Naptárnak nevezzük a napok nyilvántartásának rendszereit. A naptárak általában a Nap csillagok közötti mozgásán, és a Hold fázisváltozásain alapulnak. A naptárak rendszere történelmi koronként és földrajzilag eltérő, sőt gyakran kapcsolható a helyi társadalom vallásának rendszeréhez.

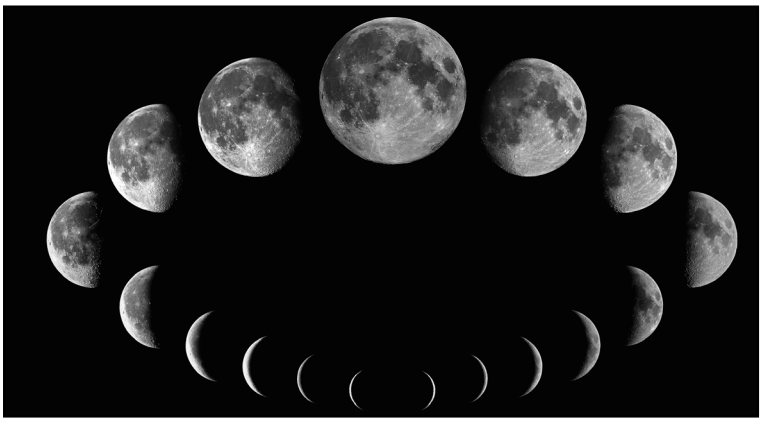

A naptári évhez fűződő szokások is igen különböző történeti korokban jöttek létre, bár a szokást gyakorlóknak csak ritkán van fogalmuk e történeti rétegződésről. A naptárreformok is sok változást okoztak az egyes szokások időpontjában.
Így lehetséges, hogy hazánkban, éppúgy, mint más európai népeknél, bizonyos évkezdő szokások időpontja december 13. (Luca napja) és január 6. (vízkereszt) közt ingadozhat.

A következő oldalakon azokat az élő népi hagyományokat vesszük sora, melyek a Zala Termálvölgye térségében is fellelhetők.

A téli népszokások

Szokásaink ismertetését kezdjük a téli ünnepkörrel! Ez a ciklus magába foglal számos vallásos eredetű ünnepet (karácsony, aprószentek napja, vízkereszt), melyeknek saját jellemző szokásanyaguk van.

Téli asszonyi ünnepek

Amikor a mezőgazdasági munka befejeződött, az asszonyok munkaidejüknek jelentős részét fonással töltötték.

November második felében kezdődött a fonás, és gyakran farsangig tartott.
(Tilos volt azonban fonni az egyházi és népi ünnepeken, jeles napokon, így Borbála napján, Luca napján, karácsony két napján.)
Az asszonyok és lányok összegyűltek ilyenkor a fonóban; beszélgetés, énekszó, játék mellett jobban ment a munka, és megtakarították a világítás árát is.

A decemberi asszonyi ünnepek közül hazánkban legjelentősebb **Luca napja** (december 13.). Lányoknak, asszonyoknak tilos ilyenkor dolgozniuk. Számos történet szól arról, hogyan büntette meg Luca azokat, akik fonni, szőni, varrni, mosni mertek az ő ünnepén. Luca büntetésből a fonóasszonyhoz hajítja az orsót, kóccá változtatja a fonalat, bevarrja a tyúkok tojókáját. Hasonló történeteket fűznek a Borbála-napi munkatilalomhoz is.

Luca napján kezdik készíteni a Luca székét, amelynek segítségével karácsony böjtjén felismerik a boszorkányokat. Alig van olyan falu, ahol nem ismerték a Luca székéről szóló babonás történeteket. A lucaszéken készítője mindennap dolgozik valamit, úgy, hogy éppen karácsony estéjére készüljön el. Akkor elmegy az éjféli misére, és ott megismeri a falu boszorkányait, mert ilyenkor szarvat hordanak. Utána azonban menekül haza, különben széttépnék a boszorkányok. Legjobb, ha mákot szór el az úton, mert a boszorkányok kötelesek a mákot felszedni, s így a történet hőse megmenekül a bosszújuktól.

Úgy készül, mint a Luca széke, tartja a közmondás a lassan, apránként, megfontoltan elkészült tárgyakra.

Ünnepek és hétköznapok

Az ország nyugati részében, így térségünkben is **Luca-nap** hajnalán ***„kotyolni”*** járnak a kisfiúk. Szalmát vagy fadarabot visznek magukkal (legjobb, ha ezeket valahol elcsenik), s arra térdelve mondják el köszöntőjüket.

Utána kukoricával vagy vízzel öntik le őket a háziak, ők pedig a szalmával, fával „megvarázsolják” a tyúkokat, hogy egész évben jól tojjanak.

A köszöntőt mondó gyerekek ezután ajándékokat kapnak.

A köszöntő:

Luca, Luca, kity-koty!
Tiktyok, lúdgyok jó ülősek legyenek!
Fejszéjek, fúrójuk úgy megálljon a helibe,
Mint a cserfa a tövibe!
Annyi tojások legyen, mint az égen a csillag!
Annyi pénzek legyen, mint pelyvakutyóban a pelyva!
Akkora disznót öljenek, mint a falu bikája!
Olyan hosszú kolbászuk legyen, mint a falu hossza!
Olyan vastag szalonnájuk legyen, mint a mestergerendájuk!
Annyi zsírjuk legyen, mint a kútban a víz!

Őseinket is nagyon érdekelte a jövő, főként a következő év időjárása, mert ettől függött a termés és egyben az emberek anyagi jóléte.
Emiatt alakult ki sok-sok évvel ezelőtt a Luca-naphoz kapcsolódó időjóslás.

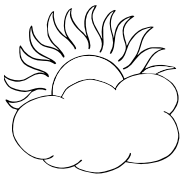

A népszokások szerint a székelyek Luca napján a hagyma rétegekből jósolják meg a következő év időjárását. Lefejtik a hagyma felső 12 rétegét, amit az év egy-egy hónapjának feleltetnek meg, és sorban mindegyikbe egy kis sót szórnak. Amelyik rétegen megolvad a só, az a hónap esős lesz, míg a többi száraz marad.

Egy másik népszokás szerint a Luca-nap és a karácsony közötti 12 napból lehet is következtetni az újév időjárására (Luca-naptár).

Az egyes napok egy-egy hónapot jelölnek, tehát december 13-a a január, december 14-e a február, és így tovább.

Ha esik az eső, akkor csapadékos lesz, ha nem hullik csapadék, akkor száraz marad az adott hónap is.

Karácsony

A magyarságot letelepedésétől kezdve többféle hatás is érte, melyek együttesen a magyar karácsonyi szokások kialakulásához vezettek. Ilyenek voltak a középkortól kezdve a katolikus egyház szertartásai, karácsonyi énekei, továbbá a szerzetesek és tanítók által meghonosított színjátékszerű mozzanatok, mint a karácsonyi játékok, a jászolállítás szokása. Ezeknek a századok során népi formaváltozatai alakultak ki.
A karácsonyi játékok legrégibb rétegét hazánkban is latin nyelvű liturgikus játékok képviselik, amelyek a XI. századtól kezdve az istentisztelet részét képezték. A XIX. századtól a betlehemezés két fő formáját ismerjük: az élő szereplőkkel illetve a bábokkal előadott karácsonyi játékot. Az utóbbit bábtáncoltató betlehemezésnek nevezik; ennek két táji központja volt: Dunántúl és a Felső-Tisza vidéke, bár szórványosan másutt is előfordult a karácsonyi bábozás.

A betlehemes játékok fő jelenete hazánkban a pásztorjáték. A mezőn alvó pásztorokat az angyal keltegeti, és az újszülött Jézushoz küldi. Közben a szent család szállást keres (itt a játék bemutathatja a szállást megtagadó gazda vagy a gazdag kovács keményszívűségét és a keményszívűség büntetését is). Ezután a pásztorok, néha a napkeleti királyok is, ajándékot visznek a kisdednek. A játék része lehet a Heródes-jelenet is, pl. Heródes találkozása a napkeleti királyokkal, tanácskozása vezéreivel.

Pásztorjáték Aranyodon

A régi betlehemezésből, és a templomban megépített betlehemek szokásában napjainkban a települések-központi helyén épített díszített betlehemek készülnek, amelyek előtere gyakran ad helyet a közös adventi gyertyagyújtásoknak, amely rendezvények hagyományőrző, kösségkovácsoló és kulturális célzattal szerveződnek.

A regölés

A regölés a télközépi, karácsonyi, újévi köszöntés Európában általában ismert szokásának magyar változata. Ilyenkor gyermekek, legények vagy felnőtt férfiak is házról házra menve bőséget, boldogságot kívánnak a következő évre. A szokás tehát igen általános, de már sajátosan magyar a szokás neve. Nyelvészeink szerint a regölés név éppúgy, mint a regösének, „hej, regö rejtem…" refrénje, finnugor eredetű, s etimológiailag összefüggget a régi magyarok sámánjainak révülésével, eksztázisba esésével is. Középkori okleveleink már név szerint emlegetnek „regösöket".

Az elmúlt két évszázadban a Dunántúlon és Erdélyben volt szokásos a regölés. A Dunántúlon legények jártak láncos bottal és köcsögdudával felszerelve olyan házakhoz, ahol eladó leány volt, és elénekelték varázséneküket. Ennek egyik állandó motívuma a termékenységvarázslás: a gazdának és háza népének jó egészséget, vagyont kívántak. A második részben egy leányt varázsoltak, azaz regöltek össze egy legénnyel.

Hogy ezt milyen komolyan vették, annak az emlékét még most is felfedezhetjük. 1968 decemberében két idősebb embert kértek meg Egyházasfaluban (Győr-Sopron m.), hogy énekeljék magnetofonra a regöséneket. Szívesen megtették, de előzőleg tanakodtak, hogy milyen leány- és legénynevet említsenek az énekben, nehogy véletlenül össze nem illő párt regöljenek, vagyis varázsoljanak össze.

Ez az ének mitikus képben a téli napfordulóra s az évszakok megújulására utal:

Szerencsés jó estét adjon Isten! Regösök vagyunk.
Amoda is keletkezik egy sebes patak,
Legeltetem juhaimat, csodaszarvas.
Csodaféle szarvasnak
Ezer ága-boga,
Ezer ága-bogán
Ezer misegyertya
Gyulladván gyulladjék.
Oltatván aludjék.
Ej regö-rejtem,
Regö-regö-regö-rejtem!

Itt is mondanának
Egy szép leányt,
Kinek neve volna,
Német Franciska volna,
Ej regö-rejtem,
Regö-regö-regö-rejtem!

Amoda is mondanának
Egy szép legényt,
Kinek neve volna:
Varga Mihály volna,
Ej, regö-rejtem,
Regö-regö-regö-rejtem!

Regöljük a gazdát,

Vele az asszonyát;

Ej regö-rejtem,

Regö-regö-regö-rejtem!

Sarokban a zacskó,

Tele van százassal;

Fele a gazdáé,

Fele a regösöké,

Ej, regö-rejtem,

Regö-regö-regö-rejtem!

Cserfa a köntösünk, zöldfa a bocskorunk.

Tovább is kell menni, dohányt is kell venni; jó éjszakát!

(Győr-Sopron m., Egyházasfalu)

Regölés Tekenyén (2012)

Vízkereszt, vagy háromkirály-járás

Magyar neve a görög Hagiasmos (vízszentelés) nevet magyarítja, míg a katolikus népek általában a szintén görög eredetű Epiphania (megnyilvánulás, megjelenés-(az istenségé)) vagy háromkirályok napja elnevezéseket használják. Ezen a napon volt a házszentelés, és ilyenkor írták fel a három napkeleti király (Gáspár, Menyhért, Boldizsár) nevének kezdőbetűjét az ajtóra.

Háromkirály-járás Tekenyén (2013)

A farsangi ünnepkörről történeti adataink többet árulnak el, mint más népszokásokról, itt ugyanis egyházi és világi hatóságok egy véleményen voltak: a farsang rendbontással, lármázással, zavargással járt, tehát a „rossz, tiltandó szokások" közé tartozott.
Ennek ellenére a farsangi szokásokat a mai napig is szinte változatlan kedvvel űzik.

Ünnepek és hétköznapok

A farsangi ünnepkör legfeltűnőbb mozzanata a jelmezes-álarcos alakoskodás.

A magyar falu álarcos alakoskodásai között feltűnnek az *állatalakoskodások*. Különösen kedvelt a medve-, ló-, kecske- és gólyaalakoskodás.

Az alakoskodók általában kis párbeszédes jeleneteket is előadtak, pl. a lovat, kecskét gazdája vásárra viszi, az alkudozás közben az állat összeesik, holtan terül el, majd a zeneszóra ismét feltámad.

Az állatalakoskodáson kívül más figurák is megjelennek a falusi farsangon. Álarcuk azonban, szemben a fából készült busómaszkokkal, többnyire alkalmi, harisnyából, rongyból, papírból készült.

A hagyományos figurák közé tartozik a betyár, a cigányasszony, a menyasszony és vőlegény vagy öregember és öregasszony pólyás babával.

A farsangi lakodalmas játékok közül leglátványosabb a nyugat-dunántúli, rönkhúzással összekötött móka-házasság.

Tavaszi népszokások

A tavaszi szokások két nagyobb ciklusra oszthatók: az egyik a nagyhéti–húsvéti ünnepkör, a másik a májusi–pünkösdi ünnepkör.

Hazánkban virágvasárnapi szokás volt a kiszehajtás, melynek lényege, hogy egy női ruhába öltöztetett szalmabábút körülhordtak a településen, majd elpusztították, vízbe dobták, vagy elégették.

A bábu a tél, a böjt, a betegség megszemélyesítője lehetett.

A szalmabábut kisze, kiszi, kiszőce, kiszice, kice, kicice, kicevice, banya elnevezéssel illették.

Haj, ki kisze, haj!
Jöjj be, sódar, jöjj!

Sümegcsehin még ma is él ez a hagyomány.

Húsvét két legnépszerűbb szokása a **locsolás és a tojásfestés**. Mindkét szokást a falu és a város a mai napig gyakorolja, népszerűségük egyelőre nem látszik csökkenni. A különbség az, hogy míg régen a kútból húzott vízzel öntötték le a leányokat, ma már falun is szagos vízzel locsolnak. A húsvéti locsolás régiségéről tanúskodik a középkori vízbevetélő hétfő, vízbehányó kedd kifejezés. Hasonlóképpen régi szokás a tojásfestés és a tojásokkal kapcsolatos játék.

A húsvéti tojásfestés az asszonyok, lányok dolga. Legegyszerűbb módja, hogy a tojás felületét levéllel burkolják be, s úgy teszik a festékbe; utána a csipkézett levél helye világos színű marad. Régebben házi festékanyagokat használtak: hagymalevél, zöld dióhéj főzetét, vadkörte- vagy vadalmafa héját, gubacsot stb.

A tojások „*írásának*” legismertebb módja az, hogy viaszt olvasztanak meg, s a folyékony viasszal a tojás héjára a kívánt mintákat írják. Ha a viasz megaludt, a tojást a festékbe teszik. A színes tojásról a viaszt letörlik, s a helye sárgásfehér marad. Ezt esetleg másfajta színnel színezik.

Hímes tojás - Mármarosi Mária

Régebben az *írni* szó rajzolást jelentett, hiszen az írás a rajzolásból, képírásból eredeztethető.

Hímes tojás (húsvéti v. piros tojás), a húsvéti népszokások kísérője, talán az egykori állat, közelebbről kakasáldozatok maradványa.
A tojásnak, mint a termékenység szimbólumának, éppen úgy, mint a nyúlnak, a tavaszi népszokásokban ősidőktől fogva szerepe lehetett.
A keresztény szimbolikában a burka alatt fejlődő életet takargató tojás a feltámadás jelképe lett. Régi szokás, hogy a húsvéti tojást befestik, „*megírják*". Az ilyen Írott tojás „*hím*"-jének egykor jelentése vagy varázsereje volt.
A festést valamikor házilag végezték növényi festék-anyagokkal.
A „*hímezésnek*" több-féle technikája van s a díszítmények igen változatosak, kezdve a legkezdetlegesebb vonalaktól, mértani formákon át növényeknek, állatoknak, nagy ritkán embereknek élethű ábrázolásáig.

Május elseje

A májusfaállítás hazánk egész területén ismert. A májusfát elsősorban a legények állítják a lányoknak. Régen a fát főként lopták a legények, s ezért a hatóságok igen sokszor tiltották a szokást. A hatósági rendelet azonban mit sem ért, hiszen e fával adta tudtára a legény a falunak, hogy melyik lánynak udvarol.

Pünkösdölés

Pünkösdkor Jézus Krisztus mennybemenetelét ünnepeljük.

Tekenyén a szent mise után több csoportban kislányok járták a portákat, versekkel, énekekkel köszöntötték a ház népét.

Ezen a vidéken az idősebbek elbeszéléséből lett fele-levenítve a pünkösdi királynéjárás, aminek a legszebb és legértékesebb eleme a pünkösdi királyné körbehordozása egy kislány képében.
A háznál elmondott jókívánság és ehhez kapcsolódó mozdulatok, pl. a kislány megemelése ősi elemeket tartalmaz.

Mai napra viseletből még mindig fennmaradt a piros szoknya és a fehér blúz. Tehát a szeretet és a tisztaság jelképe.
A királyné fehér viselete pedig a teljes lelki, szellemi, testi tisztaságot tükrözi.
A szokásnak ez a része kifejezetten kislányok szokásaként maradt meg ezen a területen is.

Az amúgy csoportos szokásoknál megszokott beköszöntővel, jókívánságmondással, énekekkel zajló szokás végén itt is megajándékozták a gyermekeket.

Jutalmul tojást, és ma már egyre gyakrabban pénzt adományoznak a házigazdák.

Ének:

A pünkösdnek jeles napja,

Jelesíti, ami szívünk az apostoloknak!

Melyet Jézus ígért nekünk,

Mikor mén a mennyországba mindennek látása.

Tüzes nyelveknek zúgása,

Úgy, mint szeleknek zúgása,

Leszállott az ő fejükre, nagy hirtelenséggel.

Dicsértessék atyaisten, mind megváltó fiú Isten

Szentlélek Úristen.

Énekelte: Cseh Vilmosné 2012. április 12.

Gyűjtötte: Laposa Julianna

Pünkösdölés Tekenyén (2013)

Nyári népszokások

A szentiváni tűzgyújtás

A június 23-áról 24-ére virradó éjszaka, Szent Iván-éj a gonosz elűzésének ideje. Sok helyen máig fennmaradt a tűzugrás ősi pogány rítusa.

Eredetét és fennmaradt szokásait tekintve talán az egyik legpogányabb ünnepünk a legkeresztényibb szent, Keresztelő Szent János egyházi napjával fonódik egybe június 24-én. Ez a nevezetes Szent Iván-nap, a nyári napforduló ünnepe a pogány hitvilág egyik kulcsfontosságú eleme lehetett.

Június 24-én ünnepeljük a szerelmesek éjszakáját, azaz a Szent Iván-éjt. A párok a hagyomány szerint ilyenkor tűz fölött ugranak át, amely megerősíti, sőt örökké tartóvá teszi kapcsolatukat.

Őszi népszokások

A gazdasági élet ünnepei

Az őszi vigasságok közé tartoztak a szüreti mulatságok is. A szüreti mulatsághoz az egész országban lovas felvonulások tartoztak.

A termeket, lugasokat szőlőfürtökkel ékesítették; aki lopott a szőlőből, annak büntetést kellett fizetnie. Az ünnepséget tánc követte.

A szüreti felvonulás jellegzetes szereplői a magyarlányok,

a csikósok

és a kisbíró.

Ha már szüret, akkor szőlő!

A szőlő, mint gyógynövény...

A szőlő egyik legrégebben terjesztett növényünk, számtalan faját, fajtáját ismerik. Gyógyászati szempontból nemcsak a gyümölcs, hanem a levél, sőt a mézga is fontos és értékes.

A levél hatóanyagai: cserzőanyagok, cukrok, kolin, szerves savak. Sebgyógyításra alkalmazzák, belsőleg pedig vérnyomáscsökkentő, vérzéscsillapító hatású. Menstruáció alatt csökkenti a vérzés intenzitását. Külsőleg is alkalmazható, szemborogató szerként - kötőhártya-gyulladáskor.

A termés hatóanyagai: a cukrok, szerves savak, cserzőanyagok, aminosavak, de van benne C és B-vitamin, mikroelemek (legfontosabb a szíverősítő kálium). A szőlőszem vizelet- és epehajtó, enyhe hashajtó, gyomorsav-csökkentő hatású, de vérszegénység ellen is hatásos. Főként a kék és fekete szőlő tartalmaz sok rák-ellenes hatású flavonoidot.

A szőlő nagyszerűen alkalmas egy-két, vagy három hetes tisztítókúrára, mert megszabadítja a beleket a lerakódásoktól, megerősíti és ellenállóvá teszi a szervezetet. Vizelet- és epehajtó, de enyhe hashajtó hatásának köszönhetően a szőlő komplex méregtelenítőként is alkalmazható.
A szőlőbogyó és a hagyma keverékével a köhögés, torokfájás is enyhíthető.

A szőlő eredményesen gyógyítja a vérszegénységet, kúraszerű, több héten keresztüli fogyasztása fokozza a vörösvérsejt-képzést. A máj működésének helyreállításában, illetve a női nemi szervek (pl. petefészek) gyulladása esetén ugyancsak hatásos a szőlőkúra.

A mézga - a szőlőmetszés után a metszés helyén fakadó „*könny*" megszünteti a fülfájást. Üvegcsében fel kell fogni a nedvet és össze kell keverni olívaolajjal. Összerázzuk és kézzel kb. 15 percig masszírozzuk vele a fájós fül környékét. Aztán fültisztító pálcikát beolajozzuk, és kitöröljük vele a fülünket.
A szőlőmag kivonat hatásos öregedés elleni szer. Bioflavonoidokat tartalmaz, ami nagymértékben fokozza a C-vitamin hatását, és védi a sejteket az oxidatív károsodással szemben. A C-vitamin önmagában is erős antioxidáns és szabadgyök-eltakarító, de ez a hatás fokozódik, ha szőlőmag-kivonattal kombinálják. A szőlőmag-kivonat meggátolja az artériákban a plakkok képződését vagy zsírok lerakódását eredményező káros koleszterin oxidációját, megakadályozza a hajszálerek gyengülését. A szőlőmag-kivonat gyulladásgátló szerként is használható az allergia és az ízületi gyulladások kezelésében.

Kézműves hagyományok

„mélységes mély a múltnak kútja."

Napjaink tömegtermeléséhez szokott emberének a munka teljesen más jelentéssel bír, mint amit a korábbi évszázadok iparosai értettek alatta. A kézműves ember teljes lelkületét, méltóságát befektette munkájába, kialakítva azt az életformát, gondolkodásmódot, amellyel a minőséget teremtette meg. Az ember önbecsülését tükrözték termékei, de ez nem lehetett másként, hiszen a munka alkotás volt, a kéz műve.
Kézműipar: minden olyan tevékenység, amelyet döntő részben kézzel, több száz éve kialakult szerszámokkal és egyszerű gépekkel végeznek.

A községben munkálkodó embereknek akkor még szoros kapcsolata volt a természettel. A munka célszerű szükségleteket kielégítő, emberközpontú tevékenység volt. A mai életben vett gép akkor még nem alakította át a társadalom szerkezetét.
A térség falvaiban önellátásra rendezkedtek be az emberek, így a szükségleteik jelentős részét helyben állították elő. A legnépesebb kisiparágat a takácsok alkották, minden faluban dolgozott 3-4 fő. Türjén és Zalabérben céhbe is szerveződtek. A községek mindegyike köteles volt kovácsot tartani a helyi igények kielégítésre. A falvakban bognárok, kádárok, szabók, csizmadiák dolgoztak.
XX. század elejéig a nagycsaládi szervezet volt a jellemző. A családfő irányította a gazdaságot. A szükséges eszközök jelentős részét a téli hónapokban házilag állították elő. Kosarakat, kópicokat fontak sásból, szalmából és fűzvesszőből. A szerszámnyeleket is házilag készítették.

A térségben élnek olyan emberek, kik még ma is ismerik a gyékény és fűzfonás , a fazekasság, a kovácsmesterség, vagy éppen a szalmakötés rejtelmeit; fafaragók pedig nagy számban élnek a térségben a napjainkban is.
Kópic: népi paraszti tároló edény.

Vegyük sorra az élő népművészeti, kézműves hagyományokat a térségben:

- **fazekasság**
- **csuhéfonás**
- **hímzés, horgolás**
- **fafaragás**
- **kismesterségek: kovács, kádár, mézeskalács készítő**
- **szalmakötés**

A fazekasság

A fazekasság égetett agyagból használati tárgyak, elsősorban edények előállításával foglalkozó ősi mesterség. A fazekasmestert tájnyelven gelencsérnek (szláv) vagy gerencsérnek vagy gölöncsérnek is nevezik. Az iparművészet egyik, talán a legősibb válfaja.
A mezőgazdaság kezdetével egyidejűleg jelenik meg a történelemben. A növénytermesztés és állattenyésztés már biztosít ételfelesleget, amit tárolni kell. A letelepült életforma pedig helyet ad a tároláshoz. Így szükségszerű volt a fazekasság létrejötte i.e. 8000 körül.

A fazekasmester keze alól kikerülő tálak, korsók, fazekak képlékeny állagú agyagból készülnek, amelynek anyaga a szárítást követő égetés során szilárd, időtálló anyaggá válik. Ebben az állapotában a cserép a folyadékot átengedi magán, ezért az edényeket legtöbb esetben mázzal vonják be. Az így kapott szilárd bevonat lehetővé teszi, hogy az edényben folyadékot is tárolni lehessen.
A fazekasságból fejlődött ki a kerámia, kerámia művészet. A régészet egyes kultúrákat sok esetben az agyagedények és kerámiák formája és díszítése alapján említi. Például harangedényes kultúra, szalagkerámiás kultúra, zsinórdíszes kerámia kultúrája.

Csuhéfonás

A csuhéfonás több évszázados múltra tekint vissza. A 17. századtól kezdve, amikor a kukorica Magyarországon honossá vált, a paraszti gazdaságok azon igyekeztek,hogy a termény minden részét hasznosítani tudják. Hamar rájöttek, hogy nemcsak a kukorica termése értékes, hanem a csuhéborításuk is. A kukoricacsőről lefejtett leveleket gondosan csomókba kötötték és a padláson tárolták.

A csuhé a kukorica csövét borító levél. Minősége változó, függ attól, hogy korai vagy későn érő kukoricafajtáról fejtjük le, illetve, hogy leszedés után érte-e eső. *Általában a késő szeptemberi-októberi fajták a legalkalmasabbak a fonásra.*

Az alkotáshoz a külső levelek alatt lévő 4-6 levél a legalkalmasabb. Érdemes a leveleket színük szerint is megválogatni, hiszen akkor lesz a legszebb a művünk, ha szép, foltmentes levelekből fonjuk azt.

A csuhé hasznosítása falvanként különbözött, de gyakori volt az ún. pemet készítése, mely egy seprűhöz hasonló eszköz volt, és a tüzes kemencét söpörték ki vele; de a lábtörlő és gyermekbabák készítésének is kiváló alapanyagnak bizonyult.
Később rájöttek, hogy a szebb, simább, kevésbé törékeny levelekből beáztatás után szatyrokat, székek ülőfelületét, széktámlákat, alátéteket, kiskosarakat, különböző tárolókat készíthetnek. Mindezeket a tárgyakat ősztől tavaszig készítették, amikor kevés a munka a földeken. S mivel több generáció élt együtt, kiváló közös elfoglaltságnak bizonyult a hideg téli estéken az együtt folytatott csuhéfonás.

Az utóbbi évtizedekben és napjainkban egyre többen keresik a természetes anyagokból készült tárgyakat, eszközöket és az alkotás vágya is újra jellemző társadalmunkra. Ezért újra keresettek lettek a csuhéból font használati tárgyak, mint például a kosarak, szatyrok, virág- és bortartók, edényalátétek, illetve babák, díszek.

Hímzés, horgolás

A hímzés olyan díszítő eljárás (illetve az így elkészített mű), amely valamilyen alapanyagot (pl. vászon, szövet, bőr) tűbe fűzött fonállal varrással készített mintával ékesít.
A varrás során az anyagot oda-vissza át kell szúrni, és az így vezetett fonal adja a mintát az alapanyag felületén. A szálak és a hímzés szélének eldolgozása a munkadarab hátoldalán történik.

A horgolás a fonalas ipar és iparművészet egyik népszerű, felületet v. szegélyt alkotó kézimunkája.
Hurokképzésen alapul; valószínűleg Kínából származott át hozzánk a XVI. században. Közkedveltségét egyrészt annak köszönheti, hogy egyetlen könnyen kezelhető, hordozható eszköze a horgolótű, másrészt, hogy az elkészítés egyszerűsége mellett rendkívüli változatosságot enged meg.
Anyaga a cérna, horgoló fonál, selyem. műselyem, fémszál, raffia v. a rendkívül sokfajta formájú, minőségű, színű és vastagságú sima, csomós, bolyhos gyapjúfonál, ezt a horgas végű horgolótű segítségével hurkolják össze terítővé, ruhává, csipkévé.
A munkamenet egysége és alapja a hurkolt szem.
A szemek sorrendi v. egymás közötti változata, beosztása, ritmusa adja a legkülönbözőbb mintákat.

Sármelléki kézműves hagyományok

Fafaragás

A fafaragás egyidős az emberiséggel. A fémek, és fém-eszközök megjelenése előtt keményebb kőzetekkel és csontokkal megmunkálták a fákat.

Leginkább a pásztorok fejlesztették tökélyre ezt a művészetet. Nekik az alapanyag rendelkezésre állott, és idejük is lévén egész tetszetős pásztorbotokat, ivó-evő edényeket, használati eszközöket, kulacsokat, sótartókat készítettek és díszítettek.

Fejfák, kopjafák, bútorok, lámpák, gyertyatartók és még felsorolni is sok lenne, mennyi mindent faragnak.
Napjainkban is az érettségiző diákok kis faragott kopjafára akasztott, hímezett tarisznyával indulnak a ballagásra.

Kopjafa Cserszegtomaj

Tóth László kezdeményezésére Tóth József faragta. Először 1998-ban az akkori Polgármesteri Hivatal udvarán került felállításra.
2006-ban került mostani helyére, – a jelenlegi Polgármesteri Hivatal bejáratához. Minden év március 15-én koszorúzással egybekötött ünnepségen róják le tiszteletüket a település lakói.

Népművészeti kopjafa található Kallósd és Zalavég községekben is.

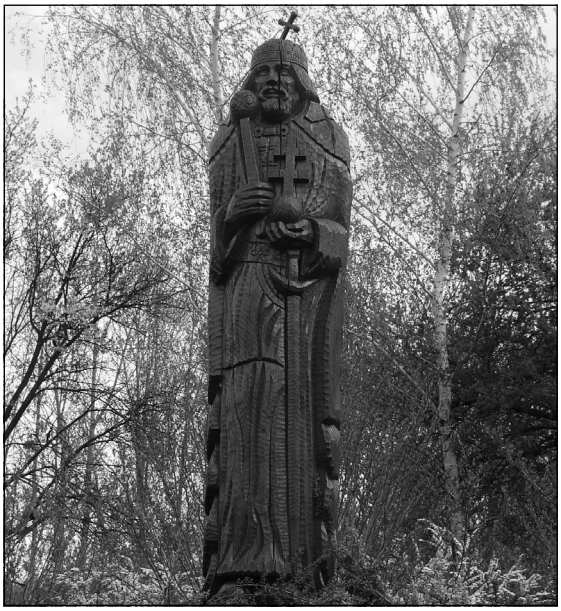

Szent István szobor Döbröcén

Kopjafa Cserszegtomaj

A fafaragások kifejlett szimbólumrendszerrel rendelkeznek.

Fafaragás - Szabó Lajos

Ligetfalva faragott oszlop címerállat

A ligetfalvi templom melletti faragott oszlopok előbb készültek el, mint maga a falu címere.

Az oszlopok képei és jelentésük:

- tehén: az itt élők mezőgazdasággal foglalkoztak;
- szarvas: a falut körülölelő erdőt jelképezi;

Rőti József fafaragásai Mihályfa

Egyre népszerűbbek a fából készült játékok.

Szabó Lajos türjei fafaragó munkája

Kismesterségek

A kádár

A bodnárok - más kifejezéssel kádárok vagy pintérek - fából készített használati tárgyakat, főként az úgynevezett „faedényeket" előállító mesteremberek voltak. Bodnárok készítettek többek között vödröket, köpülőket, puttonyokat, hordókat, kádakat és a vékát. Az első permetező kannákat is fából munkálták ki.

A mesterség gyakorlása Magyarország fában gazdag területein volt számottevő.

A legtöbb faedény-típus a borászathoz kapcsolódik, így e mesterségek gyakorlóinak másik, régies elnevezése a „*borkötő*" volt. Kádárok ma is dolgoznak még, igaz egyre kevesebben. A nehezebb munkákat speciális, külföldi gyártmányú gépekkel végzik. A szakma termékei is beszűkültek a kisebb-nagyobb alumínium és fröccsöntött műanyag edények megjelenésével, jórészt csak közepes vagy kisebb díszhordókat készítenek, tölgyfa híján sajnos csak akácfából.

A kovács

Régi magyar neve *vasverő* volt. ***A kézi kovácsoláskor a munkadarabot a kovácsok kovácsüllőn vagy kovácssatuban, általában kézi kalapáccsal vagy egyéb segédeszközök igénybevételével alakítják.*** Az alakítás célja egyrészt kialakítani a munkadarab megkívánt alakját, másrészt javítani a kiinduló anyag mechanikai tulajdonságait. A kovácsolás a legrégebbi képlékeny alakító művelet, már a bronzkorból is maradtak fenn erre utaló leletek. Évszázadokon át így állították elő a kéziszerszámokat, a háztartási és a gazdasági eszközöket a szegtől kezdve a kapáig, a fegyvereket és a páncélokat, dísztárgyakat. Az eljárás a gépi kovácsolás terjedése ellenére máig fennmaradt, például a patkolókovácsok (lókovácsok) és a művészi termékeket előállító díszműkovácsok esetében. A kovács szakmából fejlődött ki a középkorban a lakatos, majd az újkorban a bádogos szakma.

A mézeskalács készítés

Csiszár Tiborné mézeskalácsai

A mézeskalács olyan sütemény, mely változatos alakjával és díszítésével sokféle jelképet jeleníthet meg. Készítése komoly hagyományokkal rendelkezik, eredetileg felajánlott ajándék, majd emberek közötti ajándék szerepét töltötte be.

A méz hosszú időn át pótolhatatlan édesítőszer volt, így megbecsülése a belőle készített tésztára is átment. Ezért jelentőséget, helyenként misztikus erőt is tulajdonítottak neki. Az ókori görögök a halott szájába is mézeskalácsot tettek, hogy ezzel engesztelhesse ki Cerberust, az alvilág mogorva őrét.

A méz volt a nádcukor, majd a répacukor modern kori elterjedéséig az egyetlen édesítőszer, melyből tartós és tápláló szárazsütemény készíthető, így a mézeskalács sok nép több ezer év óta ismert eledele.

A méz drágasága miatt, csak ünnepi alkalmakkor készítettek belőle süteményt.
Az 1200-as évektől kolostorok készítettek vallásos tárgyú figurákat, életképeket. Idővel „*mézesbábos*” céhek is alakultak, melyek míves díszítéseket készítettek rá, így kedvelt ajándékká vált.

Kedvelt vásári ajándékok voltak: mézeskalács szív, huszár, kard, baba, tányér.

Mézeskalács recept:

Hozzávalók:

9 evőkanál kristály cukor

2 egész tojás + 2 tojás sárgája

1 mokkáskanál fahéj

7 dkg zsír

7 dkg vaj

2 kanál tejföl

9 evőkanál méz

fél evőkanál szódabikarbóna

60 dkg liszt

Elkészítés:
A cukrot, a tojásokat, a fahéjat, a zsírt, a vajat és a tejfölt egy tálban vegyítsd össze. A szódabikarbónát a mézzel forrald fel, majd öntsd a masszához, és add hozzá a lisztet. Pár órára tedd hűtőbe, mert akkor könnyebb vele dolgozni.

Előmelegített sütőben, kb. 160-180 fokon pár perc alatt süsd világosra, ne barnuljon meg nagyon, mert akkor nem marad puha.

Szalmakötés

A szalma a szemtermésükért termesztett növények *(vagy szűkebb értelemben csak a gabonafélék)* cséplése után visszamaradó szár és szárrészek gyűjtőneve.

A szalmafonás ősi háziipari foglalkozás, klasszikus hazája Kína, Japán, India. Virágzó iparrá Európában elsősorban Olaszországban, főképp Toscanában fejlődött, mert ott egész finomszálú szalmát is tudnak nyerni az erre alkalmas búza és rozs szárából. Megfelelő eljárás után, csíkokba fonják s ebből kalapokat, kosarakat, táskákat, papucsokat, dobozokat stb. állítanak elő, varrás, fonás v. horgolás útján.

Magyarországon felhasználják falvédők, lábtörlők, szőnyegek készítésére, sőt székek és fekvőhelyek bevonására is.
Legművészibb formák:
az istállódíszek, a ló sörényébe font cifraságok, kocsmacégérek, az aratókoszorúk és az ünnepi díszek, kiegészítők.

Nagy melegben biztosan Te is hordtál már szalmakalapot! Könnyű, légáteresztő és véd a naptól.

Szalmafonás - Mármarosi Mária

ÉRDEKESSÉG A TÉRSÉGBEN

Akikről még tudni érdemes:

A rezi kőfaragók

Reziben a helyi homokkőre támaszkodó kőipar a XIX. század második felében indult el és egy évszázadon át biztosította a helyiek megélhetését és tette a települést a környéken és az ország más részein is nevezetessé. A kőipar jelentőségét mutatja az is, hogy ezekben az időkben a rezieket kőrágóknak is csúfolták. A kőipar az 1980-as évekre teljesen lehanyatlott és a kőbányászat is megszűnt 1988-ban. Ma köszörűköveket is már csak egy ember farag.

Francois Sulpice Beudant jeles francia geológus 1818-ban járt Magyarországon és ásványtani kutatásai során jutott el Rezibe is. A vár falában tűnt fel neki egy különleges homokkő, amit eredeti helyén is látni szeretett volna. A vártól délkeleti irányban meg is találta azt a kőfejtőt, ahol a kvarchomokkövet bányászták. Valószínűleg ezek emlékét őrzi ma is a Bánya-tető nevű hegy és erdő.

Ez a homokkő tette lehetővé, hogy helyi és keszthelyi mesterek elkészítsék a ma is álló szobrokat és kereszteket.
A faluban és a temetőben lévő, helyi homokkőből faragott, rezi mesterek által készített sírkövek száma a XIX. század vége felé kezdett el növekedni.

A köszörűkő-készítés kezdete sem lehet régebbi, mint a múlt század eleje.

A reziek úgy tartják, hogy a kőfaragást idegen mesterek honosították meg. A fennmaradt dokumentumok és a hagyományok szerint a kőipar megalapítója ***Bock József*** volt. Unokájánál ***(Balázs Józsefnénál)*** őrzött okmányok szerint Bock József tiroli származású. A XIX. század közepén, mint „*kőfaragó-legény*" járta Magyarországot.

Feltehetően az 1870-es vagy az 1880-as években telepedett le Reziben. 1882-ben már biztosan itt élt. Ugyanis ebben az évben vásárolt feleségével egy 5700 négyszögöl nagyságú területet 450 Ft-ért. Bock József ezen a kis birtokon kőházat, istállót és pajtát, valamint kőfaragóműhelyt épített és kőbányát is nyitott *(ezt ma már Kollár-bányának nevezik)*. Néhány év múlva már több segéd is dolgozott nála. Legidősebb lányát kedvenc segédje, ***Kollár István*** (született: az Esztergom megyei Lábatlanban), vette feleségül (1927), aki apósa halála után átvette a bánya és a kőfaragóműhely irányítását. Fia ***ifj. Kollár István*** (1902-1957) ugyanott élt és dolgozott, a család 1947-ben költözött be a Mohos-dűlőből a faluba. Bock József és a Kollár család egykori életére már csak egy pince emlékeztet, leszármazottaik ma is a faluban ének.

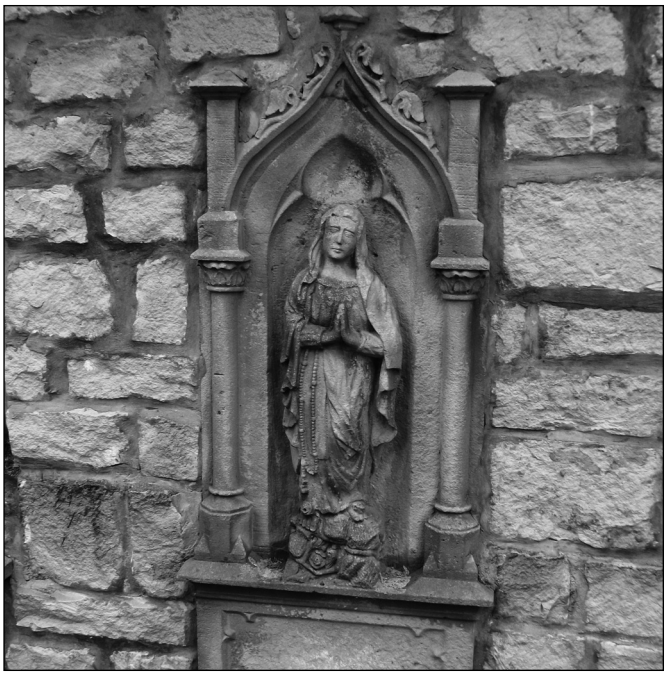

A szakképzett iparosok elsősorban út menti és temetői kőkereszteket, szobrokat és sírköveket készítettek. A háziiparosok fontos készítményei voltak a különféle méretű építőkövek (lábazati kü, sziklopkü, falazó kü, pincebótkü, stb…). Ezek legnagyobb részét Rezi lakossága használta fel. A háziiparosok fontos készítményei voltak a különféle méretű és különböző szerszámok élesítésére használt köszörűkövek is. Parasztok részére (falusi pógároknak) 25-30 cm átmérőjűt és 6-8 cm vastagságút, hentesek, mészárosok, kádárok és kovácsok részére 50-80 cm átmérőjűt és 5-10 cm vastagságút, gyárak részére pedig 100-250 cm átmérőjűt és 10-30 cm vastagságút faragtak.

Hazánk tájegységein, térségeiben nem különülnek el élesen a különféle hagyományok, népszokások, jellegzetességek, mégis számos olyan gasztronómiai fogást ismerünk, melyek némely vidékeken erősebben, élesebben megjelennek, mint máshol. Ismerkedjünk meg néhány ilyennel!

Ha a zalai térség gasztronómiája kerül szóba, minden bizonnyal elsők között jut eszünkbe a **Zalai dödölle**, amely a magyar konyha egyik tájjellegű étele. A hagyományosan vasi-zalai étek számos változata ismert a különböző tájegységeken, s ha a recept nem is tér el jelentős mértékben, az elnevezések nagyon sokszínűek: a gánica, ganca, krumpli gánica, pipice, cinke kifejezések alatt is minden esetben a dödölle receptjét találjuk. Elkészítése nagyon egyszerű, finom, és nem utolsósorban laktató. Régen a szegények eledeleként tartották számon, mindennapos volt a fogyasztása, hiszen a hozzávalókat megtermelték maguknak.

A dödölle népszerűségét mutatja a régmúltban az a népi gyermekdal is, melynek a következő sorai maradtak fenn:
„Éliás, Tóbiás egy tál dödölle,/ ettél belőle./ Kertbe mentek a tyúkok,/ mind megették a magot."

A dödölle napjainkban is kedvelt fogás, Nagykanizsán, a „dödölle fővárosában" 2003 óta rendezik meg minden év szeptemberében a Bor és Dödölle Fesztivált. Dödölle-pirítás kategóriában több Guinness-rekord is született már a Fesztiválon: az első 2006-ban, amikor 2331 adag dödölle készült el egy hatalmas serpenyőben, majd 2013-ban, a jubileumi rendezvényen, amikor is 2X26 órán keresztül pirították ezt az egyszerű népi ételt.

Talán egyszerűségében rejlik a sokoldalúsága, melyről meggyőződhetünk Prikryl József Venesz díjas mesterszakács könyvében, mely *A dödölle* címet viseli, s az étel számos elkészítési módját, történeti hátterét dolgozza fel, bemutatva, hogy a dödöllének előkelő helye van a magyar gasztronómiában.

A háttér-információk után pedig következzék egy Dödölle recept a sok közül.

Dödölle

Hozzávalók:

- 0,5 kg krumpli
- 0,25 kg liszt
- 4 kanál zsír
- 1-2 fej vöröshagyma
- só, pirospaprika
- 0,25 l tejföl

Elkészítése: A krumplit meghámozzuk, kockákra vágjuk, és feltesszük főni. Amikor kész, a fele levét leöntjük, félretesszük. A krumplit összetörjük, összekeverjük liszttel, amennyit felvesz, megsózzuk, és állni hagyjuk. A hagymát nagy kockákra szeljük, és forró zsírban megpirítjuk. A fazékból egy zsíros kanállal a hagymára szaggatjuk a krumplit, és ropogósra pirítjuk állandó kevergetés mellett.

Tálalás: Önálló fogásként sok hagymával, tejföllel, szalonnával, akár sajttal megszórva tálaljuk, elterjedt mellé a savanyúság, idénysaláták fogyasztása is. Köretként, többnyire vadpörköltek mellé ajánlják.

Medvehagyma

Ahány ház, annyiféle szokás. Így van ez a Medvehagymás pogácsa elkészítési módjával is. Hazánkban nagyon sok helyen fordul elő vadon a medvehagyma, leginkább a tölgyes bükkös területeket kedveli. Nagy telepeket alkotó, évelő növény, kedveli az árnyékot és a nedvességet.

Nagyobb medvehagyma lelőhelyek az országban: *Orfű, Bakonybél, Zalaszántó, Tihany, Bajna, és Pusztamarót* környékén találhatók.

Gyűjtése roppant egyszerű, a leveleit használjuk fel, de érdemes megdörzsölni a levelet – amely fokhagyma szagot eredményez –, hogy meggyőződjünk róla **nem kevertük-e össze a mérgező gyöngyvirággal**.

Különösen fontos növény a jelenkori emberek számára, ugyanis a medvehagyma nagyon jól ólommentesíti a szervezetet. Ezen kívül nagy hatásfokkal tisztítja az érrendszert, a bélrendszert és a májat.
Értisztító hatása miatt lassul a koleszterin lerakódása az érfalban, így javul a végtagok keringése is. Béltisztító hatása miatt emésztési panaszainkat is enyhíti, továbbá fokozza az étvágyunkat.

Ezeken kívül a medvehagyma rengeteg C-vitamint is tartalmaz, így nagyban tudja támogatni immunrendszerünket.

Elkészítésének, felhasználásának számtalan módja van, a pogácsa mellett leves, saláta, omlett, körözött készíthető belőle, bármibe beletehető, amibe egyébként fokhagymát szánnánk, s akár tartósíthat is.

Medvehagymás pogácsa

A legrégebbi recept, amit ismerünk a növénnyel kapcsolatban, az a pogácsa, mely kedvelt étel volt a tésztafélék között is. A Medvehagymás pogácsa elkészítési módja a következő:

Hozzávalók:

- 50 dkg liszt
- 15 dkg margarin
- 2 nagy kanál zsír
- 1 csapott evőkanál só
- csipet cukor
- 1 dl tej
- 3 dkg élesztő
- 1 kis doboz tejföl
- 1 egész tojás
- 1 csokor medvehagyma
- 2 dkg olvasztott vaj
- 1 tojás a tetejére

Elkészítés: A tejben a kevés cukorral az élesztőt felfuttatjuk. Addig a lisztet, a zsiradékot a sót elmorzsoljuk. A megkelt élesztővel és a többi hozzávalóval lágy tésztát állítunk össze. Nem kell dagasztani, csak lazán összeállítani. Letakarva pihentetjük 20 percet. Lisztezett deszkán kinyújtjuk, majd megkenjük az olvasztott vajjal, és az apróra vágott medvehagymával. Feltekerjük, mint a bejglit, két oldalról egymásra hajtjuk a végeket. Újabb 20 perc pihentetés következik.
Ezután ujjnyi vastagra nyújtjuk a tésztát, közepes méretű pogácsa szaggatóval korongokat szúrunk ki, tepsire sorakoztatjuk, tojással lekenjük, ízlés szerint szezámmaggal, sajttal szórjuk. Ismét pihentetjük legalább 20-30 percet. Előmelegített, forró sütőben sütjük.

A XIX. század elején mintegy 50 ezer szlovén élt Vas, Zala és Somogy vármegye területén, mely egy eltérő kultúra asszimilálódását jelentette a magyar területeken. A két világháború közti években a lakosság 80%-ának nem volt földje, így a terület népességeltartó képessége hagyományosan alacsony volt. A gyenge termőföldek csak fél évre biztosították az ott élő emberek megélhetését, a föld rossz minősége miatt igen szegény volt ez a vidék, ebből adódóan étkezési kultúrájuk is igen alacsony volt.
Az I. világháború befejezéséig árpakásából, kukoricából, káposztából, babból készült egytálételeket fogyasztottak, és ezen alapanyagából készült ételek voltak a leggyakoribbak a napi táplálkozásukban.

Ebből az időszakból maradt ránk a napjainkban is népszerű édességek, a **Kukoricamálé** és a **Kukorica prósza** receptje.

Kukoricaprósza

Hozzávalók:

- 21 dkg kukoricaliszt
- 1 db tojás
- 1 dl napraforgó olaj
- 1 teáskanál só
- 2 ek. cukor
- 1 csomag vaníliás cukor
- 450 g tejföl (12%-os, vagy kefir)
- 1 tk. szódabikarbóna
- 3 ek. szilvalekvár (kemény)
- 1 csomag vaníliás cukor (szóráshoz)

Elkészítés: A tojást kikeverjük a cukorral, sóval, olajjal és szódabikarbónával. Beletesszük a kefirt és a lisztet is, majd simára keverjük az egészet. Ha kicsit keménynek érezzük, öntsünk hozzá egy pici tejet. Hagyjuk 15 percet pihenni, hogy a szódaportól kissé beinduljon a massza fellazulása. Kikent, lisztezett tepsibe öntjük, majd a tetejére lekvárt pötyögtetünk. Előmelegített sütőben pirosra sütjük. Tálaláskor szórjuk meg vaníliás porcukorral.

Hozzávalók:

- 2 nagy kefir
- Késhegynyi fahéj
- 2 ek. cukor
- Kk. szódabikarbóna
- 2 tojás
- 2 bögre aludttej
- 1,5 bögre kukoricaliszt
- csipet só
- szilvalekvár
- tejföl/kefir

Elkészítés: A tojást kikeverjük a cukorral, fahéjjal, sóval. Hozzáöntjük a kefirt és az aludttejet is, s jól összekeverjük. Kizsírozott tepsibe öntjük, szilvalekvárt „*csapkodunk*" rá, majd betesszük sülni. Mielőtt teljesen készre sülne, meglocsoljuk tejföllel vagy kefirrel a tetejét.

A Zalában **krumpliprószaként** ismert népi eledel eredete nem ismert, bizonyos források felvidéki származást emlegetnek. Egy biztos, a prósza, tócsni, lapcsánka nem csak hazánk minden táján, de külföldön is ismert finomság.

A zalai elkészítési mód a régi, szegényebb időket idézi, mint ahogy édes változatai is: egymagában tálalták és fogyasztották, de a népi találékonyság mindig azzal egészítette ki, amihez éppen hozzá tudott jutni. Erre az ételre jellemző, hogy csak az alaprecept hasonló, minden háznál, és minden alkalommal másként készülhet, számos válfaja elterjedt: almás, gombás, pörköltes, túrós, töltött és még sorolhatnánk.

Zalaegerszegen 1994 óta rendezik meg minden év májusában a hagyományos *Göcseji Prószafesztivált*, melynek versenye keretében az „eredeti" prósza mellett, extrém újdonságokat is kipróbálhatnak az érdeklődők: sajtos, sonkás, kapros, káposztás, valamint répás, illetve medvehagymás különlegességeket kóstolhatnak a vállalkozó szelleműek.

Krumpliprósza

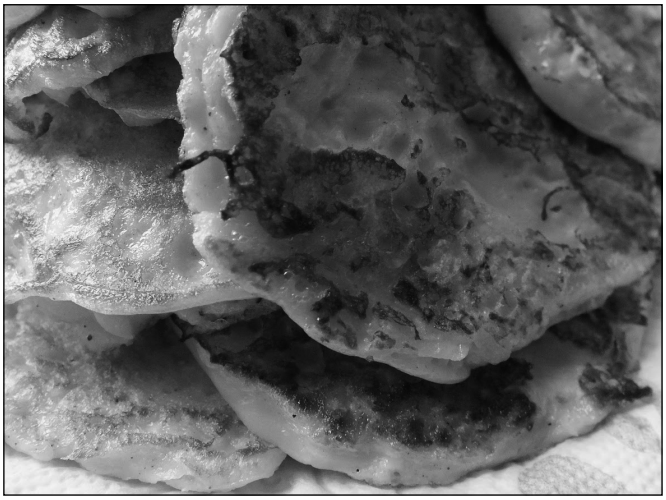

Hozzávalók:

- 4 db burgonya (öklömnyi krumpli)
- 300 ml kefir
- 4 púpozott ek finomliszt
- 1 gerezd fokhagyma
- bors ízlés szerint
- só ízlés szerint
- 3 ek napraforgó olaj
- 1 dl tejföl
- 10 dkg sajt (reszelve ízlés szerint)

Elkészítés: A krumplit reszeljük bele a kefirbe kisebb lyukú sajtreszelőn, így nem barnul meg. Adjuk hozzá a lisztet, a massza állaga inkább híg, palacsinta tészta jellegű. Fűszerezzük sóval, borssal, esetleg 1 gerezd fokhagymával. Kb. 3 ek felhevített olajba kb. 3 ek masszából tenyérnyi prószákat sütünk. Finomabb, ha vékony a tészta, mert jobban átsül. Tejföllel, fokhagymával, sajttal tálaljuk.

Ahogy a krumpli, a kukorica, úgy a káposzta is gyakori vendég volt a régiek konyhájában. Levesek, egytálételek, de még pogácsák, rétesek is készültek a felhasználásával.

Zalai sült káposzta

Hozzávalók:

- 1 kg savanyú káposzta
- 20 dkg tepertő
- 5 dkg füstölt szalonna
- személyenként 2-3 közepes burgonya, só

Elkészítés: A káposztát egyszer vízzel felengedjük, és erősen kinyomjuk. A szalonnát szeletben kisütjük, majd kiszedjük. Zsírjára rádobjuk a tepertőt, és jól átforrósítjuk. Hozzáadjuk a káposztát, a sült szalonna szeleteket, sózzuk. Fedő alatt kb. egy óra alatt készre sütjük. Plusz folyadék, zsír nem kell hozzá, mert elég, ami a tepertőből kiolvad. Sütés közben sűrűn keverjük meg, mert a káposzta hajlamos odaégni.
Amíg a káposzta készül a sütő rácsán, hajában megsütjük a jól megmosott burgonyát, majd tálba szedve ruhával letakarjuk. Így a héja felpuhul, és az asztalnál mindenki könnyen megpucolja. A tányérra kockázva szedjük rá a sült, tepertős káposztát.

Plutyka

A kelkáposzta főzelék zalai változata a **Plutyka**. Nevezetes népi egytálétel, melynek összetevői tájegységenként eltérőek lehetnek.
Zalában a krumpli és a káposzta dominál benne.

Hozzávalók, 4 személyre:

- 1 fej káposzta
- 4 db kockára vágott burgonya
- 1 db zöldpaprika
- 1 kávéskanál morzsolt majoránna
- 1 csipet köménymag
- ízlés szerint só

Rántáshoz:

- 1 késhegynyi csípős pirospaprika
- 2 evőkanál zsír
- 2 gerezd zúzott fokhagyma
- 1 teáskanál édes pirospaprika
- 2 evőkanál liszt

Elkészítés: A káposztát megtisztítjuk és darabokra vagdaljuk (nem szeljük). Megmossuk és annyi sós vízben tesszük fel főni, amennyi ellepi.
Beletesszük a zöldpaprikát (lehet kicsit csípős paprika is), a majoránnát és a köményt.
Ha már félig megfőtt a káposzta, akkor hozzátesszük a megtisztított, kockára vágott burgonyát, és együtt puhára főzzük.

Felhevített zsírban elkeverjük a lisztet, zsemleszínűre pirítjuk, hozzátesszük a zúzott fokhagymát. Kissé kevergetjük, vigyázzunk, hogy meg ne égjen. Beletesszük a pirospaprikát, fölengedjük vízzel, simára keverjük, és a forrásban lévő levesbe öntjük.
Még legalább 10 percig forraljuk, megízleljük, és ízlés szerint sózzuk.

A levesben a fokhagyma és a majoránna íze érvényesüljön.

Kráfli

A Kráfli – avagy hájas tészta zalai-vasi specialitás, melyet a disznóöléskor félretett hájból készítettek a háziasszonyok. Elég időigényes sütemény, mivel többször kell hajtogatni. Napjainkban nagyon kevesen készítik, részben a hosszadalmas technikája, részben a disznóölések ritkulása, a háj hiánya miatt, amelyet nehezebbé vált beszerezni.

Hozzávalók:

Tészta:

- 80 dkg finomliszt
- 50 dkg háj
- 1 db. tojás
- 3 dl tejföl
- 2 evőkanál rum
- pici só

- Kb. 1,5 dl langyos víz
- Kb. 1-2 evőkanál 10 %-os ecet

(Az ecetet és vizet össze kell keverni, a mennyisége nem kőbevésett, a lényeg, amennyit a tészta felvesz.)

Elkészítés: A hájat egy jó marék liszttel összegyúrjuk, hideg helyre tesszük. A maradék liszthez hozzáadjuk a tejfölt, a rumot, tojást, diónyi hájat és annyi ecetes langyos vizet teszünk bele, amivel rétestészta keménységűre dagasztjuk, úgy hogy hólyagos legyen a tészta. A tésztát ezután lisztezett deszkán kinyújtjuk téglalap alakúra. A tésztát ötször fogjuk hajtogatni, így a hájat 5 részre kell osztani. Minden alkalommal rákenünk a tésztára egy adag hájat, aztán hajtogatjuk és pihentetjük a tésztát.

A hajtogatás fontos, hogy mindig ugyanúgy történjen, csak így fog szépen kinyílni a leveles tészta.

1. hajtogatás balról a tészta feléig,
2. ráhajtani a jobb felét
3. alulról föl a közepéig
4. rá a tetejét

Ezután letakarjuk, és hideg helyen pihentetjük 20 percig. Miután ötször megvolt a hajtogatás, a tésztát kinyújtjuk fél cm vastagságúra. Négyzetekre vágjuk (kb. 8x8 cm), minden négyzetre rakunk tölteléket pl. lekvárt, diót, mákot stb. Ha mákot vagy diót használunk, azt előtte főzzük fel egy kis tejben. Citromhéjjal, citromlével, fahéjjal és egy kis mézzel ízesítsük a mákos vagy diós tölteléket. Sűrű legyen a töltelék.

A tészta négyzetekre ráteszünk a töltelékből, félbehajtjuk és sütjük. Nem szabad összenyomni a tésztát, mert akkor nem nyílnak ki a tészta rétegek. A sütőt melegítsük elő 180-200 fokra. A kráflikat, úgy tegyük a tepsibe, sütőpapírra, hogy a hajtogatás mind ugyanabba az irányba nézzen.

Fumu

A Fumu évszázadok óta ismert, ünnepi tésztaféle a dél-zalai falvakban: feldíszített baba alakú kalács, amit a keresztszülők vittek ajándékba a gyermek születésekor a keresztelői lakomára vagy paszitára, s néha elérte a méteres nagyságot is. Az olyan anyának, akinek leánya született, feltűnő fiú fumut vittek, egy fiú minden ismertetőjelével. Azt mondták: *„Komaasszony, a lányodnak hoztunk egy fiút."* Legtöbbször viccesen meg is keresztelték, nevet adtak neki. Később ez a szokás elhalványult, de a recept fennmaradt, így ha nem is a díszes, műves Fumut, de a több darabból álló, kisebb fonott kalácsokat továbbra is sütik az elkészítési módját ismerők.
Készíthetjük édesre vagy semleges tésztával, így fogyaszthatjuk a sós fogásokhoz, például kocsonyához is.
A készítéskor készüljünk időben elő, a vaj és a tojás legyen szobahőmérsékletű, a tejet pedig langyosítsuk meg!

Hozzávalók, 12 db-hoz:

- 60 dkg kenyérliszt
  (vagy 20 dkg rétes és 40 dkg sima liszt keverékéből)
- 10 dkg vaj vagy zsír
- 6 dkg cukor *(ha semleges tésztát készítünk, akkor csak 2 dkg cukrot tegyünk bele)*
- 3 dkg friss élesztő
- 2 egész tojás
- 1 dkg só
  (ha semleges tésztát akarunk, akkor 2 dkg legyen)
- 2 dl langyos tej
- Kenéshez: egy egész tojás, felverve

Elkészítés: A langyos tejben egy kanál cukorral futassuk meg egy kicsit az élesztőt, ennek 4-5 perc elég, ez idő alatt egy kicsit felhabzik, és elkezd dolgozni az élesztő. Ez így egyfajta gyorskovász.
Szitáljuk át a lisztet, adjuk hozzá a sót, a tojást, a maradék cukrot és a felfuttatott, gyors kovászt és dagasszunk belőle lágy tésztát. Tegyük egy liszttel, vékonyan meghintett tálba, és letakarva hagyjuk a duplájára kelni.
Borítsuk a megkelt tésztát egy gyengén lisztezett nyújtólapra, és osszuk 12 egyforma részre. Azért nem szabad vastagon lisztezni, mert akkor kérges lesz a kalács külseje a ráragadt liszttől. A tészta darabokat formázzuk gombóc alakúra, és egyesével sodorjuk ki, ujjnyi vastagra. Formázzuk meg a babákat úgy, hogy a rudat középen megfogjuk, a két lelógó szárát pedig csavarjuk össze, majd így tegyük le egy sütőpapírral bélelt tepsire. Formázzuk meg mind a 12 darabot, tegyük két tepsire, és takarjuk le, langyos helyen kelesszük ismét a duplájára.
Melegítsük elő a sütőt 200 °C-ra, a tojást verjük fel egy kicsit egy villával, és kenjük le a kalácsok tetejét. Meleg sütőben süssük szép pirosra, de figyeljünk, nehogy megégjen a teteje, inkább vegyük vissza a hőfokot 180 °C-ra, és azon süssük. Rácson hagyjuk kihűlni.

Cukorperec

A lakodalmas vagy más néven Cukorperec egy jellegzetes zalai sütemény. A megyén kívül még Somogy északi részén és Vas megye déli részén készítik. A lesőknek szokták osztogatni, akik a házak előtt, a kapuban állva nézték a lakodalmas menetet. E szép hagyomány a lakodalmas szokások megváltozásával lassan a feledésbe merül, s magát a cukorperecet sem sok helyen ismerik már. Vannak azonban hagyományőrzők a térségben, akik gondoskodnak arról, hogy a napjainkban élő fiatal korosztály is megismerje a hagyományos édességek történetét, ízvilágát, elkészítési módját.
Csiszár Tiborné, Zsuzsa néni zalaszentgróti lakos, mézeskalács készítő, perecsütő, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület tagja. Cukrász mestersége révén mindig is közel állt hozzá az édességek világa, azonban a cukorperec készítése adta számára az indíttatást, hogy elsajátítsa a mézeskalács-, és pereckészítést magasabb szinten is. Alább, 30 éves szakmai tapasztalattal, az ő receptje olvasható.

Hozzávalók, 10 db-hoz:

- 12 db tojás
- 18 db sacharin, vagy polisett
- 8 ek. étolaj
- 12 ek. pálinka
- 3 mokkáskanál sütőpor
- 3 mokkáskanál szalakálé
- kb. 70 dkg liszt

Mire kell fokozottan figyelni? Ügyeljünk arra, hogy a mérő edények megfelelő méretűek legyenek. A tojás ne legyen sem túl nagy, sem kicsi, a tészta állagát nagyban megváltoztathatja. A pálinka alkohol foka 50, vagy annál erősebb legyen. Ha kinyitjuk a szalakálé zacskót győződjünk meg, hogy jó ereje van. A frissen őrölt lisztet lehetőleg ne használjuk!

Elkészítés: 6 egész tojást, és 6 tojás sárgáját egy keverőedénybe teszünk, és 10 percig verjük. Hozzáadunk 18 db porrá tört poliszettet azzal is verjük további 5 percig. Beleteszünk 8 ek. étolajat, 1 perc verés, hozzáadunk 12 ek. pálinkát újabb 1 perc verés. Leállítom a gépet, a 70 dkg lisztből kiveszek fél marékkal és ráhintem a keverékem tetejére, erre teszem a 3 mokkás kanál sütőport, és a 3 mk. szalakálét és 5 percig verem. Leveszem a gépről és fokozatosan hozzáadom a maradék lisztet. Lehet, hogy nem veszi fel mindet, de lehet, hogy hozzá kell még tenni. A tésztánk akkor jó, ha kézzel elkezdjük dagasztani és elég gyenge, de ha húzzuk, már nem szakad el. Ezt ki kell tapasztalni: ha túl gyenge marad, nem tud feljönni a sütéskor, ha kemény, fájásos lesz a tésztája. Ezért kell a lisztet fél marokként hozzátenni. Ezután a tésztát géppel 15 percig, ha kézzel készítjük, akkor 25 percig dagasztjuk.
Fontos! A dagasztás kezdetekor kapcsolom be a sütőt, 250 C fokra állítom. A kész tésztát kivesszük az edényből és vastagon lisztezett gyúródeszkára tesszük, olyan kenyér formája lesz.
Az elejéből kicsivel nagyobbat szelek, mert ugye szűkebb, és magam elé teszem. Két kézzel finoman nyújtok rajt széltében, hosszában, de nem tenyerelek rá! Kb. 20-25 cm hosszú és 10-12 cm magas télalaphoz hasonló tésztának kell lenni. A felső szélét 5cm-ként kicsit bevágom késsel. Ezután a lapomra lisztet hintek és a tetejét megfogva lefelé félbehajtom, tehát a felső részét ráhajtom az alsóra. Azután megfogom a két végét és körbe hajtom, illetve karikát csinálok, úgy, hogy mikor összeér, az egyik végét befogom a másik vége közé. Kicsit megnyomom.
Ezután a forró sütőben sütöm, kb. 8 perc alatt kell feljönnie, leveszem a hőt 200-ra és még 10 perc szárogatás, a sütőt nem szabad kinyitni! Még langyosan leporoljuk róla a lisztet, és ha kihűlt cukormázzal bevonjuk, rácson szárítjuk. A szárítást siettetni nem szabad, mert lepereg a cukor. Száraz levegős helyen kb. két nap.

Selyempapírban hónapokig eláll és nagyon finom.

Zalai finom falatok

A Zalai finom falatok a legtöbb zalai étterem étlapján megtalálható fogás, melyet mind a más tájegységekről érkezők, mind a külföldi vendégek előszeretettel választanak a kínálatból.

Hozzávalók 4 személyre:

- 600 g sertés szűz
- 20 g zsír
- 200 g burgonya
- 80 g liszt
- 2 db tojás
- só
- bors

Elkészítés: A sertés szűzből 4-6 db szeletkét vágunk adagonként, kiveregetjük, sózzuk, borsozzuk. Tojásból, lisztből palacsintasűrűségű masszát keverünk, hozzáadva a reszelt nyers burgonyát. Az előkészített szeletkéket lisztezzük, a burgonyával dúsított masszába mártjuk, bő forró zsírban pirosra sütjük. Vegyes körettel, salátadíszítéssel tálaljuk.

Zalai Tepsis

A Zalai Tepsis talán a legfrissebb, legrövidebb múlttal rendelkező zalai tájjellegű ételünk. Sümegcsehi térségében a Falunapok, egyéb rendezvények népszerű egytálétele, mely újdonsága, egyszerűsége révén szerzett létjogosultságot a gasztronómia fejezetben, bebizonyítva, hogy napjaikban is születnek igazi, népi, tájjellegű ételek.

Hozzávalók - a mennyiségek igény szerint alakíthatók:

- burgonya
- savanyú káposzta
- sertéshús
- tejföl
- zsiradék
- fűszerek ízlés szerint: só, bors, majoránna, stb.

Elkészítés: A burgonyát héjában félig megfőzzük, felkockázzuk. A savanyú káposztát kicsit megmossuk, hogy veszítsen az erejéből, enyhén megpároljuk. A sertés húst félig készre főzzük, mintha pörköltet készítenénk. Egy tepsit kikenünk zsiradékkal, s elkezdjük rétegezni a hozzávalókat: burgonya, káposzta, pörkölt, amíg el nem fogy. Tejföllel leöntjük a tetejét, s előmelegített sütőben 35-40 perc alatt, letakarva készre sütjük.
Extraként sajtot is reszelhetünk a tejfölre, amikor már majdnem kész rápirítunk, lefedés nélkül.

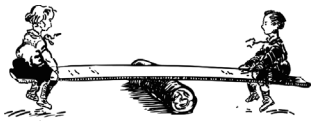

Így játszottak…

„A játék.
Az különös.
Gömbölyű és gyönyörű,
csodaszép és csoda-jó,
nyitható és csukható,
gomb és gömb és gyöngy, gyűrű.”
Kosztolányi Dezső

Mióta ember él a Földön, mindig játszott.
Így tettek dédanyáink, dédapáink is.
Olyan játékokkal ismerkedhettek meg a következő oldalakon, amelyeket a köztünk élő idősebb emberek segítségével gyűjtöttünk össze számotokra. Érdekesek, szórakoztatók. Amíg kipróbáljátok őket, jobban megismerhetitek egymást, sőt magatokat is. A számítógép előtt elfáradt végtagjaitokat a friss levegőn mozgathatjátok meg.

Játékra fel! Játsszunk zenét!

Legelőször olyan játékokat gyűjtöttünk össze egy csokorba, amivel dallamokat tudtok létrehozni. Próbáljátok ki őket, hiszen a zene mindig jobb kedvre deríti az embereket. A kicsit bonyolultabb hangszerek leírását, elkészítési módját a feladatlapok között találjátok meg.

Síp gyermekláncfűből:

A gyermekláncfű szára üreges, elég egy kis darab, aminek a végét a szánkkal megroppantjuk, s fújhatjuk is. Körmünkkel kis lyukakat tépjünk az oldalára, így változatos hangokat csalhatunk ki belőle.

Orgonalevélsíp:

Az orgona levelét a szájunkra tapasztjuk, ujjainkkal rögzítjük, majd ráfújunk. A levél zizegő, majd sípoló hangot ad, végül kipukkad.

Orgonalevél durrantó:

Bal kezünket ökölbe szorítjuk, ujjainkkal hengert képezve. A levelet a henger tetejére helyezzük. Jobb tenyerünkkel ráütünk. Durranó hangot adva elreped.

Kukoricaszár hegedű:

(Leírását a feladatlapban találjátok meg.)

Fűzfasíp:

(Leírását a feladatlapban találjátok meg.)

„Kele, kele fűzfa, óhídi nyárfa.
Ki rí? Gyerek rí,
Adjunk neki botocskát, hadd
csináljon sípocskát.”

A fűzfa
Fűzfákat kertekben, parkokban is láthatunk, de igazi élőhelye a vizek partja. Hatalmas méretűre is megnőhetnek, ha a környezetük minden feltételnek megfelel. A fűzfa az ott élő állatok számára menedékül szolgál, az odvaiban madarak költenek.
A fűzfa fája és ágai is hasznosak. Hajlékony ágaiból, vesszőiből kosarat és egyéb használati tárgyat készítenek, puha fája a gyufagyártás alapanyaga, kérgéből lázcsillapító és idegnyugtató gyógyszereket készítenek.

Így játszottak…

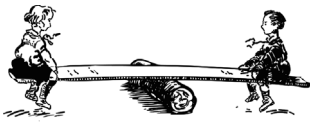

Surrogató:

Általánosan elterjedt a surrogtató, berregtető is. A legősibb gyerekjátékok egyike.
Egy 35-40 cm hosszú lécdarabot egyik felén kilyukasztunk, és spárgát fűzünk bele. Ennél fogva forgatják a levegőben a gyerekek, s eközben adja ki azt a jellegzetes surrogó, süvítő hangot.
(Ha nincs kéznél lécetek, kiválóan megfelel a célnak egy fából készült vonalzó is. Kérdezzétek csak meg az idősebbeket!)

Fésű:

Érdekes hangszert készíthetünk egy fésű és némi selyempapír segítségével. Borítsátok be a fésűt a selyempapírral, majd tegyétek a szátokhoz és dúdoljatok rá. Érdekes zümmögő hangot ad. Kicsit csiklandozni fog!

Esőcseppek:

Lopótökből kiváló rázót lehet készíteni, mely mozgatása során az eső hangjára hasonlító hangot ad. Ha a tök belseje kiszáradt, akkor a saját magjai is elegendők a megfelelő hanghatáshoz.
Ha erősebb hangot szeretnénk, akkor egy kis nyílást lukasztva kavicsokat dobhatunk bele.

A képen látható eszköz szintén lopótökből készül, tőlünk egy kicsit távolabb: Afrikában sekere néven ismert, *idiofon* hangszer. Egy kiszárított lopótökből készül, melyen egy laza szövésű hálóra felfűzött magvak koccanásai, surrogásai adnak hangot. Készítéséhez olyan kb. 20-25 cm átmérőjű tököt választanak, melynek a szára felőli végén fogantyúszerű nyúlványa van.

> *Az idiofon hangszerek olyan hangszerek, amelyek rugalmas szilárd testük rezgése révén hoznak létre hangokat.*

Ha tökéletesen kiszáradt, a száránál levágják a végét, és az így létrejött lyukon át eltávolítják a benne lévő magvakat és a húsából visszamaradt száraz, rostos anyagot. Laza, ritka hálót szőnek a teste köré, amelyre üregesen kiszáradt, kemény héjú, átfúrt magvakat fűznek fel.
Létezik olyan változata is, amikor a hálót a gyöngyökkel egy tálszerűen félbevágott nagyobb tökhéjra fűzik fel.

Sokoldalúan használható ritmushangszer, legtöbbször a fogantyúszerű részét a bal kézbe fogva jobb kézzel ütögetik, ilyenkor kemény, csörgő hangja van, vagy a hálót cibálják, forgatják a tök felületén, illetve látványosan felfeldobják a levegőbe, és ritmusra elkapják.

Csörgő pásztortáskából:

Kis terméseit meghúzzuk a száron, úgy hogy ne szakadjon le.
Utána a száránál megfogva megrázzuk, halk zörgő hangot ad.

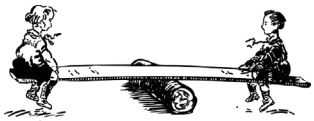

Játékok a természetből

Karkötőt készíthetünk gyermekláncfűből

Egy szép hosszú szárat tépjünk. A szár egyik vége vastagabb, mint a másik, ezért könnyen egymásba dugható. Kész a karkötő.

Nyaklánc

Ha a karkötő mintájára karikákat készítünk, s azokat egymásba fűzzük, kész a nyaklánc.

Kukorica

A zsenge hajas kukoricából bepólyázott babát készíthetünk. A hajat be lehet fonni, a hármas fonást gyakorolni, frizurákat készíteni. Kislányok kedvelt játéka.
Ha már kukorica, nem hagyhatjuk ki a csuhéból készült babákat, egyéb díszeket sem. Az ősszel betakarított kukorica lefosztott héja számtalan formában felhasználható, természetes alkotások készíthetők belőle: ajtó és karácsonyfadíszek, babák, alakok, stb. A legegyszerűbb formáktól a zseniális mesterművekig mindenféle mű megtalálható a csuhéból elkészíthető tárgyak palettáján.
Térségünk egy széles körben is ismert csuhéfonóval is büszkélkedhet. Pálmainé Koncz Éva 1994 óta foglalkozik csuhéfonással és csuhébaba készítéssel Zalaszentlászlón. Népi iparművész címmel rendelkezik, illetve a Népi Iparművészeti Tanács Bíráló Bizottsága által zsűrizett termékei vannak. Alkotásai egyedi megrendelésekre is készülnek, népi motívumokkal díszített csuhébabái, fonatai a határokon kívül is ismertek, kedveltek. Gyakori vendég különféle rendezvényeken, bemutatókon, országszerte és külföldön is. Vállalja bemutatók tartását, oktatást, gyermekfoglalkozások tartását is, érdemes ellátogatni hozzá, részt venni a foglalkozásain!

Kiszámoló

A margaréta és egyéb virágok szirmaiból szoktak a kislányok jósolni. Letépkedik a virág szirmait, miközben a következő mondókát mondják:
„Szeret, nem szeret, szívből, igazán, megcsal, megcsókol, feleségül vesz."
Amelyik szónál a sziromlevél elfogy, az lesz az igaz.
Margarétából babát, nyulat is ki lehet alakítani tépegetéssel.

Pipacsbaba

A virág lehajlított sziromleveleit egy fűszállal összekötjük, és kész is a pipacstündér. Az így kialakított baba feje a magház, gallérja a porzók, szoknyája a szirmok. A fehér pipacsból készíthetünk papot, vagy menyasszonyt.

Bodzapuska

(Leírását a feladatlapban találjátok meg.)

Hidast is készíthetünk kukoricából

Hozzávalók: kukoricatusa (minimum 10 db)
A tusákat egymásra helyezzük párosával. Diót helyezünk közepébe (ez lesz a disznó). Így alakul ki a hidas épülete.
Másik változat: Tusából lehet magas tornyot építeni.
Az győz, akié a legmagasabb lesz.

Unatkozol? Ezt csináld!

A következő játékokkal akár egyedül is tudtok játszani.
(Persze társakkal ezek is érdekesebbek.)

Így játszottak…

Rongybaba

(A babakészítés egyes mozzanatai a feladatlapban megtalálhatók.)

Babája minden lánynak volt. A kisebbeknek édesanyjuk készítette, míg a nagyobb leányok maguk bíbelődtek a rongybaba készítésével. Soha nem fog kimenni a divatból. Lehet belőle kabala, de nagyszerű ajándéknak is.

Brúgattyú, búgócsiga

Egy gombba 30-40 cm hosszú erős fonalat, madzagot fűzünk, majd összecsomózzuk. A fonal két végét ritmusosan húzogatva, ide-oda peregve búgó hangot ad a gombunk.

Gólyaláb

Az utóbbi időben újra nagyon népszerű játékszer. A legegyszerűbb fajtáját nem is olyan nehéz elkészíteni. Két hosszabb bot aljára egy-egy deszkát erősítenek, amire rá lehet állni. A végeibe lehet kapaszkodni. Ha már sikerült begyakorolni a járást, utána már bármilyen mutatványt ki lehet találni. Ha többen vagytok, már versenyezni is tudtok.

Mocsárjáró

A mocsárjáró ötletes, egyszerű és érdekes a gyerekeknek. Párosával és egyedül is kitűnő szórakozási lehetőség, sorversenyeknek is gyakori eleme. **Nem utolsó sorban jó kis koordináció-, ill. egyensúlyfejlesztő játék.** A játék könnyedén elkészíthető, többféle alapanyagból is. A lényeg, hogy valamilyen 10-15 cm magas, vagy ennél akár alacsonyabb tárgyon (ami lehet fakocka, hungarocel darab, konzervdoboz, stb.) lyukat fúrunk, majd átfűzzünk egy kötelet, amit aztán megkötünk, hogy egy karikát képezzen.

A karikának olyan méretűnek kell lennie, hogy a gyerek a behajlított kezébe tudja venni. Kb. olyan méret ez, mint a síbotnál, mivel így tudja majd a mozgását kézzel segíteni. Kész is vagyunk. Fel lehet pattanni rá és mintha „gólyalábakon" járnánk, úgy kell lépdelni.

Nemezlabda játék

(Természetesen gumilabdával is nagyon jó)

A nemezlabda készítésének menetét a feladatlapok között találjátok meg!

A labdát falhoz dobálva, ezt a mondókát mondják!

- Egyenlőre (a falhoz dobjuk, majd elkapjuk),
- Két-kettőre (tapsolunk, majd elkapjuk),
- Három-hatra (falhoz dobjuk, tapsolunk két kezünkkel combunkra csapunk, majd elkapjuk),
- Hat-kilencre (falhoz dobjuk, tapsolunk, két kezünkkel vállunkra ütünk, majd elkapjuk),
- Üsd ki tízre (falhoz dobjuk tízszer fél kézzel),
- Tizenegyre (falhoz dobjuk teljes körben megfordulunk és elkapjuk),

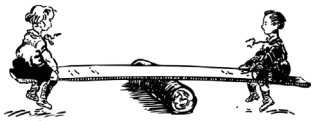

- Vaskoppantó (falra dobjuk, a földre pattanva egyszer és elkapjuk),
- Gyertyatartó (magasba dobjuk és elkapjuk),
- Egy a falra (falhoz dobjuk és elkapjuk),
- Tíz a földre (tízszer fél kézzel a földre ütjük).

Egy másik változata:

1. osztály: Egyet dobtam (a labdát a falhoz dobni és elkapni).
2. osztály: Csattintottam (tapsolás).
3. osztály: Gyűrűt húztam (gyűrűhúzást imitálni).
4. osztály: Gombolygattam (2 kézzel gombolyító mozgást végezni).
5. osztály: Kezeztem (két kézzel fogás).
6. osztály: Lábaztam (egyik felemelt láb alatti dobás).
7. osztály: Hátaztam (háttal állva fej feletti dobás, a fogás fordulással).
8. osztály: Derekaztam (dobás oldalról a derék tájékán).
9. osztály: Fejeztem (fejelés).
10. osztály: Öklöztem (lökés ököllel).
11. osztály: Tenyereztem (ütés tenyérrel).
12. osztály: Leérettségiztem (három taps után kifogni a labdát)

A nemez ősi textil, amit hagyományosan birkagyapjúból, víz segítségével, gyúrással készítenek. Honfoglaló őseink ruházatának egyik jellegzetessége a nemezsüveg volt, amelynek csúcsát fémkúppal, szélét prémmel díszítették. Sőt nyári szállásuk is nemezsátor volt.
Ma már egyre többen készítenek különböző dísz- és használati tárgyakat nemezből.
Labdát, virágot, táskát, ruhát, sálat, faliképet, fejfedőt, sőt akár telefontartót is.

Egyedül nem megy...

Gombozás

Ennél a játéknál kis lyukakat ástak a földbe, majd sorsolással meghatározták, milyen sorrendben dobhatnak. Mindenki dobott egy gombot, amelyik a legközelebb esett a lyukhoz, az kezdhette a pöckölést. A lyuktól legtávolabb lévőn kezdve sorban mindegyiken pöckölt egyet, ami beleesett a lyukba, az volt az övé. Ha minden gomb a lyukban volt, újra próbálkoztak. A gombozás egy nehezebb formája volt, amikor egy fal elé húztak egy vonalat, és a falról visszapattanó gombnak kellett a vonalhoz a legközelebb esni.

Sótörés

Két, kb. egyforma erős gyerek játéka. Háttal állnak egymásnak, karjukat könyökben egymásba fűzik, és egyikük meghajolva hátára emeli a másikat.
Ő kérdez, a hátán levő felel:
- Mit látsz?
- Eget, földet, csillagot, Pap házánál galambot, Sós kenyérbe harapok, Tegyél le, mert meghalok.
Akkor az alsó kiegyenesedik, s szerepet cserélnek. Van, ahol a mondóka végén jó nagyot zöttyenve teszi le az alsó a másikat.

Macskabölcső, zsinórjáték

Lányok átvevős ügyességi játéka. Egy méteres fonalat, vagy madzagot a két végénél összekötnek, majd az egyik játékos ujjai használatával ügyesen a kézfejre veszi, és megfeszíti. Így kialakul egy minta. A másik játékos ezt oly módon emeli le, hogy újabb forma alakuljon ki. A fonal alakulásainak elnevezése: bölcső, szőnyeg, folyó, levél, pókháló, béka, stb.

Így játszottak…

Kavicsos

A játékhoz minden gyermeknek öt darab (lehetőleg hasonló alakú) kavicsra van szüksége.
Különböző nehézségű feladatokat kell a kavicsokkal végrehajtani. Ha valaki hibázik, akkor a társa következik. A hibázó attól a feladattól folytathatja majd a játékot – ha ismét rákerül a sor – ahol abbahagyta.

- Egy kavicsot feldobunk. Mielőtt leesne és elkapnánk, egy másikat fel kell venni a földön levők közül. Így kell a maradék hármat is egyesével felvenni.
- A következő körben a feldobott kavics mellé kettő-kettőt kell felkapkodni a földről.
- Az utolsó előtti fordulóban a feldobott kavics mellé először egyet, majd hármat kell gyorsan összegyűjteni a tenyeretekbe.
- S végül a legnehezebb feladat következik. Egy kavicsot feldobsz, és a maradékot kell egy mozdulattal felvenni.
- Ha ezeken a „próbákon" túljutottatok, akkor már csak azt kell eldönteni, hány pontot értél el az adott körben: az összes kavicsot a kinyitott tenyeredbe téve feldobod. Megfordítod a tenyered és amennyit meg tudsz tartani a leesettek közül a kézfejeddel, annyi pontot értél el abban a körben.

Üveggolyózás

A golyózás „gazdagabb" gyerekek játéka volt. Csodálatos üveggolyókat készítettek annak idején, nem voltak olcsók, viszont nem estek szét (mint az agyaggolyók, amelyeket sűrűn kellett pótolni). A játék lényege, hogy mindenki meghatározott számú és azonosítható golyókkal vett részt a játékban, amelyek közül egyet mindenki bedobott a játéktérre. Majd a következő dobásokkal el kellett találni a versenytársak valamelyik golyóját. Ha sikerült ütköztetni, akkor elnyerte az ellenfél golyóját. Ha nem sikerült, akkor a következő játékos elnyerhette az ő golyóit. Cél volt minél több golyó megszerzése

Kútba estem

A játékban egy lány vagy legény a szoba közepére ül egy székre. Ő kezdi a beszédet:
– Kútba estem! - A többiek kórusban kérdezik:
– Hány ölesbe? –… (pl. 3 ölesbe!)
– Ki húzzon ki? –… (pl. Bözsi!)
Akinek a nevét mondja, az odamegy hozzá és annyiszor megcsókolja, ahány ölesnek mondta a kutat. Ezután cserélnek, és folytatódik a játék. A fiúk természetesen lánynevet, a lányok fiúnevet mondanak.

Bigézés (bilickézés, pilinckázás)

A játékhoz szükséges egy kb. 15 cm hosszú, két végén kihegyezett fácska (bige) és egy 70-80 cm hosszú ütőfa. A kezdőhelyen kétujjnyi mély lyukat ásunk. Kisorsoljuk az első játékost, aki a lyukra keresztbe fekteti a bigét, és az ütőfával kilöki minél messzebb a lyuktól. A többiek lesik, s igyekeznek a bigét a levegőből elkapni. Ha sikerül valakinek, ő megy játszani, az előbbi pedig kiáll.

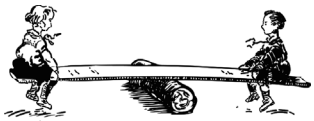

Ha senki nem tudja a bigét elkapni, akkor az a játékos, aki kilökte, ütőfáját keresztbe fekteti a lyukon, s azt valaki megpróbálja megdobni a bigével. Ha talál, helyet cserélnek, ha nem, ismét a lökő játékos következik. Ütőfájával ráüt a bige egyik végére, mire az felpördül a levegőbe. Ekkor elüti, minél messzebbre.
Ezt háromszor ismétli, s ahova a bige harmadszor esik, onnan lépésekkel leméri a távolságot a lyukig. Ahány lépésnyire sikerült elütnie, annyi pontot szerez, és újra ő kezd. Előre meghatározzuk, hogy hány pontig játsszuk (pl. ezer), s aki azt először eléri, az a győztes.

Árnyékfogó

Ezt a játékot csak napfényes időben lehet játszani.
A lényege, hogy a fogónak a kergetett árnyékára kell rálépnie. Ha ez sikerül, akkor az elfogott lesz a fogó.

Csesztezés, snúrozás

Pénzérmékre (régen fillérek) lesz szükség ehhez a játékhoz.
A járdára két vonalat kell húzni. Az egyik vonalról dobnak a másikig. Egyenként dobnak, mindenki háromszor.
A győztes, aki a vonalra, vagy ahhoz legközelebb dob. felszedik a pénzt.
Fej vagy írás? - kérdésre a győztes választ. Megrázza, majd feldobja a pénzt. Felszedi a neki járót (a választása szerint „fej”et vagy „írás”-t), majd a kialakult sorrend alapján a többi játékos is ezt teszi.

Labdacica

Kiválasztjuk csapatból a cicát. (Erre nagyon jó kis kiszámolókat lehet használni.) A többiek nagy körbe állnak, a cica a kör közepébe áll. A játékosok egymásnak dobják a labdát, úgy, hogy a cica ne érje el. Mindig át kell dobni a labdát a körön, szomszédnak nem lehet adni.
Akinek a labdáját a cica elkapja, azzal helyet cserélnek.

Az elgurult labdát meg lehet fogni, de ha a cica kapja fel, akkor is a dobó játékossal cserél helyet. A cica kimehet a körön kívül a labdáért, a játékosok csak a körön belül kaphatják el a labdát.

Itt a macska, hol a macska

Körbeülünk a földre és felhúzzuk a térdünket. Kiválasztunk egyet keresőnek, aki a körön kívül áll, mi pedig fogunk egy csomóra kötött zsebkendőt, és felhúzott térdünk alatt azt adogatjuk körbe, csúsztatjuk át egymás kezébe.

A zsebkendő a macska, a csúsztatás közben mind mozgatjuk a kezünket, hogy a keresőnek nehezebb legyen megtalálni, hol van éppen. Közben mondjuk:
- Itt a macska, hol a macska, itt a macska, hol a macska!

A keresőnek meg kell találnia a kendőt: akinél megtalálja, azzal cserél, az lesz az új kereső.

Csigafuttatás

Csak az olvassa el ezt a játékot, ki bátran meg mer fogni egy élő csigát, ráadásul épp nem siet sehova!

Esős időben szoktak kimenni a gyerekek ezt játszani. Krétával rajzolunk egy cél és egy rajtvonalat. A csigákat a rajtvonalra tesszük, és egyszerre elindítjuk őket. Az nyer, akinek a legelsőre érik be a csigája.

Nagyon jó kis mulatság, érdemes kipróbálni!

Így játszottak…

Kürevária

Négy kő, amire fel lehet állni, és egy labda szükséges hozzá. Egyszerre csak 5 gyerek tudja játszani.

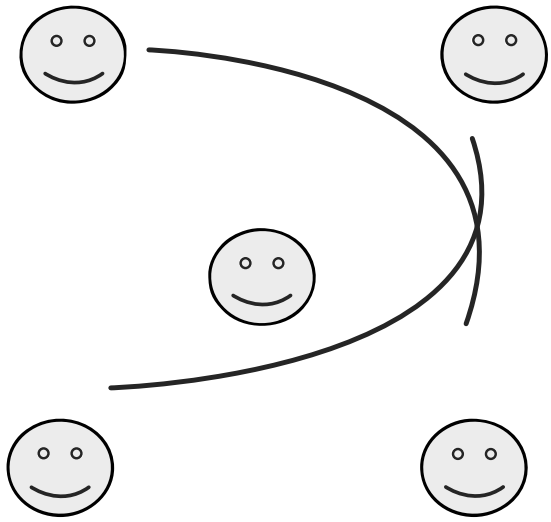

A köveket úgy helyezik el, hogy egy képzeletbeli négyzet négy sarkára essenek. Négy játékos egy-egy kőre áll, az ötödik a középpontban helyezkedik el. A kövön állók úgy dobálják egymásnak a labdát, hogy a középen álló ne tudja elkapni. Ha sikerül a labdát megkaparintani, helyet cserél a dobóval. Akkor is helycsere van, ha valaki lelép a kőről.

Zsákban futás

Felnőttek és gyermekek egyaránt élvezik ezt a szórakoztató játékot. Falunapok, közösségi rendezvények gyakori eleme a zsákban futás versenye.

A résztvevők zsákban állnak a rajtvonalnál. Tapsra indulnak. Az nyer, aki úgy ér elsőnek a célba, hogy a zsákban maradt, és nem esett el.

Csuprosdi

Páratlan számban játsszuk. Párosával körbeállunk úgy, hogy mindenki a kör közepe felé néz. A belsők leguggolnak: ők a csuprok. Egyvalakinek nem jut pár; ő körbejár, és megfogja valamelyik állónak a kezét. Kérdi tőle, a másik pedig felel:

- Van-e eladó csuporkátok? Hogy adjátok?
- Egy tetűért, egy bolháért, öregapád szakálláért!

Erre ketten ellenkező irányba kezdenek szaladni a kör körül. Aki előbb visszaér a csuporhoz, beáll mögé, a másik pedig jár körbe, és választ valakit, akivel elölről kezdődik a párbeszéd, majd a futás. Ha kevesen vagyunk, vagy páros számban, csuprok nélkül is játszhatjuk; akkor a futóknak az üres helyre kell visszaérni.

Itt, itt három

Ehhez a játékhoz szükségetek van egy kendőre.

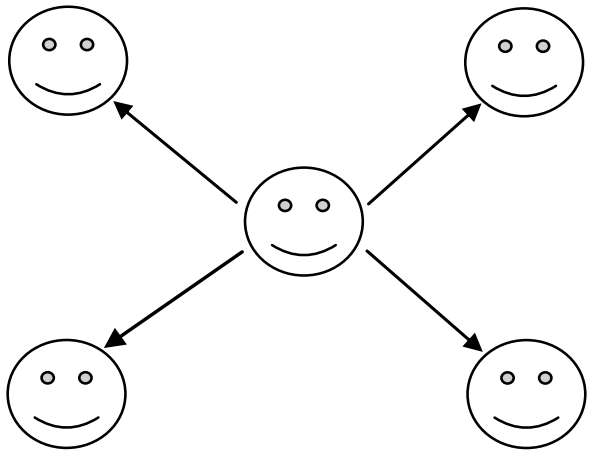

Induláskor egy négyzet alakú tér sarkába áll egy-egy játékos. Az ötödiknek bekötik a szemét. A játékosok maguk felé csalják a bekötött szemű társukat *„Itt- itt három”* kiáltásokkal, s egy-egy sarokba ugorhatnak vissza előle. Akit sikerül elkapni, annak a szemét kötik be, ő lesz a hunyó.

Likba labda/ Nemzetes

Valaki a talajon mélyedést fúr a sarkával. A labdát belehelyezik. Egyvalaki kívül áll, ő a kikiáltó. A játékosok nevet választanak (népnevet, pl. magyar, görög, stb.), és körbeállnak a lik körül. Jobb kezüket a labda fölé helyezik. A kikiáltó elkiáltja magát: Legyen az a, legyen az a híres-nevezetes (pl.)...magyar! Mindenki elszalad, a magyar felveszi a labdát, majd stoppot kiált. Ekkor mindenkinek meg kell állnia ott, ahol épp van. A labdás igyekszik valakit eltalálni. Akit eltalálnak, az lesz a kívülálló és kikiáltó. Ezt a játékot addig játszották, amíg besötétedett, és haza kellett menni.

Kötélhajtás

Egy 3 -4 méteres kötelet keressetek ehhez a játékhoz!
Két hajtó és egy ugráló játékos játssza. A mondóka:
- Mackó, mackó ugorjál,
- Körbe-körbe forogjál.
- Tartsd föl a kezedet, érintsd a földet,
- Ugorj ki!

Ha az ugráló elakad, csere van az előre megállapított sorrend szerint.

Kifutós

2 csapat kell a játékhoz, amelyben legalább 4–5 fő van. Egy rongylabda (teniszlabda) és egy vastagabb, 40 – 50 cm-es bot is kell hozzá.

Kijelölik a játékteret. a kezdő csapat a rajtvonal mögött helyezkedik el. A másik csapat vele szemben, bizonyos távolságra egy másik vonal mögött áll. A labdát a bottal olyan távolságra kell elütni, hogy ez alatt az ütő játékos egy kijelölt helyet megkerülve vissza tudjon érni társaihoz. A szemben álló csapat dolga, hogy minél gyorsabban megszerezze a labdát, és azzal megdobják a szaladó játékost. Ha sikerül futtában megdobni, feladatot cserélnek a csapatok. Ha nem, ugyanaz a csapat a dobó.

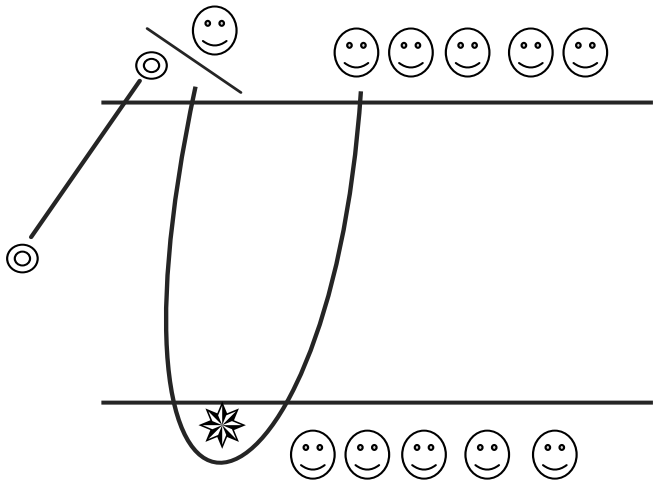

✵ = kijelölt hely ◎ = labda

Ugróiskola

Ugróiskola rajzolásához a feladatlapoknál több ötletet is találtok.
Szükségetek lesz egy olyan területre, amire felrajzolhatjátok a pályát és egy laposabb kőre.
Nagyon sokféle pálya létezik, ezek rajzát a feladatlapokban találhatjátok meg.
A játékos egy kavicsot dob először az első négyzetbe, majd fél lábbal utána ugrik. Felveszi a követ, vigyázva, hogy másik lába ne érjen a földre és a második négyzetbe dobja, majd utána ugrik fél lábon, és így tovább. A kettős négyzetbe mindkét terpesztett lábával egyszerre kell ugrani, az utolsó előtti négyzetet viszont ki kell hagyni.

Ha a végére ért, ugrásból meg kell fordulnia és most már kavics dobása nélkül visszafelé is végig kell ugrálni a mezőket. Ha nem a megfelelő négyzetbe sikerül dobni a követ vagy ugrás közben leér a lába, vagy a vonalra lép illetve az utolsó előtti négyzetet bármilyen módon megsérti, kiáll, és a következő játékos jön. A tiltott mező neve pokol. A játékot nehezíteni lehet, ha az első sikeres teljesítés után keresztbe tett lábbal vagy guggolva kell végigugrálni a pályát.

Futóméta

Két - azonos létszámú - csapat játszhatja. Szükséges egy kemény rongylabda, de egy teniszlabda is megfelel. Ezen kívül fontos kelléke a métaütő is. Az ábráját, illetve a pálya rajzát a feladatlap részben találjátok meg.

A csapatok eldöntik, hogy melyikük lesz az ütő, melyikük a kapó csapat.

- Az ütők felsorakoznak a vonalra. Egyikük feldobja a labdát, akinél az ütő van, megpróbálja azt minél messzebbre ütni. (Háromszor lehet próbálkozni.) Ha nem sikerül egyetlen érvényeset sem ütni, (nem jut át a labda az ütővonalon túlra) a következő játékos jön a csapatból.
- Egy harmadik társuk érvényes ütés esetén megpróbál átjutni a TÁBORBA úgy, hogy közben a futó nem léphet ki az oldalvonalon kívülre (ha kilép, kiesik).
- Közben a kapó csapat tagjai a megszerzett labdával igyekeznek eltalálni a futó játékost. Passzolhatják egymásnak a labdát, de akinél van, nem léphet vele egyet sem. Nem is akadályozhatják a futót a futásban.
- Ha a futó sikeresen átért a másik oldalra, futhat vissza a VÁRIG arra figyelve, hogy ne tudják kidobni.
- Ha a kapó csapat tagjai közül valakinek sikerül egyből elkapnia a levegőből leeső labdát, nem kell futnia senkinek sem az ütő csapatból.

A játékrész akkor ér véget, ha már nincs több ütő. Egy mérkőzés 2 vagy 4 játékrészből áll.

Pontozás

A futások során megszerezhető pontok:

- ha a futó átfut a VÁRból a TÁBORba az 1 pontot ér;

- ha a futó visszafut a TÁBORból a VÁRba, az 1 pontot ér;

- ha a futó egy ütésen belül oda-vissza fut, az 3 pontot ér.

A kapók nem tudnak pontot szerezni.

Az ütőknek nem jár pont:

- ha a futót kidobják

- ha az ütő háromszori kísérletre sem tudja játékba hozni a labdát érvényes ütéssel.

Mivel nagyon sokféle métajáték ismert, más-más szabályokkal is játszható, érdemes utána nézni a különféle változatoknak.

Ha nagyon ügyesek vagytok, még bajnokságra is nevezhettek csapatotokkal, sőt minden évben a Balatonbogláron MÉTAFESZTIVÁLT is rendeznek. Hajrá!

Szép Zalában születtem

„… a népdal az egész magyar lélek tükre. Mint egy nagy gyűjtőmedencébe, századokon át befolyt a magyar érzelmi élet minden patakja, nyomott hagyott benne a magyarság minden lelki élménye, bölcsőjétől fogva: mert kétségtelennek kell tartanunk: a magyar dal a magyar nyelvvel egyidős."

/Kodály Zoltán/

A népdal a magyar népzene legősibb formája. Emberi érzelmeket és gondolatokat testesít meg, fejez ki. Szerzőiket nem ismerjük, a legtöbbjük nemzedékről nemzedékre szállva, szájhagyomány útján keresztül maradt ránk. A 18. század közepéig senki sem foglalkozott a magyar népdalok gyűjtésével, mivel éneklésük mindennapos és természetes volt. A népdalok és a szövegek feljegyzése már a 19. században elkezdődött. A tudományos népdalgyűjtéssel a 20. század elejétől foglalkoznak népdalgyűjtőink. Népdalaink eredetének kinyomozása elsősorban Kodály Zoltán és Bartók Béla – 20. századi zenetudósaink, zeneszerzőink – nevéhez fűződik.

Népdalaink a népi kultúra virágai. Zengő ajkakon élő remekművek, melyek a tudatlanok kincsének és a tanultak élő csodájának tekinthetők. A népdalok világa évezredes fejlődésben kiérlelt, leszűrődött művészet, amely kis arányaiban olyan tökéletes, akárcsak egy nagyszabású mestermű. Szabályok és rend nélkül virulnak, virágos rétté nyílnak, mérhetetlen harmóniájú teljességgé.

Stílusuk szerint a magyar népdalok két csoportra oszthatók:

• régi és új stílusú népdalokra.

A régi stílusú népdalok nagy része több száz éves, gyökereik a honfoglalás előtti időkre nyúlnak vissza. Az új stílusú népdalok keletkezése a 19. századra tehető.

Legértékesebb zenei kincseink a régi dallamok. Régi stílusú népdalok például a *„Felszállott a páva", „Megrakják a tüzet"* című magyar népdalok.

A Felszállott a páva című népdal a legrégebbiek közül való pávatípusú dalunk. E nagyon régi népdalok közé sorolhatók a siratóénekek, regös dallamok és gyermekjátékdalok is. Az ősi magyar siratók 2-3000 éves archaikus formák, amelyek a magyarság ázsiai őshazájából származnak.

A legismertebb a *„Kiszáradt a tóbul"* és a *„Katona vagyok én"* kezdetű dallam.

Új stílusú népdalok például az *„A csitári hegyek alatt"*, *„ Csillagok, csillagok"* címűek. A régi- és új stílusú magyar népdalok egymásnak szerves folytatásai.

Szép Zalában születtem

Zala megye népzenéje

Zala megye egykor az ország legelzártabb, legelmaradottabb vidékei közé tartozott. **A második világháború idejében is olyan rosszak voltak az útviszonyok, hogy ősztől tavaszig szinte megközelíthetetlen volt a szelíd dombok lábánál és hátán meghúzódó sok apró kis falvacska. Így lakói jobban megőrizték a nép érzésvilágát kifejező dalokat, énekes-zenés népszokásokat, gyermekjátékokat és mondókákat.**

Bár a távolságok nem nagyok, de az őszi esőzések kezdetétől tavaszig a szinte járhatatlan utak éppen akkor zárták határaik közé a kis falvak lakóit, amikor a munka szünete időt adott volna a szórakozásra, kulturálódásra. Így ilyen vágyait a fiatalság a kukoricafosztás, tollfosztás alkalmain, a fonóban, lakodalmakon tudta kielégíteni. Ekkor azonban rendszeresen felcsendültek azok a vidám, szomorú dalok, balladák, mesék, tréfás vagy tragikus történetek, melyeket nagyszülődtől tanultak, más falvakban hallottak, katonaságból hoztak. Itt alakultak, csiszolódtak, formálódtak azok a gyöngyszemek, amelyeket Zala megye népköltészetének, népzenéjének hívjuk.
Népzenei szempontból az ország egyik legsajátságosabb, legérdekesebb tája. Népzenekutatóink kezdetben a magyar nyelvterület határai mentén gyűjtötték legértékesebb népdalainkat. E területhez tartozik Zala megye is.

Zala a **Bartók Béla** által meghatározott első zenei dialektus-területnek, a Dunántúlnak része; ezen belül is elsősorban a déli, másodsorban a nyugati rész dallamkincse jellemző rá, tehát lényegében azonos Baranya, Tolna, Somogy megyéével, kisebb mértékben pedig Vas és Veszprém megyéével.

A népzenegyűjtés története Zalában

E területen szép hagyományokkal rendelkezik megyénk. A sort 1813-14-ben **Pálóczi Horváth Ádám** nyitotta, művének címe *„Ó és új, mintegy ötödfélszáz ének, ki magam tsinálmánya, ki másé”,* majd őt követte **Plánder Ferenc** novai plébános gyűjtése 1838-ból, melyet a Tudományos Gyűjteményben publikálta *„Göcsei esmérete”* címmel. Majd **Kőváry Béla** gyűjteménye 1876-ból, *„Göcseji népdalok”* címen. **Gönczi Ferenc**, Zala neves szülötte 1895-1905 között járta Göcsej és Hetés apró falvait, és gyűjtötte a vidék néprajzi anyagát, műve Göcsej és Hetés címen 1914-ben jelent meg. *„Göcsej népköltészete”* című művének kiadására 1948-bankerült sor.

Sebestyén Gyula 1898-ban tíz zalai községben gyűjtött és gyűjtetett regös énekeket, mely énekes népszokás a Dunántúl nyugati és déli részén virágzott és Zala megyében általánosan élt. 1902-ben *„Regös ének”* címmel adta közre négy évig tartó munkájának eredményét.

Szép Zalában születtem

Vikár Béla Somogy megye nagy szülöttje a modern népzenekutatás megteremtője 1906-ban és 1909-ben járt népzenegyűjtő úton Hetésben, a magyar nyelvterület határán, és a megye más részein. Vikár Béla és Sebestyén Gyula már fonográffal végzett népzenegyűjtést. Vikár Béla felvételeit 1906 és 1921 között Bartók Béla jegyezte le, Sebestyénét pedig **Lajtha László**.

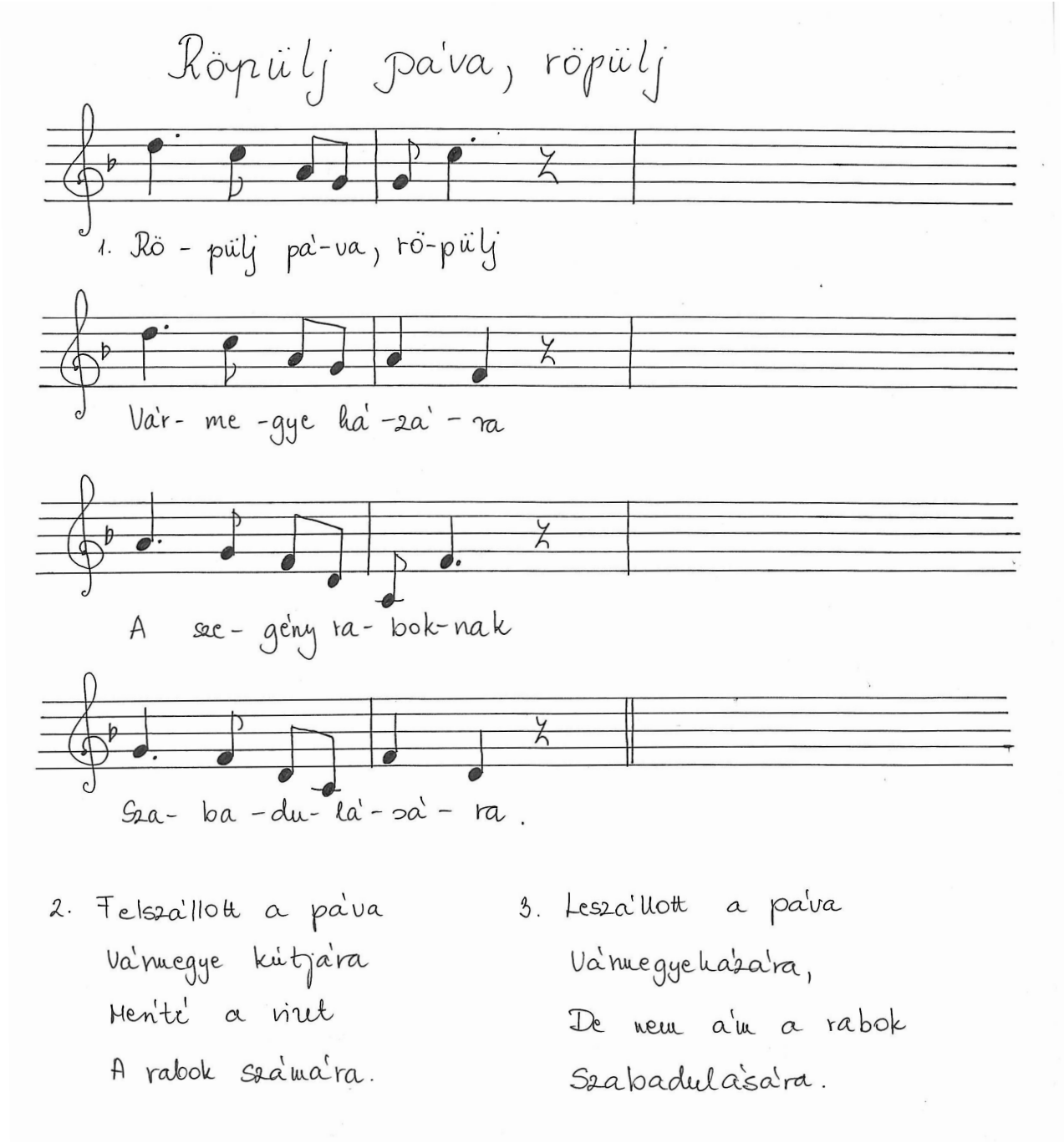

Szép Zalában születtem

Bartók az akkori Zala megye területén 1906-ban, Keszthelyen és környékén gyűjtött.
1932-36 között jelentős és eredményes munkát végzett **Seemayer Vilmos,** aki az azóta országosan megtanult és szimbólummá vált „röpülj páva" dallamot is megtalálta 1935-ben Surdon. Seemayer dél-dunántúli gyűjtésével kezdődtek meg a magyar népzenei gramofonfelvételek.

A Magyar Tudományos Akadémia Népzenekutató Csoportjának kiküldötte: **Andor Ilona, Katanics Mária, dr. Kerényi György, dr. Kiss Lajos, Bartók János, Mathia Károly, dr. Vikár László** és mások 1950-55 között sokszor megfordultak megyénkben.
Később **Horváth Károly, Vannay János, Fülöp István, Pungor Antal, Turáni Dezső, Pelle Margit, Vajda József** végeztek kiemelkedő munkát. Napjainkban **ifj. Horváth Károly** folytatja ezt a nemes tevékenységet.

Gyermekjátékok és mondókák

A gyermekdalok világa sokban különbözik a felnőttek dalaitól. A gyerekdal énekelt szöveg, ritmussal kapcsolatos játék. Megtaláljuk benne a zene fejlődését a pár hangnyi motívum ismételgetésétől a szabályos periódusig. A szöveg magából a játékból fakad.
A két-három hangból álló dallam sokszor a pillanatnyi hangulat szüleménye, amikor a gyermek önfeledt játék közben szükségét érzi, hogy a játékot mozgást dallammal kísérje, ami sokszor értelmetlen szöveget eredményez.

„A gyermek ösztönszerű, természetes nyelve a dal, s minél fiatalabb, annál inkább kívánja mellé a mozgást. A zene és testmozgás szerves kapcsolata: énekes játék a szabad ég alatt, ősidők óta a gyermek életének legfőbb öröme."

/Kodály Zoltán: A zene mindenié/

A kiolvasókat, mondókákat főleg lányok alkalmazzák azzal a céllal, hogy fogót, keresőt válasszanak, akit „*kumó*"-nak, „*szunyó*"-nak is neveznek, vagy kijelöljék azt, aki a körön beül, kívül egyedül vagy párosával szerepel. Ezek egy része dallam nélküli, de lehetnek 2-3 hangból álló hangkészlettel rendelkezők is.

Az óvodás-kisiskolás gyermekek játékai már olyanok, amikhez meghatározott mozgás, szerepjátszás tartozik.
A zalai gyermekjátékok szervesen kapcsolódnak az ország népzenei anyagába. Sok közülük országosan ismert játékdal helyi változata sajátos zalai zamattal ízesítve.

Akad azonban olyan, amelyek Dél-Dunántúlra jellemzőek.
A jellegzetesen zalai gyermekjátékokban a dallam magva tulajdonképpen a Zalára jellemző regös ének refrénjéből áll.
A terület elzártsága miatt számos olyan szokást és dallamot őrzött meg, melyek nagy értéket képviselnek a Kárpát-medencében.

A kis hangterjedelmű dallamok pl. regös dalok, párosító dalok viszonylag díszítésmentesek, mint ezt általában a Dunántúlon, máshol is tapasztalhatjuk.
Egyediségüket pedig olyan dallamvariánsokban érjük nyomon, melyek egyedivé teszik őket a magyar nyelvterületen.
Jellegzetesen zalai gyermekjátékok, melyek dallamának magva a regös ének refrénjéből áll

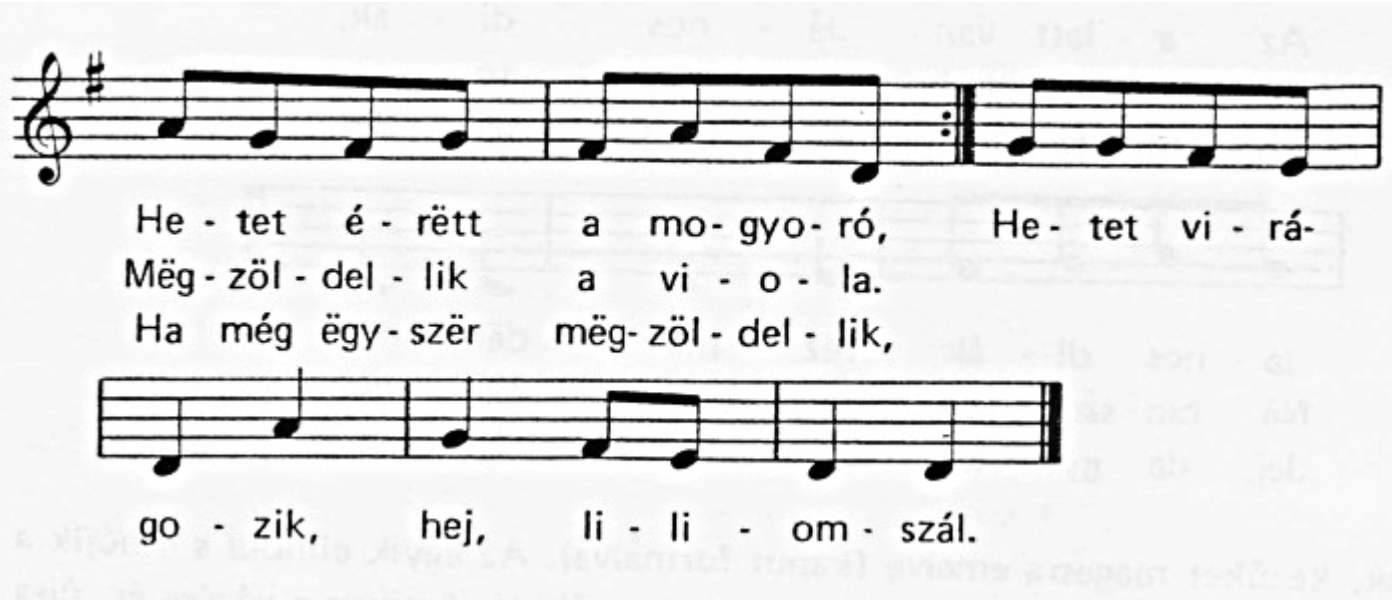

(Hej, regö rejtem... f mr d s ffmr d s)

Ugyancsak az egyszerűség és a refrénszerű dallam-ismétlődés figyelhető meg a következő gyermekjátékot kísérő dalban is.

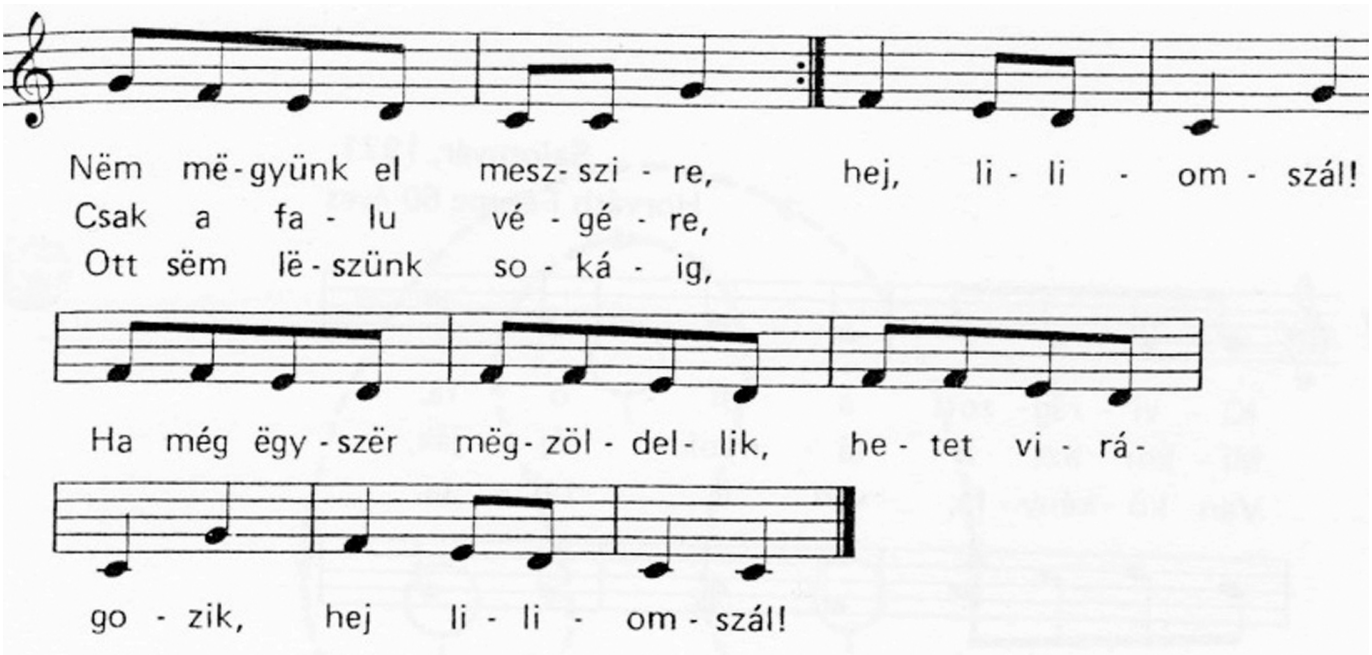

Mindkét dalra ugyanazt a játékot szokták játszani.

Szép Zalában születtem

A játékosok körbe fogóznak, a két legnagyobb lány feltartja egymással összefogott karját, a legkisebbek maguk után vonják a többieket. Végül pedig a két legnagyobb lány is kifelé fordul.

Ez a dallamegyszerűség figyelhető meg a következő gyermekdalban is, amelyet Reziben gyűjtöttek.

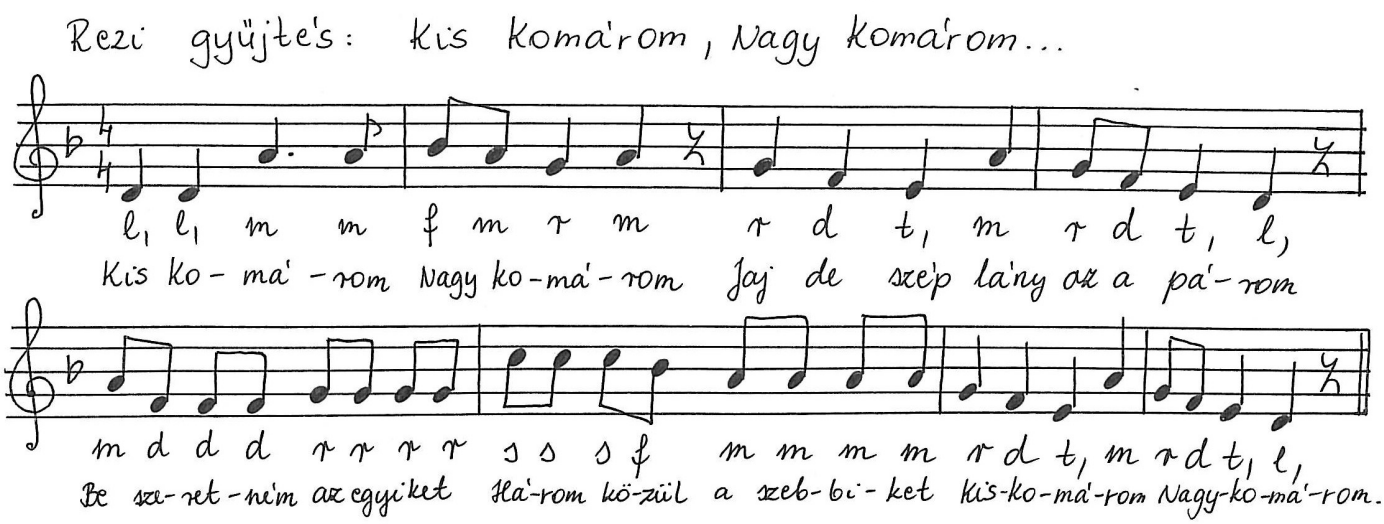

A játékdal szövege:

Kis Komárom, Nagy Komárom,

Jaj, de szép lány az a párom.

Be szeretném az egyiket, három közül a szebbiket,

Kis Komárom, Nagy Komárom.

Ez egy úgynevezett párválasztós „Körbe Játék".
Egy nagy körbe állnak fel a lányok, a körön belül három lány halad a körrel ellenkező irányba. A *„Be szeretném az egyiket..."* résznél mind a három, körön belül álló lány választ egyet maga helyett, akivel pördül egyet és helyet cserélnek. A játék és a dal kezdődik elölről.

Szép Zalában születtem

Hasonló dallamvilágú a következő játékot kísérő gyermekdal is.

Az Ispilángot szintén Reziben gyűjtötték:

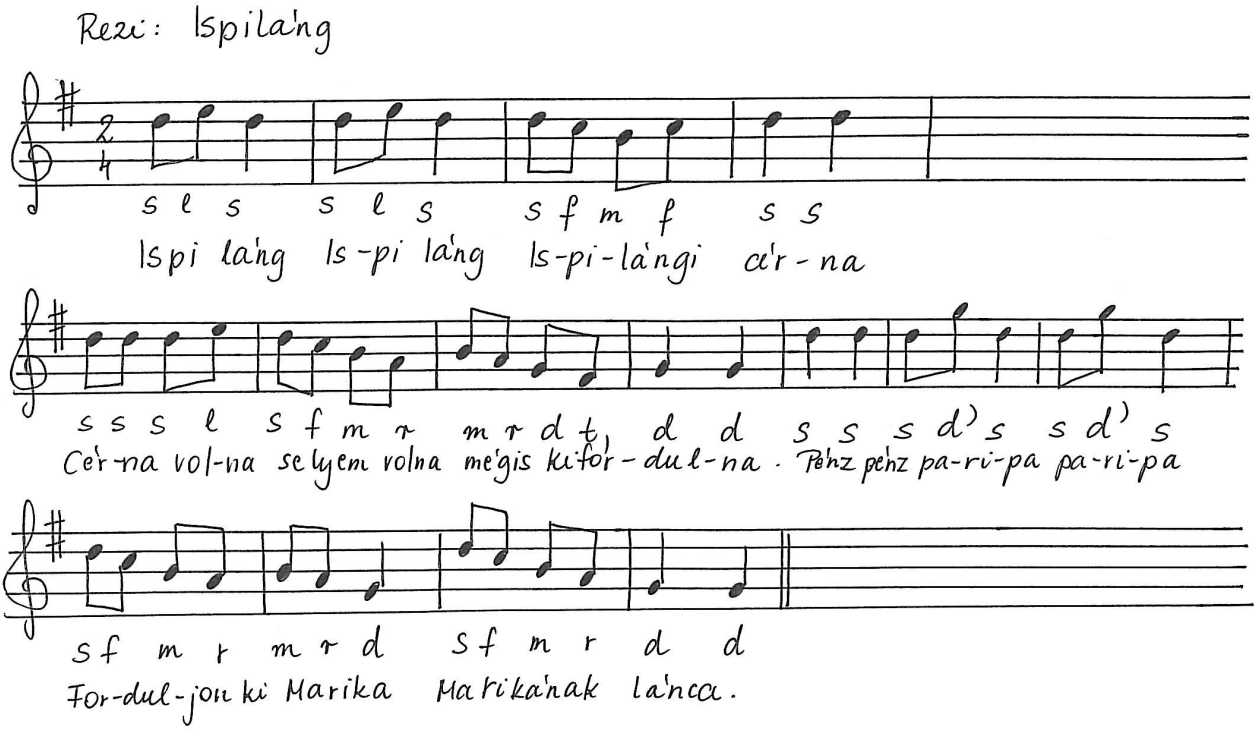

Ispiláng, ispiláng, ispilángi cérna.

Cérna volna, selyem volna, még is kifordulna.

Pénz, pénz, paripa, paripa,

Forduljon ki Marika,

Marikának lánca.

Szép Zalában születtem

A körjátékok kifordulós csoportjába tartozik.

Így játsszák:
Kézfogással kört alakítanak. A dal ritmusára körben haladnak, amikor a „Forduljon ki" részhez érnek, kifordul, aki a nevét hallja, majd addig folytatják, amíg mindenki ki nem fordul.

Tény, hogy ma már a faluban élő idősebb generáció nem adja át tudását a fiatalabbaknak, a népdalok, a népzene területén. Ezért fontosak a működő népdalkörök, és a különböző népdalt, népzenét népszerűsítő programok, programsorozatok, melynek hozadéka lehet a közösségformáláson túl a tudatos értékmentés, a kulturális értékek megőrzése, átadása a felnövekvő generációk számára.

Így van ez Tekenye községben, ahol a jeles napokat a teljes naptári évben megelevenítik.

Így a pünkösdölést is.

Szép Zalában születtem

Pünkösdkor Jézus Krisztus mennybemenetelét ünnepeljük. Tekenyén a szentmise után több csoportban kislányok járták a portákat, versekkel, énekekkel köszöntötték a ház népét.

Ezen a vidéken az idősebbek elbeszéléséből lett felelevenítve a pünkösdi királynéjárás, aminek a legszebb és legértékesebb eleme a pünkösdi királyné körbehordozása egy kislány képében. A háznál elmondott jókívánság és ehhez kapcsolódó mozdulatok, pl. a kislány megemelése ősi elemeket tartalmaz.
Mai napra viseletből még mindig fennmaradt a piros szoknya és a fehér blúz. Tehát a szeretet és a tisztaság jelképe. A királyné fehér viselete pedig a teljes lelki, szellemi, testi tisztaságot tükrözi. A szokásnak ez a része kifejezetten kislányok szokásaként maradt meg ezen a területen is.
Az amúgy csoportos szokásoknál megszokott beköszöntővel, jókívánság-mondással, énekekkel zajló szokás végén itt is megajándékozták a gyermekeket.
Jutalmul tojást, és ma már egyre gyakrabban pénzt adományoznak a házigazdák.

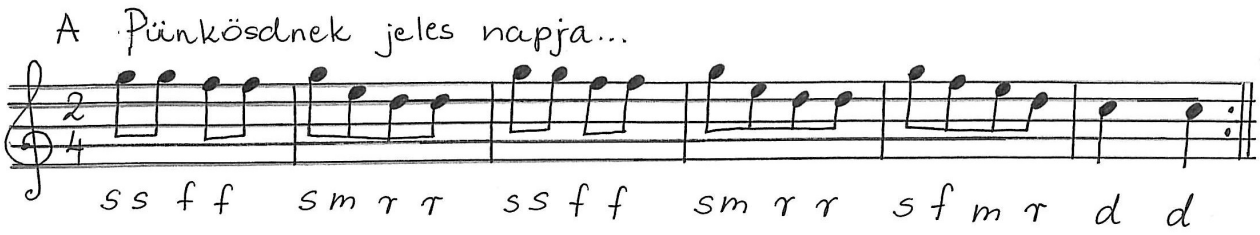

A pünkösdnek jeles napja,

Jelesíti, ami szívünk az apostoloknak!

Melyet Jézus ígért nekünk,

Mikor mén a mennyországba mindennek látása.

Tüzes nyelveknek zúgása,

Úgy, mint szeleknek zúgása,

Leszállott az ő fejükre, nagy hirtelenséggel.

Dicsértessék atyaisten, mind megváltó fiú Isten Szentlélek Úristen

A pünkösdölő dalt gyűjtötte: Laposa Julianna
Énekelte: Cseh Vilmosné 2012. április 12.

Szép Zalában születtem

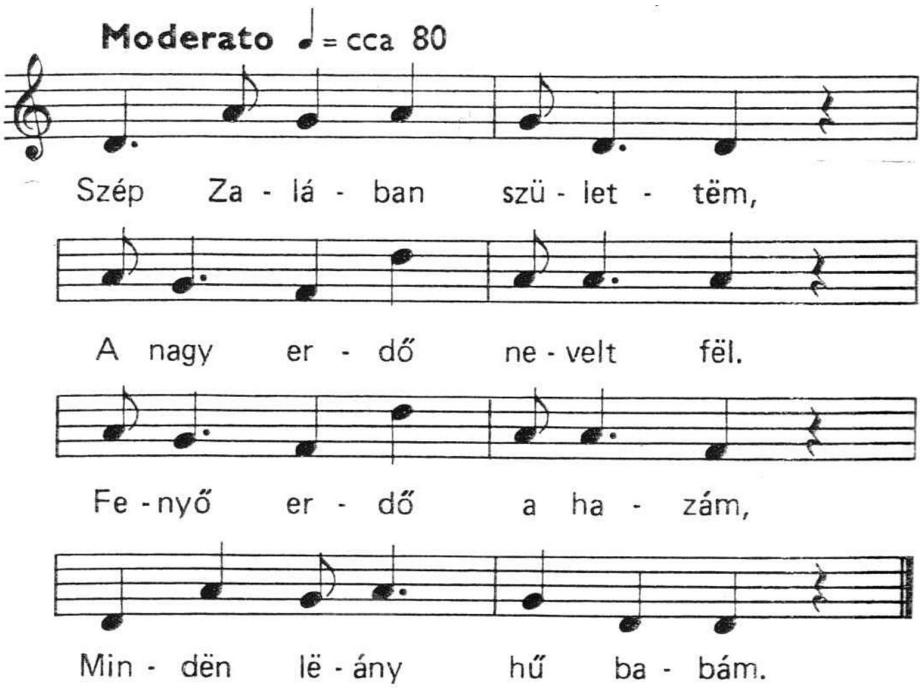

2. Befogom a lovamat

Elkiáltom magamat.

Reszket tőle minden úr

Nem ám aki földet túr.

Hévíz és Zalaszentgrót térsége

Jelen tananyag elsődleges célterülete Hévíz és Zalaszentgrót térségének 34 települése, az ún. **Zala Termálvölgye térség.**

A térség a Nyugat-dunántúli régióban, Zala megye észak-keleti részén helyezkedik el.

Közigazgatásilag 3 járást érint:

12 település a Keszthelyi-, 2 település a Zalaegerszegi- és 20 település a Zalaszentgróti járást érinti.

Település	Járásszékhely	Lakosságszám *2013. (fő)*	Lakosságszám változás 2011. óta *Fő*	*Százalék*
Almásháza	Zalaegerszeg	63	-3	-4,8%
Alsópáhok	Keszthely	1 360	45	3,3%
Batyk	Zalaszentgrót	391	4	1,0%
Cserszegtomaj	Keszthely	2 792	27	1,0%
Döbröce	Zalaszentgrót	63	-8	-12,7%
Dötk	Zalaszentgrót	27	1	3,7%
Felsőpáhok	Keszthely	635	-1	-0,2%
Hévíz	Keszthely	4 663	328	7,0%
Kallósd	Zalaszentgrót	91	14	15,4%
Kehidakustány	Zalaszentgrót	1 218	174	14,3%
Kisgörbő	Zalaszentgrót	165	-15	-9,1%
Kisvásárhely	Zalaszentgrót	44	-9	-20,5%
Ligetfalva	Keszthely	56	8	14,3%
Mihályfa	Zalaszentgrót	368	-16	-4,3%
Nagygörbő	Zalaszentgrót	166	-19	-11,4%
Nemesbük	Keszthely	681	5	0,7%
Óhíd	Zalaszentgrót	609	44	7,2%
Pakod	Zalaszentgrót	891	-53	-5,9%
Rezi	Keszthely	1 184	5	0,4%
Sármellék	Keszthely	1 829	-34	-1,9%
Sénye	Zalaszentgrót	35	-5	-14,3%
Sümegcsehi	Zalaszentgrót	629	9	1,4%
Szalapa	Zalaszentgrót	208	9	4,3%
Szentgyörgyvár	Keszthely	298	-15	-5,0%
Tekenye	Zalaszentgrót	407	-73	-17,9%
Tilaj	Zalaegerszeg	195	-4	-2,1%
Türje	Zalaszentgrót	1 638	-62	-3,8%
Vindornyaszőlős	Keszthely	327	-45	-13,8%
Zalabér	Zalaszentgrót	705	-23	-3,3%
Zalacsány	Keszthely	970	-58	-6,0%
Zalaköveskút	Keszthely	27	-1	-3,7%
Zalaszentgrót	Zalaszentgrót	6 634	16	0,2%
Zalaszentlászló	Zalaszentgrót	857	17	2,0%
Zalavég	Zalaszentgrót	372	-12	-3,2%
		30 598		

Tudtad?

A térség aprófalvas szerkezetű. A települések több mint felében 500-nál kevesebben laknak. A települések több mint felén folyamatosan csökken a lakosságszám. Évente átlagosan egy kisfalunyi ember tűnik el a térségből.

Közlekedési viszonyok

A térség kedvező földrajzi elhelyezkedésű. A szomszédos országok *(Ausztria, Szlovénia, Horvátország)* kb. 60 kilométeres távolságra vannak.
A legközelebbi nagyobb városok: Zalaegerszeg és Keszthely. A megközelítést ugyanakkor nehezíti, hogy főutak csak délen érintik a térséget (76-os ill. 75-ös főút a Balaton felé), a zalaszentgróti részen négy számjegyű, túlnyomórészt rossz minőségű utak vannak. Vasút csak északon érinti a térséget, 3 településen van állomás.

Gazdasági helyzet

A Zala Termálvölgye térség legnagyobb ellentmondása: a fejlődés és az elmaradottság, a gazdagság és a szegénység egyidejű jelenléte. A viszonylagos gazdagság alapját, egyben a térség lehetőségét Hévíz város és gyógytava köré épült európai hírű idegenforgalmi központ, a Balaton közelsége, a kehidakustányi termálfürdő egyre ismertebb kínálata, és a sármelléki nemzetközi repülőtér lehetőségei adják *(további információ a turisztikai témájú lapon)*.

Tudtad?

A Coca Cola 2002-ben épült ásványvízpalackozójának köszönhetően már az egész ország ismeri Zalaszentgrót nevét.

Az itt palackozott NaturAqua ásványvizet hamarosan Horvátországban is lehet majd kapni Bistra néven.

A szegénység és az elmaradottság a megye perifériájára szorult, és az idegenforgalmi körforgásból kimaradt zalaszentgróti térségben található aprófalvak életét jellemzi, vagyis az elöregedő népesség, munkalehetőségek, és szolgáltatások hiánya, és a magas munkanélküliség.

A térségben lakók több mint fele utazik nap, mint nap lakhelyén kívüli településre dolgozni. A legtöbben Zalaegerszegen, Hévízen, de sokan külföldön dolgoznak, különösen a szomszédos Ausztriában.
A térségben az idegenforgalomnak köszönhetően erős a szolgáltató szektor, a mezőgazdaság jelentős, az ipar minimális szinten van jelen. A legjelentősebb térségi foglalkoztatók a turizmusban vannak. Több hévízi szálloda mellett az alsópáhoki- és a kehidakustányi idegenforgalmi cégek is több száz embernek adnak munkát.

További nagyobb foglalkoztatók:

- **SH-Rekord Ruhaipari Kft.**, textil ipar - Zalaszentgrót
- **Zala-Cereália Kft.**, malomipar - Zalaszentgrót
- **Uniferro Kazán és Gépgyártó Kft.**, gépipar - Zalaszentgrót
- **Coca-Cola HBC Magyarország Kft.**, élelmiszeripar - Zalaszentgrót
- **Zal-Agro Kft.**, mezőgazdaság - Türje
- **Grót Coop Zrt.**, kereskedelem - Zalaszentgrót
- **IMOFI S. R. W. S Kft.**, élelmiszeripar - Zalaszentgrót

Turizmus

Hévíz és Zalaszentgrót térsége Magyarország egyik legismertebb turisztikai célpontja. A Hévízi-tó a világ második legnagyobb termál tava. Az országban eltöltött vendégéjszakák több mint 10%-át Hévíz város szálláshelyein töltik el a belföldi és külföldi (főként német és orosz) vendégek. A második legfrekventáltabb turisztikai központ a Hévíz tőszomszédságában lévő Alsópáhok, amely leginkább családbarát szállodájáról (Kolping Hotel) ismert. A harmadik leglátogatottabb település, a gyógy- és élményfürdővel (Kehida Termál) rendelkező Kehidakustány. A következő a sorban a Közép-Európában legnagyobb területen fekvő falu, Cserszegtomaj, ahol a kitűnő turisztikai adottságoknak köszönhetően folyamatosan növekszik a lakosságszám. Zalacsány a legnagyobb fejlődés előtt álló turisztikai településünk. Az itt épülő 160 hektáros golfpálya Magyarország első nemzetközi versenyekre is alkalmas pályája lesz. Zalaszentlászlón komoly vonzerőt jelent az 5 patkós minősítésű lovarda (Szentmihálypuszta). Zalaszentgrót turizmusa a város termálfürdőjére (Szent Gróth Termál) épül.

Település	*Vendégéjszakák száma 2012-ben*
Hévíz	*1 076 951 fő*
Alsópáhok	*113 832 fő*
Kehidakustány	*49 626 fő*
Cserszegtomaj	*38 387 fő*
Zalacsány	*13 381 fő*
Zalaszentlászló	*2 092 fő*
Zalaszentgrót	*1 429 fő*

*A 4,44 ha kiterjedésű **Hévízi-gyógytó** Európa legnagyobb gyógyító erejű melegvizes tava. Nyáron a víz hőfoka 33-38, télen 24-26 C° körül mozog. A víz leginkább a reumás panaszok kezelésére alkalmas.*

Fürdők, strandok

Hévízen sok szálloda rendelkezik saját termálvizes medencével, de a környékbeliek leginkább a tófürdőt veszik igénybe. Kehidakustányon a gyógyfürdőn túl élmény és strandfürdő is rendelkezésre áll. A zalaszentgróti fürdő vize ugyan nincs gyógyvízként bevizsgáltatva, de az itt feltörő palackozott víz jelenleg *NaturAqua* néven Magyarország piacvezető ásványvize.

Fürdő	Nyitva tartás	Belépődíjak 2014.
Hévízi tófürdő	egész évben	2600-3900 Ft
Kehidakustányi termálfürdő	egész évben	1000-2400 Ft
Szentgróti termálfürdő	csak nyáron	800-1600 Ft

Kerékpáros turizmus

Az elmúlt években több fejlesztés is megvalósult, amely növelte a térségben kerékpárral túrázók számát. A hévízi Tourinform iroda munkájának köszönhetően számos kerékpáros túraútvonalat kijelöltek, kitábláztak, továbbá elkészült egy kerékpáros központ, ahol kerékpár is bérelhető. Bár kiépített kerékpárútból nincs túl sok a térségben (Hévízen, Alsópáhokon, Kehidakustánynál, Zalacsánynál és Zalaszentgróton vannak rövidebb, nem egybefüggő szakaszok), de a legtöbb mellékút kis forgalma lehetővé teszi a túrákat. Érdekesség, hogy Hévízen 2014-ben elindították Magyarország második közösségi kerékpár rendszerét, a „HeBi"-t (Hévíz Bike) 30 kerékpárral és 4 dokkoló állomással (ezzel Hévíz a fővárosi rendszert, az ún. BuBi-t is megelőzte).

Bakancsos turizmus

A térség a bakancsos turizmusra kiváltképp alkalmas. Kitűnő lehetőséget kínálnak a környékbeli tanösvények is a sétára: például Vindornyaszőlősön a Vidra- és a Vindornya-láp tanösvénye, Zalacsányban a tó melletti erdőben vezető Körtvélyesi-tanösvény, a hévízi Berki sétaút és tanösvény. Remek kirándulási célpont a cserszegtomaji Margit-kilátó vagy a zalaköveskúti Teréz Anya kilátó.

A leginkább látogatott útvonalak:

Túraútvonal a Deák kúthoz - Kehidakustány

Kehidakustány legnépszerűbb túraútvonala. A kb. 1,6 km útvonal megtehető sétálva, kerékpárral, autóval. Az útvonal elején a Deák Kúria, a végén az ún. Deák-kút található. A kutat hegyi pincék között vezető földúton tudjuk megközelíteni. Útközben kis kitérőt tehetünk a dombtetőre, ahol csodálatos panoráma tárul elénk a Zala völgyéről.

Túraútvonal a Bazalt utcához – Nagygörbő, Vindornyaszőlős

A Nagygörbő és Vindornyaszőlős között elhelyezkedő túraútvonalon a Kovácsi-hegy legszebb védett természeti értékei ismerhetőek meg. A kb. 4 km-es útvonalon megismerjük a híres Bazalt utcát, a legendás Vadleány barlangot. Érdemes kitérőt tennünk a nagygörbői volt kőfejtőhöz és annak meddőhányójához. Utunkat végigkíséri a Buruczky Ferenc tanösvény pihenőpadjaival és információs tábláival. A köves Bazalt utcán csak gyalogosan lehet végigmenni.

Túraútvonal a Rezi várhoz - Rezi

A térség turisták által legtöbbet látogatott épített értéke a Rezi vár, amelyet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park védett erdői vesznek körül. Reziből kb. 6,5 km-es út és 11 állomásos tanösvény vezet a várhoz, de ennek jelentős része autóval megtehető.
E turisztikai látványosságra nemcsak a gyönyörű kilátás csalogatja az idelátogatókat, hanem a túrákra kiválóan alkalmas hegyi ösvények is. Túrák szervezésében a Rezi Várbarátok Köre Egyesület tud segíteni.

Túra a Zalakanyarban – Zalabér, Dötk, Pakod

A Zalabér és Dötk között elterülő dombokon a Zalai borvidék borkultúrájának épített értékeivel és gasztronómiai jellegzetességeivel is megismerkedhetünk a nemrég átadott 15 km-es 8 állomásos tanösvényen. A túraútvonal 3 különböző hosszúságban is megtehető. Utunkon a borospincékben kínált borokon túl megismerhetjük a Szent Antal kápolnát, egy 200 éves zsupp pincét, a Dötki Ökológiai Tájközpontot és a Noé Borházat.

Ifjúsági turizmus

Az elmúlt években csaknem megduplázódott a térségi ifjúsági szálláshelyek száma.

Ifjúsági szálláshely	Település	Szállás specialitása	Férőhely
Laky Demeter Turistaház	Rezi	Túra a Rezi Várhoz (éjszaka is)	30 fő
Alsópáhoki Ifjúsági Szálláshely	Alsópáhok	Labdarúgó pályák melletti elhelyezkedés	30 fő
Tök Jó Turistaház	Kisgörbő	Kedvező árképzés	35 fő
Le a cipővel Sármelléki Gyermek- és Ifjúsági Tábor	Sármellék	Balaton közelsége	30 fő
Tüskevár Ifjúsági Szálláshely és Erdei Iskola	Sármellék	Kis-Balatoni programok	80 fő
Dióház gyermek- és ifjúsági szálláshely	Szalapa	Hagyományőrző programok	30 fő
Cserépház	Zalabér	Túrázási lehetőségek a környéken	30 fő

Fesztiválturizmus

Térségünk számos különleges fesztiválnak, rendezvénynek is otthont ad. Néhány ezek közül.

Rendezvény neve • Hol? • Érdekessége • Mikor?
Puszika Oszika Csónaktúra és Flúgosfutam • Zalabér-Zalaszentgrót • 9 km-es túra a Zala folyón saját készítésű vízi járművekkel és több száz résztvevővel • július
Öreg Traktorok Találkozója • Zalaszentgrót • Több mint száz veterán traktor, felvonulás, bemutatók • június
Rezi Vártúra • Rezi • Többállomásos túra a várhoz • május
Csigafesztivál • Zalaszentgrót • Meg lehet kóstolni a helyi csigakészítményeket • október
Pogácsa és Fröccs Fesztivál • Tekenye • Gasztronómia és vetélkedők sora (pl. fröccsváltó) • július
Zalavölgyi Kultúrtivornya • Zalaszentgrót • Összművészeti fesztivál a Kiskastély környékén • június
Szentgyörgyvári Lovasnapok • Szentgyörgyvár • Fogathajtó verseny, akadályhajtás, csikósbemutató • július
Boldog Békeidők Hévíze • Hévíz • 1867-es kiegyezést követő időszak hangulata élőben • április
Szérűskert Ünnep • Almásháza • Hagyományőrző programok • szeptember

Ami a Miénk

Évszázadokig természetes volt, hogy legalább az élelmiszert helyben állítják elő és dolgozzák fel a környékbeli lakosok. A falvakban a családok többségének a mezőgazdaság, az élelemtermelés adott munkát vagy kiegészítő jövedelmet. Napjainkban a térségünkben levő háztartások túlnyomórészt olyan eszközöket használnak, és olyan élelmiszereket fogyasztanak, amelyeket nem az adott településen, még csak nem is a térségben állítottak elő. Például a helyi bolt polcáról leemelt sajtnál még a jobbik eset, ha az a zalaegerszegi Pannontej üzemből érkezett. Rosszabb esetben valamelyik olcsó, silány minőségű külföldi import terméket rakjuk a kosarunkba.

A mai világunkban, e globalizált piacgazdaságban a „nagyüzemi", a távoli országokból származó termékek (*több okból kifolyólag*) sokszor pénzben kifejezve olcsóbbak, de összességükben a hozzánk hasonló térségek számára kifejezetten „drágák".

A példánál maradva azzal ugyanis, hogyha egy német sajtot választok a polcról, akkor a pénzemmel egy külföldi céget, külföldi munkahelyeket és külföldi gazdákat támogatok. S bár térségünkben ugyanúgy hagyományai vannak az állattartásnak *(szinte minden falusi házhoz tartozott például istálló, gazdasági épület)*, mára már csak néhány gazda próbálkozik tejelő szarvasmarha állományának fenntartásával *(pl. Vindornyaszőlősön)*. Ráadásul a külföldi, olcsó termék legtöbbször ízvilágban, tápértékben meg sem közelíti a környékben kapható *(például az óhídi kistermelői)* sajtokat.

A nagyüzemben alkalmazott különböző élelmiszeripari adalékanyagok potenciálisan káros egészségügyi hatásairól nem is beszélve.

Megéri környékbeli termékeket választani, még ha sokszor valamivel drágábbak is. A helyi vállalkozó, helyi gazda helyben ad munkalehetőséget, helyben fizet adót, a helyi boltban és a helyi szolgáltatásokra *(pl. fodrász, villanyszerelő)* költi el a pénzét *(vagy éppen helyben ajánl fel az iskolai alapítvány báljára tombola nyereményt)*.

Hol vásárol egy tudatos háztartás?

Ha tehetem, inkább megtermelem vagy előállítom.
De ha meg kell vennem, akkor előnyben részesítem:

1. *a településen termeltet,*
2. *ha nincs települési, akkor a térségit,*
3. *ha nincs térségi, akkor a megyeit,*
4. *ha nincs megyei, akkor a hazait,*
5. *ha nincs hazai, akkor az európait.*

Ábra a helyi termékek térségre gyakorolt hatásairól:

Jövedelem, munkahely a helyi lakosoknak *a helyi termékek előállításán, értékesítésén keresztül*

Javul az életminőség *az egészséges, környezetbarát helyi élelmiszerek fogyasztásának köszönhetően*

Erősíti a térségi turizmust, *hiszen a helyi termék programot és ajándékot jelent a turistáknak*

Erősödik a térségi identitástudat, *a helyi termékek formálják a térség imázsát*

A térségben előállított élelmiszer- és kézműves termékekről a **www.helyitermek.zalatermalvolgye.hu** honlapon találhatóak részletes adatok. Ízelítő a térségi kínálatból.

Helyi termék előállítók	Termékkör	Település	Helyi termék előállítók	Termékkör	Település
Kámán Levente méhész	méz	Alsópáhok	Zala-Cereália Kft.	liszt	Zalaszentgrót
Kusztor László méhész	méz	Alsópáhok	Rácz Pékség Manufaktúra	pékáru	Hévíz
Skapér Zoltán méhész	méz	Zalaszentgrót	Fodor Józsefné E. V.	száraztészta	Zalaszentgrót
Ligetfalva Hagyományos Kert	zöldség	Ligetfalva	Csiszár Tiborné	mézeskalács	Zalaszentgrót
Fatér Balázs István	gyógynövény	Kehidakustány	Mármarosi Mária kézműves	szalma tárgyak	Zalaszentgrót
Aldema Bt.	gyümölcs	Tekenye	Pálmainé Koncz Éva	csuhé tárgyak	Zalaszentlászló
Pétsch Guido	gyümölcs	Kisgörbő	Roznerné Kékesi Zsuzsanna	horgolás	Felsőpáhok
Tamás Gyula	gyümölcs	Zalaszentgrót	b a k a r a s z by Sejber Ági	textil termékek	Dötk
Zala Gyümölcsműhely	lekvár	Kisgörbő	Rétillat Levendula	illatpárna	Zalabér

Ami a Miénk

Helyi termék előállítók	Termékkör	Település	Helyi termék előállítók	Termékkör	Település
Tüsi Szörp és Lekvár	szörp, lekvár	Kehidakustány	Almásháza Kerámiaműhely	fazekas	Almásháza
Rézi Néni Szörpjei	szörp	Rezi	Sártekerő Fazekas Műhely	fazekas	Alsópáhok
Kisgörbői Pálinkafőzde	pálinka	Kisgörbő	Korponay Kerámia	keramikus	Cserszegtomaj
Csodavárolaj Család	növényi olajok	Hévíz	Erzsók Fazekasműhelye	fazekas	Kehidakustány
Boros Lászlóné	tökmagolaj	Alsópáhok	Kiss Ernő	fazekas	Sénye
Kredencolaj	szőlőmagolaj	Rezi	Cseresznyeszeri Fazekasműhely	fazekas	Türje
Gastrolaj	növényi olajok	Pakod	Szabó Lajos	fafaragó	Türje
Kisvásárhely Kecskesajt Műhely	kecskesajt	Kisvásárhely	Golen János faműves	fafaragó	Zalaszentlászló
Sebi Sajt	tehéntej sajt	Óhíd	Hegedüs István	kádár	Zalaszentgrót
Nubia Sajtház	kecskesajt	Zalaszentgrót	Csiszár Kovácsműhely	kovács	Zalaszentgrót

A legkiemelkedőbb borászatokról borászati témájú tananyaglapunkon található információ.

Hol juthatunk hozzá a helyi termékekhez?

- A legtöbb termelőnél közvetlenül *(sokszor a bolti árnál olcsóbban)* meg lehet vásárolni a termékeket. Mivel nem minden termelő árusítja termékét műhelyében, üzemében, ezért ajánlott ez ügyben előzetesen telefonon érdeklődni.
- Térségünk legjelentősebb helyi termelői piaca, a hévízi (**https://www.facebook.com/termeloipiac**) kedden, csütörtökön és szombaton, a zalaszentgróti piac csütörtökön várja vásárlóit.
- Szinte kivétel nélkül minden térségi közösségi rendezvényen megtalálhatóak a helyi termék előállítók. Rendezvényekről további részletek a turisztikai és borászati tananyag lapon olvashatók.
- A helyi termékek *(pl. az ÁFA tartalom árnövelő hatása miatt)* legtöbbször kiszorulnak a helyi boltok polcairól. Természetesen akadnak üdítő kivételek is *(pl. helyi borok polca a zalaszentgróti Bordó Vinotékában)*.
- A térségre jellemző gasztronómia mellett helyi borokkal, pálinkákkal is gyakran találkozhatunk a környékbeli vendéglátóhelyeken. Néhány ezek közül: Zalaszentgrót – Csicseri Csárda, Fiáker Vendéglő, Kis-Korona Étterem; Zalabér – Szent Antal Fogadó; Alsópáhok – Hűvösvölgyi Vendéglő; Rezi – Gyöngyösi Csárda; Zalacsány – Vadászcsárda.

Térségünkben szerencsére komoly hagyományai vannak az **önellátás**nak. Sok családi háznál napjainkban is megtalálhatóak a konyhakertek, baromfi ólak, esetleg disznóólak *(falusi portákon gyakori a házi vágás, az ún. „disznóölés")*. A Zalaidombság lankáin elhelyezkedő sokszínű *„hegyi birtokokon"*, sokan termelnek még most is szőlőt, gyümölcsöt, elsősorban

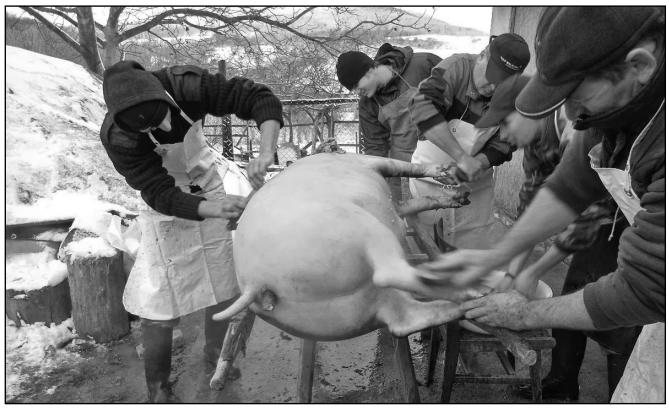

családjuk ellátására. Fontos lenne, hogy az élelmiszer-előállítással,- feldolgozással kapcsolatos tudásokat a következő generációk is megtanulják, továbbvigyék. Ezt szolgálják például a térségben az utóbbi években gombamód szaporodó gyakorlati képzések, mintakertek és közösségi feldolgozók *(például mintakert és gyümölcsfeldolgozó Reziben, gyógynövényszárító és gyümölcsaszaló Tilajon, közösségi kert Zalaszentgróton, gyümölcslé készítő és aszaló Zalaszentlászlón)*. Fontos lenne az is, hogy egyre többen legyenek képesek arra, hogy **őstermelő**ként, **kistermelő**ként plusz jövedelemhez, esetleg főállású megélhetéshez is jussanak az általuk előállított termékek értékesítésén keresztül. A kisléptékű élelmiszer-előállítással kapcsolatos előírásokról, feltételekről közérthetően a Kisléptékű Termékelőállítók és Szolgáltatók Országos Érdekképviseletének Egyesülete honlapján található információ: **www.kisleptek.hu**.
Reméljük, egyre több térségbeli fiatal szerzi majd meg a helyi termék előállításhoz szükséges végzettséget.
Például.: agrármérnök, kertészmérnök, OKJ-s sajtkészítő, gazda, méhész stb.

Hagyományos gyümölcsösök

A térségben nagy hagyománya van a gyümölcsök – főként alma – termesztésének és feldolgozásának, amihez az is hozzájárul, hogy **itt az átlagosnál magasabb a gyümölcsök beltartalmi értéke.** A változatos hegyes-dombos tájban elhelyezkedő zártkerti gyümölcsösök művelésével ugyanakkor az utóbbi évtizedekben nagyobbrészt felhagytak, ami a fák elöregedéséhez, a hagyományos fajták fokozatos eltűnéséhez vezet.

A faiskolákból, katalógusokból megrendelhető gyümölcsfák jellemzően kisméretű fákká növekednek *(könnyebb legyen szüretelni)*, rövid élettartamúak *(egy-két évtized alatt kimúlnak)* és érzékenyek a különböző növénybetegségekre *(igénylik a rendszeres permetezést)*. Az intenzív törődésért cserébe ezek a fák nagyméretű, formás, hibátlan gyümölcsöket teremnek. Az új – sokszor nemzetközi – fajták *(pl. Fuji, Baeburn)* és új termesztéstechnológiák az elmúlt évtizedekben szorították ki a régit, s ennek leginkább gazdasági okai vannak *(pl. csomagolni az egyforma méretű gyümölcsöt egyszerű, a vásárló a polcról a hibátlan terméket emeli le stb.)*.

Honnan kerül az alma a zöldségeshez?

A gyümölcsök túlnyomó többsége ún. „intenzív" ültetvényeken kerül előállításra. Ezek a sokhektáros, sokszor szőlőszerűen megművelt monokultúrák magas fokon gépesítettek és jelentős erőforrás igényűek ***(öntözés, műtrágya, növényvédőszer, kézimunka stb.).***

A régiek a környező domboldalakra szőlőt, a dombtetőkre és -aljakra jellemzően gyümölcsfákat ültettek vegyes telepítésben.
A fajtákat aszerint válogatták össze, hogy mire volt szükségük: az egyik gyümölcs frissen fogyasztásra kiváló, a másik korán érik, a harmadikat jövő nyárig el lehet tárolni, a negyedik aszalni jó, pálinkának, borecetnek, almabornak, takarmánynak stb. stb.

A helyi viszonyoknak, igényeknek megfelelő gyümölcsfajtákat sok évtizedes szelekcióval választották ki. A térség klímájához alkalmazkodott fák jellemzően nem igényeltek vegyszeres védelmet, a fák metszése is ritka *(csak koronaalakító, fiatalító metszések)*. Nem véletlen, hogy minden településen találunk vastagtörzsű, sok méter magas, több mint 100 éves gyümölcsfákat.
S mikor az időseket kérdezzük, hogy hány éves a fa, sokszor azt mondják: *„hááát… nem tudom… amikor én gyerek voltam, ez a fa már akkor is ilyen magas volt…"*
A régi fajtákat elődeink rendszeresen szaporították, ismerték az **oltás, szemzés** „tudományát". Még ma is akadnak idősebbek, akik rendszeresen szednek oltógallyakat a saját vagy térségbeli gyümölcsfákról. A Kárpát-medencei gyümölcsfajták megőrzésének egyik legismertebb „harcosa" *Kovács Gyula* erdész.

Pórszombati birtokán kétezer feletti gyümölcsfajtát őriz és szaporít, továbbá minden év márciusában (Gyümölcsoltó Boldogasszony napjához közel) országos hírű oltónapot szervez. A környékünkön is több helyen szerveznek oltónapokat (pl. a zalaegerszegi skanzenben), azaz olyan rendezvényeket, ahol minden érdeklődő kipróbálhatja az oltás fogásait és hazavihet 1-1 tájfajta gyümölcsfát. A Göcsej Természetvédelmi Alapítvány munkatársai több térségünkben levő településen is segítették oltónapok szervezését az elmúlt években (pl. Pakod, Tekenye, Tilaj, Rezi).

Kincset rejtő fáink

Néhány példa abból a sok száz fajtából, amivel (*egyelőre még*) találkozhatunk a térségünkben:

Gyümölcsfaj	Térségben előforduló néhány fajta
Alma	Szentiványi alma, Nyári tökalma, Piros alma, Korai tökalma, Arany parmin, Édes alma, Sárga pogácsa alma, Borízű alma, Kerek édes alma, Nyári édes alma, Nyári piros alma, Rétes alma, Őszi piros alma, Batul, Koszos alma, Téli piros alma, Mosánszki alma, Téli piros pogácsa alma, Húsvéti rozmaring, Vasalma
Körte	Vadkörte, Ilonka körte, Piros bélű körte, Citrom körte, Nagyasszony körte, Augusztusi zöld körte, Hébérszerű körte, Őszi körte, Téli körte (sokféle), Árpával érő Kálmán körte, Cukorkörte, Tüskés körte, Szántói zöldkörte, Sózó körte
Szilva	Kék ringló, Sárga ringló, Muskotályos szilva, Sárga és piros mirabolán (fosóka), Nagy szemű szilva, Szívszilva, Hosszú szilva, Duránszki szilva, Piros dobzó szilva
Cseresznye	Vadcseresznye (madárcseresznye), Korai cseresznye, Koránérő cseresznye, Májusi ropogós cseresznye, Középérésű cseresznye, Ropogós cseresznye, Cukor cseresznye, Sárga-piros ropogós cseresznye, Germersdorfi cseresznye, Dunsztbavaló cseresznye, Van cseresznye, Hólyagos cseresznye
Barack	Magyar kajszi, Ceglédi óriás, Rózsa kajszi, Nagy sárga, Nektarin (kutyatöke barack), Vérbarack, Korai sárga duránszki barack, Középérésű duránszki barack (szőrős barack), Korai fehér magvaváló, Korai sárga magvaváló, Kései fehér magvaváló, Kései fehér magvaváló, Kései sárga magvaváló, Októberi fehér magvaváló, Paraszt barack
Meggy	Cigánymeggy (vadmeggy), Cseresznye meggy, Édes apró meggy, Spanyolmeggy
Egyéb	Birsalma, Birskörte, Fehér eperfa (fehér szederfa), Fekete eperfa (fekete szederfa), Édes mandula, Keserű mandula, Szentesi rózsa naspolya, Holland óriás naspolya, Házi berkenye (fanyarka, fojtóska)

A településeken aktív „gyümölcsoltók", faültetők nélkül a régi fajták elvesznek. Ezért örömteli, hogy már térségünkben is megjelentek az ún. „*tündérkertek*". A Zala megyéből induló, egész Kárpát-medencében elterjedt (közel száz tündérkert) mozgalom célja, hogy az adott településen fellelhető gyümölcsfajtákat egy közös kertben elültessék, ápolják, ezáltal megőrizve őket az utókornak.

A hagyományos fajták árutermelésbe való visszahozatalára szintén nemrég indult térségünkben egy kísérlet. A környékbeli gazdák 11 hagyományos gyümölcsös ültetvényt telepítenek EU (LEADER) támogatással 2014. év végéig (pl. Óhídon a Keszler Birtokon).

Hagyományos gyümölcsösök néhány előnye:

- kevesebb ráfordítást igényel (ritkábban permetezik, metszik stb.)
- gazdagabb biológiai sokféleség (több állatnak és növénynek nyújt otthont az intenzív ültetvényekkel összehasonlítva)
- különleges termékek (az itt megtermelt fajták beltartalmi értékei lehetővé teszik prémium minőségű termékek elkészítését – pl. tüskéskörte pálinka)

- a gyümölcsök fogyasztásánál alacsonyabb egészségügyi kockázat (a kevesebb vegyszer alkalmazása miatt)

A zalai-dombsági zárkertek újrahasznosítását (akár gyümölcsösként, akár más módon) több kezdeményezés is ösztönözné.
További információ a témáról: **www.zalakert.hu**.

Ajánlott a témában:

- *Első zalai gyümölcsészkönyv (2010.) – Göcsej Természetvédelmi Alapítvány*
- *„Édenkert" című kisfilm – YouTube – Göcsej Természetvédelmi Alapítvány*

Da Bibere – Adj innom!

Térségünk borászati szempontból a Balatoni borrégióhoz tartozik. Ezen belül 6 település (Pakod, Sármellék, Szentgyörgyvár, Vindornyaszőlős, Zalabér, Zalaszentgrót) a Zalai borvidék, 3 település (Cserszegtomaj, Hévíz, Rezi) pedig a Balaton-felvidéki borvidék része.

A régióban több ezer éve, a római kortól eredeztetve zajlik szőlőművelés. A virágzó borkultúrát több probléma is visszavetette az elmúlt évszázadokban (pl. filoxéra-vész, téeszesítés), de a borászat napjainkra kezdi visszanyerni régi rangját.

A legjellemzőbb szőlőfajták a Zalai borvidéken:
Olaszrizling, Rizlingszilváni, Zöld veltelini, Chardonnay, Zala gyöngye

A legjellemzőbb szőlőfajták a Balaton-felvidéki borvidéken:
Olaszrizling, Szürkebarát, Chardonnay

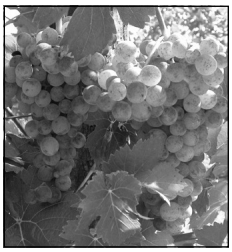

Ha Cserszegtomaj, akkor sokaknak beugrik *dr. Bakonyi Károly* neve. A 2010-ben elhunyt szőlész-borász 1947-ben az Agrártudományi Egyetem cserszegtomaji kísérleti telepén (egykori Festetics birtok) kezdett el szőlőnemesítéssel foglalkozni, s ennek a munkának a leghíresebb eredménye a ***cserszegi fűszeres borszőlő***. A cserszegi fűszeres mára világszerte telepített, Magyarországon a területek nagysága alapján a negyedik helyen álló fajta. A cserszegi fűszeres sikerét leginkább az adja, hogy amellett, hogy finom bort ad, két másik kikötésnek is megfelel: jól bírja a téli hideget és hamar érik. Ezt az örökséget viszi tovább a Pannon Egyetem Georgikon Karához tartozó nonprofit kft. szőlészet-pincészete, amely egyben oktató-kutatóhely is. A térségünkben működő borászatok közül a legnagyobbak palackozott borai megjelennek számos vinotékában, boltban, helyi étteremben is.

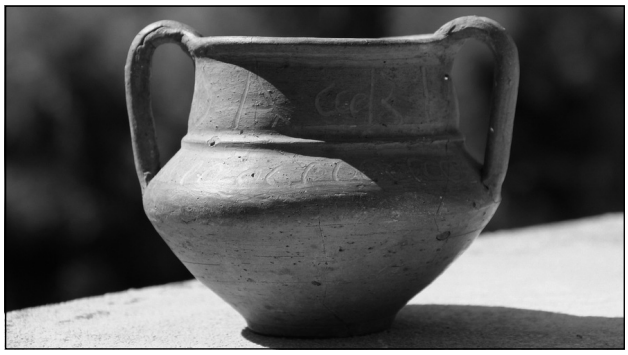

*A mai Zala megye területéről származó első borászati tárgyi emlék az I. századból származó kelta ivóedény és boros korsó „**Da Bibere**" felirattal, melynek jelentése „Adj innom". Az ásatási lelet Keszthely határából került elő és a Balaton Múzeumban őrzik azzal a 15. századi kőtáblával együtt, mely a szőlőre feszített Krisztust ábrázolja.*

Boros vendéglátás szempontjából a térségünk egyik különlegessége a 300 éves – egykor Széchenyi család birtokolta – Széchenyi Pince Szentgyörgyváron.

Szinte minden jelentősebb borász kialakította a vendéglátáshoz szükséges körülményeket pincéjénél és fogad vendégeket borkóstolóra, esetleg hozzá kapcsolódóan egy borvacsorára.

Da Bibere – Adj innom!

Legismertebb borászatok	Település
• Bezerics Borház	*Szentgyörgyvár*
• Veress Borpince	*Zalaszentgrót*
• Dóka Éva Pincészete	*Zalaszentgrót*
• Rezi Borház - Strázsai Pincészet	*Rezi, Hévíz*
• Georgikon Pincészet	*Cserszegtomaj*
• Decsics Borház	*Rezi*
• Keszler Birtok	*Zalaszentgrót*
• Sebestyén Pince	*Zalaszentgrót*
• Sárközi Pince	*Zalaszentgrót*
• Rába Pince	*Zalaszentgrót*
• Léhárt Pince	*Zalaszentgrót*
• Tóth Győző Pincéje	*Tekenye*
• Szakács Ivoda	*Zalabér*

A kiemelkedő turisztikai központban, Hévízen a borra vágyó turisták – vállalva a 25 perces sétát – leginkább az egregyi városrészben lévő borospincéket keresik fel.

Számos szervezet segíti a térségi borkultúra fejlődését térségünkben. Ilyen például a Da Bibere Zalai Borlovagrend vagy a Zala Szőlő- és Borkultúrájáért Egyesület. Zalaszentgróti székhellyel működik a leginkább borturisztikával, szakmai képzésekkel foglalkozó Zalai Borút Egyesület.

Az Egyesület által Dötkön fenntartott, 200 éves felújított boronapince, a Noé Borház tájházként üzemel, mely a hagyományos, zalai szőlőhegyi építészetet mutatja be. A borháznál 84 szőlőfajtából álló gyűjtemény is megtekinthető.

A környékbeli gazdák (nemcsak a „nagyok", hanem a „hobbiborászok" is) híresek a vendégszeretetükről. A Zalai-dombságban túrázókat előszeretettel invitálják be egy pohár borra, vagy a térségünkben meleg időben előszeretettel fogyasztott olaszrizlingből készült „fröccsre" (1 dl bor + 1 dl szóda).
Tekenyén júliusban külön fesztivált is szerveznek az ital tiszteletére minden év júliusában (Pogácsa és Fröccs Fesztivál), ahol például az ún. „fröccs-váltó" programban 4 fős csapatok mérik össze gyorsaságukat.

Számos térségi rendezvényünk kapcsolódik a borkultúrához. Szinte minden „boros" településen van ősszel szüreti felvonulás illetve mulatság *(Alsópáhok, Cserszegtomaj, Hévíz - Egregy, Kehidakustány, Rezi, Sármellék, Sümegcsehi, Tekenye, Zalabér, Zalaszentgrót - Kisszentgrót)*. A legnagyobb boros rendezvényeink a júniusi Rezi Rizling-ország Ünnepe, a júliusi Cserszegtomaji Bornapok és az augusztusi Hévízi Borünnep.
A rendezvények sorában igazi különlegesség a minden év szeptemberében Tekenyén megszervezett „Tőkétől a pohárig szőlőhegyi futóverseny", amely a gyönyörű környékbeli lankákon többféle útvonalon és nehézségi fokkal kínál sportolási lehetőséget *(futóknak, s az utóbbi években kerékpárosoknak, túrázóknak is)*.

Országosan ismert teljesítménytúra térségünkben az ún. „Szüreti barangolások pincétől pincéig", amely október első szombatján kerül megrendezésre. A gyalogtúrát 3 féle távon (a leghosszabb 30 km) lehet megtenni a **Zalai-dombság Zalaszentgrót – Dötk – Pakod - Zalabér** környéki részén. Természetesen az utunk kijelölt állomásokon, pincétől pincéig vezet.

Menj el, nézd meg, ismerd meg!

„A történelem egy szemtanú, aki bizonyítja az idő folyását; megvilágítja a valóságot, élteti az emlékezést, gondoskodik az útmutatásról a mindennapi életben." (Cicero)

„A történelem egy folytatódó párbeszéd a jelen és a múlt között." (James M. McPherson)

Ennek a párbeszédnek az eszközei a múzeumok, helytörténeti gyűjtemények. Amelyek nemcsak anyagi értékeket gyűjtenek össze és mutatnak be a látogatóknak, hanem szellemi eszmei értékeket is tárnak elénk, hogy megismerjük a múltunkat, szembesüljünk elődeink nagyszerűségével, vagy tévedéseivel, mert megértve a történelmet, szembesülni tudunk jelenünkkel, tervezni tudjuk mai életünket. Helyet találva magunknak a ma sokszor bonyolult összevisszaságában.
A jól megrendezett kiállítás pedig nemcsak tanít, hanem szórakoztat, gyönyörködtet is.

Nézzük tehát, hol találkozhatunk a térségben a történelemmel, hol érhetjük tetten a múltat, hol válnak kézzelfogható valósággá a történelem órán tanultak.

Deák kúria – Deák múzeum Kehidakustány

Kehida, a kis zalai település kétszeresen írta be nevét a magyar történelembe. 1232-ben itt született a híres kehidai oklevél, amelyet ma a nemesi vármegye kialakulása egyik fontos dokumentumaként tartjuk számon.
Hatszáz évvel később Deák Ferenc személye tette nevezetessé a községet, aki 1808-tól 1854-ig tekintette állandó lakhelyének Kehidát, otthonnak, a feltöltődés és a megpihenés helyszínének a falu közepén emelkedő kis dombra épült kúriát. A dombon már a középkorban is nemesi udvarház állt, melyet a török időkben erődítménnyé alakítottak, s amely aztán 1588-ban elpusztult.

Helyén Hertelendy Gábor, a földesúr az 1740-es években *„residentionalis házot"* emeltetett magának. A kúria Hertelendy Anna és Deák Gábor házassága révén került a Deák család tulajdonába. A földszintes, L alakú épület udvari folyosója eredetileg nyitott tornácú volt, amelyet az 1790-es évek körül befalaztak és ablakokkal láttak el. Ekkor alakíttatta ki Hertelendy Anna a keleti szárny déli szobájából nyíló házi kápolnát, ahol - a legenda szerint - botrányoktól sem mentes, nagyvilági élete végén gyakran órákon át imádkozott. A széles, zárt folyosó lakószobák előtti részén Deák Ferenc faragóműhelyt rendezett be magának, gyakran időzött itt, számtalan apróbb-nagyobb faragványt készített saját örömére, barátai, ismerősei megajándékozására. Deák Antal és Ferenc idejében a ház átépítésére nem került sor, csak a 19. század végének akkori tulajdonosai, a Baronyi testvérek végeztek rajta kisebb átalakítást.

Menj el, nézd meg, ismerd meg!

Az 1920-as években az északi szárny nyugati végéhez épített toldással nyerte el az épület mai külső képét. 2003-ban, Deák Ferenc születése 200. évfordulója alkalmából megtörtént a kúria teljes rekonstrukciója.

Aki ma látja, már nehezen tudja elképzelni, hogy alig néhány évvel ezelőtt még bizonytalan volt a kehidai Deák-kúria sorsa. Az épület felújítását az 1997-ben életre hívott Deák-kúria közalapítványt kezdte el.

Keleti szárnyában, mely a földesúr lakrésze volt, a haza bölcse, Zala büszkesége címmel Deák Ferenc alakját, életútját, máig érvényes gondolatait bemutató állandó kiállítás nyílt.

A tárlatot az L alakú úrilak keleti szárnyában rendezték be öt, egymásba nyíló teremben — azon a részen —, ahol egykor a földesúr lakott. Nemcsak a kiváló államférfi pályafutását mutatják be, de enteriőrökkel megidézik azt a miliőt is, amelyben Deák és a 19. század magyar köznemessége élt és alkotott.

Az első teremben, Deák hajdani hálószobájában, életének első 45 évét mutatjuk be: családi viszonyait, születésének körülményeit, iskoláit, barátait és eszmetársait, a zalaegerszegi vármegyeházán „becsületbeli" tisztségeket vállaló, a polgári átalakulás ügye iránt elkötelezett fiatal politikust, aki 1833-ban Zala vármegye követeként jelenik meg a pozsonyi országgyűlésen, s hamarosan a szabadelvű reform ellenzék vezéralakja lesz.

A második teremben, az egykori pipázó és dolgozószobában a híres kandalló köré szervezett biedermeier enteriőr a reformkor köznemesi otthonainak hangulatát idézi. A tárlókba kiállított könyvek és pipák ízelítőt adnak Deák olvasmányaiból és nevezetes pipagyűjteményéből.

A kúria régi ebédlőjében a Kehidán megfordult neves személyiségek arcképcsarnoka látható. Gyakran megfordult itt a szomszéd faluban élő Csány László és alkalmanként Vörösmarty Mihály, Wesselényi Miklós, Széchenyi István, Batthyány Lajos is. Itt találhatók Deák 1848-as igazságügy-miniszterségének, valamint az önkényuralom idején a passzív ellenállás példaadó politikusának tárgyi és írásos emlékei is.

A negyedik, egykor a vendégek elszállásolására szolgáló kis szoba az 1854-ben Pestre költözött Deák Angol Királynő-béli lakosztályának szalonjára emlékeztet. Berendezése egykorú ábrázolások alapján készült, a könyvszekrény és a kihúzható kisasztal Deák hagyatékából származik.

Az utolsó szobában, Hertelendy Anna hajdani dísztermében a deáki életpálya 1849 utáni szakaszának, politikai, államférfiúi tevékenységének fő állomásaihoz: az 1861-es országgyűléshez, valamint az élete fő művének tartott kiegyezéshez kapcsolódó relikviák mellett a pesti „öregúr" viseletének jellegzetes darabjai, személyes használati tárgyai láthatók, többek között az a különleges füles ka-

rosszék, amelyben élete utolsó hónapjait töltötte, s amelyben 1876. jan. 28-án elhunyt.
A kertben látható Deák Ferencet ábrázoló szobor Zala György alkotása (1928).

Helytörténeti kiállítás Zalaszentgrót

Központ a Zala völgyében - Zalaszentgrót címmel 2002-ben nyílt kiállítás a neves barokk műemlék, a Batthyány-kastély mellett meghúzódó árkádos folyosójú, egykori intézői-lak - Kiskastély - három termében.

Bemutatja a Szentgrót történetében jelentős Türje nemzetség, a Szentgrótiak, Hagymásiak, Batthyányk, Károlyiak, és az először 1299-ben említett, a török korban jelentős szerepet játszó vár körül kialakuló település lakóinak kapcsolatát, életmódját. A régészeti, történeti összefoglalók, tárgyi emlékek, fotók és dokumentumok szemléletesen keltik életre a településen zajló eseményeket az őskortól a 20. század közepéig. A 18–19. században Kisszentgrót falusias település maradt, míg Szentgróton a városokra jellemző forgalmas vásárokat tartottak, valamint fejlett kisiparral rendelkezett. A környező dombokon virágzó szőlőkultúra alakult ki, a már a török korban is megbecsült kádármesterség szerszámai, dokumentumai utalnak erre. A harmadik teremben az iskolai oktatás mellett a város kulturális életét meghatározó, sajátos egyleti életet mutatjuk be. A reformkor kiemelkedő eseménye volt a kaszinó, majd a Védegylet helyi fiókjának létrehozása 1845. február 9-én, melynek elnöki tisztét Deák Ferenc vállalta. A Kaszinó 1843-ban, a Polgári Önképzőkör 1869-ben alakult. Különösen nagy jelentősége volt a helyi társadalom egészét összefogó, 1883-ban alakult Zalaszentgróti Tűzoltó Egyletnek, így részletes történetével, valamint kuriózumnak számító tárgyi emlékeivel is megismerkedhetünk.

Hévíz - Muzeális gyűjtemény

A Hévízi Muzeális Gyűjtemény a város központjában, a sétálóutcában kapott helyet. Az épület külső homlokzatát Németh János Munkácsy-díjas keramikusművész Forrás című alkotása díszíti. Az első emeleti múzeum a Fontana Filmszínházzal közös bejárattal közelíthető meg.

Állandó kiállításai (Hévíz története, Hévízfürdői emlékek, Dr. Moll Károly emlékszoba, Simon József kiállítása) mellett időszakos tárlatokat rendez, melyek a helyi, a hazai és az egyetemes kultúra szolgálatában mutatják be a képzőművészetben született értékeket.

A Hévíz történetét bemutató állandó tárlat nyílt 2012 márciusában, amely a tó keletkezésétől egészen napjainkig mutatja be a település történetét, a gyógytó és a település kialakulását, valamint számos érdekes orvosi és gyógyászati emléket. A bemutatott tárgyak jelentős része magángyűjtőktől származik, de megannyi darabot kaptak a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum gyűjteményéből is. A város első állandó tárlatának legrégebbi darabja egy 1500 éves kerámia edény, a legkülönlegesebb pedig talán az az 1818-ban megjelent angol könyv, amelyet írója, Richard Brighton gróf ajándékozott Festetics Györgynek, a hévízi tó akkori birtokosának.
Az id. dr. Moll Károly Orvostörténeti Emlékszoba azoknak az orvosoknak állít emléket, akik a gyógyvízre épülő világhírű hévízi terápia alapját lerakták. Nem volt könnyű dolguk az úttörőknek, hiszen például a névadó Moll Károlynak - aki a gerincbetegségek gyógyításában világszerte ismert súlyfürdő első alkalmazója - többen is megkérdőjelezték tudását, és kóklernek, sarlatánnak bélyegezték.
Az emlékszoba egyik tárlójában látható az a korabeli újságcikk, amely bizonyítja, hogy a súlyfürdő „*feltalálója*" több éven át küzdött azért, hogy elfogadják a terápiát.
A többnyire személyekhez kötődő tárgyakkal berendezett helyiség a régi fürdőorvosi rendelő hangulatát idézi fel, nyolc fürdőorvos életének gyógyító mozzanatait bemutatva.

Tájház Kehidakustányban

Kehidakustány kustányi településrészén a Hunyadi utcában, a haranglábbal szemközt álló, nagyrészt vályogból készült családi ház eredeti állapotában maradt meg, földes padozatával, kemencével, régi bútorokkal. A felújítás során a tetőt és a nyílászárókat kicserélték, a falakat rendbe rakták, valamint a meglévő – falusi életmódot idéző – bútorok, berendezések és a kemence is restaurálásra kerültek. A kialakítás során a szakemberek minél inkább arra törekedtek, hogy a régi stílusjegyek megmaradjanak.

A felújítást követően az épület tájházként funkcionál és a nagyközönség számára megtekinthetővé vált. Megmutatva a látogatóknak dédanyáink életmódját, lakáskörülményeit, munka- és használati eszközeit egyaránt. Hogyan és miben sütöttek-főztek, mekkora ágyban aludtak, milyen eszközökkel és szerszámokkal dolgoztak. Rácsodálkozhatunk a ma is használható kemencére, rokkára.
A tájházban berendezett tisztaszoba, lakószoba, paraszti konyha és kamra várja az érdeklődőket.

Kovácsmúzeum Zalaszentgrót

Csiszár Tibor hagyományőrző tűzi kovács magánmúzeuma A kovácsműhely mellett található muzeális jellegű házi gyűjteményben harminc éves gyűjtő munka eredményét tekinthetik meg az érdeklődők, melyek között század elejei és még régebbi gépek és kézi szerszámok találhatók az akkori falusi kovácsműhelyek felszerelésének megfelelően. A műhelyben látványkovácsolás, lakossági szolgáltatás, muzeális jellegű kovácsműhely bemutatása történik.

Helytörténeti kiállítások

Zalabér

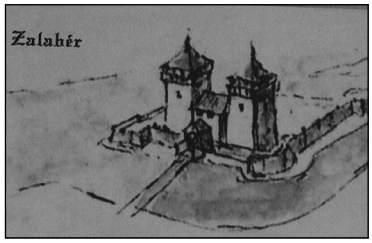

A helytörténeti kiállításon fellelhetőek Zalabér történelmi múltjából megtalálható írásos emlékek, térképek, műalkotások és a közelmúltat idéző fényképek. A Zalabér történelmében nagy szerepet játszó Guttmann-család kastélyából megmaradt szobrok, dekoratív porcelán használati tárgyak, és szebbnél szebb ötvös munkák is láthatók. A tárlókban helyet kaptak a Zalabéri Lengyel Tiszti Tábor emlékeit őrző dokumentumok, fényképek, használati tárgyak. A Helytörténeti kiállítás anyagát Vikár Tibor állította össze.

Batyk

A kiállításon Batyk község múltját idéző dokumentumok, térképek kópiái láthatók. Oklevélmásolatok, pecsétnyomatok bizonyítják a település régmúltját. Érdekesek a kiállítást színesítő képek, grafikák, és a közelmúlt történelmét bizonyító fényképgyűjtemény. A kiállítás gyönyörű fotókon mutatja be a Batyki Ősgyep védett virágzó növényeit, és a település életében nagy szerepet játszó Hármasi malom és annak hídjának történetét.

Zalavég

A helytörténeti kiállításon megtalálhatóak Zalavég történelmi múltjából fellelhető írásos emlékek, a település egyházi tárgyi relikviái, a Zalabér-Sárvár vasútvonal múltját őrző vasút-történeti anyagok. A kiállítás közelében található a település temploma. Barokk oltárképén Szent György, klasszicista oltárán Madonna faszobor, angyalokkal. A templommal szemben áll a barokk Szent Vendel szobor.

Noé Borház Dötk 200 éves Boronapince

A Zalai Borút Egyesület szervezésében felavatott 200 éves újjáépített borház tájházként funkcionál a zalai borok népszerűsítése és a zalai népi építészet megismertetése céljából.

A pince melletti területen ötven szőlőfajta génállománya található.

A ház helyiségeiben látható bemutatók:

1. Borospince

Hagyományos borospince belső berendezése, a hagyományos szőlész borász technológia eszközeinek bemutatása

2. Lakószoba

Hagyományos paraszt lakószoba berendezéseinek kiállítása

Rőti József fafaragó házi galériája Mihályfa

„A fában ősi nyugalom van, melegség és erő! És bizonyosság: ez az ezerszer kipróbált klasszikus anyag nem csap be soha! Autodidakta módszerekkel fejlesztettem tudásomat, majd a kezdeti nehézségek után megtaláltam azt a sajátos utat, plasztikai formanyelvet, melynek segítségével kifejezem gondolataimat." – Rőti József

Alkotásainak témáit a körülötte lévő világ sokszínűsége adja. A szeretet, szabadság és az élet fogalma, valamint az emberek ehhez való viszonya foglalkoztatja a művészt.

Lenorics Lajos népi fafaragó házi galériája és szoborparkja Döbröce

A művészi értékkel bíró alkotások a szőlőművesek védőszentjének fából készült szobrát, az *„Anya gyermekével"* a *„Szent István"* és az *„Össze-fogás"* címet viselő falubéli köztéri alkotásokat a Döbröcén élő fafaragó: ajándékozta a szülőfalujának és a környező településeknek. Tevékenységéből ízelítőt kaphat a látogató a településen sétálva, vagy ha felkeresi a művész házát.

A népi fafaragó mindenkit szívesen lát, aki érdeklődik művészete iránt Döbröcén a harangláb tövében lévő portáján.

De Döbröce közterületeit is Lenorics Lajos népi fafaragó keze munkáját dicsérő alkotások szépítik.

Felhasznált irodalom

Egy pillantás a múltba
http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1ny_L%C3%A1szl%C3%B3
http://hu.wikipedia.org/wiki/De%C3%A1k_Ferenc

Mit mesél a természet
http://hu.wikipedia.org/wiki/Zalai-dombs%C3%A1g
http://hu.wikipedia.org/wiki/Mocs%C3%A1ri_kock%C3%A1sliliom
http://hu.wikipedia.org/wiki/Csillagvir%C3%A1g
http://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1lk%C3%A1s_pajzsika
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tavaszi_t%C5%91zike
http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9kakonty
http://hu.wikipedia.org/wiki/Turb%C3%A1nliliom
http://hu.wikipedia.org/wiki/Feh%C3%A9r_sarkvir%C3%A1g
http://hu.wikipedia.org/wiki/Kardos_mad%C3%A1rsisak
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nemes_m%C3%A1jvir%C3%A1g
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tavaszi_kankalin
http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%ADboros_kosbor
http://hu.wikipedia.org/wiki/Farkasboroszl%C3%A1n
http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1sz%C3%A1rgomba
http://hu.wikipedia.org/wiki/Szel%C3%ADdgesztenye
http://hu.wikipedia.org/wiki/Pettyes_g%C5%91te
http://hu.wikipedia.org/wiki/V%C3%B6r%C3%B6shas%C3%BA_unka
http://hu.wikipedia.org/wiki/Erdei_sikl%C3%B3
http://hu.wikipedia.org/wiki/Fekete_hark%C3%A1ly
http://hu.wikipedia.org/wiki/Holl%C3%B3
http://hu.wikipedia.org/wiki/Eur%C3%B3pai_lappanty%C3%BA
http://hu.wikipedia.org/wiki/Fekete_rig%C3%B3
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nyaktekercs
http://hu.wikipedia.org/wiki/Gyurgyalag
http://hu.wikipedia.org/wiki/Feh%C3%A9r_g%C3%B3lya
http://hu.wikipedia.org/wiki/Fekete_g%C3%B3lya
http://hu.wikipedia.org/wiki/Gy%C3%B6ngybagoly
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nyest
http://hu.wikipedia.org/wiki/Keleti_s%C3%BCn
http://hu.wikipedia.org/wiki/Eur%C3%B3pai_vidra
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nyugati_piszedenev%C3%A9r
http://hu.wikipedia.org/wiki/Aranysak%C3%A1l
http://www.zalagyongyszem.hu/zalacsany/index.php/balaton-felvideki-nemzeti-park-kis-balaton-tajvedelmi-koerzet/fenekpusztai-madargyrz-es-repatrialo-allomas
http://hu.wikipedia.org/wiki/Mad%C3%A1rgy%C5%B1r%C5%B1z%C3%A9s_Magyarorsz%C3%A1gon
http://www.helikonportal.net/node/1408
http://zaol.hu/hirek/a-bekak-sietnek-a-szerelemmel-1604740
http://www.greenfo.hu/hirek/2012/04/18/millios-nagysagrendben-pusztulnak-a-bekak-az-utakon
http://hu.wikipedia.org/wiki/Barna_varangy
http://hu.wikipedia.org/wiki/Balaton-felvid%C3%A9ki_Nemzeti_Park
https://www.bfnp.hu/magyar/nyitolap//1/1
http://wwf.hu/magyarorszagi-erdotipusok
http://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C5%91
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyarorszag/ch02s12.html
http://www.tanosveny.info/kezdolap.php
http://virtualiskirandulas.bfnp.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=9
http://www.iranymagyarorszag.hu/okologiai_es_videkfejlesztesi_tajkozpont/I307101/
http://www.vindornyaszolos.hu/projektlap/dokumentumok/vindornyaszolosi_tozeglap_reszletes_megvalosithatosagi_tanulmany.pdf
http://zaol.hu/hirek/tanosveny-a-vindornya-tozeglapon-1532926
http://www.rezi.hu/QuickCms/?rezi-var-tanosveny-atadasa,71
http://hu.wikipedia.org/wiki/Medvehagyma
http://www.budakornyeki-naturpark.hu/termeszetfigyelo/gombavilag/80-szentgyoergy-gomba
http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A9kh%C3%A1t%C3%BA_galambgomba
http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dzletes_varg%C3%A1nya
http://www.zalaerdo.hu/

Amit a múlt hagyott ránk
http://zalatermalvolgye.hu/
http://hu.wikipedia.org/
http://west-balaton.hu/heviz
http://west-balaton.hu/virtualis-seta-hevizen
http://heviz.lap.hu/
http://www.hevizkisterseg.hu/
http://zalaszentgrot.lap.hu/
http://kehidakustany.lap.hu/
http://sarmellek.lap.hu/
http://tekenye.uw.hu/
http://www.turje.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=54
http://www.zalaber.hu/
http://zalacsany.lap.hu/
http://zalaszentgrot.lap.hu/
http://www.zalaszentgrot.hu/
http://www.3dpano.hu/Zalaszentgrot/

Akiket érdemes megismerni
http://hu.wikipedia.org/wiki/Szab%C3%B3_Istv%C3%A1n_%28%C3%ADr%C3%B3%29
http://zalai.dfmk.hu/zalaiak?p=779
http://dudenbuch.blog.hu/2011/01/03/cserszegtomaj_szabo_istvanja
http://hu.wikipedia.org/wiki/Vajkai_Aur%C3%A9l
http://moly.hu/alkotok/dr-vajkai-aurel
http://www.libri.hu/szerzok/szilvasi_lajos.html
http://mek.niif.hu/02200/02227/html/03/964.html
http://www.borrend.hu/dr_bakonyi_karoly_szolonemesito
http://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_Ferenc
http://artportal.hu/lexikon/muveszek/olasz-ferenc-1322
http://www.mma-tv.hu/mma-tv/-/video/1694445/plehkrisztusok-olasz-ferenc-fotokiallitasa;jsessionid=317A7E5DF3AD0E6D054191321FC46096
http://www.port.hu/olasz_ferenc/pls/w/person.person?i_pers_id=15514
http://gerende.hupont.hu/39/a-jazz-tortenete-a-jazz-gyokerei
http://hu.wikipedia.org/wiki/Dzsessz
http://fidelio.hu/jazz_world_folk/hangszerelem/nemeth_ferenc_titkai_
http://ferencnemeth.com/music/
http://adattar.vmmi.org/cikkek/4582/letunk_1998.1-2_09_borsi_ferenc.pdf

Hitünk hagyatéka
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gon_m%C5%B1k%C3%B6d%C5%91_egyh%C3%A1zak,_felekezetek_list%C3%A1ja
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_t%C3%B6rt%C3%A9nelem
http://hu.wikipedia.org/wiki/V%C3%A9d%C5%91szentek_list%C3%A1ja
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_szentek_%C3%A9s_boldogok_list%C3%A1ja
http://www.sumegcsehi.hu/egyhazak/templomok/henry-newman-templom
Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára
Magyar értelmező kéziszótár

Ünnepek és hétköznapok
http://www.hungarotheka.hu/kalendarium.html
http://osszefogas.ewk.hu/idojaras-joslo-naptar
http://kovacsneagi.qwqw.hu/?modul=mcsop&a=171972
http://www.nko.hu/nepszokasok.html
http://hu.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:N%C3%A9pszok%C3%A1sok
Bakos Ferenc : Idegen szavak és kifejezések szótára
Magyar értelmező kéziszótár
http://hu.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9pi_mesters%C3%A9gek_list%C3%A1ja
http://hu.wikipedia.org/wiki/Szalma
http://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9zeskal%C3%A1cs
http://wikiszotar.hu/wiki/magyar_ertelmezo_szotar/Csuh%C3%A9
http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A9zm%C5%B1vess%C3%A9g
http://hu.wikipedia.org/wiki/Fazekass%C3%A1g

Térségi ízek
http://fincsa-nindzsa.blog.hu/2013/06/13/dodolle_az_igazi_zalai_csemege
http://maimoni.cafeblog.hu/2010/10/22/dodolle-lepesrol-lepesre/
http://hu.wikipedia.org/wiki/D%C3%B6d%C3%B6lle
http://www.dodolle-fesztival.hu/
http://www.8800.hu/bazar/prikryl-jozsef-dodolle-2013-megrendelo-kod-8800001/
http://www.jolkifoztem.hu/recept/medvehagymas-pogacsa?gclid=CIbF-4L_1cACFVDItAod-xIACA
http://medvehagyma.tlap.hu/
http://www.hazipatika.com/gyogynovenytar/medvehagyma/77
http://www.gasztroblogok.hu/index.2012.php?cat_id=35&rowstart=108
http://izorzo.blogspot.hu/2014/04/kukoricaprosza-szilvalekvarral.html
http://www.valtozovilag.hu/rx/magyarorszagiszlovenek.htm
http://krumpliprosza.bezso.hu/zalai_krumpliprosza/
http://krumpliprosza.bezso.hu/
http://kaposzta.receptek7.hu/zalai-sult-kaposzta/
http://gasztroabc.hu/recept/3325_plutyka/
http://www.pekszovetseg.hu/fumu-baba-alaku-kalacs
http://www.maxkonyhaja.hu/2012/01/edes-fonatok-mini-fumu-baba-kalacsok.html
http://www.kiskonyha.hu/2012/02/krafli-avagy-hajas-teszta-ahogy-anyukam.html
http://rozsasmezes.freewb.hu/cukros-perec
http://www.nlcafe.hu/forum/?fid=441&topicid=82811&step=3&page=814&bw=1

Így játszottak
http://nepijatek.lap.hu/
http://www.retter.hu/nepijatek.html
http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/NepiJatekokTeljesElsoResz.pdf
http://www.lurkovilag.hu/index.php?c=1676
http://www.napsugargyermekhaz.hu/index.php?option=com_content&view=category&id=2&Itemid=11
http://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9ta_(j%C3%A1t%C3%A9k)

Szép Zalában születtem
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_n%C3%A9pdal

Menj el, nézd meg, ismerd meg!
http://www.zalamedia.hu/programajanlo/kiallitas/311-idoszakos-kiallitasok/35247-kehidakustany-deak-kuria.html
http://www.zalamedia.hu/programajanlo/kiallitas/311-idoszakos-kiallitasok/46770-2013-heviz-muzeum-a-setaloutcaban-a-heviz-muzealis-gyujtemeny-kialltasainak-megtekintese.html

Zala Termálvölgye

Együttműködés • Értékteremtés • Vidékfejlesztés

IRODÁNK

8790 Zalaszentgrót, Dózsa Gy. u. 9.
(LEADER Ház, tetőtér)
Telefon / Fax: 83/361-305
E-mail: info@zalatermalvolgye.hu

TEVÉKENYSÉGEINK

STRATÉGIAI TERVEZÉS

Alulról felfelé építkező Helyi Vidékfejlesztési Stratégia (HVS) kidolgozása – a térség adottságainak, igényeinek megfelelő fejlesztési célok meghatározása.

TÁMOGATÁSI KÉRELEM ÉS PÁLYÁZATKEZELÉS

A helyi stratégia megvalósítását szolgáló projektek kiválasztása és azok támogatása, mentorálása

LEADER VIDÉKFEJLESZTÉS

A helyi közösség különböző társadalmi-gazdasági szereplőinek bevonása, partnersége. Hálózatépítés, Közösségépítés, Innováció, Együttműködések, Tapasztalatcsere, Kommunikáció, Információs portál működtetése

A Zala Termálvölgye Egyesület a LEADER program helyi megvalósítására 2008-ban létrehozott vidékfejlesztési civil szervezet.

Mi a LEADER?

LEADER (francia betűszó: Liaison Entre Actions pour le Development de l'Economie Rurale) = Közösségi Kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében.

Az EU által 1991-ben életre hívott vidékfejlesztési program lényege, hogy egy adott térség vállalkozásai, civil szervezetei, önkormányzatai létrehoznak egy fejlesztési közösséget, egy ún. LEADER Helyi Akciócsoportot. Az akciócsoport számbaveszi a térség adottságait, szükségleteit és elkészíti az ún. Helyi Vidékfejlesztési Stratégiát (HVS). A program Irányító Hatósága a Stratégiához jelentős fejlesztési forrásokat rendel hozzá. Az akciócsoport stratégiája végrehajtása érdekében pályázatokat ír ki és helyben dönt a nyertesekről.

www.zalatermalvolgye.hu